

Selectiecriteria paarden in de zorg

Een afstudeeronderzoek naar het opstellen van selectiecriteria voor paarden in de zorg die worden ingezet bij huijfbedrijven en paardrijden voor gehandicapten.

Jessica Gibbels
Xi-Qi Niesing

**van hall
larenstein**
university of applied sciences

Selectiecriteria paarden in de zorg

Een afstudeeronderzoek naar het opstellen van selectiecriteria voor paarden in de zorg die worden ingezet bij huijbedrijven en paardrijden voor gehandicapten.

J.T.E.J. Gibbels
Y.X.Q. Niesing

920525003
930701004

jessicagibbels@gmail.com
xqniesing@gmail.com

Begeleiders:	Susan Ophorst Pollyanna Kramer
Onafhankelijk beoordelaar:	Corine Oomkes
Opdrachtgever:	Anneke Berendijk Stichting CAP

Leeuwarden

November, 2017

Bronnen voorblad:

Afbeelding paardrijden voor gehandicapten. Overgenomen uit "Stichting Bio Kinderrevalidatie" van Iron Golfer, 2017 (<http://www.irongolfer.nl/doel.php>) Copyright 2017, Iron Golfer.

Afbeelding huijbedrijven. Overgenomen uit "Paard- en Huijbedrijven" van Stichting Samen Spelen, 2017 (<https://www.stichtingsamenspielen.nl/paard-en-huijbedrijven>) Copyright 2017, Stichting Samen Spelen.

**van hall
larenstein**
university of applied sciences

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt de afstudeerscriptie over de selectiecriteria van paarden in de zorg. Met veel enthousiasme hebben wij in het kader van ons onderzoek een uitgebreide literatuurstudie gedaan en interviews afgenomen in het werkveld. Deze scriptie is samen met de beoordelingsinstrumenten voor huifbedpaarden en rijpaarden voor gehandicapten, het eindresultaat dat wij met trots presenteren. Ons afstudeeronderzoek is uitgevoerd in het kader van de opleiding Diermanagement, met als specialisatie Dieren in de Zorg.

Voordat een dier ingezet kan worden in de zorg, moet het aan bepaalde eisen voldoen om de veiligheid van de mens te waarborgen. Zo worden hulphonden geselecteerd op bepaalde criteria. Daarnaast moeten zij nog diverse testen doorstaan voordat ze de training voor hulphond kunnen volgen. Zoals u merkt, is deze selectie erg streng. Honden zijn echter niet de enige dieren die ingezet worden in de zorg, ook paarden worden de laatste jaren steeds meer ingezet. Voorbeelden waarbij paarden worden ingezet zijn paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijden. Dat leidde tot de vraag: hoe zit dat dan met de paarden in de zorg? Waarop worden die paarden geselecteerd? Zo is het idee ontstaan om te gaan onderzoeken wat de selectiecriteria voor paarden in de zorg zijn.

Met veel plezier hebben wij Nederland doorkruist en bedrijfsbezoeken afgelegd in het kader van ons onderzoek. Onze speciale dank gaat uit naar de mensen die hun kennis en visie met ons hebben gedeeld voor ons afstudeeronderzoek:

- Carina van Velsen en Martine Liefstingh van Stichting Manege Zonder Drempels
- Piet Bregman van Stichting Dupla
- Frans de Laat en Maaïke van Essen van Stichting Huifbedrijden De Vosjes
- Marjan Prins van Stichting Manege Zandewierde
- Jet van Dam-Peters van Neijenhof van Stichting Paardrijden Gehandicapten Het Vrolijke Ruitertje en Aangepast paardrijden bij Jet
- Anita Weel en Louise Vriend van Stichting In Het Zadel
- Hanneke Schuth van Stichting Paardrijden Gehandicapten 't Hoefijzer
- Ellen Barneveld van Manege Gooi en Eemland

Daarnaast willen graag onze begeleiders Pollyanna Kramer en Susan Ophorst bedanken voor hun begeleiding en feedback tijdens deze periode. Tot slot gaat onze dank uit naar Anneke Berendijk van Stichting CAP, voor het delen van haar visie en haar begeleiding tijdens ons afstudeeronderzoek.

Wij wensen u veel plezier met het lezen van onze afstudeerscriptie!

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing
Leeuwarden, november 2017

Summary

The selection of horses for Animal Assisted Activities relies too heavily on the opinions of the buyer. There are guidelines to help select these horses, but these are not easily applicable or specific enough to be of real use. New horses need to be found and trained, when riding for the disabled horses or horses used to pull a 'horse bed' are not able to work. Exchanging horses between organisations is virtually impossible due to the differences in the selection criteria. The researchers strived to gain insight into all the factors that come into play when choosing a suitable horse and how these factors should be rated. With this information an assessment tool was developed, to assess the suitability of a horse to work as a riding for the disabled horse or a 'horse bed' pulling horse, based on the characteristics of a specific horse, not considering horse breed, colour or purchase price.

To achieve this the following main question was formulated: Which selection criteria do horses have to meet to be suitable to work as riding for the disabled horses or 'horse bed' pulling horses?

For each of the two disciplines five sub questions have been formulated. These questions divide the selection criteria into five main areas, examining what skills, character traits, behavioural traits, movement characteristics and physical traits are preferable for horses within these fields of work.

To create an assessment tool, an extensive study of literature has been conducted. To support and verify the results of the literary study, interviews have been conducted with individuals who are actively involved in the selection of horses for riding for the disabled and 'horse bed riding'. The final product is an assessment tool consisting of rubrics, in which the selection criteria have been incorporated in an understandable manner.

It is important that horses for riding for the disabled and/or 'horse bed riding', have had a solid upbringing, are desensitised to traffic, are able to stand still on command, do not spook easily and release tension quickly after spooking, do not flee, do not rear on their hind legs, do not buck, show little or no aggressive or fear-based behaviour, are energetic, are highly adaptable, are submissive, are social towards humans, are self-reliant and not highly sensitive to touch, have solid hooves, have a correct or minimally deviated leg conformation, have a Body Condition Score of -1, 0 or +1, have correct or minimally deviated gaits, do not have stringhalt, are not lame, do not have or have never had laminitis. When the horse is physically evaluated by a veterinarian, it must pass this inspection. Solely for riding for the disabled it is desirable that a horse has a minimal B level, is at least 7 years old, is either warm- or cold-blooded and has a smooth walk and trot. Solely for 'horse bed riding' it is desirable that a horse, when it is bought trained and will not be used for riding, has experience in pulling carriages, is at least 4 years old, is cold-blooded and has a smooth walk taking longer strides.

Contrary to expectations, no guidelines for weight bearing capacity or pulling capacity are currently being used in the field. Instead organisations implement a maximum weight limit for the riders and decide whether or not a specific horse is capable of carrying a certain weight, based on their own visual observations of the horse. 'Horse bed' pulling horses not only have to pull the horse bed, but also carry, or partially carry the rider. As of yet there are no guidelines for this combination of pulling weight, whilst carrying weight.

While horseback riding, a rider might need extra support. This support can be provided by a side walker. When a rider needs extra support from a side walker, the height of the side walker should be taken into account to determinate which height the used horse should have at the withers. A side walker needs to be physically capable of supporting a rider throughout a lesson, therefore the height of the horse at the withers, should be close to the shoulder height of the side walker.

Numerous selection criteria can be named for horses that are suitable for riding for the disabled and/or 'horse bed riding'. To assess whether or not a particular horse meets the criteria an assessment tool has been created.

More research is necessary for the two disciplines to develop further.

Samenvatting

De selectie van zorgpaarden is vooralsnog te afhankelijk van de opvattingen van de koper. Er bestaan wel richtlijnen voor paarden in de zorg, maar deze zijn niet specifiek en toepasbaar genoeg. Wanneer zorgpaarden uitvallen, moeten nieuwe paarden worden gevonden en getraind. Uitwisseling van paarden tussen organisaties is lastig door de hantering van verschillende criteria. Met dit onderzoek is gestreefd om inzicht te krijgen in alle factoren, die een rol spelen bij het kiezen van een geschikt paard om in te zetten, bij het paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijden en hoe deze factoren beoordeeld moeten worden. Hiermee is een beoordelingsinstrument ontwikkeld waarmee de geschiktheid van een paard voor paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijden bepaald kan worden, afhankelijk van kenmerken van het specifieke paard, onafhankelijk van ras, kleur en aanschafprijs.

Hiervoor is de volgende hoofdvraag geformuleerd: Aan welke selectiecriteria moeten paarden in de zorg voldoen om te worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijden?

Deze hoofdvraag is opgesplitst in twee deelvragen, waarbij het paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijden apart worden benoemd. Elke deelvraag heeft een set van vijf sub-vragen. Deze subvragen splitsen de selectiecriteria uit in vijf gebieden, namelijk welke vaardigheden, karaktereigenschappen, gedragskenmerken, bewegingskarakteristiek en fysieke kenmerken de voorkeur hebben voor een paard in de desbetreffende tak van zorg.

Ten eerste is literatuuronderzoek gedaan, om daarmee het beoordelingsinstrument te creëren. Naast het literatuuronderzoek werden interviews afgenomen in het werkveld. Deze dienden ter aanvulling en controle van de selectiecriteria en het beoordelingsinstrument. Het eindproduct is een beoordelingsinstrument, dat bestaat uit rubrieken, waarin de selectiecriteria op een overzichtelijke manier zijn verwerkt.

Het is belangrijk dat paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten en/of huifbedrijden, een goede basisopvoeding hebben gehad, verkeersmak zijn, kunnen stilstaan op commando, schrikbestendig zijn en snel ontspannen na een schrikmoment, geen vluchtgedrag vertonen, niet steigeren, niet bokken, zo min mogelijk gedrag laten zien dat duidt op agressie of angst, energiek zijn, een goed aanpassingsvermogen hebben, onderdanig zijn, menselijk contact zoeken, zelfredzaam zijn, niet hoog gevoelig zijn voor fysieke aanraking, goede, stevige hoeven hebben, een correcte of minimaal afwijkende beenstand hebben, een Body Condition Score hebben van -1, 0 of +1, correcte of minimaal afwijkende gangen hebben, geen hanetred hebben, niet kreupel zijn, niet hoefbevangen zijn of zijn geweest en wanneer ze klinisch gekeurd worden, de keuring doorstaan. Daarnaast voor paardrijden voor gehandicapten alleen is het wenselijk dat het paard minimaal B niveau heeft, minimaal 7 jaar is, koud- of warmbloedig is en een zuivere stap en draf heeft. En voor huifbedrijden alleen is het wenselijk dat, mits het paard niet onbeleerd wordt aangeschaft en niet ingezet wordt bij paardrijden, ervaring voor de wagen heeft, minimaal 4 jaar is, koudbloedig is en een gelijkmatige iets ruime stap heeft.

In tegenstelling tot de verwachting worden er geen richtlijnen voor draag- en trekkracht gehanteerd. In plaats daarvan hanteren de organisaties een maximum gewicht voor de ruiters en kijken ze of een paard in staat is om een bepaald gewicht te dragen. Huifbedpaarden trekken niet alleen het huifbed, ook dragen zij geheel of gedeeltelijk het gewicht van de persoon die op het huifbed ligt. Vooralsnog zijn er geen richtlijnen voor deze combinatie van trekken en dragen.

Tijdens het paardrijden is het mogelijk dat een ruiter extra ondersteuning nodig heeft van een vrijwilliger die meeloopt naast het paard. Wanneer ondersteuning nodig is, moet de stokmaat van het paard niet veel hoger zijn dan de schouderhoogte van de vrijwilliger, omdat deze fysiek in staat moet zijn om de ruiter de gehele les te ondersteunen.

Er zijn veel selectiecriteria te benoemen voor paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten en/of huifbedrijden. Om deze te beoordelen is een beoordelingsinstrument gecreëerd.

Er is nog meer onderzoek nodig om ervoor te zorgen dat de sectoren zich blijven ontwikkelen.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Begripsbepaling	12
2.1	Paardrijden voor gehandicapten.....	12
2.2	Huifbedrijven.....	12
2.3	Karaktereigenschappen.....	12
2.4	Bewegingskarakteristiek.....	13
2.5	Fysieke kenmerken.....	13
2.6	Afstemming op de cliënt	13
3	Theoretisch kader.....	14
3.1	Beperkingen van de cliënten	14
3.2	Het beoordelingsinstrument	15
4	Materiaal en methode.....	17
4.1	Onderzoekstype	17
4.2	Onderzoeksontwerp.....	17
4.3	Onderzoekspopulatie en steekproef	18
4.4	Dataverzameling literatuur	21
4.5	Dataverzameling interviews	24
4.5.1	Oefeninterview.....	25
4.5.2	Topicformulier voor de deelnemers.....	25
4.6	Data-analyse literatuur.....	26
4.7	Data-analyse interviews	27
4.8	Verwerking in de beoordelingsinstrumenten	28
5	Resultaten vaardigheden	32
5.1	Literatuur en interviews	32
5.2	Deelconclusie vaardigheden.....	38
6	Resultaten karaktereigenschappen.....	39
6.1	Literatuur en interviews	39
6.2	Deelconclusie karaktereigenschappen.....	43
7	Resultaten gedragskenmerken.....	44
7.1	Literatuur en interviews	44
7.2	Deelconclusie gedragskenmerken.....	52

8	Resultaten fysieke kenmerken	54
8.1	Literatuur en interviews	54
8.2	Deelconclusie fysieke kenmerken	70
9	Resultaten bewegingskarakteristiek	72
9.1	Literatuur en interviews	72
9.2	Deelconclusie bewegingskarakteristiek	78
10	Discussie	80
10.1	Resultatendiscussie	80
10.2	Methodische discussie	84
11	Conclusie	87
12	Aanbevelingen.....	89
	Literatuurlijst	91
	Bijlage I: Definitielijst.....	I
	Bijlage II: Overzicht onderzoekspopulatie.....	III
	Bijlage III: Topiclijst.....	VIII
	Bijlage IV: Informed Consent.....	X
	Bijlage V: Eerste e-mail contact potentiële deelnemers	XI
	Bijlage VI: Topicformulier deelnemers	XIII
	Bijlage VII: Literatuur Logboek	XIV
	Bijlage VIII: Beoordelingsinstrumenten zorgpaarden	XXVII

1 Inleiding

Paarden hebben door de jaren heen verschillende rollen vervuld. Vroeger waren ze onmisbaar voor het vervoer van mensen en goederen, het bewerken van het land en ze vervulden nog vele andere rollen. Inmiddels bestaan er efficiëntere vervoersmiddelen en landbouwwerktuigen, maar paarden hebben nog steeds een plaats in de Nederlandse maatschappij. Mensen rijden recreatief paard als hobby en ontspanning. (Edwards, 2004) Daarnaast zijn de verschillende disciplines van paardensport nog altijd populair, denk hierbij aan springen, dressuur, menen, western, enzovoort (Vereniging eigen paard, z.d.). Sinds de eerste helft van de 20ste eeuw tot op heden is het inzetten van paarden in de zorg een groeiende sector in Nederland. Paarden in de zorg worden ingezet bij onder andere, aangepast paardrijden, huifbedrijven, equicoaching(1) en equithérapie. Onder aangepast paardrijden vallen recreatief paardrijden voor gehandicapten en paardrijden als therapie. Om een zo bruikbaar mogelijk onderzoek te doen en voldoende diepgang te kunnen geven, worden equicoaching, equithérapie en paardrijden als therapie buiten beschouwing gelaten. In dit onderzoek wordt gericht op recreatief paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven.

De aanzet tot het ontwikkelen van het aangepast paardrijden in Europa werd gegeven door Lis Hartel. Lis Hartel, een Deense dressuuramazone, werd halverwege de 20ste eeuw getroffen door polio. Ondanks de beperkingen die veroorzaakt werden door polio slaagde zij, met hard werken en veel doorzettingsvermogen, erin om weer terug te keren in de dressuurwereld. In 1952 won zij de zilveren medaille voor dressuur op de Olympische spelen in Helsinki. Na haar voorbeeld werden in Europa de eerste programma's opgezet waar paardrijden werd aangeboden als vorm van fysiotherapie. (PATH International, 2017; Wintraecken & Mulderij, 2012)

15 jaar later, in 1976 werd in Nederland de Vereniging Federatie Paardrijden Gehandicapten (FPG) opgericht. De FPG is een overkoepelende organisatie waar inmiddels ruim 50 stichtingen en verenigingen lid van zijn. (FPG, z.d.-a) De leden van de FPG bieden, op non-profit basis, paardrijden aan voor mensen met een beperking, zoals is vastgesteld in de statuten van de FPG (FPG, 2003).

De start van het huifbedrijven vond pas plaats in 1986. De Nederlander Johan Roelofsen ontwikkelde het huifbed nadat hij al enkele jaren gehandicapte kinderen liet paardrijden met zelf bedachte hulpmiddelen. Met de uitvinding van het huifbed konden ook meervoudig gehandicapten, die niet in staat waren om zelfstandig op een paard te zitten, te paard vervoerd worden. Op het huifbed wordt de persoon liggend voortbewogen, de gebruiker ligt op een zeil dat rust op de ruggen van de paarden waardoor de warmte en de beweging van de paarden gevoeld kan worden. (Klaassen, 2009)

Om een paard te kunnen berijden, heeft het paard al heel wat training gehad. Het is namelijk niet zo dat een paard met zadel en hoofdstel opeens het perfecte rijpaard is. Bereden worden, is voor een paard een aangeleerd gedrag, waar al een uitgebreide socialisatie met mensen aan vooraf is gegaan. Wanneer een paard gereden kan worden voor plezier dan wordt dit een recreatiepaard genoemd. Een recreatiepaard is gesocialiseerd, kan bereden worden, kan in de meeste gevallen omgaan met verkeerssituaties en heeft geleerd dat niet ieder ritselend blaadje een reden is om te vluchten. Het paard heeft dan een brede basis waar op verder gebouwd kan worden. (Andersson & Lindberg, 2002; Maxwell & Sharples, 2000)

Een wedstrijdpaard bezit ook deze brede basis, maar daarnaast is het paard getraind in één of meerdere disciplines van de paardensport waarvoor specifieke kennis en vaardigheden zijn aangeleerd. Het paard voldoet daarbij aan specifieke fysieke eisen, waarbij de

bewegingskarakteristiek van groot belang is, en bezit wenselijke karaktereigenschappen. (Madden, 2012)

Het rijpaard in de zorg zal in veel gevallen niet getraind zijn om op wedstrijdniveau in de paardensport te presteren. Het rijpaard in de zorg daarentegen heeft een uitgebreide set vaardigheden, die erop gericht zijn het paardrijden voor mensen met een beperking zo veilig mogelijk te maken. Ook hier spelen fysieke kenmerken, een juiste bewegingskarakteristiek, wenselijke karaktereigenschappen en gedragskenmerken een grote rol. (Bosma & Roseboom, 2011)

Het hoogste niveau voor zorgpaarden, in dit onderzoek, wordt toegekend aan het huifbedpaard. Het huifbedpaard moet namelijk ook beschikken over de juiste fysieke kenmerken, een goede bewegingskarakteristiek, wenselijke karaktereigenschappen en gedragskenmerken. De vaardigheden die het huifbedpaard heeft, zijn echter anders dan die van het rijpaard in de zorg. Het huifbedpaard wordt beleerd voor het menen. Daarna is een aparte opleiding nodig om het paard te beleren voor het huifbed. Dit is nodig, omdat een huifbed anders werkt dan een menwagen. Het huifbed maakt andere geluiden en het huifbed staat bijna volledig over het paard heen.

In dit onderzoek wordt gekeken naar recreatief paardrijden voor gehandicapten, waarbij geen sprake is van een therapeutisch doel. Hoewel er geen therapeutisch doel is waar naartoe wordt gewerkt, neemt dit niet weg dat therapeutische effecten bewerkstelligd kunnen worden. Om de therapeutische effecten toe te lichten die zich ook bij recreatief paardrijden voor kunnen doen, wordt verwezen naar onderzoeken over therapeutisch paardrijden.

In een onderzoek uit 2014 werd gekeken wat het effect was van het zien, het horen, en het voelen van de beweging van het paard, op de cognitie, gemoedstoestand en tred bij kinderen met dyspraxie. (Hession et al., 2014) Dyspraxie is een ontwikkelingsstoornis die zich uit in problemen met de motoriek en motorische vaardigheden, vaak gepaard met spraak-, taal-, en denkproblemen, en problemen met de gevoelige tastzin (Dyspraxie, z.d.). Bij de kinderen werden na therapeutisch paardrijden verbeteringen gezien in alle voorgenoemde factoren. (Hession et al., 2014) In een ander onderzoek uit 2014 werd gekeken naar de sociale participatie bij kinderen met een autisme spectrum stoornis. Autism spectrum stoornis is een verzamelnaam voor verschillende vormen van autisme. Bij mensen met autisme wordt de informatie in de hersenen op een andere manier verwerkt, dit uit zich in de meeste gevallen met moeite op het sociale vlak en communicatieproblemen (NVA, z.d.). Bij deze kinderen werden na therapeutisch paardrijden ook positieve effecten gezien in de vorm van verhoogde verbalisatie, het beter volgen van aanwijzingen, verbeterde fysieke kracht en verbeterde coördinatie. (Holm et al., 2014)

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar huifbedrijden, maar ook hier zijn positieve effecten waargenomen. Het enige onderzoek dat hierover is uitgevoerd, komt uit 2002. Uit dit onderzoek bleek dat er aanwijzingen zijn dat de warmte van paarden een positieve invloed kan uitoefenen op bepaalde lichaamsfuncties, zoals ontspanning van spieren, verbeterde darmfunctie, vermindering van epileptische aanvallen, verbeterde ademhaling door verhoogde doorbloeding en een verbetering van de emotionele toestand. (Lammers, Vlassak & van der Zanden, 2002)

De selectie van zorgpaarden is vooralsnog te afhankelijk van de opvattingen van de koper. Er bestaan wel richtlijnen voor paarden in de zorg, maar deze zijn niet specifiek en toepasbaar genoeg. De laatste jaren wordt dit groeiende probleem steeds vaker benoemd door verschillende organisaties, zoals Animal Assisted Interventions in Zorg, Onderzoek en Onderwijs (AAIZOO) en Stichting Helpen

met Paarden – Equithérapie Nederland (SHP-E(NL)) (AAIZOO, z.d.; SHP-E(NL), 2017a). Tot op heden hebben wel inventarisatie-onderzoeken plaatsgevonden om de problemen en gebreken in kaart te brengen, maar het initiatief voor het vormen van een concrete oplossing is nog niet gerealiseerd, waardoor de professionalisering van het werkveld stagneert. (Geerling, 2011; Hazelhof, 2014; Stichting Huifbedrijven Hoeksche Waard, 2017a)

Wanneer zorgpaarden uitvallen, moeten nieuwe paarden worden gevonden en getraind. Uitwisseling van paarden is lastig door de hantering van verschillende criteria. Wanneer niet op korte termijn geschikte paarden kunnen worden gevonden en ingezet, moeten in sommige gevallen activiteiten worden uitgesteld of gestaakt. Dit kan zorgen voor gebrek aan inkomsten en verlies voor instanties, wanneer de paarden wel verzorging nodig hebben, maar nog niet ingezet kunnen worden. Daarnaast heeft het ook een nadelig effect voor cliënten, omdat de structuur wegvalt en geen positieve effecten worden ervaren, die normaal gesproken het gevolg zijn van paardrijden voor gehandicapten of huifbedrijven.

Anneke Berendijk van Stichting Centra voor Aangepast Paardrijden (CAP) deelt de mening dat er specifiekere richtlijnen moeten komen, wat ertoe geleid heeft dat zij opdrachtgever is geworden van dit onderzoek. Tevens gaf zij aan dat er een ernstig tekort is aan paarden die geschikt zijn om in te zetten in de zorg. Anneke Berendijk is leidinggevende bij stichting CAP. Stichting CAP is opgericht in januari 2015 en is een overkoepelende stichting van twee maneges die zich primair richten op mensen met een beperking (Stichting CAP, 2015). Stichting CAP biedt paardrijden, dierverzorgingsles, dagbesteding, huifbedrijven, rijden met de koets en aangepast voltige voor kinderen, jongeren en volwassenen die lichamelijk en/of meervoudig beperkt zijn (Stichting CAP, z.d.).

Zoals eerder naar voren is gekomen, zijn er geen specifieke richtlijnen voor paarden in de zorg. Er zijn echter wel eisen en richtlijnen voor het houden van paarden. Daarnaast zijn er richtlijnen en keurmerken om het algemene paardenwelzijn en de veiligheid van de mens te waarborgen. (KPW, 2014; Stichting Veilige Paardensport, z.d.) De Handleiding Zorg met Paarden geeft wel een aanzet tot het vormen van selectiecriteria voor karaktereigenschappen, beweging, leeftijd, geslacht, hoogte, breedte en training, waardoor het een goed uitgangspunt biedt voor dit onderzoek. De handleiding benoemt de waardevolle eigenschappen die zorgpaarden moeten bezitten, geeft een categorisatie van de geschiktheid van verschillende paardenrassen en geeft ook kleur als meewegende factor. (Bosma & Roseboom, 2011) In dit onderzoek zijn ras en kleur niet meegenomen, omdat het de bedoeling is dat aan de hand van dit onderzoek een paard individueel beoordeeld kan worden. Of deze eigenschappen wel of niet bij het ras horen, is daarbij niet van meerwaarde, omdat het individuele paard wordt beoordeeld. De kleur is niet meegenomen, omdat de kleur geen invloed heeft op de getoetste kenmerken van het paard.

Met dit onderzoek is gestreefd om inzicht te krijgen in alle factoren, die een rol spelen bij het kiezen van een geschikt paard om in te zetten, bij het paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven en hoe deze factoren beoordeeld moeten worden. Er zijn criteria opgesteld voor vaardigheden, karaktereigenschappen, gedragskenmerken, bewegingskarakteristiek en fysieke kenmerken. Het doel is om hiermee een beoordelingsinstrument te ontwikkelen waarmee de geschiktheid van een paard voor paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven bepaald kan worden, afhankelijk van kenmerken van het specifieke paard, onafhankelijk van ras, kleur en aanschafprijs.

Hiervoor is de volgende hoofdvraag geformuleerd: Aan welke selectiecriteria moeten paarden in de zorg voldoen om te worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven?

Deze hoofdvraag is opgesplitst in twee deelvragen waarvan elke deelvraag een set van vijf sub-vragen heeft.

1. Aan welke selectiecriteria moeten paarden voldoen om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?
 - 1a. Welke vaardigheden moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?
 - 1b. Welke karaktereigenschappen hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?
 - 1c. Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?
 - 1c. Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?
 - 1e. Welke fysieke kenmerken moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?
2. Aan welke selectiecriteria moeten paarden voldoen om ingezet te worden bij huifbedrijven?
 - 2a. Welke vaardigheden moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij huifbedrijven?
 - 2b. Welke karaktereigenschappen hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij huifbedrijven?
 - 2c. Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij huifbedrijven?
 - 2d. Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij huifbedrijven?
 - 2e. Welke fysieke kenmerken moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij huifbedrijven?

Dit verslag bestaat, met deze inleiding, in totaal uit 12 hoofdstukken. In hoofdstuk 2 staat de begripsbepaling. Hoofdstuk 3 bestaat uit een theoretisch kader over de verschillende beperkingen van cliënten en over het beoordelingsinstrument. In hoofdstuk 4 zijn de materialen en methoden beschreven. Vanaf hoofdstuk 5 tot en met hoofdstuk 9 zijn de resultaten uitgewerkt op onderwerp, zoals deze verdeeld zijn in de sub-vragen. Respectievelijk, de vaardigheden, de karaktereigenschappen, de gedragskenmerken, de bewegingskarakteristiek en tot slot de fysieke kenmerken. Doordat er veel overeenkomsten zijn tussen zowel rijpaarden voor gehandicapten en huifbedpaarden, zijn alle resultaten op beide gericht, tenzij anders is aangegeven. Daarnaast moet er rekening mee gehouden worden dat sommige kenmerken een overlap hebben op andere kenmerken. Een voorbeeld hiervan is dat bepaalde fysieke kenmerken ook invloed hebben op de bewegingskarakteristiek. De interviewresultaten zijn verwerkt in de literatuurrelaties. In sommige gevallen wordt informatie uit de interviews ondersteund door citaten. Deze zijn weergegeven in tekstvakken. Als er meerdere citaten in hetzelfde tekstvak staan, wil dat zeggen dat de uitspraken door de dezelfde persoon zijn gedaan, omtrent hetzelfde onderwerp.

Tot slot heeft ieder hoofdstuk een afsluitende paragraaf met een deelconclusie. Waarna hoofdstuk 10, 11 en 12 volgen, dit zijn de afsluitende hoofdstukken. Deze hoofdstukken bevatten achtereenvolgend, de discussie, de conclusie en de aanbevelingen van dit onderzoek. In hoofdstuk 11 Conclusie, is doorverwezen naar de beoordelingsinstrumenten, die zijn ontwikkeld als eindproducten van dit onderzoek. Tot slot volgen de bijlagen I tot en met VIII.

Er zijn bruikbare beoordelingsinstrumenten gecreëerd, waarmee aanbieders van zorg met paarden een beter onderbouwde keuze kunnen maken bij het aanschaffen van nieuwe paarden. Hierdoor wordt het mogelijk om de veiligheid van de mens en het welzijn van het paard nog beter te waarborgen, doordat het paard dat gekozen wordt zo geschikt mogelijk is voor de taak die het gaat uitvoeren. In de toekomst kan het de basis gaan vormen van de eisen waaraan alle paarden in de zorg moeten voldoen.

2 Begripsbepaling

In dit hoofdstuk zijn enkele begrippen beschreven die genoemd zijn in de onderzoeksvragen. Dit zijn de begrippen, zoals ze zijn gedefinieerd door de onderzoekers. Ieder begrip staat beschreven in een aparte paragraaf.

2.1 Paardrijden voor gehandicapten

Paardrijden voor gehandicapten is een term die wordt gebruikt om recreatief paardrijden voor gehandicapten aan te duiden. Paardrijden met een therapeutisch doel valt hier buiten. Paardrijden voor gehandicapten is paardrijden onder leiding van een gediplomeerde instructeur, met als doel het leren paardrijden, voor ontspanning en plezier. De therapeutische effecten die hierdoor worden ervaren, worden gezien als plezierige toevoeging.

2.2 Huifbedrijven

Huifbedrijven is een aparte vorm van paardrijden waarbij de deelnemer niet in staat hoeft te zijn om zelfstandig op een paard te zitten. Het is een vorm die vaak ingezet wordt bij mensen die meervoudig complex gehandicapt zijn. Bij huifbedrijven ligt de deelnemer op een doek dat rust op de ruggen van twee paarden van gelijke hoogte. Het doek is bevestigd aan een rollende stellage waar de paarden onder staan en deze voorttrekken waardoor de deelnemer de bewegingen kan voelen. (Christiaanse, 2013; FPG, z.d.-b)

De paarden die worden ingezet bij huifbedrijven worden in dit onderzoek huifbedpaarden genoemd.

2.3 Karaktereigenschappen

Er is voor gekozen om de definitie van karakter en temperament te hanteren, zoals deze is vastgelegd in het onderzoek van Suwala, Górecka-Bruzda, Walczak, Ensminger & Jerzierski (2016). Zij hebben geprobeerd om dimensies te onderscheiden die van belang zijn voor het ideale paardenpersoonlijkheidsprofiel. In dit onderzoek zijn de karaktereigenschappen objectief ingedeeld. Er is binnen het begrip persoonlijkheid onderscheid gemaakt tussen temperament en karakter. Voor beide zijn vier dimensies onderscheiden. Temperament en karakter zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en kunnen om die reden niet apart van elkaar beoordeeld worden.

De vier dimensies voor temperament zijn: energie, angst, gevoeligheid en aanpassingsvermogen. De vier dimensies voor karakter zijn: onderdanigheid, agressie, menselijk contact zoeken en zelfredzaamheid. (Suwala, Górecka-Bruzda, Walczak, Ensminger & Jerzierski, 2016)

In dit onderzoek worden de acht bovengenoemde eigenschappen allemaal aangeduid als karaktereigenschappen.

2.4 Bewegingskarakteristiek

Met bewegingskarakteristiek wordt bedoeld, de gang van het paard. Dit zijn stap, draf en galop. Tevens wordt gekeken of deze gangen gelijkmatig zijn. Het is van belang dat gesproken kan worden van een zuivere gang. Dit houdt in dat het paard een gelijke paslengte heeft en dat een duidelijk hoorbaar ritme aanwezig is, wat aangeeft dat de pasduur gelijk is. De bewegingskarakteristiek is ook de manier waarop het paard beweegt. Een Fries paard draaft bijvoorbeeld al anders dan een fjord. Een fries 'gooit hoger op' en een fjord heeft wat vlakkere gangen. Het verschil is de verticale beweging van het paard, bij een paard dat 'hoog opgooit' is deze beweging groter.

2.5 Fysieke kenmerken

Alle uiterlijke kenmerken met uitzondering van kleur. Definities van de fysieke kenmerken worden beschreven in Bijlage I: Definitielijst.

Paard en pony

Het meest herkenbare onderscheid tussen paarden en pony's is de stokmaat. Paarden hebben een stokmaat boven de 1,57 meter en pony's een stokmaat onder de 1,48 meter (Hermsen, 2000). Pony's zijn vaak robuuster gebouwd dan paarden (Five Oaks Riding Stables, 2014). Hoewel de lengte vaak een indicatie geeft, zijn er ook paarden kleiner dan 1,57 meter en pony's groter dan 1,48 meter. In dit onderzoek worden de termen paard, klein paard en pony gebruikt. Wanneer de term pony gebruikt wordt, is het uitsluitend voor pony's bedoeld. De term pony wordt gebruikt om de ponyrassen aan te duiden, deze hebben over een algemeen een stokmaat onder de 1,48 meter en zijn robuuster gebouwd. De term paard wordt gebruikt als algemene term, en duidt ook pony's aan, tenzij dit in de tekst anders is aangegeven. De term klein paard wordt gebruikt om paarden en pony's met een stokmaat tussen de 1,48 meter en 1,57 meter aan te duiden, omdat niet in alle literatuur duidelijk staat aangegeven of het om een pony-ras of een paardenras gaat met een kleine stokmaat.

2.6 Afstemming op de cliënt

Met afstemming op de cliënt wordt bedoeld op de lichaamscontrole en de mate van beweging van de cliënt. Deze factoren worden meegenomen, omdat ze van invloed zijn op het paard.

De lichaamscontrole is de mate van controle die de cliënt heeft over zijn eigen lichaam. Wanneer deze bijvoorbeeld zijn hand uitsteekt dat dit ook lukt op de manier die de cliënt voor ogen heeft. Een cliënt kan ook gebrek aan lichaamscontrole hebben door verlamming, spasmen of epileptische aanvallen, waarbij oncontroleerbare bewegingen worden gemaakt.

De mate van beweging van de cliënt kan een gebrek of een overvloed aan beweging betekenen. Het niet in staat zijn tot meebewegen bij paardrijden door bijvoorbeeld verlamming of verstijving. De mate van beweging heeft ook betrekking op de gemaakte bewegingen bij gebrek aan lichaamscontrole, zoals hevige of juist minder hevige stuipen tijdens epileptische aanvallen of een grote of kleinere mate van oncontroleerbare beweging bij spasmen.

Cliënten worden in de scriptie ook aangeduid als ruiters.

3 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt in gegaan op de mogelijke beperkingen van cliënten bij huifbedrijven en paardrijden voor gehandicapten. Daarna wordt ingegaan op het beoordelingsinstrument en waar een goede beoordeling aan voldoet.

3.1 Beperkingen van de cliënten

In dit onderzoek is gekeken naar het paard. Specifieker, naar de selectiecriteria waar een paard in de zorg aan moet voldoen. Er is gekeken naar paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven. Om selectiecriteria op te stellen is het altijd belangrijk om rekening te houden met het gebruiksdoel. Paarden in de bovengenoemde takken worden ingezet om mensen met een beperking veilig te laten paardrijden. Bij het huifbed gaat het nog een stap verder, omdat de deelnemers van het huifbedrijven niet zelf in staat zijn om paard te rijden, liggen zij op een doek dat rust op de ruggen van de paarden.

Cliënten die deelnemen aan paardrijden voor gehandicapten zijn in meerdere of mindere mate beperkt, waardoor zij niet deel kunnen nemen aan reguliere paardrijlessen. Beperkingen kunnen zich voordoen op verstandelijk en lichamelijk vlak. De Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS) onderscheidt vijf categorieën (KNHS, 2008; KNHS, z.d.-a):

- Lichamelijke beperking
- Verstandelijke beperking
- Visuele beperking
- Auditieve beperking
- Meervoudige beperking

Afhankelijk van de beperking en mate van beperking zijn verschillende hulpmiddelen beschikbaar om op het paard te komen, ervan af te komen en om in het zadel te blijven zitten. Zo is het ook mogelijk voor mensen met bijvoorbeeld een dwarslaesie of spasmen om paard te rijden, waar dit bij een normale manege niet mogelijk is. (FPG, z.d.-c)

Met de beschikbare hulpmiddelen kan over het algemeen gesteld worden dat de personen die in de eerste vier categorieën vallen, kunnen leren paardrijden met ondersteuning in meerdere of mindere mate. (KNHS, 2008)

Binnen de vijfde categorie is het voor veel individuen, ondanks de vele verschillende hulpmiddelen, niet mogelijk om zelfstandig op een paard te zitten. Deze cliënten kunnen gebruik maken van het huifbed. (KNHS, 2008)

De lichaamscontrole en de mate van de beweging van de cliënt hebben beide invloed op het paard. Om die reden zijn deze factoren meegenomen in het onderzoek. Paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven moeten beschikken over een bepaalde tolerantie ten opzichte van de ruiter. Binnen de categorieën lichamelijke beperking en meervoudige beperking zijn twee factoren te onderscheiden die een direct effect hebben op het lichaam van het paard. Deze factoren zijn de lichaamscontrole van de cliënt en de mate van beweging van de cliënt, zoals deze zijn uitgelegd in paragraaf 2.6 Afstemming op de cliënt.

3.2 Het beoordelingsinstrument

Deze paragraaf bestaat uit twee delen, het eerste deel gaat in op het beoordelingsinstrument in het algemeen, wat een beoordelingsinstrument precies is en voor welk soort beoordelingsinstrument in dit onderzoek is gekozen. Het tweede deel geeft een vergelijking met de hulphondensector en waarom dit een kader biedt voor het beoordelingsinstrument. Een uitgebreide toelichting over de indeling van de beoordelingsinstrumenten is te vinden in paragraaf 4.8 Verwerking in de beoordelingsinstrumenten.

Uitleg en keuze beoordelingsinstrument

Er zijn verschillende meet- en beoordelingsinstrumenten. In deze sub-paragraaf wordt gekeken naar wat een richtlijn is, wat een beoordeling is, wat een beoordelingsinstrument is en wat een rubriek is. Hoewel er geen richtlijnen worden uitgeschreven, is het aan de hand van de scriptie wel mogelijk om, in de toekomst, richtlijnen op te stellen.

Een richtlijn is een document met aanbevelingen, gericht op het verbeteren van de kwaliteit, berustend op systematische samenvattingen van wetenschappelijk onderzoek en afwegingen van de voor- en nadelen van de verschillende opties, aangevuld met expertise en ervaringen van professionals. (Regieraad Kwaliteit van Zorg, 2012)

Een beoordeling is het proces van het verzamelen van bewijs en het beoordelen of de competentie behaald is, zodat bevestigd kan worden dat een individu kan functioneren volgens de gestelde standaard. Voor dit onderzoek kan concreet worden gesteld dat het paard beoordeeld wordt of het bepaalde competenties, in de vorm van specifieke eigenschappen en kenmerken, bezit. (ASQA, 2015)

Een beoordelingsinstrument bevat minimaal de volgende componenten:

- Context en voorwaarden van beoordeling
- De onderwerpen die worden beoordeeld
- Een beschrijving van het bewijs dat verzameld moet worden en de criteria die gebruikt worden om de waarde toe te kennen. (ASQA, 2015)

Een beoordelingsinstrument kan op verschillende manieren worden ingedeeld. Er kunnen rubrieken worden opgesteld. Er kan gebruik worden gemaakt van een puntensysteem en er kunnen op vele andere manieren wegen worden toegekend.

Er is voor gekozen om rubrieken te gebruiken in de beoordelingsinstrumenten. Een rubriek is een score instrument waarin de specifieke verwachtingen van een opdracht zijn vastgelegd. Rubrieken verdelen een opdracht in verschillende componenten en bevatten een gedetailleerde beschrijving van wat acceptabel en onacceptabel is, per component. (Stevens & Levi, 2012)

Een goede rubriek heeft duidelijk onderscheiden niveaus. Om die reden is het vaak beter om minder niveaus te gebruiken. Wanneer te veel niveaus worden gebruikt, is het lastig om een duidelijke scheiding tussen niveaus te creëren. (Stellmack, Konheim-Kalkstein, Manor, Massey & Schmitz, 2009)

Vergelijking toegepaste testen

De hulphondensector is al verder met het vastleggen van eisen waar een hond precies aan moet voldoen om in aanmerking te komen als hulphond. Deze eisen hebben niet alleen betrekking op de fysieke kenmerken van een hond, maar ook zijn er eisen voor het gedrag en het karakter. Deze eisen worden allemaal getoetst met verschillende testen. Deze testen bevatten instructies over de voorbereiding en het gebruik van de test. In de testen is ook een duidelijke structuur aangebracht en is beschreven hoe de scores geïnterpreteerd moeten worden. In dit onderzoek worden twee testen vanuit de hulphonden sector toegelicht om een algemeen beeld te schetsen, dit zijn de Assistance Dog Public Acces Test en de Therapy Dog International Test. De eerste test wordt gebruikt om de hond te testen in openbare ruimtes, zoals een winkelcentrum. De tweede test wordt gebruikt om situaties na te bootsen in een faciliteit, bijvoorbeeld een ziekenhuis, om de hond te testen. Bij beide testen wordt aangegeven wanneer de hond direct zakt voor de test. De Assistance Dog Public Acces Test en de Therapy Dog International Test bestaan respectievelijk uit veertien en dertien onderdelen. (ADI, 2014; TDI, 2017a ; TDI, 2017b) Om een idee te geven van hoe een testonderdeel eruit ziet, is hieronder van iedere test één onderdeel beschreven.

Het onderdeel 'afleiding door geluid' van de Assistance Dog Public Acces Test, wordt als volgt getest. De begeleider loopt met de hond naast zich. De beoordelaar laat zijn klembord vallen achter de hond. De hond mag het geluid wel opmerken en eventueel draaien of opspringen, maar hij moet daarna snel herstellen en verder lopen naast de begeleider. De hond mag op geen enkele manier agressief of angstig gedrag vertonen. (ADI, 2014)

Het onderdeel 'de reactie op kinderen' van de Therapy Dog International Test wordt als volgt getest. Dit onderdeel wordt enkel getest wanneer de hond alle andere onderdelen met succes behaald heeft. Er zijn meerdere kinderen aan het spelen met een bal of iets dergelijks, daarbij moeten kinderen doen wat daarbij hoort, zoals rennen, schreeuwen enzovoorts. De begeleider met hond loopt langs deze kinderen. Daarna moet de hond liggen en doet de begeleider alsof hij een boek leest. De hond moet blijven liggen. De rug van de hond moet naar de kinderen toe gericht zijn. De hond zakt voor de test bij vertoning van elk negatief gedrag, zoals schrikken zonder dat de hond zich herpakt, agressief blaffen, opspringen, grommen en het naar de kinderen toe willen. (TDI, 2017 b)

Bij de gedragstesten voor paarden zijn de instructies minder duidelijk beschreven, waardoor verschillende uitvoeringen mogelijk zijn. De Novel Object Test is een voorbeeld hiervan. Bij deze test wordt een vreemd object in een ruimte, die bekend is voor het paard, geplaatst. Hoe het paard reageert, zegt iets over het karakter van het paard. In de literatuur verschillen de instructies en uitvoering van de test of deze ontbreken. Hierbij kan gedacht worden aan de grootte van de testruimte, bewegingsvrijheid van het paard, betrokkenheid van voedsel en de rol van de mens. Daarnaast is bij deze test niet duidelijk beschreven op welke manieren het paard kan reageren en wat dit dan precies zegt over het karakter van het paard. (Axel-Nilsson, 2015; Bulens, Sterken, Van Beirendonck, Van Thielen & Driessen, 2014; Feldberg, 2013)

4 Materiaal en methode

In dit hoofdstuk worden de materialen en methoden van dit onderzoek beschreven. In paragraaf 4.1 komt het type onderzoek aan bod. Vervolgens staat in paragraaf 4.2 het onderzoeksontwerp. Daarna komt paragraaf 4.3 waarin de onderzoekspopulatie en steekproef zijn beschreven. Dan zijn er twee paragrafen over de dataverzameling, paragraaf 4.4 Dataverzameling literatuur en paragraaf 4.5 Dataverzameling interviews. Dit wordt gevolgd door de paragrafen over de data-analyses, paragraaf 4.6 Data-analyse literatuur en paragraaf 4.7 Data-analyse interviews. Tot slot is de verwerking van informatie in de beoordelingsinstrumenten toegelicht in paragraaf 4.8 Verwerking in de beoordelingsinstrumenten.

4.1 Onderzoekstype

Het onderzoek dat is uitgevoerd, is kwalitatief. De combinatie van een beschrijvend en exploratief onderzoek is gekozen, omdat zowel beschrijvend als exploratief alleen niet voldoende van toepassing zijn. In het onderzoek worden regels beschreven die voortkomen uit de literatuur, maar nog niet eerder in deze vorm zijn vastgelegd.

Het onderzoek is beschrijvend, want de begrippen uit de onderzoeksvragen worden uitgelegd en verduidelijkt door beschrijvingen te geven vanuit de literatuur (Baarda et al., 2012). Tevens zijn interviews afgenomen, dit gaf een duidelijk beeld vanuit de praktijk ten opzichte van de onderzoeksvragen (Baarda et al., 2013).

Het onderzoek is ook exploratief, want er wordt ook uitgelegd waarom bepaalde factoren van belang zijn (Baarda et al., 2012). Daarnaast is uit het verzamelde materiaal een concept gecreëerd, waarna de geldigheid van dat concept werd gecontroleerd (Baarda et al., 2013).

Het onderzoek is kwalitatief fundamenteel en praktijkgericht onderzoek. Vanuit de literatuur is een gebrek geconstateerd, waarvoor naar een oplossing wordt gezocht die inzetbaar en bruikbaar is voor de praktijk. (Boeije, 2016)

4.2 Onderzoeksontwerp

Ten eerste is literatuuronderzoek gedaan. In het literatuuronderzoek is gezocht naar informatie om selectiecriteria op te stellen voor paarden in de zorg bij huifbedrijven en paardrijden voor gehandicapten. Het doel was om hiermee een beoordelingsinstrument voor deze paarden te creëren. De betrouwbaarheid is gewaarborgd door verschillende methodes. Deze zijn verder toegelicht in paragraaf 4.6 Data-analyse literatuur. Naast het literatuuronderzoek werden interviews afgenomen in het werkveld. De keuze voor de deelnemers van deze interviews is gemaakt door middel van selectiecriteria, dit wordt verder toegelicht in paragraaf 4.3 Onderzoekspopulatie en steekproef. Deze interviews dienden ter aanvulling en controle van de selectiecriteria. Hoe de interviews werden afgenomen, is verder toegelicht in paragraaf 4.5 Dataverzameling interviews.

De eindproducten zijn beoordelingsinstrument waarin de selectiecriteria op een overzichtelijke manier zijn verwerkt, zodat een paard snel ingedeeld kan worden. Zo kan gemakkelijk de geschiktheid van het paard, als zorgdier binnen de genoemde takken van dit onderzoek, beoordeeld worden. De beoordelingsinstrumenten bestaan uit rubrieken, dit is toegelicht in hoofdstuk 3 paragraaf 3.2 Het beoordelingsinstrument.

4.3 Onderzoekspopulatie en steekproef

Voor het bepalen van de onderzoekspopulatie zijn drie criteria gehanteerd. De drie criteria zijn:

- De aanbieders van huifbedrijven en paardrijden voor gehandicapten moeten gevestigd zijn in Nederland.
- De aanbieders van paardrijden voor gehandicapten moeten, of zijn aangesloten bij de FPG, of een geschoolde instructeur paardrijden gehandicapten (IPG) in dienst hebben. Dit moet middels het internet te bevestigen zijn.
- De onderzoekers moeten in staat zijn om aan de hand van het internet, te bevestigen dat de activiteiten paardrijden voor gehandicapten en/of huifbedrijven tot op heden door de desbetreffende aanbieder worden aangeboden.

Hieronder staan de verschillende aanbieders van huifbedrijven en paardrijden voor gehandicapten. Deze aanbieders voldoen aan de bovengenoemde criteria.

- Huifbedrijven register Stichting Huifbedrijven Hoeksche Waard: 20 aanbieders (Stichting Huifbedrijven Hoeksche Waard, 2017b)
- Huifbedrijven losse aanbieders: 6 aanbieders (De Gravenruiters, 2017; Hippisch Centrum Simonshaven, z.d.; Manege Stal-Flicka, z.d.; Stal Breimer, 2017; Stichting CAP, z.d.; Visio, z.d.)
- Paardrijden voor gehandicapten register FPG: 54 aanbieders (FPG, z.d.-d)
- Paardrijden voor gehandicapten losse aanbieders: 4 aanbieders (Aangepast paardrijden bij Jet, z.d.; SPG Rijssen-Holten, 2015; Stichting “in het zadel”, z.d.; Veurman, 2008)

De onderzoekspopulatie binnen de gestelde criteria, zoals vastgesteld in april 2017, bestaat uit 58 aanbieders van paardrijden voor gehandicapten en uit 26 aanbieders van huifbedrijven, in Nederland. Er zijn organisaties die zowel huifbedrijven als paardrijden voor gehandicapten aanbieden, deze zijn voor zowel huifbedrijven als paardrijden voor gehandicapten meegeteld.

Er is gebruikt gemaakt van een doelgerichte steekproeftrekking, zodat zowel aanbieders van het huifbedrijven als van het paardrijden voor gehandicapten evenredig zijn vertegenwoordigd. Er zijn acht aanbieders geïnterviewd, vier aanbieders van huifbedrijven en vier aanbieders van paardrijden voor gehandicapten. Het was van belang om zoveel mogelijk kwalitatieve data te verzamelen, zowel uit de groep huifbedrijven, als de groep paardrijden voor gehandicapten. Vanwege de aard van het onderwerp was er na acht interviews, in grote mate, sprake van theoretische verzadiging, waardoor het afnemen van meer interviews geen nieuwe informatie meer bood.

De genomen steekproef is getalsmatig niet representatief voor de onderzoekspopulatie, maar representatief in de variatiedekking. Van elke groep, die is onderscheiden door vastgelegde criteria, zijn gegevens verzameld, dit geeft een afspiegeling van de populatie. Dit heet inductieve generalisatie (Boeije, 2016). Voor het kiezen van deelnemers voor de interviews zijn de volgende criteria opgesteld. Om een goed overzicht te krijgen van de verschillende organisaties in Nederland

is eerst gekeken naar het aantal paarden, zodat zowel instanties met veel, als met weinig paarden zijn meegenomen. Het aantal paarden is vastgesteld aan de hand van de informatie die te vinden was op de websites, dit komt mogelijk niet meer overeen met het huidige aantal paarden bij de organisaties. Ten tweede is gekeken naar het aanbod van de combinatie huifbedrijven en paardrijden voor gehandicapten. Tot slot zijn organisaties meegenomen die op verschillende locaties rijden, voor zowel huifbed als paardrijden voor gehandicapten. Er is een overzicht gemaakt van de relevante beschikbare informatie van de populatie. Dit is gedaan om de selectie overzichtelijker te maken. Het overzicht is te vinden in Bijlage II: Overzicht onderzoekspopulatie.

Er zijn in totaal zeventien stichtingen benaderd waarvan er acht hebben deelgenomen. De vier deelnemers van paardrijden voor gehandicapten zijn weergegeven in Tabel 1: Deelnemers interviews paardrijden voor gehandicapten. De vier deelnemers van huifbedrijven zijn weergegeven in Tabel 2: Deelnemers interviews huifbedrijven.

Tabel 1: Deelnemers interviews paardrijden voor gehandicapten

	Naam Stichting/Organisatie	Provincie	Plaats	Aantal paarden	Bijzonderheden
1	Stichting 'in het zadel'	Noord-Holland	Venhuizen	4	Is IPG maar niet aangesloten bij FPG
2	SPG Het Vrolijke Ruitertje	Noord-Brabant	Wouwse Plantage & Etten-Leur & Hoogerheide	26	Drie verschillende locaties
3	SPG 't Hoefijzer	Overijssel	Zwolle	15	
4	Stichting Sportclub Gehandicapten Gooi en Eemland	Noord-Holland	Bussum	21	

Tabel 2: Deelnemers interviews huifbedrijven

	Naam Stichting/Organisatie	Provincie	Plaats	Aantal paarden	Bijzonderheden
1	Stichting Dupla	Noord-Holland	Barsingerhorn	6	Rijdt op locatie
2	Stichting Huifbedrijven De Vosjes	Noord-Brabant	Biezenmortel	Onbekend	Rijdt op locatie
3	Stichting Manege Zonder Drempels	Gelderland	Bennekom	15	
4	Manege Zandewierde	Gelderland	Nieuw-Wehl	Onbekend	Biedt ook paardrijden voor gehandicapten

Elke stichting werd gekozen op bepaalde criteria, deze kreeg vervolgens het nummer 1, 2, 3 of 4. Wanneer de stichting met nummer 2 van bijvoorbeeld het paardrijden niet reageerde of niet kon deelnemen, werd er nieuwe nummer 2 gezocht die aan dezelfde criteria voldeed. Dit werd herhaald totdat er een deelnemer was voor het interview met dat nummer. Vanwege privacy redenen worden alleen de namen weergegeven van de stichtingen die deel hebben genomen aan de interviews.

Figuur 1: Interview locaties Nederland. Aangepast overgenomen uit "Provincies 1" van groepvanrob.yurls.net, 2015 (<http://www.prentbriefkaart.eu/nederland01.jpg>). Copyright yurls.net 2015.

De bovenstaande figuur geeft een overzicht van alle locaties in Nederland die zijn bezocht voor de interviews. De rode stippen geven aan waar de onderzoekers geweest zijn. De groene stippen geven de twee overige locaties aan van SPG het vrolijke ruitertje. De rode stippen met de zwarte omcirkeling geven de locatie aan van de twee huifbedorganisaties die ook op locatie rijden.

4.4 Dataverzameling literatuur

In Tabel 3: Dataverzameling literatuuronderzoek is te zien welke zoektermen zijn gebruikt per onderwerp. In de laatste kolom is aangegeven hoe actueel de bronnen moesten zijn.

Tabel 3: Dataverzameling literatuuronderzoek

Onderwerp	Zoektermen Nederlands	Zoektermen Engels	Actualiteit
Huifbedrijven	- Huifbedrijven - Aanbieders huifbedrijven	n.v.t.	1986 - heden
Paardrijden gehandicapten	- Paardrijden gehandicapten - Paardrijden met een beperking - Therapeutisch paardrijden	- Horseback riding for the disabled - Therapeutic horseback riding	1976 - heden
Paard	- Geschiktheid paard huifbedrijven - Geschiktheid paard paardrijden gehandicapten - Geschiktheid paard therapeutisch paardrijden - Training huifbedpaard - Training therapeutisch rijpaard	- Suitability horse horseback riding for the disabled - Suitability horse therapeutic horseback riding - Training horse for therapeutic horseback riding	2000 - heden
Professionalisering	- Professionalisering huifbedrijven - Professionalisering paardrijden gehandicapten - Professionalisering therapeutisch paardrijden	- Professionalization horseback riding for the disabled - Professionalisation therapeutic horseback riding	1976 - heden
Gedrag	- Gedrag paarden - Betrouwbaar paard - Rustig paard - Stress paard - Probleemgedrag - Ongewenst gedrag - Natuurlijk gedrag - Vluchtdier - Prooidier - Kuddedier	- Behaviour horses - Reliable horse - Calm horse - Stressed horse - Problematic behaviour - Undesirable behaviour - Natural behaviour - Flight animal - Prey animal - Herd animal	1985 - heden

Bewegingskarakteristiek	- Gangen paard - Stap paard - Draf paard - Galop paard - Takt paard - Ritmische gang - Foute gang	- Gaits horse - Walk horse - Trot horse - Gallop horse - Cadence horse - Ritmic gait - Faulty gait	1985 - heden
Karakter	- Geschikte karaktereigenschappen paard - Geschikt temperament paard - Energie paard - Angst paard - Gevoeligheid paard - Aanpassingsvermogen paard - Onderdanigheid paard - Agressie paard - Contact zoeken met mensen - Zelfredzaamheid paard	- Suitable characteristics horse - Suitable temperament horse - Energy horse - Fear horse - Sensitivity horse - Adaptability horse - Submissiveness horse - Aggression horse - Human contact seeking horse - Self-reliance horse	1985 - heden
Vaardigheden	- Basisvaardigheden paard - Vaardigheden paard paardrijden gehandicapten - Vaardigheden therapeutisch rijpaard - Bomproof paard - Verkeersmak paard - Trailerladen paard - Vaardigheden huifbedpaard	- Basic skills horse - Skills horse horseback riding for the disabled - Skills horse therapeutic horseback riding - Bombproof horse - Traffic skills horse - Trailer loading horse	2000 - heden
Fysieke kenmerken	- Geschikte leeftijd paard in de zorg - Maat paard in de zorg - Gezonde bouw paard - Body Condition Score paard - Cresty Neck Score paard - Beenstand paard	- Suitable age horses in care - Size horse in care - Healthy build horse - Body Condition Score horse - Cresty Neck Score horse - Leg position horse	1980 - heden
Lichaamscontrole/ mate van beweging	- Lichaamscontrole bij epilepsie - Beweging tijdens epileptische aanval - Lichaamscontrole bij spasmen	- Body control epilepsy - Movement during an epileptic seizure - Body control spasms	2000 - heden

	- Mate van beweging tijdens spasmen - Lichaamscontrole meervoudig gehandicapten - Lichaamscontrole bij verlamming	- Movement during spasms - Body control people with multiple disabilities - Body control with partial paralysis	
Welzijn	- Paardenwelzijn therapeutisch paardrijden - Paardenwelzijn paardrijden gehandicapten - Paardenwelzijn huifbedrijven	- Welfare horse during therapeutic horseback riding	2000 - heden
Richtlijnen/eisen	- Richtlijnen paarden in de zorg - Handleiding voor paarden in de zorg	- Guidelines horses in care - Manual horses in care	1976 - heden
Kwalificaties	- Opleiding paardrijden gehandicapten - Opleiding therapeutisch paardrijden - Opleiding huifbedrijven - Cursus huifbedrijven	- Course horseback riding with disability - Course therapeutic horseback riding	2000 - heden
Beoordelingsinstrument	- Beoordelingsinstrument maken - Richtlijnen maken - Voorwaarden beoordelingsinstrument - Voorwaarden richtlijnen	- Creating an assessment tool - Creating guidelines - Criteria assessment tool - Criteria guidelines	2000 - heden

Er kon geen gebruik worden gemaakt van overzichtsliteratuur en meta-analyses, omdat er onvoldoende onderzoek is uitgevoerd op de hier behandelde onderwerpen. Wanneer werd gezocht naar informatie en literatuur, was het ook toegestaan om synoniemen van de bovengenoemde zoektermen te gebruiken. Hiervoor zijn synoniemen.net en thesaurus.com gebruikt. Tevens mochten zoektermen gebruikt worden die in direct verband staan met het onderwerp, wanneer deze zijn gevonden door middel van de bovengenoemde zoektermen. Bovendien mocht de woordvolgorde van de zoektermen worden aangepast, zodat optimaal gezocht kon worden naar informatie. Wanneer er bruikbare informatie gevonden werd, is deze gecontroleerd door middel van rubrieken voor betrouwbaarheid. Dit wordt verder toegelicht in paragraaf 4.6 Data-analyse literatuur.

De FPG is opgericht in 1976 en om die reden is dit jaartal gekozen als vroegste bron voor enkele zoektermen. Huifbedrijven is uitgevonden in 1986, om die reden is dit jaartal gekozen als vroegste bron voor het huifbedrijven. Voor fysieke kenmerken, gedrag, karakter en bewegingskarakteristiek is ook gekozen om vroege jaartallen als startpunt te gebruiken, omdat de vroege bronnen omtrent deze begrippen nog altijd van toepassing zijn. Voor de overige zoektermen is als vroegste jaartal 2000 vastgesteld en wordt getracht om zo veel mogelijk recentere bronnen te gebruiken.

De internet zoekmachines die werden gebruikt, zijn Google, Google Scholar, Greeni, Biep.nu, SamHao en ScienceDirect. Tevens werd informatie over de bovengenoemde zoektermen en onderwerpen gezocht in de mediatheek van Hogeschool van Hall Larenstein, de bibliotheek van Maastricht en in boeken en artikelen die, indien absoluut noodzakelijk, zijn aangeschaft voor dit onderzoek. Er is voldoende literatuur gevonden, wanneer binnen de afbakening van dit onderzoek geen nieuwe bruikbare informatie kon worden gevonden.

4.5 Dataverzameling interviews

De interviews hebben een aanvullende en toetsende functie. Dit houdt in dat, indien nodig, selectiecriteria zijn bijgeschreven of aangepast. De selectiecriteria, die door het literatuuronderzoek zijn vastgelegd, zijn ook gecontroleerd.

Het interview is afgenomen aan de hand van een vooraf opgestelde topiclijst. Dit is een lijst met onderwerpen en specifieke vragen. De vragen op de lijst zijn open geformuleerd, zodat het mogelijk is om rijke data te verzamelen aan de hand van deze vragen. Het interview is, door het gebruik van de topiclijst, semigestructureerd. De interviewers konden echter altijd doorvragen op bepaalde onderwerpen en mochten op die momenten afwijken van de topiclijst. De topiclijst bestaat uit vragen omtrent het uitgewerkte literatuuronderzoek. De vragen zijn ingedeeld in de volgorde van onderwerpen, zoals deze in de onderzoeksvragen en scriptie zijn gehanteerd. De topiclijst is te vinden in Bijlage III: Topiclijst.

De interviews zijn opgenomen met een mobiel apparaat en zijn daarna getranscribeerd. Vervolgens is de informatie verwerkt, dit is toegelicht in paragraaf 4.7 Data-analyse interviews.

Het interview werd telkens afgenomen door interviewer 1. Interviewer 2 maakte bij ieder interview notities over de topics om ervoor te zorgen dat interviewer 1 geen onderwerpen over het hoofd zag of vragen onnodig herhaalde.

De gegevens die zijn verzameld tijdens de interviews, zijn vertrouwelijk verwerkt en de privacy van de deelnemers is beschermd, zoals beschreven in art. 15 Wet Bescherming persoonsgegevens. De deelnemers hebben hiervoor een Informed Consent ingevuld. De Informed Consent informeerde de deelnemers over het doel, de aard van het onderzoek en de duur van het interview. Tevens stond hoe er is omgegaan met hun gegevens. Zo is in de Informed Consent bijvoorbeeld toestemming gevraagd om het interview op te nemen. Doordat de deelnemers de Informed Consent hebben getekend, hebben zij ingestemd met de voorwaarden van de onderzoekers. Het formulier Informed Consent is te vinden in Bijlage IV: Informed Consent.

Voor het contact met de deelnemers zijn e-mails verstuurd. In de eerste e-mail, zijn de onderzoekers voorgesteld, is uitleg gegeven over de aard van het onderzoek, is toegelicht wat een eventuele deelname aan het onderzoek inhoudt en is verteld wat het de deelname voor de organisatie kan opleveren. Daarnaast is het Informed Consent formulier digitaal meegestuurd, zodat de potentiële deelnemers deze eventueel al door konden lezen. De eerste e-mail is te vinden in Bijlage V: Eerste e-mail contact potentiële deelnemers. Sommige organisaties konden enkel met een contactformulier via internet worden benaderd. Hierdoor is het eerste contact geen Informed

Consent bijgevoegd. In het geval dat de organisatie wel interesse had om mee te doen, werd deze informed Consent alsnog gestuurd.

Om de bereidheid van deelname onder de beoogde deelnemers te vergroten, is aangeboden om de scriptie met het beoordelingsinstrument na afronding van het onderzoek op te sturen.

In de reacties op de eerste e-mails werd vaker aangegeven dat er behoefte was aan telefonisch contact. Afspraken met de organisaties zijn telefonisch ingepland. In veel gevallen werd er niet gereageerd op de e-mail, waarna er is getracht om direct telefonisch contact op te nemen. Dit was in wisselende mate succesvol, omdat sommige organisaties uitsluitend werken met voicemail en er geen mogelijkheid was om direct met iemand te spreken.

4.5.1 Oefeninterview

De onderzoekers hebben een oefeninterview afgenomen. Door het afnemen van een oefeninterview was het mogelijk om de topiclijst te stroomlijnen, de interviewlengte te controleren, de geluidsopname te testen en om de interviewtechniek te verbeteren. Daarnaast werd er ook geoefend met het transcriberen en het coderen van het oefeninterview.

Er werd een oefeninterview afgenomen bij de opdrachtgever. Er kwam naar voren dat er in de eerste versie van de topiclijst te veel herhaling optrad. Een voorbeeld hiervan is dat er werd gevraagd naar de minimale stokmaat en dat men daarbij vervolgens zelf al de maximale stokmaat aangaf, de volgende vraag was ook vaak 'Wat is de maximale stokmaat?'. Om die reden zijn sommige vragen gecombineerd.

Met behulp van het oefeninterview werd ook de lengte van het interview gecontroleerd. In eerste instantie was de schatting dat het interview gemiddeld 30 minuten in beslag zou nemen. Het oefeninterview nam 55 minuten in beslag, waarna de interviewtijd is aangepast naar ongeveer 45 minuten. Doordat het oefeninterview ook werd opgenomen kon er geluisterd worden of alle betrokkenen duidelijk te verstaan waren op de opname. Na de eerste opname was het duidelijk dat het apparaat niet te ver weg van de spreker moest liggen om de beste geluidskwaliteit te krijgen.

Tot slot konden de onderzoekers, met behulp van het oefeninterview, ervaring opdoen met het afnemen van een interview, het transcriberen en coderen van een interview. Dit heeft ervoor gezorgd dat een betere inschatting kon worden gemaakt van hoeveel tijd de interview fase van dit onderzoek in beslag ging nemen.

4.5.2 Topicformulier voor de deelnemers

In het oefeninterview kwam ook naar voren dat het wenselijk was om een formulier met onderwerpen op te stellen voor de deelnemers. Op die manier konden de deelnemers meekijken met de onderwerpen en konden sommige vragen snel worden verduidelijkt zonder dat de onderzoekers extra tijd hoefden te besteden om de bepaalde vragen opnieuw toe te lichten. Dit formulier is te vinden in Bijlage VI: Topicformulier deelnemers.

4.6 Data-analyse literatuur

Om de betrouwbaarheid van de literatuur te waarborgen, werd naast de bronvermelding ook een literatuur logboek bijgehouden. Dit is te zien in *Tabel 4: Voorbeeld Literatuur Logboek*. Het bijhouden van een literatuurlogboek heeft er ook voor gezorgd dat het onderzoek herhaalbaar en controleerbaar is, zodat dit onderzoek voldoet aan de voorwaarden van kwalitatief wetenschappelijk onderzoek. Het literatuurlogboek is gestart op 22 mei, de bronnen die gebruikt zijn voor die tijd komen uit het onderzoeksvoorstel en zijn niet in het logboek vermeld, maar staan wel in de bronvermelding.

Tabel 4: Voorbeeld literatuurlogboek

Literatuur Logboek	
Datum	
Onderwerp	
Zoekmachine	
Zoektermen	
Aantal hits	
Titel	
Soort bron	
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrieken: Ja/Nee

Om de betrouwbaarheid te controleren, zijn er, door de onderzoekers, rubrieken opgesteld. Deze rubrieken staan in *Tabel 5: Rubrieken voor betrouwbaarheid literatuur*. Dit werd gebruikt in combinatie met het literatuur logboek.

Tabel 5: Rubrieken voor betrouwbaarheid literatuur

Rubrieken voor betrouwbaarheid	
Is de bron gevonden door middel van de vooraf gestelde zoekterm criteria?	Ja/Nee
Is de bron recent genoeg volgens de vooraf gestelde criteria van de dataverzameling?	Ja/Nee
Is de auteur en/of organisatie van de bron bekend?	Ja/Nee
Heeft de auteur en/of organisatie aantoonbare vakinhoudelijke kennis?	Ja/Nee
Is de bron gevonden via de vooraf bepaalde zoekmachines, in vaktijdschriften of boeken, zoals gespecificeerd in de dataverzameling?	Ja/Nee

Het literatuur logboek is te vinden in Bijlage VII: Literatuur Logboek.

Tot slot zijn er nog drie manieren waarop de betrouwbaarheid werd vergroot. Ten eerste werd gebruik gemaakt van triangulatie. Bij triangulatie worden zoveel mogelijk bronnen gezocht die hetzelfde ondersteunen. (Boeije, 2016) Ten tweede werd gezocht naar ontkrachtend bewijs. Wanneer ontkrachtend bewijs wordt gevonden, kan de theorie worden verfijnd om deze gevallen uit te sluiten. (Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC –UvA, 2002) Ten derde is gewerkt in een team. Het werken in een team creëerde de mogelijkheid om elkaar te controleren. Daarnaast hebben de onderzoekers een gezamenlijke aanpak ontwikkeld, waardoor de nauwkeurigheid is vergroot. Door het werken in een team streefden de onderzoekers ook naar intersubjectiviteit. Dit is overeenstemming over conclusies en resultaten. Daarbij is het aannemelijk dat de resultaten niet gekleurd zijn door de opvattingen van één onderzoeker. (Boeije, 2016)

4.7 Data-analyse interviews

Na het afnemen van de interviews zijn deze getranscribeerd, waarna ze open werden gecodeerd. Open coderen is het opdelen van tekst in fragmenten, waarbij de fragmenten codes krijgen aan de hand van de verschillende thema's die naar voren komen. Er is ook een codeboom gemaakt, een codeboom is een lijst met thema's uit de tekst. (Boeije, 2016) Deze thema's kregen ieder een eigen kleur toegewezen en ieder tekstfragment bij het bijbehorende thema heeft in de open codering de bijbehorende kleur gekregen.

De interviews zijn afgenomen aan de hand van een topiclijst, waardoor een codeboom is ontstaan die bij alle interviews hetzelfde uitziet. De codeboom met de gebruikte kleuren is hieronder weergegeven in Figuur 2: Interview codeboom open codering.

Selectiecriteria	Karaktereigenschappen - groen
	Gedragsskenmerken - blauw
	Bewegingskarakteristiek - oranje
	Vaardigheden - rood
	Fysieke kenmerken - paars
	Overig - geel gearceerd

Figuur 2: Interview codeboom open codering

Een voorbeeld van open codering is hieronder te zien in Figuur 3: Voorbeeld open codering.

Tekstfragment	Code
"Het perfecte paard in de zorg? Eigenlijk bestaat er niet één perfect paard, want het hangt ervan af wat je gaat doen met het paard, maar je kan wel iets over het karakter zeggen. Hij moet in ieder geval nuchter zijn, koel in het hoofd, als er iets gebeurt niet daar meteen een trauma van hebben, maar gewoon makkelijk kunnen verwerken. Incasservermogen noem ik dat ook wel."	Karaktereigenschappen

Figuur 3: Voorbeeld open codering

Na het open coderen is ook nog axiaal gecodeerd. Bij het axiaal coderen werden alle gekleurde fragmenten per kleur gesorteerd in aparte documenten. Bij axiaal coderen wordt onderscheid gemaakt tussen belangrijke en minder belangrijke thema's in de tekst. Deze worden in categorieën beter geordend en gestructureerd. De codeboom wordt in deze fase vaak aangepast, omdat sommige codes samen worden gevoegd. (Boeije, 2016)

In Figuur 4: Voorbeeld interview codeboom deel karaktereigenschappen, is de codeboom uitgebreid. Om te illustreren wat dit voor verschil maakt is hetzelfde tekstfragment axiaal gecodeerd. Om het overzicht te behouden is daarom alleen het relevante gedeelte van de codeboom zichtbaar.

Karaktereigenschappen	Aanpassingsvermogen
	Energie
	Angst
	Gevoeligheid
	Agressie
	Onderdanigheid
	Menselijk contact zoeken
	Zelfredzaamheid

Figuur 4: Voorbeeld interview codeboom deel karaktereigenschappen

Een voorbeeld van het axiaal coderen met de codes uit het relevante gedeelte van de aangepaste codeboom is hieronder te vinden in Figuur 5: Voorbeeld axiaal codering thema karaktereigenschappen. De gekleurde tekst is in een tabel geplaatst en kreeg de bijbehorende codes, waarna de tekst weer zwart werd gekleurd.

Tekstfragment	Codes
“Het perfecte paard in de zorg? Eigenlijk bestaat er niet één perfect paard, want het hangt ervan af wat je gaat doen met het paard, maar je kan wel iets over het karakter zeggen. Hij moet in ieder geval nuchter zijn, koel in het hoofd, als er iets gebeurt niet daar meteen een trauma van hebben, maar gewoon makkelijk kunnen verwerken. Incasseringsvermogen noem ik dat ook wel.”	Gevoeligheid Zelfredzaamheid Aanpassingsvermogen

Figuur 5: Voorbeeld axiaal codering thema karaktereigenschappen

Tot slot is er selectief gecodeerd. Tijdens het selectief coderen is eigenlijk geen sprake meer van daadwerkelijk coderen. Er is gekeken naar de verbanden tussen de onderwerpen, die naar voren zijn gekomen tijdens de vorige fase, het axiaal coderen. Tevens is het selectief coderen van belang om te bepalen wat de belangrijkste onderwerpen zijn en hoe deze door de geïnterviewde personen worden omschreven. (Boeije, 2016)

De data die is verzameld, is gebruikt om het literatuuronderzoek te ondersteunen. De data omvat alle interviewresultaten die verwerkt zijn in de hoofdstukken. Deze data was nodig om de literatuurresultaten aan te vullen, aan te scherpen en te controleren. De informatie in de hoofdstukken bestaat uit data die zowel axiaal als selectief gecodeerd is. De informatie uit de interviews is verwerkt in het beoordelingsinstrument, middels selectieve codering.

4.8 Verwerking in de beoordelingsinstrumenten

De informatie die is verzameld en geordend in deze scriptie, is verwerkt in de beoordelingsinstrumenten voor huifbedpaarden en rijpaarden voor gehandicapten. De data uit de literatuur en de interviews en de kennis en interpretatie van de onderzoekers zijn gecombineerd in de rubrieken waaruit de beoordelingsinstrumenten bestaan. Er is gekozen voor rubrieken, omdat rubrieken uit verschillende componenten kunnen bestaan en deze een gedetailleerde beschrijving

bevatten van wat acceptabel en onacceptabel is, per component (Stevens & Levi, 2012). De instrumenten zijn te vinden in Bijlage VIII: Beoordelingsinstrumenten.

In deze paragraaf is beschreven en onderbouwd hoe de beoordelingsinstrumenten zijn ingedeeld. De indeling van de beoordelingsinstrumenten is gebaseerd op de stappen die worden genomen wanneer iemand een paard gaat aanschaffen. Hierbij wordt gekeken naar het paard en hoe deze zich in verschillende situaties gedraagt. De volgorde van de te beoordelen onderdelen wordt hierdoor bepaald. Dat betekent dat de volgorde in de beoordelingsinstrumenten niet overeen komt met de volgorde die wordt aangehouden in deze scriptie.

In de beoordelingsinstrumenten wordt gekeken naar de vijf gebieden die in dit onderzoek zijn onderzocht, de vaardigheden, de karaktereigenschappen, de gedragskenmerken, de fysieke kenmerken en de bewegingskarakteristiek. Bij de fysieke kenmerken en de bewegingskarakteristiek zijn elementen meegenomen die duiden op de gezondheid van het paard, zoals de kwaliteit van de hoeven, de Body Condition Score en kreupelheid. De gehele gezondheid daarentegen is geen onderdeel, omdat de gezondheid een algemene factor is voor de aanschaf van een paard en dit onderzoek zich specifiek richt op het bepalen van de geschiktheid van paarden die ingezet gaan worden bij paardrijden voor gehandicapten of huifbedrijven.

Om de volgorde van de beoordeling te bepalen, is gekeken naar verschillende controlelijsten voor het aanschaffen van een paard. Om de omstandigheden te bepalen waarin het paard wordt beoordeeld, is gekeken naar verschillende gedrags- en karaktertesten bij paarden en hulphonden. Zoals in hoofdstuk 3 Theoretisch kader is uitgelegd, is er gekeken naar testen die van toepassing zijn op hulphonden ter vergelijking, omdat in de hondenwereld, in tegenstelling tot de paardenwereld, wel al strenge eisen zijn vastgesteld voor dieren in de zorg. Die nationaal en internationaal worden gehanteerd.

In de beoordelingsinstrumenten wordt ervan uitgegaan dat het paard eerst wordt bekeken in de eigen stal, daarna achtereenvolgens op de poetsplaats, in de rijbak en buiten. Over dit gehele traject van het moment dat de potentiële koper de stal in stapt, wordt beschreven welke factoren op welke volgorde kunnen worden beoordeeld. Ook zijn er twee gedragstesten voor het paard in verwerkt, de Human Approach Test en een Novel Object Test. Door de gedragstesten voor hulphonden als voorbeeld te gebruiken, was het mogelijk om een duidelijke en eenduidige uitleg te creëren voor het afnemen van de Human Approach Test en Novel Object Test bij paarden.

Niet iedere situatie is hetzelfde, in de beoordelingsinstrumenten is daarom ook aangegeven in welke situaties welke aspecten beoordeeld kunnen worden.

Op stal

Wanneer een potentiële koper het paard op stal gaat bekijken, kan deze in eerste instantie kijken of het paard interesse toont in de mensen die de stal binnen komen. Dichterbij kan nog beter beoordeeld worden of het paard op positieve wijze interesse toont in mensen. (Equine Legal Solutions, 2003; KNHS, z.d.-b; The Association of Professional United Pet Sitters, 2011) In dit onderzoek wordt daar verder niet specifiek op ingegaan, maar desondanks zijn dit wel belangrijke factoren om ook mee te nemen in een algehele beoordeling. Op stal doet zich ook de eerste situatie voor om het paard te testen. De Human Approach test kan worden gedaan, hierbij worden de karaktereigenschap 'menselijk contact zoeken' beoordeeld. Bij deze test wordt gekeken hoe het

paard reageert wanneer deze door een onbekend persoon wordt benaderd. Direct aansluitend kan de basisvaardigheid 'halster omdoen' beoordeeld worden, doordat er kan worden gekeken hoe het paard reageert als diezelfde persoon het paard een halster omdoet. (Axel-Nilsson, 2015; Hausberger, Roche, Henry & Visser, 2008; Wageningen UR Livestock Research, 2012)

Op de poetsplaats

De verkoper kan vervolgens het paard van de stal naar de poetsplaats leiden en daar vastzetten. Op dat moment kan de potentiële koper beoordelen hoe het paard reageert op de eigenaar, ook hier is het weer belangrijk om naar het orenspel en de ogen te kijken. Tevens kan worden gekeken of het paard netjes meeloopt aan het halster. Op de poetsplaats zelf wordt het paard vastgezet ook daar kunnen vele verschillende factoren worden beoordeeld. Er kan bijvoorbeeld worden gekeken hoe het paard reageert op aanraking en of deze pijnlijke of hele gevoelige plekken heeft, of het paard netjes de voeten optilt en blijft stilstaan, wat de kwaliteit van de hoeven is en ook de beenstand kan worden beoordeeld. Daarnaast kan de koper kijken naar de ogen, de oren en de lippen van het paard. Deze kunnen een indicatie geven van de spanning die het paard op dat moment ervaart. De vacht en ogen zijn ook belangrijke indicatoren voor de gezondheid, heldere ogen en een glanzende vacht zijn tekenen van goede gezondheid. Tot slot kan het paard gezadeld of ingespannen worden, dit kan de potentiële koper zelf doen om te kijken hoe het paard reageert en of enige sprake is van singelnijd. (Equine Legal Solutions, 2003; KNHS, z.d.-b; Rijnders, 2015; The Association of Professional United Pet Sitters, 2011) Dan kan het paard naar de rijbak, er kan eventueel voor worden gekozen om het paard later te zadelen of in te spannen en deze eerst te longeren.

In de rijbak zonder belasting

In de rijbak, ook wel bak genoemd, kan het paard worden gelongeerd. Bij het longeren loopt het paard regelmatige cirkels om de ruiter aan een lange lijn, de longeerlijn, dit wordt gedaan om het paard te gymnastiseren. Gymnastiseren is het trainen van een paard, zodat deze door middel van oefening de beste houding aanneemt om zich in voort te bewegen. Dit wordt gedaan om slijtage en overbelasting te voorkomen en het lichaam sterker en soepeler te maken, zodat het makkelijker het gewicht van een ruiter kan dragen. (Chiron Center, 2011; Thomas, 2013) Het longeren van een paard, als beoordeling voor de aanschaf, heeft niet te maken met training, maar zorgt voor de mogelijkheid om de gangen van het paard te beoordelen en om te kijken hoe het paard reageert op bepaalde instructies. In de bak kan ook worden getest hoe het paard reageert op nieuwe objecten, door middel van de Novel Object test. Bij deze test ziet het paard een vreemd object, dit kan bijvoorbeeld een bal of een opengeklapte paraplu zijn. Er zijn verschillende varianten te vinden van de Novel Object test. Zo verschillen de testen in of het paard volledig losloopt of niet. Daarnaast verschillen de testen in lengte en of het paard alleen gelaten wordt met het object. Een ander verschil is of er wel of geen voedsel bij betrokken wordt in de test. (Axel-Nilsson, 2015; Bulens, Sterken, Van Beirendonck, Van Thielen & Driessen, 2014; Feldberg, 2013) Daarom wordt in dit onderzoek voor een aangepaste Novel Object test gekozen. De eigenaar houdt het paard met een ontspannen touw vast, in de rijbak of een andere afsluitbare ruimte. De potentiële koper haalt de paraplu achter zijn rug vandaan, zodat het paard het kan zien. De afstand is zodanig dat het paard er nog eventueel aan kan ruiken. Bij geen reactie, kan ervoor gekozen worden om de paraplu open te klappen. Het openklappen gebeurt naast de persoon en niet voor de persoon. De eerste keer het is raadzaam om dit vloeiend maar wel rustig te doen. Wanneer het paard ontspannen blijft staan of enkel het hoofd omhoog doet en niet probeert te vluchten, kan het openen van de paraplu herhaald worden met meer snelheid.

In de rijbak met ruiter of in het span

Wanneer het paard is opgezadeld of ingespannen kan in de rijbak worden gereden. Het is aan te raden om eerst de eigenaar te laten rijden, zodat gekeken kan worden hoe het paard reageert. Daarnaast kunnen de gangen nogmaals worden beoordeeld terwijl het paard belast is. Vervolgens kan de potentiële koper zelf rijden, zo kan deze voelen hoe het paard reageert en of deze goed beweegt. (KNHS, z.d.-b; Rijnders, 2015; The Association of Professional United Pet Sitters, 2011)

Buiten de rijbak

Het is ook verstandig om met het paard naar buiten te gaan en daar het gedrag te beoordelen. Eerst kan er weer gereden worden door de eigenaar, zodat de potentiële koper kan beoordelen hoe het paard reageert op de omgeving en eventueel aanwezig verkeer. Het is ook verstandig om het paard tot slot nog in de wei of paddock te beoordelen. Dan kan gekeken worden hoe het paard omgaat met soortgenoten. (Equine Legal Solutions, 2003; KNHS, z.d.-b; Rijnders, 2015)

5 Resultaten vaardigheden

In dit hoofdstuk worden de resultaten gegeven van de sub-vragen ‘Welke vaardigheden moet het paard bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke vaardigheden moet het paard bezitten om ingezet te worden bij het huifbedrijven?’. In dit hoofdstuk zijn alle resultaten van toepassing op zowel huifbedpaarden als paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten, tenzij anders is vermeld. In paragraaf 5.2 zijn de deelconclusies beschreven met betrekking tot de vaardigheden.

5.1 Literatuur en interviews

Zoals in de inleiding besproken is, moet een paard in de zorg andere vaardigheden bezitten dan een recreatie- en wedstrijdpaard. De basis in de vaardigheden is gelijk aan het recreatiepaard. Het paard is op een juiste manier opgevoed, is ingereden en/of is beleerd voor de wagen, afhankelijk van de discipline(s). Een solide, goed bevestigde basisopleiding van een leerpaard is een vereiste. Een leerpaard is een paard waar ruiters op leren rijden (Bartels et al., 2004; Bartels, 2000). Een paard in de zorg is ook een leerpaard, omdat het paard wordt ingezet om cliënten te leren rijden. Hieronder zijn de selectiecriteria met betrekking tot de vaardigheden voor een paard in de zorg beschreven.

Basisvaardigheden/basisopvoeding

Onder basisvaardigheden vallen de vaardigheden die elk paard vaak al jong leert. Hierbij kan gedacht worden aan een halster om laten doen, zich laten leiden, hoeven optillen, vast staan en overall aangeraakt worden. Ook vervoerd worden in een trailer valt onder de basisvaardigheden. (Peace & Bayley, 2005; Peerlings, Van Der Weerden & Van Hoof, 2007) Voor het paardrijden voor gehandicapten moet een paard ook ingereden zijn tot op een bepaald niveau. Wat dit niveau is, is niet te vinden in de literatuur. Hoe een paard wordt ingereden, daar wordt in dit onderzoek niet verder op ingegaan.

Zoals de onderzoekers verwachtten, vinden alle aanbieders de basisopvoeding wel belangrijk. Er werd aangegeven dat het paard altijd nog getraind moet worden op bepaalde gebieden. Ook kwam naar voren dat een paard nieuwe dingen kan leren, maar dat een goede basisopvoeding met betrekking tot de gehoorzaamheid het belangrijkste is.

“Dat ze netjes met het halster met je meelopen, dat ze netjes op de poetsplaats stil staan. Dat ze luisteren. Dat als jij stil gaat staan, dat zij ook stil gaan staan. Dat vind ik echt het belangrijkste. En verder, ja, de andere dingen kun je ze allemaal leren, longeren en er op gaan zitten en zo. Maar gewoon die gehoorzaamheid. Dat als je wat van ze wil dat ze dan ook luisteren.”
I: Dus eigenlijk ook een hele goede basisopvoeding dat ze die gehad hebben.
“Ja.”

Niveau onder het zadel

In de dressuursport worden verschillende klassen en niveaus onderscheiden om de moeilijkheidsgraad aan te duiden. In deze scriptie wordt hiervan een algemeen beeld geschetst en wordt niet inhoudelijk op de niveaus ingegaan.

De niveaus van laag naar hoog gaan als volgt B, L1, L2, M1, M2, Z1, Z2 en ZZ-licht. Dit wordt ook wel aangeduid als de breedtesport. Daarna komt de subtop: ZZ-zwaar, Lichte Tour en Zware Tour. Vervolgens komt de topsport en deze bestaat uit de internationale wedstrijden van de Fédération Equestre Internationale (FEI). (FEI, z.d.; KNHS, z.d.-c) De 'B' staat voor beginner, 'L' staat voor licht, 'M' staat voor midden, 'Z' staat voor zwaar. (KNHS, 2005) In de B klasse wordt het paard beoordeeld op de drie gangen, stap, draf en galop. Ook worden een aantal figuren gereden. Een figuur is een bepaald patroon, dat gereden kan worden. Hierbij kan gedacht worden aan een cirkel of een (diagonale) lijn. Per niveau komen er verschillende figuren en bewegingen bij die het paard moet beheersen. In deze scriptie wordt de term 'niveau onder het zadel' gebruikt om het dressuurniveau van het paard aan te duiden.

Alle aanbieders van paardrijden voor gehandicapten hebben aangegeven dat zij een ingereden paard prefereren boven een 'groen' of onbeleerd paard. Echter, de meningen van die aanbieders verschillen met elkaar omtrent welk minimum niveau het paard onder het zadel moet hebben, dat varieert van: 'een paard hoeft niet eens B niveau te hebben' tot 'het liefst een paard dat Z heeft gelopen'. Hieronder zijn vier citaten weergegeven, waardoor het verschil in minimum niveau onder het zadel duidelijk wordt.

"Nou dan zal je al naar de B toe gaan, maar dat is niet eens nodig. Als het een paard is wat al van jongs af aan gewoon netjes gereden is en gewoon lekker mee naar buiten langs de weg en dat soort dingen, dat zijn paarden die schrikken niet meer niet meer zo vlug. Die kennen al een hoop dingen. Ja dat is gewoon het belangrijkste."

"Ja, want wij rijden ze allemaal bij. Dus ze worden allemaal geschoold, allemaal bij gereden. Ik weet wel met mijn fries, die is Z2, zeg maar, dat ik het super handig vind om ze te leren galopperen, hij kan gewoon op de plek galopperen dus ja. Dus voor specifieke dingetjes is het handig als je een hoog geschoold paard hebt, maar het is niet noodzakelijk in mijn beleving."

I: Heeft u ook een minimaal geschoold niveau?

"Nee."

I: Dus gewoon ingereden dat is ook goed?

"Ja, omdat ze niet anders te krijgen zijn. Als ze allemaal Z dressuur waren en braaf en het liefst 8 jaar ofzo. Dan heb ik dat natuurlijk het liefst."

"In principe moet hij een B-proef kunnen lopen."

Verkeersmak

Wanneer tijdens het paardrijden voor gehandicapten een buitenrit wordt gemaakt, is het belangrijk dat het paard verkeersmak is. Dit houdt in dat het paard veilig en probleemloos het verkeer in kan (Temporini, 2006). Alle gebruikelijke voertuigen die op en rondom het erf van een manege te vinden zijn, moet het paard accepteren. Hierbij kan gedacht worden aan: fietsers, brommers, motoren, auto's, vrachtwagens, aanhangers, trekkers en heftrucks. Ook als niet buiten wordt gereden, is het belangrijk dat een paard verkeersmak is. Er kan bijvoorbeeld net een voerleverancier komen op het moment dat met een paard over het erf gelopen wordt. Als een

paard hieraan niet gewend is of nooit aan went, kunnen gevaarlijke situaties ontstaan voor zowel mens als dier.

Bij het woord verkeersmak gaven de geïnterviewden verschillende antwoorden. De één vindt een paard verkeersmak, zodra hij niet reageert op auto's en fietsers en de ander vindt een paard verkeersmak als hij niet reageert op geluiden van buitenaf.

I: Wanneer is een paard voor u verkeersmak?

“Geen probleem maken van vrachtwagens, trekkers, gewoon normaal. Niet opzij springen. dan is hij pas verkeersmak. Zijn mijn paarden verkeersmak? Yes, allemaal.”

“Als hij gewoon langs auto's en fietsers loopt en hij schrikt niet, nergens van. Hij schrikt nergens van. Hij kijkt er naar, maar hij springt niet opzij.”

Bomproof

Een 'bomproof paard' wordt gedefinieerd als een paard dat nergens van schrikt. (Paardvisie, 2014; Versluis-Borsboom, 2016a) Eigenlijk bestaat bomproof niet, omdat zelfs het kalmste paard van iets kan schrikken. Sommige paarden zijn zodanig te trainen dat ze wel voor het grootste gedeelte bomproof genoemd kunnen worden. (Curry, 2005) Een bomproof paard heeft werkende zintuigen (Barrett, 2005).

Eén van de belangrijkste vaardigheden is dat het paard zo bomproof mogelijk is. Hierbij mag het paard een lichte spanning vertonen, zonder vluchtgedrag. De beschrijving van lichte spanning, staat in paragraaf 7.1. Het paard zal ook de geplande bewegingen van de ruiter moeten accepteren, zoals handen uitsteken, billen aanraken en bijna de oren aanraken.

Voor zowel paardrijden voor gehandicapten als voor het huifbedrijven is een bomproof paard zeer belangrijk vanwege de veiligheid van de cliënt. Zij zijn niet altijd in staat zodanig te reageren dat zij kunnen blijven zitten op een paard, als deze een schrikreactie heeft. Wel lopen er altijd begeleiders bij, maar het risico op vallen moet zo klein mogelijk gehouden worden.

Het woord 'bomproof' riep verschillende reacties op bij de geïnterviewden. Dit varieerde van 'het bestaat niet' tot 'dat moeten ze wel zijn'. Eén aanbieder gaf een eigen duidelijke definitie van 'bomproof'.

“Een paard dat handelbaar blijft in vreemde situaties. Geen een paard is bomproof, maar als hij maar handelbaar blijft en niet door het lint gaat of hoe je het wilt noemen. Dat is belangrijk. Natuurlijk mag hij een keer schrikken, maar hij moet niet overal van schrikken. Een bomproof paard is wel een paard met een heel hoog incasseringsvermogen en die heel veel dingen niet eng vindt, dan spreek je van een bomproof paard.”

Ook is het voor alle aanbieders belangrijk dat het paard niet overal van schrikt. In hoofdstuk 7 Gedragskenmerken wordt hier verder op ingegaan.

Halhouden

Het halhouden, het stilstaan tijdens het rijden of mennen, wordt gezien als één van de intensiefste gehoorzaamheidsoefeningen die aan een vluchtdier, zoals een paard, gevraagd kan worden. (Schöffmann, 2008) Zowel in wedstrijdverband als in het verkeer speelt halhouden een grote rol. (Christiaanse, 2013; Schöffmann, 2008; Temporini, 2006).

Tijdens het huifbedrijven moet het paard halthouden, zodat een cliënt op het huifbed kan of er juist afgehaald kan worden.

Ook voor het opstappen bij paardrijden voor gehandicapten, is dit een zeer belangrijke vaardigheid. (Prins Willem Alexander Manege, z.d.) Als het paard gaat lopen tijdens het opstappen, kunnen zeer onveilige situaties ontstaan.

In de interviews gaven alle deelnemende organisaties aan dat het halthouden heel belangrijk is. Ook gaven ze aan dat de paarden soms een half uur moeten kunnen stilstaan. Daarnaast werd bevestigd dat het stilstaan moeilijk is voor een paard, maar werd ook gezegd dat dit weer aan te leren is.

“Stilstaan, dat moet lang, een half uur, uur kan ook. Het belangrijkste hier is stilstaan, elk paard kan lopen.”

“Heel belangrijk, maar dat is weer opvoeden.”

“Dat is wel heel belangrijk, ja.”

I: En ook heel lang kunnen stilstaan, is dat ook belangrijk?

“Dat is een beetje afhankelijk voor welke doelgroep je hem wilt gaan gebruiken. Soms is het voor de spanning te laten afvloeien, die ook een ruiter soms heeft, van belang dat je kan inschatten dat je dan wel even moet lopen, vooral met het opstapmoment. Daarna moet een paard wel goed lang kunnen stilstaan. Als hij gewoon halverwege de les moet stilstaan, moet hij gewoon stil kunnen staan ook al is dat een paar minuten.”

Nog te leren vaardigheden

Voordat een paard in de zorg kan worden ingezet, zijn er nog een aantal vaardigheden die hij moet leren. Deze vaardigheden kunnen vaak niet getest worden als er gekeken wordt bij een paard om aan te schaffen, maar kunnen wel getest worden in een proefperiode. Deze nog te leren vaardigheden worden hieronder beschreven.

Alternatieve opstapmogelijkheden

Een paard dat in de zorg wordt ingezet, moet beschikken over een groot aanpassingsvermogen. De definitie van aanpassingsvermogen is te vinden in hoofdstuk 6 Karaktereigenschappen. Het paard moet wennen aan de geluiden en bewegingen die horen bij de alternatieve opstapmogelijkheden. Een tillift en een opstapperron worden gebruikt voor ruiters die niet op de traditionele manier kunnen opstappen (Manege De Blijde Ruiters, 2017a; Prins Willem Alexander Manege, z.d.).

Er zijn diverse opstapmogelijkheden bij de ondervraagde organisaties. Bij de ondervraagde organisaties wordt gebruikt gemaakt van een kruk, een trap, een opstapperron, een elektronisch opstapperron, een tillift of aan elkaar gebonden kratten. Per organisatie is het verschillend welke opstapmogelijkheden gebruikt worden en daar zal het paard aan moeten wennen.

Uit de interviews bleek dat de paarden het voornamelijk lastig vinden om aan de tillift te wennen. Ook gaf één aanbieder aan dat er paarden zijn die nooit aan de tillift wennen.

“We hebben de gewone opstap en eventueel ook met de lift, dat maakt natuurlijk ook wel een apart geluid dus daar kun je niet zomaar elk paard bij zetten, dat moet je ook weer oefenen.”

“Nou het opstapperron in ieder geval en met een krukje opstappen daarnaast. En ja het liefst de lift, maar de lift is voor veel paarden gewoon heel lastig.”

Want je stapt op hoogte op, daar moeten ze aan wennen. Sommige paarden kunnen nooit onder de lift. Die zijn te sensibel om de lift te accepteren en andere vinden het prima.”

Meelopende begeleiders

In het geval dat een ruiter niet zelfstandig kan zitten, dan lopen één of twee begeleiders mee naast het paard. Een begeleider aan de linkerzijde en een begeleider aan de rechterzijde van het paard. Wanneer de ruiter niet zelf kan sturen of uit andere veiligheidsoverwegingen, loopt vaak een begeleider met een begeleiderstouw naast het hoofd van het paard. Er kunnen dus maximaal drie begeleiders rondom het paard lopen. (Manege De Blijde Ruiters, 2017b; Matsuura, Ohta, Ueda, Nakatsuji & Kondo, 2008; SPG IJsselmuiden, 2017). Hieraan zal het paard ook moeten wennen.

Er was één interview waarbij aangegeven werd dat sommige paarden eraan moesten wennen dat begeleiders aan beide zijden van het paard konden meelopen.

“Ja. Ik heb hier ook wel 2 paarden, die krijg ik weleens, dat hij niet meer in de handel komt. Die kan ik dan nog gebruiken. Maar die mensen lopen altijd linksom. En als wij in de bak lesgeven lopen we ook rechtsom. Dan lopen de helpers aan de rechterkant. Sommige paarden snappen daar echt niks van. Dus je moet ze altijd nog een beetje trainen. Dus kijk dat ze in de hand stellen en alle paarden zijn al drie, vier geweest en zijn aan gereden. Dan kunnen ze ook hun benen optillen.”

Anderen noemden wel dat een bepaalde stokmaat handiger is om mee te lopen. Hierop wordt in hoofdstuk 8 Fysieke kenmerken verder ingegaan.

Huifbed

Als een paard beleerd is voor de wagen, wil dat niet zeggen dat het paard ook direct onder een huifbed kan. Bij een huifbed gebeurt van alles, boven, achter of naast het paard, wat het hoort en voelt. Hierbij kan gedacht worden aan de ruiter op het huifbed leggen of juist er vanaf halen. (Christiaanse, 2013) Tevens moet het paard gewend zijn aan de onverwachte bewegingen en geluiden die de cliënt kan maken, wanneer hij op het doek ligt.

Op de vraag ‘Waar moet het paard allemaal aan wennen onder het huifbed?’, werd aangegeven dat een paard aan veel verschillende dingen moet wennen, zoals rammelende kettingen, zeilen, bewegingen op het doek en de tillift. De tillift is al genoemd bij de alternatieve opstapmogelijkheden, eerder in dit hoofdstuk.

“Omdat wij buiten rijden, hebben we rondom zeilen op het huifbed. Dat ze met het hoofd zo omhoog lopen, zeker in het begin, als ze het pas aan het leren zijn dan heb je dat. Dat ze een beetje schrikken, zeker als dat zeil iets beweegt. Maar dat is even wennen. Sommige paarden hebben dat meteen door, maar bij sommige kan het wel een jaar duren voordat ze het helemaal door hebben. En zeker als je dan in het voorjaar begint. Het is dan te koud, dan moet je het dicht houden en gaat dan de zomer in en het achterzeil gaat eraf. En dan zeggen ze natuurlijk: “Hey” en je gaat het dan weer heel langzaam opbouwen, niet meteen heel het zeil erop, dan haal ik stukjes eraf, dan zeggen ze: “Ow ja”. Dan gaat het weer wel goed.”

“Wij zoeken dan ook nog weer naar haflingers die al in het span gelopen hebben. Of een heel span tegelijk dat is natuurlijk ideaal, want die pony's die zijn gewend aan elkaar, die doen niet vervelend naar elkaar. Die zijn gewend om te trekken voor de kar of voor een huifkar. Ja als je die hebt en ze zijn niet te oud, dus als ze tien of elf jaar zijn ofzo, of twaalf kan ook nog wel. Dan win je natuurlijk in het beleren heel veel tijd, want dan hoeft je ze alleen nog maar aan het huifbed te laten wennen. En daar moet je ook heel voorzichtig mee omgaan, je moet ze aan de geluiden laten wennen en kettinkjes die rammelen. En als ze daaraan gewend zijn en ze gaan er niet vandoor, want dat mag zeker niet. En zo krijg je natuurlijk wel hele goede pony's die echt betrouwbaar zijn.”

De aanbieders van het huifbedrijven verschillen in hun antwoorden met betrekking tot de menervaring van een paard. De één wil, zoals hierboven is genoemd, een span dat wel al ervaring heeft. De ander wil het liefst jonge groene paarden.

“Wij hebben hier het liefste paarden die niks kunnen, jong zijn, drie. Omdat dingen die ze leren, als ze een keer iets fout leren dan moeten er honderd keer goede dingen tegenover staan. En dat wil niet zeggen dat er hier niks fout gaat, maar als dat hier fout gaat dan weet ik wat er fout is gegaan. En dan kan ik zeggen van oké dit is fout gegaan, dan moeten we in de toekomst anders doen, moeten we nog he nog trainen of doen. Terwijl als het ergens anders is, je koopt een paard van vijf, ja hij kan voor de kar. Dat kan en hij is hartstikke braaf, maar misschien als er een fietser van rechts komt, vindt hij dat spannend en als je dat niet weet dan zit je daar dus mee. Dus vandaar dat wij het liefst hebben paarden van twee/drie.”

“Over het algemeen is een groen paard wel het gemakkelijkste, want je weet nooit wat er met een ervaren paard is gebeurd. Mensen zeggen altijd ‘ooo we hebben zo een braaf paard’. En het is dan de vraag of het ook daadwerkelijk zo is. Met een groen paard, ja die is weinig in handen geweest, ga je dan vanuit. Dus die kun je makkelijker wat leren. Het is makkelijker om een paard wat aan te leren dan af te leren.

Daarnaast is er nog een ander verschil met het menen. Bij het menen staat het paard stil en wordt de menwagen naar voren gereden. Bij het huifbedrijven worden de paarden recht voor het huifbed gezet, met hun billen naar het huifbed toe. Vervolgens lopen ze achterwaarts, totdat de juiste positie is bereikt. (Bartels, 2003; Christiaanse, 2013) Daarna worden de paarden ingespannen. Hoe dat gebeurt, daar wordt in dit onderzoek niet op ingegaan. In de interviews zijn deze verschillen met het menen niet ter sprake gekomen.

Breed inzetbaar

Aan alle aanbieders van het huifbedrijven is gevraagd, in hoeverre het paard ook bereden moet kunnen worden. Bij de huifbedaanbieders die enkel huifbedrijven, werd aangegeven dat het niet noodzakelijk is en dat het minder belangrijk voor hen is. Wel zei één van hen dat het wel handig is als ze gewend zijn aan dingen op hun rug en dat die organisatie daarom paarden zoekt die al bereden zijn.

“Nou het mooiste is dat die natuurlijk al gewend is om ook om dingen op zijn rug te hebben, hè. Dat hij daar al niet van schrikt. Dus eigenlijk al een beetje doorgereden paard.”

De organisatie die zowel huifbedrijven als paardrijden voor gehandicapten aanbiedt, gaf aan dat de paarden het liefst multi-inzetbaar moeten zijn.

5.2 Deelconclusie vaardigheden

In deze paragraaf is antwoord gegeven op de sub-vragen: ‘Welke vaardigheden moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke vaardigheden moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij huifbedrijven?’

Welke vaardigheden moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?

Het paard moet een goede basisopvoeding hebben gehad die bestaat uit een halster om laten doen, zich laten leiden, hoeven optillen, rustig vast staan, overal aangeraakt worden en gehoorzaam zijn aan de persoon die ernaast loopt. Ook vervoerd worden in een trailer valt onder de basisvaardigheden. Voor het paardrijden voor gehandicapten, dient het paard ook goed ingereden te zijn, het niveau onder het zadel is vergelijkbaar minimaal met B niveau. Het is wenselijk dat het paard verkeersmak is, ook als niet buiten wordt gereden.

Een bomproof paard is een paard dat niet overal van schrikt en daarbij ook handelbaar blijft in vreemde situaties. Dat is een vereiste in verband met de veiligheid van de cliënt. Daarnaast moet een paard kunnen stilstaan en stil blijven staan wanneer dat van hem gevraagd wordt. Wanneer het paard op de locatie van de stichting is, zal het nog een aantal vaardigheden moeten leren. Het paard moet wennen aan de alternatieve opstapmogelijkheden die de organisatie heeft, zoals een kruk, een (elektronisch) opstapperron en een tillift. Daarnaast zal het paard moeten leren dat meerdere mensen naast hem kunnen lopen tijdens het paardrijden voor gehandicapten. Tevens zal het moeten leren dat een begeleider ook rechts van het paard kan lopen in plaats van links.

Welke vaardigheden moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij huifbedrijven?

Het paard moet een goede basisopvoeding hebben gehad bestaande uit een halster om laten doen, zich laten leiden, hoeven optillen, rustig vast staan, overal aangeraakt worden en gehoorzaam aan de persoon die ernaast loopt. Het paard moet zich ook gemakkelijk laten vervoeren in de trailer. Voor het huifbedrijven is het niet per se noodzakelijk dat het paard ook bereden kan worden, tenzij de organisatie beide disciplines aanbiedt. Wel is aangegeven dat het handig is als het paard gewend is aan gewicht of druk op zijn rug. In het geval dat het paard ook ingezet moet kunnen worden voor het paardrijden voor gehandicapten, moet het niveau vergelijkbaar zijn met minimaal B niveau. Of een paard al menervaring moet hebben is, afhankelijk van persoonlijke voorkeur.

Een verkeersmak paard is wenselijk, ook als niet buiten wordt gereden. In verband met de veiligheid van de cliënt is het een vereiste dat het paard bomproof is, wat inhoudt dat het niet overal van schrikt en daarbij ook handelbaar blijft in vreemde situaties. Daarnaast moet een paard kunnen stilstaan en stil blijven staan wanneer dat van hem gevraagd wordt. Wanneer het paard op de locatie van de stichting is, zal het nog een aantal vaardigheden moeten leren. Het paard moet wennen aan de alternatieve opstapmogelijkheden die de organisatie heeft, zoals een opstapperron en een tillift. Voor het huifbedrijven is het essentieel dat het paard alle geluiden en bewegingen die bij het huifbedrijven horen, accepteert.

6 Resultaten karaktereigenschappen

In dit hoofdstuk komen de resultaten aan bod van de sub-vragen ‘Welke karaktereigenschappen hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke karaktereigenschappen hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij het huifbedrijven?’. Doordat er veel overeenkomsten zijn tussen de paarden van beide disciplines zijn alle resultaten op beide gericht, tenzij anders is aangegeven. In paragraaf 6.1 Literatuur en interviews staan alle resultaten beschreven en in paragraaf 6.2 Deelconclusie staan de conclusies met betrekking tot de karaktereigenschappen.

Uit de literatuur is gebleken dat het erg lastig kan zijn om gedrag en karakter afzonderlijk van elkaar te bekijken. Hoewel in dit onderzoek sprake is van een grotendeels duidelijke scheiding, is het onoverkomelijk dat enige overlap heeft plaatsgevonden. Karaktertrekken kunnen zich immers vaak uiten via gedrag.

6.1 Literatuur en interviews

Net zoals mensen hebben paarden ook verschillende karakters met bijbehorende karaktereigenschappen. Wanneer gesproken wordt over de karaktereigenschappen van het paard kan ook het temperament niet buiten beschouwing worden gelaten. Voor temperament zijn vele definities te vinden. Van Dale heeft twee definities voor temperament, als eerste wordt het temperament gedefinieerd als de natuurlijke gesteldheid van het gemoed en als tweede een vurige aard (Van Dale, 2017). De tweede betekenis, een vurige aard, wordt meestal bedoeld wanneer wordt gesproken over een paard met temperament. Cambridge definieert temperament als een deel van je karakter dat invloed heeft op je stemming en de manier waarop je je gedraagt (Cambridge Dictionary, 2017).

In een afstudeerscriptie van Meppelink, Van Peursel en De Vries (2014), over de onderliggende oorzaak van temperamentverschillen bij warmbloedpaarden, is ook getracht om een passende definitie te geven van de term temperament. Ook zij ondervonden dat er veel verschillende termen en definities waren omtrent temperament. Uiteindelijk hebben zij temperament als volgt gedefinieerd: *“Temperament is de basishouding van een individu ten opzichte van voortdurende veranderingen en uitdagingen in zijn omgeving. Temperament komt dus het meest tot uiting wanneer dieren worden geconfronteerd met veranderingen in hun omgeving of een aanpassing in de manier waarop ze behandeld worden. Het temperament kan worden beïnvloed door omgevingsfactoren en het kan door de jaren heen veranderen.”* (Meppelink, Van Peursel & De Vries, 2014)

Er is veel overlap tussen de begrippen temperament en karakter en ook de term karakter is moeilijk definieerbaar. Aan de hand van verschillende karaktereigenschappen hebben verschillende mensen getracht om het karakter van het paard in te delen. Er zijn verschillende testen, rubrieken en vragenlijsten te vinden die enig inzicht moeten bieden in welk karakter een paard heeft en hoe deze zijn in te delen. Parelli's horsenality test bestaat uit vier rubrieken, waarin een paard kan worden ingedeeld (Parelli, 2017). Linda Tellington-Jones heeft een boek geschreven waar onder meer een karakteranalyse van paarden gedaan kan worden op basis van uiterlijke kenmerken

(Tellington-Jones & Taylor, 2009). Holistisch dierenarts Eric Laarakker heeft een vragenlijst opgesteld waar paardenkarakter ingedeeld kan worden in vijf typen: hout, metaal, water, aarde en vuur (den Hoek, 2017). Deze methode is gebaseerd op de vijf elemententheorie uit de Chinese geneeskunde (Nelstein, 2009). Tot slot zijn er ook nog de paardenpersoonlijkheden van Klaus Ferdinand Hempfling. Hij heeft alle paardentypen onderverdeeld in 26 karaktergroepen. (Fijne Rijkunst, 2016)

Er zijn veel verschillende definities van karakter en temperament, waardoor het erg lastig is om een juiste definitie neer te zetten. In 2003 is een onderzoek gedaan door Visser et al. waar uit is gekomen dat de reacties van paarden in gedragstesten overeenkomen met het temperament van het paard, zoals beoordeeld door de ruiters. In dit onderzoek werd geconcludeerd dat het mogelijk is om het temperament van een paard door een grote groep beoordelaars accuraat in te laten schatten. In dit geval stond de term temperament synoniem aan de term karakter.

In dit onderzoek is getracht om de definities van begrippen zo duidelijk mogelijk te omschrijven, zodat het beoordelingsinstrument duidelijk en toepasbaar is. Daarom is in dit onderzoek gebruik gemaakt van de definities van karakter en temperament, zoals deze omschreven zijn in een onderzoek van Suwala, Górecka-Bruzda, Walczak, Ensminger & Jerzierski (2016). Zij hebben het gewenste paardenpersoonlijksprofiel gedefinieerd onafhankelijk van het paardenras. In dit onderzoek werden temperament en karakter objectief ingedeeld. Voor zowel temperament als karakter zijn vier dimensies onderscheiden als de belangrijkste factoren, voor het bepalen van het ideale paardenpersoonlijksprofiel, voor een rijpaard. De dimensies zijn getoetst en beoordeeld door een panel van experts. Er werden geen paarden getest, bij het ontwikkelen van deze beoordeling hebben ruim 700 ruiters hun mening gegeven over de belangrijkste wenselijke eigenschappen in paarden. Bij het afnemen van de interviews bleek ook dat veel mensen karakter niet gemakkelijk los van gedrag konden bekijken. Dit was niet verrassend. Er was echter wel algemene overeenstemming dat de acht karaktereigenschappen, die in dit onderzoek worden gehanteerd, tot de belangrijkste behoren.

Temperament is gedefinieerd als de sensorische gevoeligheid en de vorm van de reactie. Dit is voornamelijk aangeboren en wordt nauwelijks beïnvloed door de omgeving. De vier dimensies voor temperament zijn: energie, angst, gevoeligheid en aanpassingsvermogen. (Suwala et al. 2016)

Energie: Het paard kan zich gemakkelijk en ongelimiteerd bewegen. Het paard is klaar om te gaan wanneer dat gevraagd wordt. Het paard raakt niet snel uitgeput. (Suwala et al. 2016)

Angst: Het paard toont angst of reageert schuw wanneer deze geconfronteerd wordt met onbekende of onverwachte objecten. Het paard is heel erg alert, voelt zich bedreigd en staat klaar om te vluchten of te ontsnappen. (Suwala et al. 2016)

Gevoeligheid: Het paard is gevoelig, voor bijvoorbeeld, de aanraking van een kuit of leidsel, voor evenwicht, voor stem en voor gebaar. Tevens heeft het paard een algemene interesse in de omgeving. (Suwala et al. 2016) Het paard is alert en waakzaam, waardoor het in staat is om ieder moment te reageren. (Eby, 1995) Het paard kan alert zijn, wanneer hij iets ziet. Dan doet hij zijn hoofd omhoog en worden de oren naar de plek gericht van zijn interesse. (Steenbergen & Hulsens, 2012) Alertheid is niet per definitie negatief, zolang het paard wel zijn werk kan blijven voortzetten.

Alertheid kan soms leiden tot lichte spanning, lichte spanning staat beschreven in hoofdstuk 7 Gedragskenmerken.

Aanpassingsvermogen: Het paard kan zich makkelijk aanpassen aan veranderingen, is stressbestendig, heeft geen problemen met concentratie en leert snel. (Suwala et al. 2016) In de interviews werd een voorbeeld gegeven van aanpassingsvermogen en het belang hiervan.

“Wij hebben hier een paard lopen, op zich een heel lief dier, maar die kan er niet tegen dat er meerdere mensen hem uit de wei halen, hem binnen zetten, opzadelen of op zijn rug zitten. Terwijl hij met diegene van wie hij was, waar ik les mee gaf, super braaf was.”

Karakter is gedefinieerd als de inhoud van de reactie, de keuzes en beslissingen. Dit is voornamelijk aangeleerd gedrag, gebaseerd op het temperament. Het wordt beïnvloed door de omgeving en het ondergaat leerprocessen. De vier dimensies onderscheiden voor karakter zijn: onderdanigheid, agressie, menselijk contact zoeken en zelfredzaamheid. (Suwala et al. 2016)

Onderdanigheid: Het paard is gehoorzaam en onderdanig richting de mens. (Suwala et al. 2016)

Agressie: Het paard is agressief naar mensen en naar andere paarden (Suwala et al. 2016). Agressie uit zich in bijten en slaan naar paarden en mensen. Paarden die agressief gedrag vertonen geven duidelijke signalen af. Ze leggen hun oren plat in de nek en laten in sommige gevallen hun tanden zien. Ze kunnen ook dreigen door hun achterhand in de richting van de persoon of het paard te draaien waar de agressie op gericht is. Wanneer het paard echt agressief is dan zal deze ook slaan met zijn achterbenen. (Fisher & Bush, 2012; Fraser, 2010; Jørgensen & Bøe, 2007) In sommige gevallen kan een agressief paard ook de gewoonte hebben ontwikkeld om op mensen en andere paarden af te rennen, dit wordt gezien als dreigend (Fraser, 2010).

Agressie werd vaker samen met angst benoemd als een onwenselijke eigenschap.

“Ja dat wij geen angstige paarden willen en geen agressieve paarden en verder wil je dat allemaal wel.”

“Ja, agressie is minder handig bij ons. En angstige paarden hebben we ook te weinig ruimte voor om die weer goed op te voeren, die zijn al vaak beschadigd.”

Menselijk contact zoeken: Het paard heeft interesse in mensen en zoekt uit zichzelf contact met mensen. (Christiaanse, 2013; Suwala et al. 2016) Omdat een zorgpaard wordt ingezet bij kwetsbare doelgroepen is het belangrijk dat het paard interesse heeft in mensen. Wanneer dit het geval is, zal het paard zich ook beter aanpassen aan wat de persoon in kwestie nodig heeft, zo vormt zich sneller een band tussen paard en cliënt. Dit is voor beide voordelig. (Christiaanse, 2013)

Wat betreft het aangeven van een weging van de acht karaktereigenschappen, bleek dit erg lastig te zijn. De geïnterviewden gaven aan dat alle acht belangrijk waren. Menselijk contact zoeken werd hierbij het vaakst apart aangehaald als een van de belangrijkste.

“Wat vind ik de allerbelangrijkste karaktereigenschap. Als je naar die acht dimensies kijkt, dan denk ik menselijk contact. Maar dat zal iedereen misschien wel zeggen.”

“Sociaal, dat het paard naar je toe komt.”

“Ik vind menselijk contact zoeken ook een heel belangrijk punt hoor.”

“Ja, nou wat wel fijn is, is menselijk contact zoeken.”

Eén geïnterviewde had er een andere opvatting over.

“Ja, menselijk contact zoeken. Ja, dat wisselt hier ook. Sommige hebben ook autistische paarden, die gaan het liefst over dwars in de stal staan om zich af te sluiten. Ja die heb je ook bij mensen dus dat mag ook.”

Zelfredzaamheid: Het paard is zelfredzaam en is onafhankelijk van mensen en andere paarden. Het paard kan zelf problemen oplossen, waarbij het paard actief uitprobeert en leert van fouten. Het paard kan omgaan met moeilijke situaties. Het paard vertoont geen apathie, passiviteit en hulpeloosheid. (Suwala et al. 2016)

Het rijpaard met het ideale persoonlijkheidsprofiel scoort laag op agressie en angst en scoort hoog op energie, gevoeligheid, aanpassingsvermogen, onderdanigheid, menselijk contact zoeken en zelfredzaamheid. (Suwala et al. 2016) De geïnterviewden waren het grotendeels eens met het resultaat van het onderzoek. Het ideale profiel voor een rijpaard komt sterk overeen met het ideale profiel voor een paard in de zorg, dat wordt ingezet bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijden. Het verschil dat werd genoemd voldeed aan de verwachting van de onderzoekers. In het ideale paardenpersoonlijkheidsprofiel scoorde het paard hoog op de zes van de acht karaktereigenschappen, namelijk: energie, gevoeligheid, aanpassingsvermogen, onderdanigheid, menselijk contact zoeken en zelfredzaamheid, en laag op de overige twee, agressie en angst. De onderzoekers verwachtten dat het ideale zorgpaard een ‘gemiddelde gevoeligheid’ moest laten zien ten opzichte van de ‘hoge gevoeligheid’ voor het ideale rijpaard. Dit was echter niet uit de literatuur op te maken. De geïnterviewden noemden in enkele gevallen dat het ideale paard in de zorg, binnen hun respectievelijke gebieden, niet te gevoelig kon zijn voor aanraking, omdat cliënten onverwachte bewegingen konden maken, waar het paard niet, of niet heftig, op moest reageren. Hieronder zijn enkele citaten uit de interviews waaruit blijkt dat een hoge gevoeligheid niet wenselijk is.

“Dat is bij sommigen niet handig. Omdat cliënten ook weleens kunnen slaan of schoppen op het bed. Dat ze daar rekening mee houden dat ze daar niet van schrikken of zo of vervelend vinden. Als mensen gaan bewegen op het bed. Daar moeten ze eigenlijk niet op kunnen reageren, moeten ze gewoon rustig blijven. Je moet er alles mee kunnen doen bijna. Ze moeten het bijna voor 100% accepteren. Zeker bij het huifbedrijden, stel iemand krijgt een epileptische aanval, die gaan slaan en alles. Je hebt weleens pony’s die er wel op reageren, maar dan zeg ik ‘ho terug. Rustig.’ En dan komen ze terug. Ze kunnen ook niet zien wat er gebeurt op dat bed.”

“Kijk je hebt sensibele paarden die passen niet bij paardrijden gehandicapten. Want er komen gewoon te veel mensen, te grove motorieken, die hoeven we niet.”

“Nou als ze te gevoelig voor aanrakingen zijn, is ook niet prettig. Want we hebben natuurlijk ook veel ruiters die proberen te aaien maar dan krijg je van die sla bewegingen zeg maar. Als je een paard hebt die daar erg gevoelig voor is, ja, die wordt daar wat onrustiger van. Of als ze in een keer op de buik tikken. Je hebt ook mensen die op het huifbed liggen en die in een keer beginnen te slaan. Een paard voelt dat wel. En ik merk aan onze paarden, in het begin vinden ze dat wel even spannend maar daar wennen ze gauw genoeg aan. Kijk dan is het goed.”

Matige gevoeligheid is dus wenselijk bij paarden in de zorg, in plaats van de hoge gevoeligheid die het liefst wordt gezien bij rijpaarden.

Naast de acht eigenschappen uit het onderzoek, werden nog andere eigenschappen apart benoemd, namelijk; rustig, koel, betrouwbaar, leerbaar en incasseringsvermogen. Deze vallen echter allemaal binnen de acht eigenschappen uit het onderzoek. Rustig en koel, vallen onder een lage 'angst' score. 'Betrouwbaar' is een dimensie van 'onderdanig'. 'Leerbaar' en 'incasseringsvermogen' vallen hierbij onder 'aanpassingsvermogen'.

6.2 Deelconclusie karaktereigenschappen

In deze deelconclusie is antwoord gegeven op de sub-vragen: 'Welke karaktereigenschappen hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?' en 'Welke karaktereigenschappen hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij het huifbedrijven?'

Omdat er geen karakterverschillen naar voren zijn gekomen tussen de paarden binnen de twee disciplines, zowel uit de literatuur als tijdens de interviews, zijn de sub-vragen samengevoegd tot één geheel en wordt antwoord gegeven op de volgende vraag.

Welke karaktereigenschappen hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten en/of huifbedrijven?

De acht karaktereigenschappen, die gehanteerd zijn in dit onderzoek, komen uit een onderzoek naar het ideale paardenpersoonlijkheidsprofiel voor rijpaarden van Suwala, Górecka-Bruzda, Walczak, Ensminger & Jerzierski (2016). Bij de geïnterviewden was algemene overeenstemming dat de acht karaktereigenschappen, die zijn gehanteerd, tot de belangrijkste behoren. De acht karaktereigenschappen zijn: energie, angst, gevoeligheid, aanpassingsvermogen, onderdanigheid, agressie, menselijk contact zoeken en zelfredzaamheid.

Het is belangrijk dat paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten en/of huifbedrijven, energiek zijn, een goed aanpassingsvermogen hebben, onderdanig zijn, menselijk contact zoeken en zelfredzaam zijn. De paarden mogen niet agressief of angstig zijn. Tevens moeten de paarden een bepaalde gevoeligheid hebben, maar mogen ze niet hoog gevoelig zijn voor fysieke aanraking. Het ideale karakter voor een zorgpaard komt hiermee bijna volledig overeen met het ideale karakter van een rijpaard, met één verschil. Het ideale zorgpaard mag niet te gevoelig zijn, maar gemiddeld scoren op de gevoeligheid, ten opzichte van de hoge score voor het ideale rijpaard. Dit is belangrijk, omdat een zorgpaard bij onverwachte aanrakingen geen vluchtgedrag mag vertonen.

Menselijk contact zoeken werd door de meesten benoemd als één van de belangrijkste eigenschappen en ook het bezitten van een goed aanpassingsvermogen is erg belangrijk.

7 Resultaten gedragskenmerken

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven van de sub-vragen ‘Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die worden ingezet bij het huifbedrijven?’. De resultaten van dit hoofdstuk zijn van toepassing op beide soorten zorgpaarden in dit onderzoek, tenzij anders is aangegeven in de tekst. In paragraaf 7.1 Literatuur en interviews, zijn alle resultaten weergegeven en in paragraaf 7.2 Deelconclusie staan de conclusies van de resultaten uit dit hoofdstuk.

7.1 Literatuur en interviews

Het natuurlijke instinct van paarden, hetgeen ervoor gezorgd heeft dat zij tot op heden in staat zijn om te overleven, ligt dicht onder de oppervlakte en is vaak de drijfveer voor tentoongesteld gedrag. Veel problemen die worden ervaren, vinden hun oorsprong bij het overlevingsinstinct van het paard. Het paard is een prooidier en de mens een roofdier. Wanneer een paard weigert het water in te lopen of weigert de trailer in te gaan, ligt overlevingsdrang hieraan ten grondslag. Een donkere gesloten ruimte of een onpeilbare diepte zijn in die gevallen een onacceptabel risico voor het paard en er zal dus duidelijk gecommuniceerd moeten worden om te laten zien dat het niet gevaarlijk is. (Barley, 2002)

Gedragsproblemen bij paarden kunnen door vele uiteenlopende redenen ontstaan. Oorzaken kunnen vaak worden herleid naar communicatieproblemen, waar de eigenaar de signalen van het paard niet opvangt. Dit resulteert dan in extremere signalen vanuit het paard en deze worden vaak bestempeld als probleemgedrag. Probleemgedrag kan ook ontstaan door stress voortkomend uit onbegrip, een verkeerde behandeling of een trauma. Daarnaast kunnen ook fysieke problemen zich uiten in probleemgedrag, wanneer een paard pijn heeft zal deze alles wat de pijn veroorzaakt, niet of minder goed tolereren. Voor de meeste gedragsproblemen kan een oplossing worden gevonden door het probleem vanuit het natuurlijke gedrag van het paard te benaderen. (Oosterhuis, 2000) Paarden hebben een goed geheugen en kunnen diepe en blijvende associaties leggen, vooral wanneer een traumatische ervaring aan de oorsprong hiervan ligt. Door een traumatische ervaring kan probleemgedrag ontstaan dat moeilijk te doorbreken is. Een trauma kan zorgen voor onvoorspelbare gedragingen die niet gemakkelijk verklaard kunnen worden, waardoor het lastig is om deze problemen op te lossen. (Fisher & Bush, 2012)

Onderstaand zijn factoren van paardengedrag beschreven. Deze factoren spelen een rol bij het beoordelen of een paard geschikt is om ingezet te worden in de zorg.

Ontspannen

Wanneer een paard ontspannen is, kan dat herkend worden aan het volgende in zijn lichaamshouding als hij stil staat. De hals is horizontaal, de onderlip is ontspannen, deze kan ook wat hangen, de oren van het paard staan opzij en soms staat een been op rust. Als een paard op rust staat, dan staat deze met één achterbeen op de toon van zijn hoef. (Steenbergen & Hulsén, 2012) Verder kan een ontspannen paard herkend worden aan likken, kauwen, ‘flappende’ oren,

ontspannen spieren en zachte soepele bewegingen. (Peace & Bayley, 2005) Tijdens het rijden kan een paard ook 'flappende oren' hebben. Flappende oren houden in dat het paard de oren naar de zijkant heeft hangen en door de bewegingen deze licht van voor naar achter bewegen (Bartels, 2000).

Een enkeling kreeg de voor de hand liggende vraag of ontspannen gedrag de voorkeur heeft.

I: Ontspannen gedrag dat ziet u wel het allerliefst?

"Ja vind ik wel."

I: En bijvoorbeeld gespannen, ontspannen een beetje in die hoek. Wat ziet u dan het liefst?

"Ontspannen natuurlijk, dat is niet zo moeilijk."

Bij het aangeven welke gedragskenmerken paarden idealiter moeten bezitten, werden naast wenselijke kenmerken ook enkele gedragingen aangeduid die als onwenselijk werden bestempeld. Er was ook een interview waarin de term 'braaf' veelal werd gebruikt. De term 'braaf', zoals deze werd bedoeld door de desbetreffende persoon, was het niet aanwezig zijn van bepaald onwenselijk gedrag en kon dus herleid worden naar de gedragskenmerken.

"Hij moet geschikt zijn voor die kinderen dat ten eerst. Hij moet ook super super braaf zijn. Dat is voor ons het eerste. Hij moet niet 100 maar 200 procent braaf zijn."

I: Wat verstaat u precies onder braaf?

"Je moet er gewoon kinderen bij kunnen zetten met de rolstoel en weglopen en ze mogen niks doen. Die kinderen mogen met de vingers in de neus komen of in de mond en ze mogen er niet in bijten en er ook niet naar happen. Dat is voor ons het belangrijkste."

Er werd in de interviews duidelijk aangegeven dat paarden nog altijd dieren zijn en ze niet altijd hoeven te doen wat er gevraagd wordt. Ze hebben ook gewoon vrije tijd en de enige voorwaarde hiervan is wel dat ze open blijven staan voor communicatie.

"Nou ja een paard in de wei of op stal, ja, ik vind eigenlijk een stukje wei of stal dat is hun eigen tijd, hun eigen ontspanning, en van mij mogen ze heel veel. Maar als ik er dan weer bij kom dan moeten ze wel weer luisteren."

"Ja ze moeten wel open blijven staan voor onze communicatie, dat vind ik wel belangrijk."

"Ja hij mag gewoon paard zijn, waarom moet hij nou steeds doen wat wij willen."

I: Welk gedrag bij paarden die dit werk doen ziet u eigenlijk het allerliefst?

"Het moet wel een paard zijn waar karakter in blijft zitten. Dus die moet ook ruiters uitdagen om iets te doen. Dus het hoeven niet allemaal van die hele brave goedgezonden te zijn. Het is een paard, weet je, het is geen machine."

(Licht)gespannen

Wanneer een paard licht gespannen is, sperren de neusgaten open en zijn de lippen gespannen. Ook versnelt de ademhaling. Indien het paard deze gedragingen vertoont, kan hij op onderzoek uitgaan als hij daarvoor de tijd en ruimte krijgt. Het paard heeft daarnaast een hoog gebogen hals en de bewegingen zijn langzaam en gespannen. Doordat de neusgaten zo aangespannen zijn, kan het snuffelen en ademen klinken als snurken. Als een paard gespannen is, heft het zijn hoofd en heeft grote neusgaten. Daarnaast heeft het paard opengesperde ogen, waardoor het oogwit zichtbaar wordt. De hartslag van het paard stijgt snel en zijn bewegingen worden stokkerig.

Daarnaast maakt het paard zich groot en sterk. Ook heeft het paard een strakke onderlip waar de bovenlip overheen hangt. (Peace & Bayley, 2005; Steenbergen & Hulsen, 2012)

Als het paard gespannen is, kan de ruiter dat ook voelen. Dit werkt ook andersom, als de ruiter gespannen is, merkt het paard dat ook. Hierdoor kan het paard ook gespannen worden, waardoor de ruiter nog meer spanning opbouwt. Dit kan een vicieuze cirkel zijn, zonder dat het uitmaakt wie als eerste gespannen is. Eén van de twee moet dit doorbreken. (Smith, z.d.; Versluis-Borsboom, 2016b) Op welke manieren dit kan, wordt in dit onderzoek niet beschreven.

Vluchtgedrag

Elk paard kan een schrikreactie vertonen. Het verschil zit in hoe deze schrikreactie zich uit en de mate ervan. (Bransen, 2014) 'Shying' is wanneer een paard op eigen initiatief van iets wegdraait of wegspringt (Pierard, 2014). Dat maakt shyen tot een lichte vorm van vluchtgedrag. Vluchtgedrag van een paard kan variëren van een korte schrikreactie tot in blinde paniek op hol slaan. In blinde paniek gaat het paard alles doen om weg te komen van hetgeen waarvan hij schrok. Dat houdt in dat hij over iets heen kan springen, ergens onder door kan gaan of ergens doorheen kan gaan. (Zeitler-Feicht, 2004) In dat geval ontstaat niet alleen een gevaar voor het paard, maar ook voor de omgeving.

Wanneer lichamelijke problemen zijn uitgesloten, zoals een slechthooftheid of blindheid, zijn er twee schrikreacties: angst en aangeleerd vluchtgedrag. Angst kan ontstaan doordat het paard geen goede of geen enkele ervaring heeft met een bepaald voorwerp, geluid of machine. Het paard kan angst ontwikkelen wanneer geen kans is aangeboden om het gevaarlijke object te onderzoeken. Ook kan de ruiter angst overbrengen op het paard. (Zeitler-Feicht, 2004)

Aangeleerd vluchtgedrag uit zich in schrikken van de raarste dingen. Aanvankelijk is dit oprechte angst, maar de ruiter kan dit vluchtgedrag versterken door niet de confrontatie op te zoeken met het object waarvan het paard schrok. Of het vluchtgedrag wordt aangeleerd doordat de ruiter stopt met rijden. Hierdoor leert het paard dat als hij een dergelijke reactie geeft, dat hij ergens niet langs hoeft en dat hij niet hoeft te luisteren naar hulpen die gegeven worden. Aangeleerd vluchtgedrag is soms te onderscheiden, wanneer het paard de ene keer wel langs het beangstigende object loopt en een andere keer niet. Dit ontstaat wanneer een angstige ruiter alle beangstigende objecten uit de weg gaat. Een voorbeeld van door de mens versterkt of aangeleerd vluchtgedrag is, wanneer een ruiter omdraait en naar huis gaat elke keer dat een trekker aankomt. (Spooren-Kiljan, 2015; Zeitler-Feicht, 2004)

In de interviews is aangegeven in welke mate spanning en schrikreacties acceptabel zijn. Er is hier onderscheid gemaakt tussen huijbedrijden en paardrijden voor gehandicapten, omdat bij de verschillende disciplines verschillende grenzen werden aangeduid. Bij het paardrijden werd aangegeven dat een paard wel even gespannen mag zijn en ook mag schrikken en zelfs shyen door stapjes opzij te zetten of weg te draaien. De spanning moet echter bijna direct, binnen enkele minuten, weer wegvloeien wanneer de bron van de schrik weg is.

“En een gespannen paard, hij mag best even gespannen zijn, maar daarna moet hij wel weer ontspannen. Stel we zijn hier in de bak bezig en er rent iemand heel hard door de gang en hij denkt (schrikreactie met schokje) eng! En hij doet een paar stappen van eng, maar hij gaat dan gewoon verder dan vind ik het prima. Maar als hij twee rondjes nog blijft van het is toch wel eng, dan ben ik er niet zo blij mee.”

“Hij mag best tot het niveau van wegspringen en echt weggaan. Hij mag best die achterhand er onder zetten zo van (oeh) ik vind het eng. En hij mag ook best een stapje opzij en hij mag best naar iets kijken van dit vind ik eng. Dat. Maar als je hem er dan netjes doorheen kan krijgen, dan is het goed.”

Bij het huifbedrijden gaven alle aanbieders aan dat shyen onacceptabel is. Het paard mag niet wegdraaien, wegspringen of stappen opzij zetten. Het paard mag wel even stoppen en kijken. Ieder paard kan schrikken, maar het paard moet zich weer snel, binnen enkele minuten, herstellen wanneer de bron van de schrikreactie niet meer aanwezig is.

“Hij mag wel kijken. Hij mag wel even zo doen (doet een klein schokje na). Hij mag het spannend vinden en ook schrikken, maar liever niet op hol slaan.”

“Shyen mag ook niet natuurlijk. Hij mag niet wegdraaien of wegspringen, we hebben liever dat hij stilstaat.”

“Ze mogen wel kijken. En natuurlijk ook schrikken. Laat wel zijn je kan niet zeggen jij mag niet schrikken, weet je. Dat is een natuurlijke reactie die je er nooit helemaal uit kan krijgen, dat gaat je nooit lukken. Ja of dan maak je een paard helemaal murw, dat zou kunnen, maar dan reageren ze nergens meer op. Dan krijg je een apatisch paard. Die hoort het nog wel, maar is ‘koekoek’ (maakt gebaar tikt met vinger tegen voorhoofd) en dat wil je ook niet.”

Spanning en schikken, waar ook het shyen een onderdeel van is, kunnen overgaan op vluchtgedrag. Alle geïnterviewden waren het erover eens dat het echte vluchtgedrag dat zich uit in het wegrennen, niet acceptabel is.

“Ja, het willen vluchten, dat moet zeker niet. Ze moeten niet, als er iets gebeurt, willen vluchten.”

Bokken en steigeren

Bokken is het moment dat een paard zijn rug bol maakt en twee achterbenen tegelijkertijd hoog in de lucht brengt terwijl zijn voorbenen op de grond staan (Hermsen, 2000). Wanneer een paard bokt tijdens het rijden, kan dit twee verschillende oorzaken hebben. Een paard kan bokken vanwege lichamelijk ongemak, zoals pijn of vanwege een zadel dat verkeerd ligt. Ook kan het paard geleerd hebben dat wanneer hij bokt, een ruiter van zijn rug afvalt. Sommige paarden kunnen dan net zo lang bokken totdat de ruiter er vanaf valt. Wanneer een ruiter dan stopt met rijden en dit meerdere keren gebeurt, wordt het paard onbewust aangeleerd om te bokken. (Spooren-Kiljan, 2015; Van Den Hof, 2017; Zeitler-Feicht, 2004)

Steigeren is wanneer een paard op zijn beide achterbenen staat en de voorbenen in de lucht zijn (Hermsen, 2000). Het gedrag kan voorkomen als paarden in conflict met elkaar zijn. Als paarden steigeren gebeurt dat meestal, omdat ze angst hebben voor een bepaald soort pijn. Wanneer fysieke problemen en onjuist harnachement als oorzaak zijn uitgesloten, kan het zijn dat sommige paarden aangeleerd steigeren. Dit ontstaat op dezelfde manier als aangeleerd vluchtgedrag en het aangeleerd bokken. Steigeren onder het zadel of voor de wagen kan een zeer gevaarlijke situatie

opleveren, omdat het paard achterover kan vallen boven op de ruiter of koetsier. (Spooren-Kiljan, 2015; Zeitler-Feicht, 2004)

Bij het bokken en het steigeren is ook onderscheid tussen het huifbedrijven en het paardrijden voor gehandicapten. Om die reden worden ze apart benoemd.

Over het algemeen willen alle geïnterviewde aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten geen paarden die steigeren en bokken. Eén aanbieder gaf aan dat zij zich af zouden vragen waarom een paard bikt en dat zij een paard hebben staan die weleens bikt in de vrijwilligersles. Daar is die persoon niet blij mee, maar gaf aan dit wel anders te vinden dan herhaaldelijk bokken. Ook de andere geïnterviewde aanbieders voor het paardrijden voor gehandicapten zijn het erover eens dat het weleens voorkomt dat een paard een keer bikt.

“Ja dan heeft dat vaak een reden. Weet je ik wil geen steigerend en bikkend paard.”

“Wij hebben hier een paard staan, die echt alle lessen zo’n beetje als een schaap meeloopt, maar als wij een vrijwilligersles hebben en hij moet in galop dan kan hij nog bokken ook. Het is echter een ideaal paard en hij mag niet bokken. Daar zijn we niet blij mee, maar hij doet het wel eens.”

I: Dat is wel iets anders dan herhaaldelijk bokken.

“Ja, dat is wel iets anders.”

De geïnterviewden voor het huifbedrijven gaven aan dat het zeer onwenselijk is dat paarden bokken en steigeren tijdens het huifbedrijven. Eén aanbieder gaf aan dat het nog weleens voor kan komen tijdens het beleren voor onder het huifbed, maar zodra paarden al opgeleid zijn, is het niet acceptabel.

“Steigeren, bokken, wegwezen. Nee dat echt niet en zeker niet in het huifbed. Als ze het een keer voor de kar doen, als je gewoon met het koetsje gaat rijden, dan zeggen als je ze pas aan het beleren bent, pas aan het opleiden bent, aan het leren bent om te trekken en alles, dan heb je weleens die hup die even aanzetten. Maar onder het rijden, als ze het dan gaan doen, dat is 2-3 keer en wegwezen. Dan is hij niet bekwaam voor onder het huifbed, want staat hij onder het huifbed dan gaat hij onder met zijn kont ertegen gooien, wat niet, steigeren, bokken.”

Degene die beide disciplines aanbiedt, sluit zich aan bij de andere geïnterviewde aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten met betrekking tot het steigeren en het bokken. Het steigeren en bokken tijdens het huifbedrijven is in het interview niet expliciet ter sprake gekomen.

Stereotype gedragingen en ongewenst gedrag

Stalondeugden of stereotype gedragingen ontstaan als paarden een alternatief moeten zoeken voor het vertonen van natuurlijk gedrag. Wanneer een bepaald gedrag regelmatig wordt uitgevoerd, dan wordt dit een gewoonte. Paarden die stalondeugden vertonen, kunnen op den duur in conditie achteruit gaan door spanning en gebrek aan eetlust. Deze paarden kunnen depressief en in zichzelf gekeerd raken of juist heel explosief gedrag gaan vertonen, waardoor ze moeilijk te hanteren zijn. (Pavord & Pavord, 2006) De stereotype gedragingen luchtzuigen, kribbebijten, slaan tegen stalmuren en het overmatig schrapen met de voorbenen worden apart beschreven.

Dan zijn er nog stereotype gedragingen, zoals het spelen met de tong, het likken van objecten, tandenschuren, mest-eten, aarde of zand eten, hout eten en overmatig eten. Er zijn ook stereotype bewegingen, dit zijn het weven, het boxlopen, het figuur acht lopen en ijsberen. (Pavord & Pavord,

2006; Steenbergen & Hulsen, 2012; Zeitler-Feicht, 2004) Dan zijn er nog twee andere ongewenste gedragingen. Eén van die ongewenste gedragingen is dat het paard tijdelijk stopt zonder reden. Wanneer het paard vooruit moet, kan hij dit doen of hij kan achteruit gaan lopen. De andere variant is dat het paard zonder reden stopt met lopen en vervolgens weigert om een stap te zetten in welke richting dan ook. (Eby, 1995; Fraser, 2010)

Tijdens de interviews werden over stereotype gedrag in het algemeen, twee antwoorden gegeven. Het ene antwoord was dat stereotype gedrag acceptabel is in lichte mate. Het andere antwoord was, dat stereotype gedrag in principe onacceptabel is, tenzij het paard voldoet aan alle andere eisen.

I: Stel u gaat kijken bij een paard en deze vertoont stereotype gedrag, zoals weven, slaan tegen stalmuren en natuurlijk het luchtzuigen. Hoe beïnvloedt dat uw keuze?

“Als hij dat ernstig vertoont, dan valt het meestal af, het paard. Is het een lichte vorm van, dat heb ik een keer in het verleden ook gehad, dan is dat helemaal niet hinderlijk. Een paard wat even weeft, omdat al zijn buurmannen weg zijn, weet je dan mag dat, als die zich ook maar weer herpakt. Een paard wat wel eens luchtzuigt, maar wat wel te corrigeren is of met een luchtzuigband, of met veel buiten lopen, dan is dat niet erg. Maar het moet niet de overhand nemen. Dat is het een beetje.”

Eén aanbieder gaf bij het weven specifiek aan dat zij als organisatie daar voorzichtig mee zijn, omdat er kans is op slijtage in de voorhand.

“Ja, daar moet je toch voorzichtig mee zijn. Want hoe lang weeft hij al? Want hij heeft natuurlijk wel al slijtage in de voorhand. Die kans is al dan natuurlijk groter. Dus dan ben ik altijd wat voorzichtiger.”

I: Weven vindt u meer bezwaarlijk dan luchtzuigen?

“Ja, ik heb het idee hè dat andere paarden dat sneller gaan overnemen.”

Luchtzuigen en kribbebijten

Luchtzuigen en kribbebijten, waarbij het paard zijn tanden op iets zet, zijn twee van de meest bekende vormen van stereotype gedrag. Als een paard luchtzuigt, zet het paard de tanden op een rand van een object en zuigt dan lucht een stukje naar binnen. Sommige paarden kunnen dit ook zonder hun tanden in object te zetten. (Pavord & Pavord, 2006; Steenbergen & Hulsen, 2012; Zeitler-Feicht, 2004)

Hoewel verschillende mogelijke oorzaken worden genoemd, voor het luchtzuigen en het kribbebijten, is het niet altijd mogelijk om een eenduidige oorzaak aan te wijzen (Breukink, 2007; Oosterhuis, 2000; Pavord & Pavord, 2006; Zeitler-Feicht, 2004). Wanneer een paard wordt aangeschaft, is het mogelijk om aan de tanden te zien of het paard kribbebijt. Op lange termijn kunnen luchtzuigen en kribbebijten, schade aan de tanden veroorzaken (Zeitler-Feicht, 2004). Er is dan sprake van abnormale slijtage aan de voorkant van de snijtanden en dit is duidelijk zichtbaar. Deze stalondeugd veroorzaakt echter zelden problemen voor het paard zelf. (Breukink, 2007; Hannes, 2008)

Er zijn vijf aanbieders, van zowel huifbedrijven als het paardrijden voor gehandicapten, die antwoord hebben gegeven met betrekking tot het luchtzuigen. Ze gaven niet eenduidig antwoord op de vraag in hoeverre luchtzuigen hun keuze beïnvloedt wanneer zij een paard gaan kopen. Eén

aanbieder zei expliciet dat ze het paard niet aan zouden schaffen vanwege gezondheidsproblemen. Eén aanbieder zei aanvankelijk dat zij zo een paard niet aan zouden schaffen, maar als deze alles goed deed dan misschien wel. Eén aanbieder heeft het luchtzuigen genegeerd en het paard aangeschaft, omdat het verder zeer geschikt bleek te zijn. Twee aanbieders lieten hun keuze beïnvloeden door de mate van het luchtzuigen. Ook hier blijkt de mate van weer een grote factor te zijn.

I: Dus u zou niet zo snel een paard afkeuren, omdat hij stereotype gedrag heeft?

"Nou als hij het binnen de perken houdt dan niet, maar als hij dus alleen maar staat lucht te zuigen dan zou ik hem ook niet willen. Als het zo erg is en hij een band om moet en dan nog aan de rand staat te trekken, dan laat ik hem staan."

Overmatig schrapen en slaan met voorbenen

Het overmatig schrapen en maaïen met de voorbenen kan veel verschillende betekenissen hebben. Zo kan een paard het gebruiken als een begroeting van stalgenoten, of juist wanneer ze weggaan, aandacht trekken of bedelen. Dit gedrag komt vaak voor als ze gefrustreerd zijn, doordat zij moeten wachten tijdens het voeren. In sommige gevallen kan overmatig schrapen ook voortkomen uit problemen in het management en de omgang met het paard. (Fraser, 2010; Zeitler-Feicht, 2004) Het overmatig schrapen met de voorbenen of het slaan met de voorbenen is niet ter sprake gekomen tijdens de interviews.

Slaan tegen stalmuren

Het paard schopt hierbij met de achterbenen tegen de boxwand of stalmuren aan. Ook kunnen sommige paarden tegen de wand aan tikken met de voorkant van hun voorhoef. Het slaan tegen stalmuren kan een vorm zijn van aandacht vragen. Vaak gebeurt dit tijdens het voeren. Wanneer het paard wordt gevoerd als hij tegen de stalmuren aan het slaan is, ziet hij dit als beloning en wordt dit gedrag versterkt. Het paard leert dan dat hij voer krijgt als hij slaat en dit is aangeleerd gedrag. Doordat het paard met zijn benen slaat, kan het zijn dat hij verwondingen krijgt aan zijn benen. (Steenbergen & Hulsen, 2012; Zeitler-Feicht, 2004)

Er is één aanbieder die expliciet iets gezegd heeft over het slaan tegen de stalmuren en in hoeverre dat invloed heeft op de keuze om een paard te kopen. De mate van het slaan tegen de stalmuren, de onderlinge band tussen paarden en de gezondheid van het paard spelen een rol of het paard aangeschaft wordt of niet. Wanneer het even kort tijdens het voeren gebeurt, is dit nog acceptabel.

"Dat is ook heel vervelend, want de kans op blessures wordt natuurlijk groter."

I: Zou u dat paard bij voorbaat al afkeuren?

"Nou als we hem gaan kopen, als hij zomaar een beetje tegen de stalwand aan slaat, zonder enige reden dan moet je dat niet willen. Want dan heb je dat hier ook de hele tijd op stal. Dan krijg je het paard wat er naast staat die irriteert zich er ook aan en die gaat ook weer terug meppen. Je hebt het met voertijd weleens even, dat bepaalde paarden dat gaan doen. Maar dat is maar heel kort en dan is het over."

Singelnijd

Een paard kan ontwijkend reageren op het opzadelen, dit kan zicht uiten in platte oren, schrapen, bijten, happen en hoofdschudden. De oorzaken hiervan zijn vaak angst of pijn die gerelateerd zijn

aan het opzadelen of rijden. Hierbij kan gedacht worden aan een slecht passend zadel of fouten tijdens het rijden. Ook als het zadel passend is gemaakt, kan het paard het hiervoor beschreven gedrag houden, omdat het dan een gewoonte is geworden. (Steenbergen & Hulsen, 2012; Zeitler-Feicht, 2004)

Singelnijd is bij huifbedrijven alleen van belang wanneer een huifbedstelsel wordt gebruikt waarbij de paarden een singel dragen. Niet alle huifbed organisaties hebben echter zo een systeem. De organisaties waarbij paarden wel een singel dragen, gaven allemaal aan dat zij singelnijd onacceptabel vonden, de anderen vonden singelnijd wel nog acceptabel.

“Singelnijd niet, want ze hebben die in het huifbed altijd om en je kan niet hebben dat ze er heftig op reageren als er iemand in de buurt staat. Er staan altijd cliënten omheen, dus nee dat kan niet.”

Bij het paardrijden voor gehandicapten is singelnijd alleen een factor als de cliënten de paarden zelf opzadelen. Twee van de vier aanbieders van paardrijden gaven aan dat ze paarden met singelnijd niet zouden nemen. De overige twee vinden dat er ook rekening mee kan worden gehouden, dat bepaalde paarden niet alles even prettig vinden.

“Kijk dat ze met opzadelen niet allemaal even lief zijn, dat accepteren ze niet allemaal even goed, dat is iets waar je gewoon rekening mee houdt. Dat vind ik minder erg. Want dan lossen we dat op dat ze worden opgezadeld door of een goede stagiaire of door onszelf. Als ik alle paarden zou moeten laten staan die heel geschikt zijn voor dit werk die singelnijd hebben dan hebben we een hele grote uitdaging.”

Voernijd

Als dominante paarden honger hebben, moeten zij in staat zijn om als eerste te eten. Dit is normaal sociaal gedrag. Wanneer dit tot heftige conflicten leidt, heet dit voernijd. (Steenbergen & Hulsen, 2012) Voernijd kan zich uiten in gedrag waarbij het paard de tanden schuurt langs de tralies, slaat tegen de stalmuren en probeert te bijten (Fraser, 2010).

Voernijd wordt over het algemeen gezien als acceptabel, zolang dit niet in zulke extreme mate is dat het eigenlijk valt onder de noemer agressie.

“Als ik een paard ga kijken en ze gooien wat erin en hij slaat zo een beetje bijna de rest aan gort, van ik ga het biks opeten, dan hoeft ik hem niet. Ik vind dat dan ook bijna agressief. Als je daaronder voedernijd verstaat. Weet je wel, ze zijn ongeduldig en een beetje boos op andere paarden dat vind ik echt voedernijd. Hier kan ik het een beetje oplossen door als eerste te geven, want die zijn gewoon wat brutaler. Maar als je inderdaad bij een particulier koopt en hij ziet je niet meer staan en hij beukt je bijna tegen de wand, omdat hij zijn voer moet hebben dan hoeft ik hem niet, nee.”

I: Dus de mate van is wel ook een factor?

“Ja.”

Er is echter een enkele uitzondering, waarbij de deelnemer voernijd niet acceptabel vond.

I: Singelnijd en voernijd, speelt dat een rol?

“Ja, dat speelt wel een rol ja. Ook niet.”

I: Beide niet?

“Beide niet. Voernijd word er ook ingebracht vanaf veulen zijn. Het voeren bij de eerste eigenaar is heel belangrijk hoe die dat doet. Ik heb eens een paard gekocht, die liep een jaar lang bij zijn moeder tot die het volgende veulen kreeg hij weg moest. Nou die heeft voernijd, die slaat zelfs naar een vogeltje, want die is zo gewend bij zijn moeder en dan moet hij zelfstandig gaan eten en dan gaat hij voor dat eten knokken. Zo krijg je er voernijd in, maar tegenwoordig doen ze dat allemaal wel goed hoor die fokkers, apart voeren.”

Onwenselijk gedrag

In de interviews werd gevraagd naar wat de aanbieders verstaan onder onwenselijk gedrag. Hierin werd door alle aanbieders het slaan en bijten genoemd, zowel naar mens als dier. Wel zegt één van hen dat strijd met een ander paard op stal nog weleens voorkomt. Eén organisatie noemde ondeugend zijn als onwenselijke gedrag, maar gaf hierbij geen definitie. Daarnaast gaf één organisatie aan dat het niet acceptabel is als paarden met de lippen aan mensen zitten. Dezelfde organisatie gaf aan dat een paard niet over een persoon heen mag lopen. Dit houdt in dat het paard de grenzen van een persoon niet respecteert.

Voornamelijk zijn de gedragingen aangehaald die duiden op agressie, zoals bijten, slaan en uitingen van dominantie.

7.2 Deelconclusie gedragskenmerken

In deze deelconclusie is antwoord gegeven op de sub-vragen ‘Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die worden ingezet bij het huijbedrijden?’.

Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?

Het is wenselijk dat paarden voornamelijk ontspannen gedrag laten zien zowel op stal, als in de wei en al helemaal wanneer ze aan het werk zijn. Ook werd vaker aangegeven dat de paarden braaf moeten zijn. Eén aanbieder van het huijbedrijden gaf als uitleg, dat een braaf paard een paard is dat bij provocatie niet gaat bijten of happen, maar dat het paard dit negeert.

In de interviews werd aangegeven dat paarden levende wezens zijn en daarom ook wel eens hun eigen gang mogen gaan. Ze hoeven niet altijd gedrag te laten zien dat voor de mens de voorkeur heeft. Een paard mag gewoon paard zijn. De enige voorwaarde is wel dat ze open blijven staan voor communicatie en ze wel weer luisteren wanneer dat wordt gevraagd.

Ieder paard kan wel eens schrikken. Het paard ervaart dan een bepaalde mate van spanning. Het is belangrijk dat de spanning snel afvloeit, wanneer de bron van de schrik weg is. Meer dan enkele minuten mag dit niet duren. Bij paardrijden voor gehandicapten is een bepaalde mate van shyen acceptabel. Het paard mag een stap opzij doen, weg proberen te draaien of kijken. Schrikken en spanning kunnen overgaan in het echte vluchtgedrag. Uitzonderlijke situaties daargelaten, wordt

vluchten, het echte wegrennen, gezien als onacceptabel. Tevens zijn het bokken en steigeren onwenselijke gedragingen.

Paarden kunnen stereotype gedrag vertonen. Tijdens de interviews werd aangegeven dat de mate van het gedrag een rol speelde bij het bepalen of het gedrag acceptabel of onacceptabel was. Weven, luchtzuigen en het slaan tegen stalmuren zijn in lichte mate acceptabel, in ernstige mate zijn deze onacceptabel. Singelnijd en voernijd vallen ook onder stereotype gedragingen. Bij het paardrijden voor gehandicapten gaven twee van de vier aanbieders aan dat singelnijd onacceptabel is, omdat cliënten zelf de paarden opzadelen. De andere twee aanbieders gaven aan dat ze singelnijd acceptabel vonden en er rekening mee werd gehouden wie de paarden zadelde die singelnijd vertoonden. Voernijd werd gezien als acceptabel, zolang geen sprake was van echte agressie.

Overige onwenselijke gedragingen zijn het slaan en bijten naar zowel mens als dier en het niet respecteren van grenzen, een paard mag niet over een persoon heen lopen. De gedragingen die voornamelijk zijn aangehaald als onwenselijk zijn gedragingen die duiden op agressie.

Welke gedragskenmerken hebben de voorkeur bij paarden die worden ingezet bij het huifbedrijven?

Bij de huifbedpaarden heeft ook ontspannen gedrag de voorkeur, vooral wanneer ze aan het werk zijn. De paarden moeten braaf zijn. Eén aanbieder van het huifbedrijven gaf als definitie voor 'braaf' dat het paard niet hapt of bijt wanneer deze wordt uitgedaagd, doordat kinderen bijvoorbeeld vingers in de mond van het paard stoppen.

Paarden zijn geen machines en mogen, wanneer ze niet aan het werk zijn, ook hun eigen gang gaan. Zolang ze open blijven staan voor communicatie met de mens. Het is altijd mogelijk dat een paard schrikt. Wanneer een paard schrikt ervaart deze een bepaalde mate van spanning. Wanneer de bron van de schrikreactie weg is, dan moet het paard zich binnen enkele minuten weer herstellen en moet de spanning afvloeien. Bij het huifbedrijven is shyen onacceptabel. Het paard mag niet wegdraaien, wegspringen of stappen opzij zetten. Het paard mag wel stoppen en kijken. De overtreffende trap van shyen is het echte wegvluchten, het willen wegrennen. Dit is ook onacceptabel, tenzij het een extreem uitzonderlijke situatie betreft.

Het bokken en steigeren worden onder het huifbed ook gezien als volledig onacceptabel. Eén aanbieder gaf wel aan dat het bij het beleren van het paard onder het huifbed nog wel eens voor kon komen, maar dat het paard dit gedrag na de opleiding niet meer mag vertonen.

Wanneer paarden stereotype gedragingen vertonen, speelt vooral de mate waarin zij dit gedrag vertonen een rol. Weven, luchtzuigen en het slaan tegen stalmuren zijn in lichte mate acceptabel, in ernstige mate zijn deze onacceptabel. Singelnijd is onacceptabel bij organisaties waarbij de paarden een singel dragen tijdens het huifbedrijven. Voernijd wordt over het algemeen gezien als acceptabel, zolang er geen sprake is van echte agressie. Eén aanbieder gaf aan voernijd ook volledig onacceptabel te vinden.

Verder zijn het slaan en bijten naar zowel mens als dier, onwenselijke gedragingen. Tevens moet het paard grenzen respecteren en niet zomaar over een persoon heen lopen. Onwenselijk gedrag dat voornamelijk wordt genoemd, is het gedrag wat wijst op agressie.

8 Resultaten fysieke kenmerken

De sub-vragen ‘Welke fysieke kenmerken moet het paard bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke fysieke kenmerken moet het paard bezitten om ingezet te worden bij huifbedrijven?’, worden in dit hoofdstuk beantwoord. De resultaten die in paragraaf 8.1 beschreven zijn, gelden voor zowel paarden die worden ingezet voor het huifbedrijven als bij paarden die worden ingezet bij het paardrijden voor gehandicapten, tenzij het specifiek staat vermeld dat het voor één van beide geldt. In paragraaf 8.2 staan de deelconclusies beschreven.

Fysieke kenmerken heeft veel raakvlakken met hoofdstuk 9 Bewegingskarakteristiek. Voor veel bewegingsproblemen kunnen namelijk fysieke kenmerken worden aangewezen als de oorzaak. Om het geheel overzichtelijk te houden, is ervoor gekozen om bewegingskarakteristiek apart te benoemen en de fysieke oorzaken van een aangetaste bewegingskarakteristiek, zoals kreupelheid in het volgende hoofdstuk te vermelden. Ook zijn afwijkende gangen daar vermeld, hoewel daar vaak een afwijkende beenstand aan ten grondslag ligt. Het onderscheid is hier gemaakt, omdat een afwijkende gang zichtbaar is in de beweging van het paard, dit geldt ook voor kreupelheid. De beenstand daarentegen is duidelijk zichtbaar wanneer het paard stilstaat. Hoefbevangenheid is in dit hoofdstuk benoemd. Hoewel hoefbevangenheid ook in de beweging zichtbaar is, kwam in de interviews naar voren dat specifieke hoefbevangenheid meestal werd vastgesteld aan de uiterlijke kenmerken van de hoeven.

8.1 Literatuur en interviews

Om te zorgen dat het paard bij de ruiter past, worden op bepaalde fysieke kenmerken gelet. Deze zijn grofweg in te delen in de persoonlijke voorkeur van fysieke kenmerken en fysieke kenmerken met betrekking tot de gezondheid van het paard. (KNHS, z.d.-d) Daarbij moet rekening gehouden worden met de discipline of disciplines die de ruiter wil beoefenen en hoe ambitieus de ruiter hierin is. Hetzelfde geldt voor het menen. Onderstaand zijn de factoren bij de fysieke kenmerken van een paard gegeven, waarop gelet wordt om te bepalen of een paard geschikt is voor de zorg.

Leeftijd

Een paard wordt doorgaans ingereden als het 3 of 4 jaar is. Een paard tussen de 3 en 4 jaar oud, is zich nog volop aan het ontwikkelen. Deze ontwikkelingen zijn niet alleen fysiek, maar ook mentaal. Een paard tussen de 6 en 15 jaar, is in staat om op hoger niveau te werken doordat deze lichamelijk goed ontwikkeld is. Een paard van deze leeftijd is vaak ook geschikter voor beginnende ruiters. (Equimed, 2010) Daarnaast kunnen paarden van die leeftijd zich wat langer concentreren op het werk dan jonge paarden (Steenbergen & Hulsén, 2012). Een paard heeft de top van zijn prestatievermogen gehad op een leeftijd van 14 jaar. Met goed management kunnen de topprestaties van een paard op hogere leeftijd langer behouden worden. (Van Den Bergh, 2015). Een paard van 15 jaar oud wordt een paard van oudere leeftijd genoemd. Een bejaard paard is ouder dan 20 jaar. (Van Den Bergh, 2015) Wanneer een paard oud is, hangt niet alleen af van de leeftijd van een paard, maar ook van andere factoren. Sommige paarden werken nog lang met plezier na hun 20^e levensjaar, terwijl andere paarden al tekenen laten zien dat ze na hun 16^e levensjaar niet meer plezierig kunnen werken. Oudere paarden hebben minder energie en zijn over

het algemeen kalm in de omgang. (Equimed, 2010) Wanneer een paard oud is, is niet eenduidig vast te stellen. Een ouder paard heeft ook eerder kans op ouderdomsgebreken. Voorbeelden van ouderdomsgebreken zijn artrose, verslechterde algemene lichaamsconditie, tumoren en staar. Op ouderdomsgebreken wordt in dit onderzoek niet verder ingegaan.

De leeftijd van een paard dat in de zorg wordt ingezet, moet minimaal 7 jaar oud zijn. Dan is het paard fysiek en mentaal volgroeid en heeft het karakter zich gestabiliseerd. (Bosma & Roseboom, 2011). Een maximum leeftijd is niet zodanig te hanteren. Wel moet het paard met pensioen gaan, wanneer hij het werk niet uit kan voeren door een chronisch lichamelijk gebrek of wanneer hij hier geen plezier meer in heeft.

Uit de interviews bleek dat alle geïnterviewde aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten een paard aanschaffen van maximaal 15 of 16 jaar oud. De antwoorden over de minimum leeftijd van een paard waren meer divers. De meesten hanteren de minimale leeftijden vanaf 7 jaar tot en met 10 jaar. Eén aanbieder van het paardrijden voor gehandicapten, gaf aan dat zij kijken naar paarden met de minimum leeftijd van 5 jaar.

Wat daarnaast ook nog een rol speelt is of het paard daadwerkelijk aangeschaft wordt, of dat de stichting het in bruikleen krijgt of dat het paard als gift aan de stichting wordt gegeven. Twee stichtingen gaven aan dat in dat geval de leeftijd af kan wijken van de genoemde minimum en maximum criteria, mits het paard geschikt is voor het werk.

I: En wat is voor u de minimale leeftijd van een paard als u die gaat aanschaffen?

"Afhankelijk van het paard of de pony, ik heb ook wel eens een vierjarige aan geschaft. Maar in principe als ik ga zoeken en ik heb wat nodig, dan zoek ik, tussen de 8 en de 15. Daar zoek ik tussen."

I: En de 15 is ook uw maximum als u eentje aanschaf?

"Nee, soms schaf ik er een aan van 17."

I: Maar daar zit geen maximum aan leeftijd?

"Ligt eraan hoe vitaal die is. Het ligt eraan wat die kost, wij krijgen ook paarden in bruikleen. Kijk, dan krijg je een ander verhaal. Als je een paard in bruikleen krijgt en hij is op dat moment gewoon nog vitaal en goed en de dierenarts accepteert het, dan kan die ook komen als hij 20 is."

I: Oké, Dus u heeft geen maximum leeftijd?

"Nee. Wel, als we aankopen. Dan is het eigenlijk 15, 16 is wel maximaal."

Bij de aanbieders van het huifbedrijven waren de antwoorden over de minimum en maximum leeftijd meer divers. Voor de aanschaf is de laagste minimum leeftijd van een paard 2,5 jaar en de hoogste maximum leeftijd is 15. De aanbieders van huifbedrijven zijn te verdelen in twee groepen met betrekking tot de minimum leeftijd van een paard. De ene groep kijkt naar paarden met een minimum leeftijd van 2,5 jaar tot en met 4 jaar, zij beleren de paarden het liefste zelf. De andere groep kijkt naar paarden vanaf 4 jaar tot en met 8 jaar, zij hebben een voorkeur voor paarden die al beleerd zijn.

Stokmaat

Het kiezen van de juiste stokmaat, hangt af van de ruiter of in dit geval de doelgroep die op het paard gaat rijden. Het is dus belangrijk om paarden met gevarieerde stokmaten te hebben (Marczak & Bush, 2005). Op verschillende internationale en nationale paardenfora staan topics met de vraag van een ruiter of deze te groot is voor zijn pony of paard. Uit de antwoorden blijkt dat er

veel verschillende meningen over zijn. Sommigen gaan uit van de ongeschreven regel dat de benen van de ruiter niet bij de knieën van het paard mogen komen, wanneer de ruiter de voeten uit de stijgbeugels heeft. Anderen zijn van mening dat als de ruiter het paard niet in de weg zit, dat de lengte niets uitmaakt. Daarnaast vinden sommigen dat iemand met een lang torso het paard ook eerder uit balans kan brengen. De proporties van de ruiter spelen dus ook een rol in de grootte van het paard. Anderen kijken juist naar het totaal plaatje. Dit houdt in dat zij kijken of het lichaam van de ruiter bij het paard past. Een andere mening is dat de ruiter niet extra moeite hoeft te doen om in de juiste houding hulpen te geven aan het paard. De benen van de ruiter moeten zodanig contact maken dat het paard kuithulpen kan voelen en nog steeds adem kan halen. (Art2Ride, z.d.; Nientje78, 2009; -Luce-, 2014)

Er is een Japans onderzoek over de invloed van de bouw van het paard op de oscillatie van de ruiter, de heen en weer beweging van de ruiter, met evaluatie van paarden voor therapeutisch paardrijden. De paarden en pony's zijn ingedeeld in vier categorieën: klein en smal, klein en breed, groot en smal en groot en breed. (Matsuura, Ohta, Ueda, Nakatsuji & Kondo, 2008) In Tabel 6 is een overzicht te zien welke stokmaten ingedeeld zijn bij groot en klein. Tevens zijn in Tabel 6 de bijbehorende maten voor breed en smal gegeven.

Tabel 6: De vier categorieën van paarden en pony's met bijbehorende afmetingen uit het onderzoek van Matsuura, Ohta, Ueda, Nakatsuji & Kondo in 2008. Aangepast overgenomen uit "Influence of Equine Conformation on Rider Oscillation and Evaluation of Horses for Therapeutic Riding" (p.14) door A. Matsuura, E. Ohta, K. Ueda, H. Nakatsuji & S. Kondo, 2008. Copyright 2008, A. Matsuura, E. Ohta, K. Ueda, H. Nakatsuji & S. Kondo.

Categorie	Stokmaat	Afstand knieën ruiter
Klein en smal	130,80 - 142,8 centimeter	72,95 - 75,85 centimeter
Klein en breed	136,11 - 145,69 centimeter	77,00 - 79,40 centimeter
Groot en smal	152,53 - 164,27 centimeter	72,50 - 75,70 centimeter
Groot en breed	156,52 - 171,08 centimeter	76,83 - 80,37 centimeter

Kleine paarden zijn geschikt om ingezet te worden bij het aangepast paardrijden, omdat er gemakkelijk begeleiders mee kunnen lopen. Tevens waren de paarden met een kleinere stokmaat geschikt voor ruiters kleiner dan 1,10 meter en ruiters tussen de 1,10 en 1,40 meter groot. (Matsuura, Ohta, Ueda, Nakatsuji & Kondo, 2008) Ook volgens Bosma en Roseboom (2011) moet de begeleider direct oogcontact kunnen maken met de ruiter en moet de begeleider de ruiter kunnen ondersteunen. Zij gaan over het algemeen uit van een maximale stokmaat van 1,60 meter. Voor de grotere en zwaardere ruiters is het voor een organisatie ook van belang om paarden te hebben die hen kunnen dragen.

De geïnterviewde aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten noemden allemaal ongeveer dezelfde maximum stokmaat, dit is 1,60 meter tot ongeveer 1,70 meter. Een factor die hierin meespeelt is in hoeverre de ruiter zelfstandig kan zitten. In het geval dat de ruiter vastgehouden moet worden, is de maximale stokmaat ongeveer 1,60 meter. Als de ruiter wel zelfstandig kan zitten, kan deze ook rijden op een groter paard.

“Misschien dat er één hier 1,72 is, maar dat weet ik niet. Nee, maar omdat we ook al heel veel mensen ernaast hebben lopen en ik heb wat kleinere mensen, dus ook al is het paard heel braaf, is het wel lastiger.”

“Maar wij zetten alles op die grote beesten. Maakt ons namelijk niet uit. Een minimale maat zou, denk ik, 1,25/1,30 zijn en maximale maat, qua handigheid, is denk ik 1,60/1,65, als je de ruiter wil vasthouden. Als dat nodig is. Maar ik zet soms ook wel eens een cliënt op die Tuiger, die kan ik dan niet vasthouden hoor.”

I: Want hoe hoog is die?

“Die is 1,72/1,73, denk ik.”

De geïnterviewde aanbieders van paardrijden voor gehandicapten gaven echter wel verschillende maten voor de minimale stokmaat. De minimale stokmaat varieert van 1,25 meter tot en met 1,40 meter. De lengte en leeftijd van de ruiters spelen hierbij een rol.

De stokmaat van een paard dat wordt ingezet bij het huifbedrijden, moet ongeveer even hoog zijn als het paard waarmee hij onder het huifbed komt te staan. (Esdégé-Reigersdaal, z.d.; Stichting Huifbed De Meierij, z.d.) Doordat er verschillende soorten huifbedden zijn, is niet één stokmaat de juiste. Een richtlijn om aan te houden voor paarden onder het huifbed is een stokmaat tussen de 1,35 meter en 1,48 meter. (Christiaanse, 2013)

Uit de interviews blijkt ook dat drie van de vier aanbieders zoeken naar pony's met die genoemde stokmaten. Eén aanbieder prefereert pony's met een stokmaat van 1,27 meter tot en met 1,34 meter. En twee aanbieders hebben een maximale stokmaat genoemd van 1,50 meter.

“Wij hebben, op het moment denk ik, een stokmaat tussen de 1,40 en 1,50.”

“Dus, daarvoor willen wij ook tussen 1,27 en 1,34.”

Naar welke stokmaat de stichtingen zoeken, is niet alleen afhankelijk van het soort huifbed dat de stichting heeft en hoe hoog deze is. Sommige organisaties hebben hogere huifbedden, zodat er grotere paarden onder kunnen die meer gewicht kunnen dragen, waardoor er ook grotere en zwaardere cliënten op het huifbed kunnen liggen.

“1,42 tot 1,46. We hebben zelfs een nieuw huifbed gekocht nu, die hebben we iets hoger laten maken. Dat als het zich voordoet dat er wel een heel goed span van 1.45 te koop is, dat het kan. Nu zouden we hem er niet in kunnen hebben, maar nu hebben we dat huifbed en nu kunnen we paarden van 1,45, 1,46, of 1,47 zelfs. Want ja, je vind niet zo makkelijk geschikte paarden voor een huifbed.”

Breedte

Hoe breed een paard moet zijn verschilt ook per persoon. Over het algemeen is een paard met een brede rug geschikt voor het huifbedrijden en voor het paardrijden voor gehandicapten. (Christiaanse, 2013). Brede pony's en brede paarden zijn het meest geschikt voor ruiters met evenwichtsproblemen en voor het verlichten van spierspanning. Zoals in Tabel 6 te zien is, is bij brede pony's de afstand tussen de knieën van de ruiter tussen de 77,00 centimeter en de 79,40 centimeter. Bij brede paarden is de afstand tussen de knieën van de ruiter tussen de 76,83 centimeter en de 80,37 centimeter. (Matsuura, Ohta, Ueda, Nakatsuji & Kondo, 2008)

Niet alleen moet de ruiter het fysiek aankunnen om op een breed paard te zitten, het moet ook nog comfortabel voelen. Het is belangrijk dat paarden met gevarieerde breedtes kunnen worden aangeboden (Marczak & Bush, 2005). Hoe breder het paard hoe groter de hoek van de heup is ten opzichte van het midden van het menselijk lichaam, des te groter is de druk op het heupgewricht. Bij paardrijden is sprake van een verhoogde mate van beweging van de heup, de heup staat vaak in een grote hoek van het lichaam af en tijdens het voortbewegen wordt het neerkomen van het paard opgevangen door de heupen van de ruiter. Er is bij paardrijden dus sprake van een verhoogd risico op het ontstaan van aandoeningen of pijn in de heupen. (Pilato, z.j.)

Bijna alle geïnterviewde aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten willen het liefste variatie in de breedte van een paard.

I: Hoeveel invloed heeft de breedte van een paard, of van een pony?

“Niet zo heel veel, want doorsnee, de ene ruiter zit graag wat breder en de andere ruiter zit niet breed, die kan moeilijk spreiden en de ander kan wel weer goed spreiden, dus als je een keer een breder paard hebt is dat ook niet erg.”

I: Dus u zoekt ook de variatie daarin?

“Ja en wel een goede rug, dat is heel belangrijk.”

Eén aanbieder gaf aan dat de breedte van de rug geen factor was bij het kiezen van een geschikt paard.

Een menpaard moet een voldoende brede, grote borst hebben, zodat er voldoende plaats is voor het tuig en de trekbelasting. (Temporini, 2006) In de interviews werd niet genoemd dat een paard een brede borst moest hebben, bij het huifbedrijven was echter wel een duidelijke voorkeur voor bredere paarden. Er werd specifiek aangegeven dat er een voorkeur was voor paarden met een brede rug. Twee van de aanbieders gaven ook aan dat er werd gekeken naar de breedte van de billen. De breedte van het paard was echter wel afhankelijk van het huifbed, een laatste voorwaarde is dan ook dat het paard in het huifbed past.

“Heel veel. Ja, ze moeten voor ons werk breed genoeg zijn. En die rechte rug moet natuurlijk ook. Je moet echt geen holle rug en niet te veel afwijken. Mijn vrouw kijkt altijd naar billen of die mooi gelijk zijn of die breed genoeg zijn.”

I: U gaf net aan dat een brede rug de voorkeur heeft. Hoeveel invloed heeft dat op uw keuze?

“Heel veel. Want als ze een smalle rug hebben krijgen ze dus een spits kontje. Dat is ook niet fijn liggen voor de cliënten. En die zijn dan meestal ook, iets fijner gebouwd. Breder is lekker en lekker volle ronde billen hebben die, dus liggen voor de beweging van de cliënten, wel beter. Anders liggen ze altijd tegen de botjes aan, zo liggen ze mooier. Dat heeft bij ons de voorkeur.”

Volbloed/Warmbloed/koudbloed

Volbloed is een term die gebruikt wordt om een Arabisch volbloed of een Engels volbloed aan te duiden (Edwards, 2004; Hermesen, 2000). Deze paarden zijn smal gebouwd (Edwards, 2004). Het zijn intelligente paarden met een hoog uithoudingsvermogen. Daarnaast staat een volbloed bekend om het vurige, actieve karakter (Arabian Horse Association, 2017; Hermesen, 2000). Daarnaast wordt een volbloed beschreven als zachtaardig, moedig en goed te trainen. Ook hebben ze een hoge reactiesnelheid. Door zijn veelzijdigheid werd de Arabische volbloed vroeger beschouwd als de

koning van de sport. (Arabian Horse Association, 2017; Vereniging Arabische Volbloedpaarden Stamboek Nederland, z.d.).

Drie aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten gaven aan dat zij geen volbloeden aan zouden schaffen. Eén aanbieder gaf aan een volbloed aan te schaffen, mits het paard geschikt is.

I: In hoeverre speelt het een rol of het een warmbloed of koudbloed of volbloed is?

“Ligt aan wat voor een je zoekt, voor welke doelgroep ook. De koudbloeden zijn vaak natuurlijk sterk in de bovenlijn, kunnen goed dragen en het is makkelijk om naast te lopen, dus met mensen met zware handicap. Ze zijn vaak wel weer moeilijker in het gewone rijden met galopperen. Veel koudbloeden hebben moeite met galopperen, vooral de tinkers en de Friezen. Dus dat is een beetje een overweging die je dan maakt.”

I: Maar dat maakt voor u dus echt niet uit wat voor bloed erin zit?

“Nee.”

I: Dus u zou ook een volbloed aanschaffen als die aan de rest voldoet?

“Als die geschikt is. Ja, zeker.”

Eén van aanbieders benoemde de variatie in het aanbod van paarden als belangrijke factor.

“Volbloed heb ik niet, wil ik ook denk ik niet, want die zijn vaak sensibeler. En koudbloed, warmbloed, ik heb hier wel heel veel variatie en dat vind ik wel heel grappig. En nee het maakt niet uit, ik vind alleen de koudbloeden zijn wel wat zwaarmoediger. Ik wil wel een beetje variëren. Ook voor de aantrekkingskracht op cliënten, want de psychische cliënten die denken, al die dikke Tinkers hier, dat is alleen voor downies. Dus ik wil eigenlijk wel dat je hier op niveau kan rijden, dus ook met een gewoon warmbloedpaard.”

Koudbloed is een term die gebruikt wordt om zware Europese rassen aan te duiden. Dit zijn vaak werkpaarden die gebruikt worden voor trekarbeid. (Edwards, 2004; Hermesen, 2000) Koudbloeden kunnen ook gereden worden. Ze zijn vaker wat rustiger van aard en niet snel onder de indruk. Koudbloeden hebben een rustige, stabiele beweging met een evenwichtig karakter en kalmte (Temporini, 2006). Dit maakt hen ook geschikt voor in de zorg (Christiaanse, 2013).

Een warmbloed is een paard wat afstamt van zowel volbloed als koudbloed. (Edwards, 2004; Hermesen, 2000) Warmbloeden worden vaak gebruikt voor het rijden, maar kunnen ook prima trekken.

De geïnterviewde aanbieders van het huifbedrijven, zijn eenduidiger in hun antwoorden. Veel gaan voor een koudbloed paard, maar één gaat voor een kruising van pony's die zowel koud- als warmbloed hebben.

I: Oké. Ja. En die pony's zijn dan warm-, koudbloedig?

“Volgens mij is dat een mix. Fell pony is koudbloed. Welsh is een warmbloed.”

Draagkracht

De draagkracht van een paard is onder andere afhankelijk van welke discipline paard en ruiter beoefenen. De belasting van het paard tijdens een recreatieve buitenrit ligt bijvoorbeeld veel lager dan bij een springparcours. Andere factoren, zoals leeftijd, ras en conditie van het paard spelen ook

een belangrijke rol, in de literatuur worden deze factoren vaak niet benoemd. Toch zijn dit wel belangrijke factoren die invloed hebben of een paard de ruiter kan dragen. De tijdsduur van het werk speelt daarbij ook een grote rol. (Kentucky Equine Research, z.d.) Daarnaast is ook de vaardigheid van de ruiter belangrijk. Een persoon die meebeweegt met het paard, voelt voor het paard lichter aan dan een even zwaar persoon die niet meebeweegt. (Greve & Dyson, 2012) Het kan zelfs minder belastend zijn wanneer een zwaar persoon tijdens het rijden goed meebeweegt met het paard, dan wanneer een lichtere persoon op de rug van het paard op en neer stuitert. Wanneer een ruiter niet in evenwicht is dan gaat het paard zelf compenseren. Het is ook mogelijk dat het paard niet helemaal recht is en dan kan de ruiter gaan compenseren. Ongeacht hoe de situatie is ontstaan, het is van belang dat het zo snel mogelijk wordt opgelost. De ruiter hoort in balans op de rug van het paard te zitten, vlak achter de schoft. Een slechte zit van de ruiter kan leiden tot rugproblemen bij paarden (Van Daalen & Van Muiswinkel, 2010).

Aan de hand van het onderzoek van Powell, Benett-Wimbush, Peeples & Duthie (2008) kan er een richtlijn worden gesteld dat paarden maximaal 20% van hun eigen lichaamsgewicht op hun rug kunnen dragen. Een Koninklijk Warmbloed Paard Nederland (KWPN) weegt ongeveer 648 kilogram, wat inhoudt dat hij een totaal gewicht 129,6 kilogram, inclusief harnachement kan dragen. (Admiraal, z.d.; PetBreeds, 2017a) Pony's kunnen maximaal 40% van hun eigen lichaamsgewicht op hun rug dragen (Kentucky Equine Research, z.d.). Een New Forest Pony weegt gemiddeld 315 kilogram, dat houdt in dat hij een maximaal gewicht van 126 kilogram op zijn rug kan dragen inclusief harnachement (PetBreeds, 2017b). Een shetlander die 225 kilogram weegt, kan een maximaal gewicht dragen van 45 kilogram, inclusief harnachement (Kentucky Equine Research, z.d.; McKlennan, 2007; Nederlands Shetland Pony Stamboek, 2015)

Ook uit de interviews bleek dat de draagkracht van een paard niet eenvoudig te bepalen is. Geen van de vier geïnterviewde aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten hanteren de richtlijn van 20% van het gezonde lichaamsgewicht van een paard. Alle geïnterviewde aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten, zetten het welzijn van het paard voorop. Twee aanbieders hanteren een maximaal gewicht voor de ruiters. Zij gaven aan dat sommige ruiters hun balans niet allemaal even goed kunnen bewaren, waardoor het een zwaardere belasting is voor het paard.

I: Heeft u een richtlijn voor de draagkracht van een paard?

"Hoe zwaar de ruiter mag zijn?"

I: Ja, onder andere.

"90 kilo. Maximaal."

I: En hoe bent u zo op die 90 gekomen? Mag ik daar de achterliggende gedachte van?

"Nou het probleem vaak met ruiters die niet zelf in staat zijn om zichzelf goed in balans te houden, die zijn eigenlijk 180 kilo in plaats van 90. Dus dat is voor mij wel relevant. Als het een ruiter is die iets zwaarder is, maar zichzelf licht kan maken, heb ik daar minder moeite mee. Maar als het gewoon, lomp gewicht is, dat op dat paard zit, dat is dubbel gewicht."

Daarnaast werd ook aangegeven dat een persoonlijke inschatting werd gemaakt en werd gekeken naar de bouw van het paard, omdat afhankelijk van de bouw een groter paard niet per definitie meer gewicht kan dragen dan een kleiner paard. Eén aanbieder gaf ook aan dat de lengte van de rug een factor was voor de draagkracht, een kortere rug zou sterker zijn en meer gewicht kunnen dragen. Dit wordt ondersteund door de literatuur, waar ook wordt gesteld dat een korte rug over het algemeen sterker is dan een lange rug. (Van Dierendonck, Laarakker & Voest, 2009) Echter,

definities van een 'lange rug' en een 'korte rug' ontbreken hier. Deze geïnterviewde gaf een eigen definitie van een lange en korte rug. Bij de andere interviews kwam dit niet naar voren.

"Nou als je een korte rug, als je daar een zadel op legt en je hebt dan nog een klein stukje totdat je bij de lende komt, dat is een korte rug. En leg je er een zadel op en heb je dan nog een heel eind, een centimeter of twintig, dertig, dan heb je een lange rug"

Tot slot was er een aanbieder die aangaf dat er gekeken werd naar de bewegingen van het paard, omdat een paard anders gaat bewegen wanneer een te zware ruiter erop zit.

Ook werd aan de aanbieders van het huifbedrijven gevraagd welke richtlijn zij gebruiken om de draagkracht te bepalen. Net als bij de aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten, denken zij om het welzijn van het paard. Drie aanbieders gaven aan een maximaal gewicht voor de ruiters te hebben. Eén had een limiet van 90 kilogram en de andere twee hadden een limiet van 100 kilogram. Er werd wel aangegeven dat dit een algemeen maximum gewicht was en dat ook werd gekeken naar de capaciteiten van de paarden. Ook werd de draagkracht van het huifbed zelf als factor genoemd.

Maximum gewicht is, wat we eigenlijk hebben is, tot 100 kilo. Op de rug, voor twee pony's."
"Ja we houden er wel rekening mee, want we rijden meestal met twee of met drie huifbedden tegelijk. En als er dan drie mensen zijn en er is een hele zware, die gaat op de sterkste pony's, zeg maar. Degenen die het meest kunnen dragen. Zoals een ander span pony's, dat zijn er twee die we dan wel een beetje ontzien, maar die kunnen wel rustig mensen van 70 kilo dragen. Maar als ze 90 zijn, dan doen we ze er niet op. Het zijn vrij kleine paardjes. Daarom zijn we ook naar grotere paarden gegaan."

Eén aanbieder van het huifbedrijven gaf aan dat de huifbedden van hun organisatie het meeste gewicht van de ruiter dragen.

"Dragen, ja, ze dragen bijna niks bij het huifbed, alleen de kont want dat doet de beweging. Bij ons doet de kar alles dragen."
I: Dus eigenlijk het doek draagt ook het gewicht van de persoon?
"Ja, alleen de kont van het paard, die mag het doek raken, maar niet de ruggen zelf. Maar dat vinden wij weer zo, want anderen zeggen, nee hij moet gewoon dragen. En wij zeggen, niet, want zij zeggen dan krijg je iets meer bewegingen, zou kunnen maar, voor het dier zeg ik, nee. Voor de cliënt, voor de bewegingen zeg ik weer iets meer, ja. Het zou meer de rug mogen raken, maar voor het beste voor het paard, zeg ik, minder. Dan zou ik zeggen, rijd gewoon tien minuten langer, heb je hetzelfde effect, maar wel het paard niet zoveel druk. Daar ben ik weer voor dan."

Trekkracht

Er zijn meerdere factoren die invloed hebben op hoeveel een paard kan trekken. Dit zijn onder andere de conditie en bouw van het paard, hoefijzers of onbeslagen, het soort werk en het soort wegdek. (Carriage Machine Shop, 2017; Temporini, 2006) Daarnaast speelt de zogenoemde trekweerstand een rol. Dit houdt in dat er wagens zijn die licht aanvoelen met rijden en omgekeerd. Ook de duur van de activiteit heeft invloed op de trekkracht van het paard. Het gewicht dat een paard voor langere tijd kan trekken zonder overmatige inspanning, ligt een stuk lager. (Temporini, 2006). Paarden kunnen op een vlakke weg drie keer hun eigen lichaamsgewicht trekken. Op een

slechte weg of heuvelachtige weg is dit twee keer. Als er gereden wordt op velden, zand en bergen kan een paard één keer zijn eigen lichaamsgewicht trekken. (Carriage Machine Shop, 2017; Temporini, 2006)

De geïnterviewden voor het huifbedrijven kregen ook de vraag welke richtlijn zij gebruiken voor de trekkracht van een paard. Hierop werden verschillende antwoorden gegeven. De stichting die aangaf dat het huifbed het meeste gewicht draagt hanteerde wel een richtlijn voor het trekken, waarbij het aantal keer het gezonde lichaamsgewicht van een paard wordt gebruikt.

I: Gebruikt u een richtlijn om de draag- en de trekkracht te bepalen van het paard? En welke is dat?

“En de pony’s zeggen wij, kunnen trekken of slepen, dat is verschillend, nou trekken bij het huifbedrijven, zeggen wij kunnen ze ongeveer drie, tussen de drie en de vier keer hun eigen gewicht trekken. De meesten zeggen vijf tot zes keren, maar ik zeg drie tot vier vind ik genoeg.”

Verder werd aangegeven dat de combinatie van het dragen en trekken wat bij een huifbed gebeurt, het lastig maakt om een richtlijn voor trekkracht te hanteren. Ook hier werd weer gekeken naar de reactie van het paard. Eén aanbieder gaf hierbij expliciet aan geen richtlijn voor trekkracht te hanteren.

“Het is meer de combinatie wat het lastig maakt, want de pony’s die we hier hebben, kunnen ook een huifkar met 10 volwassenen trekken.”

Geslacht

Het geslacht van een paard kan een rol spelen vanwege de typerende karaktereigenschappen die bij een bepaald geslacht horen. Hengsten kunnen dominant en onrustig zijn, maar worden ook beschreven als intelligent en assertief. Daarnaast hebben hengsten de natuurlijke drang om de beste en sterkste te zijn. Deze prestatiedrang komt in de sport soms goed van pas. Hengsten zijn over het algemeen niet geschikt voor onervaren ruiters. (Maxwell & Sharples, 2000) Een merrie is rustiger dan een hengst. Gemiddeld wordt een merrie om de vier weken hengstig. Hengstigheid, de meest vruchtbare periode, duurt ongeveer een week en zorgt voor hormonale veranderingen waardoor een merrie zich in die periode lastiger kan gedragen. Een ruïn is een gecastreerde hengst. Een ruïn is in het gedrag evenwichtiger dan een merrie, doordat er geen invloed is van bepaalde hormonen. (Hermsen, 2000; Van Der Toorn, 2012) Het is verstandig om stabiele merries en ruïnen in te zetten in de zorg. Hengsten zijn moeilijker in de omgang en moeilijker in een groep te huisvesten en om die reden minder geschikt. (Bosma & Roseboom, 2011)

Naar verwachting van de onderzoekers maakte het voor de meeste geïnterviewden niet uit of een paard een ruïn of een merrie is. De geïnterviewden hebben een voorkeur voor ruïnen, vanwege het evenwichtige karakter. Op de vraag of ze een hengst zouden aanschaffen antwoordden drie geïnterviewden dat ze dat zouden kunnen doen, mits het karakter goed is. En daarna zouden ze hem laten castreren. Op de vraag of ze een hengst zouden inzetten was het antwoord unaniem nee.

Exterieur

Er kan ook gekeken worden naar de bouw van het paard, het exterieur. Bij een correcte beenstand kan het paard makkelijker bewegen en wordt de belasting gelijkmatig verdeeld over de gewrichten. Een paard met een correcte beenstand is daardoor minder blessure gevoelig dan paarden met een afwijkende beenstand. (Steenbergen & Hulsen, 2012) Ook de lengte van de rug, behoort tot het exterieur. Deze is al genoemd bij het stuk over draagkracht.

In onderstaande citaten geven de aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten aan wat zij acceptabel, ideaal en onacceptabel vinden in het exterieur van een paard.

I: Wat vindt u dan echt onacceptabel in het exterieur?

“Lang in de rug en week in de lendenpartij en een slecht fundament.

I: En met een fundament bedoelt u het hele skelet?

“Nee, eigenlijk de benen.”

“Nee ik zal maar zeggen wat ik niet wil, geen gebreken, geen bokpoten of zulke standen dat ze daar last van krijgen. Dus als ze al wat hebben of ergens last van hebben, dat moet ik gewoon niet, qua exterieur. Dan wordt het nog moeilijker om ze te gebruiken.”

“Maar exterieur, lange hals, korte hals, hoge schoft, ja het is wat lastiger met zadels zoeken, maar lange rug, ik heb ze met een korte rug. Ja, sommige hebben best een beetje stijl achterbeen. Nou ik vind het moeilijk om zo iets te zeggen van dit wil ik absoluut niet. “

“Maar we hebben ook dat we met zijn tweeën erop zitten. Dan is toch iets langer wel lekker.”

Eén persoon gaf aan dat geen enkel exterieur bij voorbaat al als onacceptabel werd beschouwd.

De aanbieders van het huifbedrijven gaven aan dat de voorkeur uitging naar sterke robuuste paarden met een goede beenstand, die weinig afweek van het ideaal. Twee aanbieders gaven duidelijk aan wat zij niet acceptabel vonden.

I: Heeft u nog een ideaal of onacceptabel exterieur van een paard?

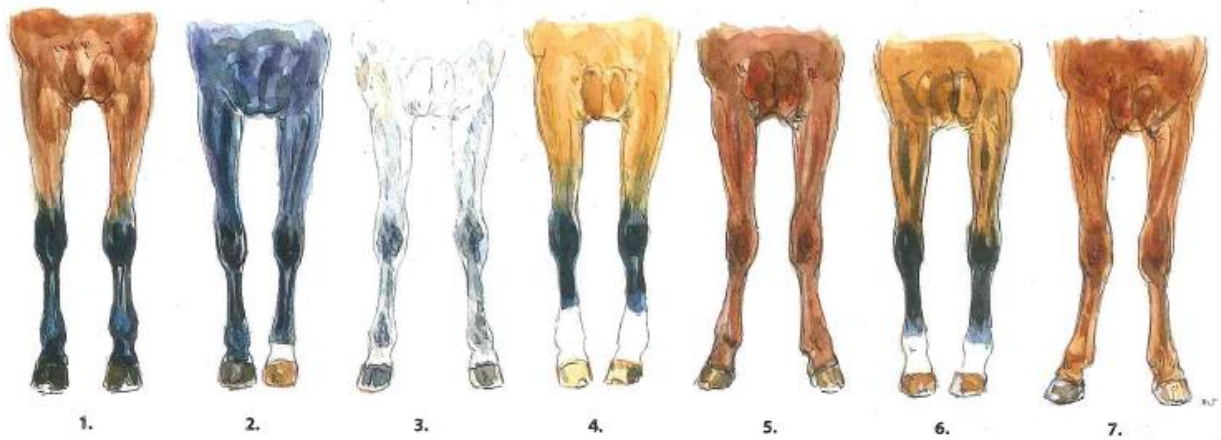
“Als hij overbouwd is, als hij heel erg overbouwd is. Of wanneer de rug heel week is. Ook niet. Hij moet natuurlijk wel een beetje fatsoenlijk op zijn voeten staan, dus niet te steil.”

I: Is dat dan ook onacceptabel, een paard met een hele smalle rug?

“Dat is niet acceptabel. Dat zal voor de cliënt niet fijn zijn, om te liggen. Maar smalle paarden, daar zit ook niet zoveel vlees aan, zeg ik altijd. Dan komen die botjes eerder naar boven.

Beenstand

Paarden kunnen verschillende beenstanden hebben, zie Figuur 6: Beenstanden. Bij een correcte beenstand is het gewicht van het paard evenredig verdeeld. (Steenbergen & Hulsen, 2012)

Figuur 6: Beenstanden. Overgenomen uit "Paardsignalen" (p. 27) door M. Steenbergen en J. Hulsen, 2012, Zutphen: Roodbont. Copyright 2012, J. Hulsen.

1. Correcte stand: - Beide benen lopen over de hele lengte evenwijdig aan elkaar.
- De afstand tussen de hoeven op de bodem is één hoef.
2. Bodemnauw: - De afstand tussen de hoeven is te nauw.
- Neiging om met de hoef tegen het andere been te zwaaien (strijken).
- Grotere belasting van de buitenzijde van het been.
3. Bodemwijd: - De afstand tussen de hoeven is te groot.
- Neiging tot een waggelende gang.
- Grotere belasting van de binnenzijde van het been.
4. Toontredend: - De voorknieën zijn recht, maar de ondervoeten (hoefas) draaien naar binnen.
- Overmatige belasting buitenzijde ondervoet.
- Bij het lopen zwaait het paard vaak het been eerst naar buiten en dan naar binnen (maaïen).
5. Franse stand: - Overmatige belasting binnenzijde ondervoet.
- Bij het lopen zwaait het paard het been vaak eerst naar binnen en dan naar buiten (scheppen), met het gevaar dat het ene been het andere been raakt (strijken). Gebruik dan beenbeschermers.
6. O-benig: - Het been is gebogen, met te veel afstand tussen de voorknieën.
- Vaak samen met toontredend.
- Verhoogde belasting van het gewricht van de voorknie.
7. X-benig: - Het been is gebogen, met te weinig afstand tussen de voorknieën.
- Verhoogde belasting van het gewricht van de voorknie.

Alle afwijkende beenstanden kunnen voorkomen bij zowel de voor- als achterbenen. Alle beenstanden die afwijken van de correcte beenstand zijn niet wenselijk, omdat deze onregelmatige slijtage van gewrichten en hoeven tot gevolg hebben. X-benigheid in de achterbenen, genaamd koehakkigheid, is minder ernstig omdat de gang van het paard hierdoor het minst wordt beïnvloed. (Offereins, 2002; Steenbergen & Hulsen, 2012)

Bij alle interviews werd aangegeven dat de belangrijkste factor bij een afwijkende beenstand de mate van de afwijking was. Wanneer een afwijkende beenstand in mindere mate aanwezig was, dan was deze in de meeste gevallen acceptabel.

Eén aanbieder van paardrijden voor gehandicapten gaf aan dat bij voorbaat geen paarden vanwege een afwijkende beenstand werden afgekeurd, afhankelijk van de klinische keuring.

De overige aanbieders van paardrijden voor gehandicapten gaven aan dat een bodemnauwe stand, een bodemwijde stand en een Franse stand acceptabel zijn, wanneer deze in mindere mate aanwezig zijn. Er was maar één aanbieder die expliciet aangaf dat toontredende stand onwenselijk is. Twee aanbieders gaven aan dat O-benig en X-benig worden gezien als onacceptabel. De grootste rol voor het bepalen hoe acceptabel en onacceptabel de bepaalde beenstanden zijn, is en blijft de mate waarin de afwijking aanwezig is.

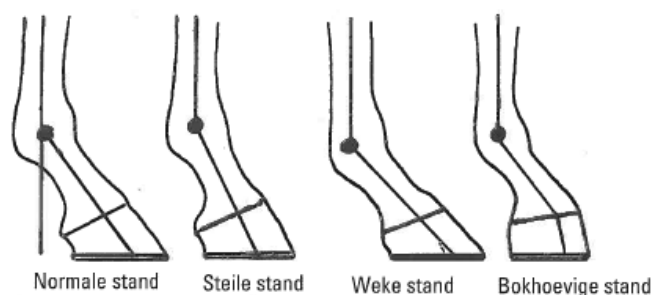
Bij aanbieders van het huifbedrijven speelde niet alleen de mate van de afwijking een rol, maar ook of de paarden tegen het huifbed aan zouden komen met afwijkende beenstanden. De antwoorden die werden gegeven, waren verdeelder dan bij het paardrijden voor gehandicapten.

Eén aanbieder gaf aan dat het beoordelen van de beenstand volledig werd overgelaten aan de dierenarts tijdens de klinische keuring en dat ze daar zelf geen inschatting van maakten.

De overige aanbieders van het huifbedrijven gaven aan dat een bodemnauwe stand acceptabel is, wanneer deze in mindere mate aanwezig is. De Franse stand en de X-benige stand worden gezien als onacceptabel. De bodemwijde stand, de toontredende stand en de O-benige stand worden door twee van de drie aanbieders benoemd als onwenselijk.

Bij de afwijkende beenstanden werden door enkele aanbieders van zowel huifbedrijven als paardrijden voor gehandicapten nog vijf andere afwijkingen aangeduid als onwenselijk. Dit zijn: Een weke kootstand, een steile kootstand, een bokhoef, een holle stand in de voorknieën en bokbenig.

Een weke kootstand is een stand waarbij de hoek van de voetas met de grond minder dan 45 graden bedraagt, of waar de voetas afbuigt ter hoogte van de bovenzijde van de hoef richting de bodem. In beide gevallen hangt het kogelgewricht lager bij de bodem dan gewenst is. Een steile kootstand is een stand waarbij de hoek van de voetas met

Figuur 7: Kootstanden paardenhoef. Overgenomen uit "Paardebenen" (p.25) door Offereins, 2002, Roden: EquiCare. Copyright 1994, EquiCare.)

de grond meer dan 55 graden bedraagt. Dit zorgt voor overbelasting van de gewrichten door het gebrek aan schokdempende werking. (Offereins, 2002; Steenbergen & Hulsen, 2012) Tevens is een bokhoef onwenselijk, bokhoef gaat gepaard met een permanente buiging van het hoefgewricht, waarbij de voetas naar voren is gebroken. Er is dan sprake van sterke slijtage. Eén aanbieder gaf aan dat een steile stand wel nog acceptabel is zolang het niet neigde naar bokhoef. De normale stand en de afwijkende standen zijn te zien in Figuur 7: Kootstanden paardenhoef.

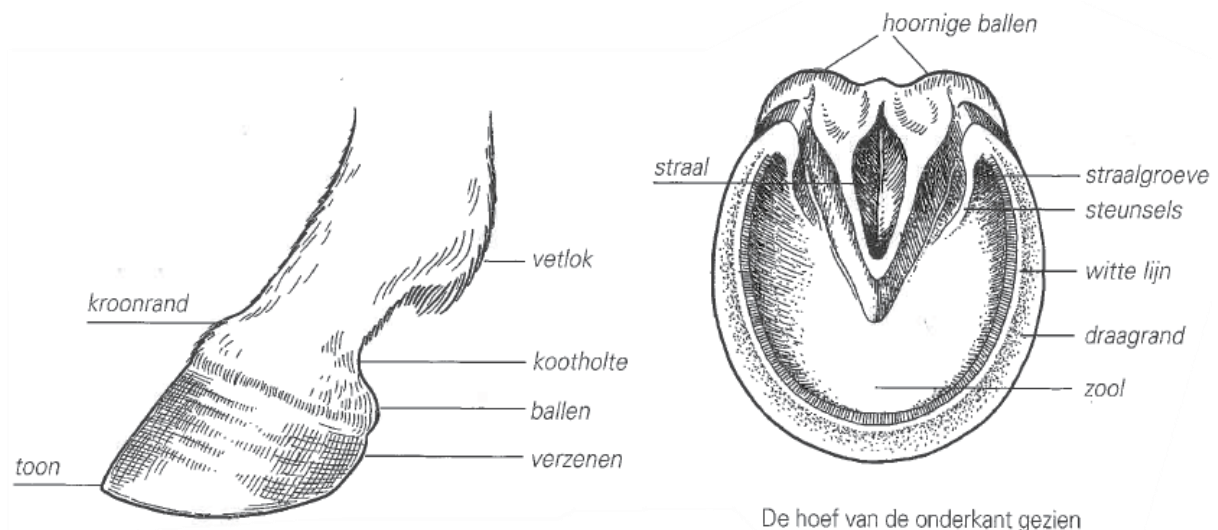
Figuur 8: Beenstanden zijaanzicht. Aangepast overgenomen uit "Paardsignalen" (p. 26) door M. Steenbergen en J. Hulsen, 2012, Zutphen: Roodbont. Copyright 2012, J. Hulsen.

Een holle stand in de voorknieën is een stand waarbij het been in de voorknie naar achteren is gebogen, het pijpbeen staat wel loodrecht. Deze stand gaat vaak gepaard met een weke kootstand. Deze stand is zeer gevoelig voor blessures door verhoogde belasting van met name de voorknieën en bijbehorende spieren en pezen. (Offereins, 2002; Steenbergen & Hulsen, 2012)

De bokbenige stand is de tegenovergestelde stand van de holle stand in de voorknieën en is, hiermee vergeleken, een minder ernstige stand. Bij de bokbenige stand staan de knieën iets naar voren. (Offereins, 2002; Steenbergen & Hulsen, 2012) De verschillende beenstanden in het zijaanzicht zijn te zien in Figuur 8: Beenstanden zijaanzicht.

Hoeven

De conditie van de hoeven van het paard, kan veelzeggend zijn. Wanneer de hoeven van het paard beschadigingen hebben, dan kunnen deze wijzen op achterliggende hoefaandoeningen. Enkele voorbeelden hiervan zijn een scheur in de kroonrand, brokkelhoef, wildgroei en irritatie aan de kroonlederhuid, ook wel rap genoemd. Wanneer iets afwijkends is te zien aan de hoeven, zal altijd een dierenarts of hoefsmid geraadpleegd moeten worden. Een goede hoef is van meerdere factoren afhankelijk: de stand van de hoeven, beenstand in het algemeen en bijvoorbeeld de kwaliteit van de hoorn en de zool. (Ebell, 2001; Van Nassau, 2004) Om een duidelijk beeld te krijgen van een hoef kan Figuur 9: Paardenhoef, worden bekeken. Een gezonde hoef heeft groeiringen die evenwijdig lopen aan de kroonrand en niet opvallend zijn.

Figuur 9: Paardenhoef. Overgenomen uit "Hoeven en Hoefbeslag" (p.10) door P. Ebell, 2001, Utrecht: Forte. Copyright 2001, Forte.

Twee van de vier aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten vinden hoeven zeer belangrijk en kijken ook naar de kwaliteit van de hoeven bij de aankoop. De andere twee aanbieders vinden de hoeven minder belangrijk en nemen deze niet mee als factor bij de aankoop.

Indien met paard en wagen op de weg gereden wordt, is een goede hoef ook zeer belangrijk (Temporini, 2006). Dit kwam duidelijk naar voren bij de interviews met de aanbieders van het huifbedrijven. Zij gaven aan dat de paarden een goede kwaliteit hoeven moeten hebben, omdat ze vaak op de weg lopen.

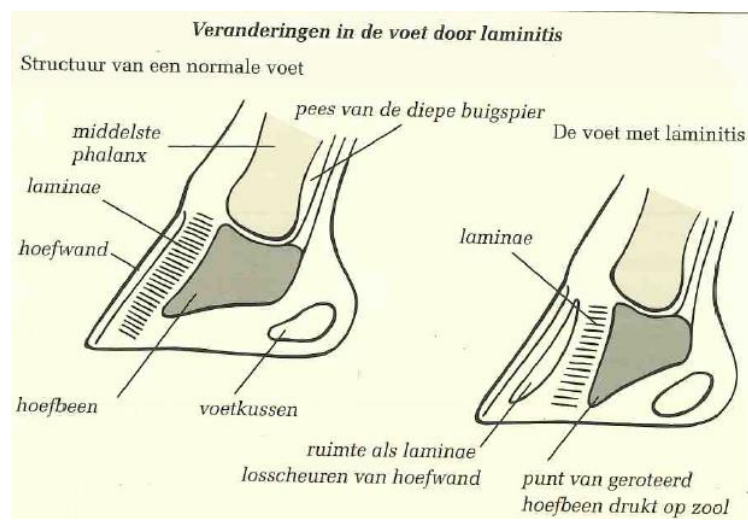
"Heel veel. Dat is heel belangrijk, een heel stevige hoef is wel belangrijk, want we rijden altijd op de weg. Ze moeten wel goed zijn, die hoeven, op de weg moet dat wel. In de bak slijten ze niet zo snel."

Twee gaven daarbij aan dat de hoeven niet snel moeten scheuren anders kopen zij het paard niet. Eén aanbieder van het huifbedrijven gaf aan dat de dierenarts ook de hoeven nakijkt.

"Als we nu nieuwe paarden kopen, dan kijkt de dierenarts ook gewoon de hoeven na."

Hoefbevangenheid

In ongeveer 15% van de gevallen is de oorzaak van kreupelheid te herleiden naar hoefbevangenheid. Hoefbevangenheid, ook wel laminitis genoemd, wordt veroorzaakt door een beschadiging en ontsteking van de laminae. Laminae zijn hoorn- en vleesplaatjes die aan het hoefbeen zitten en deze verbinden met de hoefwand. Bij hoefbevangenheid

Figuur 1: Voet met en zonder Laminitis. Overgenomen van "Handboek Paardenziekten in woord en beeld" (p.164) door T. Pavord en M. Pavord, 2006, Utrecht: Veltman. Copyright 2006, Veltman.

laat de structuur van de laminae los van de hoofwand. Dit geeft acuut ernstige pijnklachten. Dit is te zien in Figuur 10: Voet met en zonder Laminitis. (Ebell, 2001; Pavord & Pavord, 2006; Sikkkel van Zoest, 2011)

Wat hoofbevanging heeft veroorzaakt is in de meeste gevallen niet duidelijk, maar het wijst meestal op probleem ergens anders in het lichaam, zoals onderliggende ziektes. Hoofbevanging kan in alle hoeven voorkomen, maar komt vaker voor in de voorhoeven dan de achterhoeven.

Er zijn twee vormen van hoofbevanging, de acute vorm en de chronische vorm. Acute hoofbevanging kan op den duur overgaan in chronische hoofbevanging. Acute hoofbevanging is in alle gevallen heel erg snel te herkennen. Het paard heeft dan veel pijn en zal zweten en mogelijk ook koorts hebben. Het paard wil dan niet meer staan en zal zoveel mogelijk gewicht van de aangedane hoof of hoeven willen halen. Het paard neemt dan een houding aan die typisch is bij hoofbevanging. Het paard zal de achterbenen zo recht mogelijk onder zich neer zetten en de voorbenen zo ver mogelijk vooruit strekken, zodat het meeste gewicht op de achterbenen wordt gedragen. Acute hoofbevanging is ernstig en zal zo snel mogelijk behandeld moeten worden om erger te voorkomen. Wanneer een paard in mindere mate hoofbevangen is dan zal het afwisselend het ene na het andere been optillen om zo de pijn en druk te verlichten. Na enig verloop van hoofbevanging is ook een duidelijk temperatuurverschil voelbaar in de hoeven. De kroonrand zal heet aanvoelen terwijl de rest van de voet koud is. Dit is een teken van een verminderde doorbloeding. In sommige gevallen is hoofbevanging nog niet duidelijk zichtbaar, wanneer het paard stilstaat of stapt. Echter, in draf zal wel een verschil zichtbaar zijn. Het paard loopt dan kreupel, dit staat beschreven in hoofdstuk 9 Bewegingskarakteristiek. In die gevallen is het lastig te zien of het paard hoofbevangen is, of kreupel om een andere reden. Nader onderzoek zal dat moeten uitwijzen. (Breukink, 2007; Ebell, 2001; Pavord & Pavord, 2006; Sikkkel van Zoest, 2011; Van Nassau, 2004) Hoewel hoofbevanging zichtbaar is in de beweging, kwam in de interviews naar voren dat vooral wordt gekeken naar de tekenen van hoofbevanging in de hoeven. Wanneer een paard hoofbevangen is geweest, dan lopen de groeiringen op de hoof niet meer evenwijdig aan de kroonrand, tevens liggen de ringen dichter bij elkaar. Daarnaast zijn de ringen ook veel nadrukkelijker aanwezig. (Sikkkel van Zoest, 2011)

Hoofbevanging: <i>“Nee, als ze dat vaker hebben gehad, dat zie je in die ringen in de hoof, ja dan zijn ze er te gevoelig voor en dan liever niet.”</i>
--

Lichamelijke conditie

In dit onderzoek wordt met de lichamelijke conditie, het gewicht van het paard bedoeld. De gezondheidsproblemen, zoals allergieën, schimmel, mok en dergelijke worden in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Wel wordt een algemene beschrijving van een gezond paard gegeven. Een gezond paard heeft een levendige blik in de ogen, hij is opmerkzaam ten opzichte van zijn omgeving. De vacht is glanzend en vlak. Daarnaast heeft het paard een beweeglijk orenspel. De temperatuur is gelijkmatig over zijn lichaam verdeeld met uitzondering van de oren en benen, deze voelen iets kouder aan dan de rest van het lichaam. (Bartels, 2003; Hermesen 2000). Daarnaast heeft het gezonde paard in rust een rustige en gelijkmatige ademhaling. De slijmvliezen zijn roze rood en zijn vochtig (Hermesen, 2000).

Er zijn nog meer dingen die met het blote oog gezien kunnen worden. Een gezond gewicht kan gemeten worden door middel van de Body Condition Score en de Cresty Neck Score. Bij de Body

Condition Score is er een verdeling van vijf categorieën bijvoorbeeld van 1 t/m 5 of -2 t/m +2. Bij de laatste verdeling is 0 het ideale gewicht en -2 te mager en +2 te dik. (Carroll & Huntington, 1988; Steenbergen & Hulsen, 2012) Met de Cresty Neck Score wordt gekeken naar de hoeveelheid vet in de nek. Deze score loopt van 0-5, waarbij een score van 1 of 2 het uitgangspunt is. (Paarden Kennis Centrum, z.d.; VoerVergelijk, 2009)

Zoals de onderzoekers verwachtten, zijn de Body Condition Scores +2 en -2 minder wenselijk bij de geïnterviewden. Bijna alle geïnterviewden vinden de Body Condition Score +2 eerder acceptabel dan de score -2, afhankelijk van de achtergrond van het paard. Eén geïnterviewde zou een paard met de score -2 ook nog overwegen om aan te schaffen, als het gevoel goed is bij het paard. Ook spraken twee elkaar tegen. De één heeft er minder moeite mee als een jong paard wat te mager is en de ander wil dat juist niet. Degene die zei dat deze geen jong en een wat mager paard zou aanschaffen, denkt dat het paard te weinig juiste voedingsstoffen heeft binnen gekregen, waardoor het skelet misschien niet goed is opgebouwd. Degene die minder moeite heeft om een jong en een wat mager paard aan te schaffen, heeft geen reden hiervoor aangegeven.

Wanneer een ruiter een geschikt paard gevonden heeft, kan hij ervoor kiezen om het paard klinisch te laten keuren. Vaak gebeurt dit voor de aankoop door een, bij voorkeur, onafhankelijke dierenarts. (Bartels 2003; Van Dierendonck, Laarakker & Voest, 2009). Het is wenselijk dat een klinische keuring begint vanaf het moment dat het paard uit de trailer komt. Zo krijgt de dierenarts een eerste indruk van hoe het paard achterwaarts loopt, hoe de bewegingen gecoördineerd zijn en het gedrag. Daarna loopt de dierenarts rondom het paard om een algemene indruk te krijgen. Er wordt hierbij gelet op de vacht, de voedingstoestand, de beenstand, de hoefstand en of er afwijkingen zijn die direct opvallen. Daarna volgt een grondig lichamelijk onderzoek en bekijkt de dierenarts de bewegingen van het paard in alle gangen. Hierna volgt nogmaals een lichamelijk onderzoek en als hierbij geen afwijkende aspecten zijn waargenomen, is de klinische keuring afgerond. De koper kan hierna ook ervoor kiezen om een röntgenologische keuring te laten doen. (Enckevort, 2005)

Er zijn ook nadelen bij een klinische keuring. Bij jonge dieren die nauwelijks gehanteerd zijn, wordt niet de gehele de klinische keuring gedaan. Daarnaast is een klinische keuring een momentopname. Als het paard in de week voor de keuring zware trainingen heeft gehad, kan dit van invloed zijn op bepaalde testen. De klinische keuring wordt gebruikt om te kijken of een paard geschikt is voor de sport, maar het kan ook voor recreatief gebruik ingezet worden. (Enckevort, 2005) Een koper kan aan de hand van een klinische keuring het paard kopen of besluiten om van de koop af te zien (Bartels, 2003).

Zoals de onderzoekers verwachtten, laat niet iedereen de paarden keuren voordat deze worden aangeschaft. Er zijn drie geïnterviewden waarbij de klinische keuring doorslaggevend is of zij een paard kopen of niet. Eén geïnterviewde doet zelf een onderdeel van de klinische keuring.

"Ik heb ze nog nooit laten keuren. Ik doe ze zelf op de grote volte, ik doe zelf de buigproef en dan vertrouw ik op mijn gezond verstand en mijn ervaring. Tot nu toe pakt het goed uit."

De andere vier doen de keuring niet of hebben niet aangegeven of de koop afhankelijk is van de klinische keuring.

Kortom spelen dus vele factoren, met betrekking tot de fysieke kenmerken, mee in de keuze voor een paard en of deze bij de ruiter past. Een goede match is belangrijk voor de veiligheid van de ruiter en het welzijn van het paard (Hausberger, Roche, Henry & Visser, 2008; Van Dierendonck, Laarakker & Voest, 2009).

8.2 Deelconclusie fysieke kenmerken

In deze paragraaf zijn de antwoorden gegeven op de volgende sub-vragen ‘Welke fysieke kenmerken moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke fysieke kenmerken moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij huifbedrijven?’.

Welke fysieke kenmerken moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij paardrijden voor gehandicapten?

Volgens de literatuur is 7 jaar de ideale minimum leeftijd om een paard in te zetten voor het paardrijden voor gehandicapten. De minimale aanschaf leeftijd van een paard hoeft hier niet gelijk aan te zijn, omdat het paard de nodige training moet krijgen voordat het ingezet wordt. Uit de interviews bleek dat de gekozen minimale aanschaf leeftijd tussen de 7 en 10 jaar ligt. De maximale leeftijd om een paard aan te schaffen om in te zetten voor het paardrijden voor gehandicapten is 16 jaar. De maximum leeftijd dat een paard in gezet kan worden, hoeft hier niet gelijk aan te zijn, omdat de vitaliteit van een paard kan verschillen per leeftijd. Wanneer het paard het werk niet uit kan voeren door een chronisch lichamelijk gebrek of het ontbreken van het plezier van het paard tijdens het werk, moet het paard met pensioen.

De stokmaat van een paard moet tussen de 1,25 meter en 1,60 meter zijn, wanneer de ruiter ondersteund moet worden. Wanneer de ruiter niet ondersteund hoeft te worden, is de maximum stokmaat 1,70 meter.

Volgens de literatuur zijn brede paarden en pony's het meest geschikt voor ruiters met evenwichtsproblemen en voor het verlichten van de spierspanning. De geïnterviewde aanbieders gaven geen bepaalde breedte aan als voorkeur, maar gaven de variatie in breedtes als belangrijkste factor.

Een koudbloed heeft bij sommigen een voorkeur, maar warmbloeden zijn ook geschikt. Een volbloed is over het algemeen niet aan te raden, maar als hij aan alle selectiecriteria voldoet en hij blijkt geschikt voor het werk dan is het mogelijk om een volbloed paard in te zetten. Ook hier is variatie genoemd als belangrijke factor.

Er wordt in de praktijk geen richtlijn gehanteerd voor de draagkracht, omdat meer factoren mee spelen dan alleen het gezonde lichaamsgewicht van het paard. De meeste aanbieders hebben een maximaal gewicht voor de ruiters of zij observeren nauwlettend of het paard het aankan. Verder dient het paard een merrie of een ruiter te zijn.

Het is zeer wenselijk als het paard een correcte beenstand heeft. Wanneer dit niet het geval is, speelt de mate van de afwijking een rol in hoeverre dit acceptabel is. X-benig in de achterhand, ook wel koehakkig genaamd, is het minder belastend, omdat de gang van het paard hierdoor het minst

wordt beïnvloedt. Een bodemnauwe stand, een bodemwijze stand en een franse stand, wanneer deze in mindere mate aanwezig waren, worden als acceptabel gezien. O-benig en X-benig worden gezien als onacceptabel. Bij de afwijkende beenstanden zijn nog vijf andere afwijkingen aangeduid als onwenselijk. Dit zijn: een weke kootstand, een steile kootstand, een bokhoef, een holle stand in de voorknieën en bokbenig. Ook hier speelt de mate van de afwijking een rol. De steile kootstand wordt gezien acceptabel, mits deze in mindere mate aanwezig is.

Goede stevige hoeven zijn het meest gewenst. Het paard mag geen tekenen vertonen van hoofbevangenheid. De Body Condition Score van het paard dient een score te zijn van -1, 0 of +1. Het paard moet ook goed werkende zintuigen hebben. Wanneer het paard klinisch gekeurd wordt door een dierenarts, moet het paard de keuring doorstaan.

Welke fysieke kenmerken moeten paarden bezitten om ingezet te worden bij huifbedrijven?

Voor het huifbedrijven liggen de minimum en maximum leeftijden anders, omdat het bij deze organisaties afhankelijk is of zij het paard zelf willen beleren. Daarom is de minimum leeftijd 2,5 jaar voor de aanschaf van een huifbedpaard dat volledig onbeleerd is. Wanneer het paard wel beleerd is, is 7 de ideale leeftijd om een paard in te zetten voor het huifbedrijven. De maximum aanschafleeftijd is 16 jaar. Het paard moet met pensioen wanneer het een chronisch lichamelijk gebrek heeft, waardoor het paard het werk niet meer kan uitvoeren. Of het paard gaat met pensioen wanneer het geen plezier meer beleeft aan het werk.

Een paard heeft een stokmaat tussen de 1,27 meter en de 1.50 meter, afhankelijk van het soort huifbed waaronder het paard moet komen. Onder het huifbed hebben paarden met een brede rug de voorkeur. Er is een voorkeur voor koudbloeden of een mix van zowel koud als warmbloed.

De meeste organisaties hanteren geen richtlijn voor de draagkracht, maar hebben wel een maximaal gewicht voor de ruiters. In de praktijk bleek dat één van de vier geïnterviewde aanbieders voor het huifbedrijven een richtlijn gebruiken voor trekkracht. Eén van de vier gaf ook aan dat de combinatie van het dragen en het trekken het lastig maakt om daar een richtlijn voor te hanteren.

Het paard dient een merrie of ruin te zijn. Een paard met een smalle rug, wordt als onwenselijk gezien. Een correcte beenstand is het meest gewenst. Wanneer dit afwijkt, speelt niet alleen de mate van de afwijking een rol, maar ook of het paard tegen het huifbed aan komt. De Franse stand, x-benig, o-benig, toontredend en bodemwijd, worden gezien als onacceptabel. Enkel de bodemnauwe stand is in mindere mate, acceptabel. Hiernaast zijn nog vier andere afwijkingen aangeduid als onwenselijk. Dit zijn: een weke kootstand, een bokhoef, een holle stand in de voorknieën en bokbenig. Ook hier speelt de mate van de afwijking een rol.

Goede sterke hoeven zijn erg belangrijk wanneer de organisatie veel op de weg rijdt. Het is onwenselijk dat een paard tekenen vertoont van hoofbevangenheid. Het paard dient een Body Condition Score te hebben van -1, 0 of +1. De zintuigen van een paard dienen goed te werken. Indien het paard klinisch gekeurd wordt, moet het paard de keuring doorstaan.

9 Resultaten bewegingskarakteristiek

In dit hoofdstuk staan de resultaten van de sub-vragen ‘Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij het huifbedrijven?’.

Bewegingskarakteristiek heeft veel raakvlakken met hoofdstuk 8 Fysieke kenmerken. Voor veel bewegingsproblemen kunnen namelijk fysieke kenmerken worden aangewezen als de oorzaak. Om het geheel overzichtelijk te houden, is ervoor gekozen om bewegingskarakteristiek apart te benoemen en de fysieke oorzaken van een aangetaste bewegingskarakteristiek, zoals kreupelheid hier te vermelden. Ook zijn afwijkende gangen hier vermeld, hoewel daar vaak een afwijkende beenstand aan ten grondslag ligt. Het onderscheid is hier gemaakt, omdat een afwijkende gang zichtbaar is in de beweging van het paard, dit geldt ook voor kreupelheid. De beenstand daarentegen is duidelijk zichtbaar wanneer het paard stilstaat. Hoefbevangenheid is al in hoofdstuk 8 Fysieke kenmerken aan de orde gekomen, hoewel hoefbevangenheid ook in de beweging zichtbaar is, kwam in de interviews naar voren dat specifieke hoefbevangenheid meestal wordt vastgesteld aan de uiterlijke kenmerken van de hoeven.

9.1 Literatuur en interviews

Bewegingsdrang is een belangrijk onderdeel van de psychische gesteldheid van een paard. Een goed getraind paard raakt niet overbelast wanneer deze zes tot acht uur per dag onder het zadel gaat, mits er voldoende korte pauzes zijn. De echte belasting is een gevolg van de onhandigheid van beginnende ruiters, als het paard aan zijn mond wordt getrokken of wanneer zij foute hulpen geven. Desondanks is voortdurende beweging bijzonder goed. (Gerweck, 1998)

Stap, draf en galop

Tijdens zijn evolutie heeft het paard verschillende gangen ontwikkeld, namelijk de stap, de draf en de galop. Binnen deze gangen is ook nog sprake van snelheidsverschillen en variaties. De stap is de langzaamste gang. Deze kan worden gezien als teken van absolute veiligheid en psychisch evenwicht. Bij het stappen worden de vier hoeven één voor één na elkaar opgetild en neergezet en wordt met een snelheid van 6 tot 8 kilometer per uur gelopen. (Edwards, 2001; Gerweck, 1998)

Bij de draf bewegen de diagonale benenparen op hetzelfde moment. Dat wil zeggen dat de rechter achterhoef en linker voorhoef tegelijk worden opgetild in een voorwaartse beweging. Zodra ze de grond raken volgt het andere paar, in dit geval de linker achterhoef en rechter voorhoef. Wanneer het paard de draf versnelt, kan gesproken worden van een middeldraf of rendraf. Wanneer dit het geval is dan is er een kort zweefmoment na het optillen van het tweede paar, voordat het eerste paar weer neerkomt. (Edwards, 2001; Gerweck, 1998)

De galop is de snelste gang van het paard en kan een snelheid van 70 kilometer per uur bereiken. Er zijn verschillende varianten, waaronder de linker- en rechtergalop. Bij de rechtergalop komt eerst de linker achterhoef op de grond, vervolgens de rechter achterhoef en linker voorhoef en tot slot komt de rechter voorhoef op de grond. Bij de linkergalop is dat precies omgekeerd. De hoeven

slaan in galop een driekwartsmaat. In galop volgt na het optillen van de hoeven altijd een korte zweeffase. (Edwards, 2001; Gerweck, 1998)

Wanneer een paard moe is of psychische problemen ervaart dan is het mogelijk dat uit de galop een foute gang ontstaat. Een voorbeeld hiervan is wanneer het paard galoppeert met zijn achterbenen terwijl hij draaft met zijn voorbenen (Gerweck, 1998).

Bij de interviews werd aangegeven dat het bij paardrijden voor gehandicapten van belang is dat het paard over drie normale gangen beschikt.

“Maar wat hij moet beheersen is gewoon drie normale gangen, geen extreme gangen dus een gewone stap, een gewone draf en een gewone galop.”

Bij het huifbedrijden werd aangegeven dat de stap de meest belangrijke gang is voor onder het huifbed. Er wordt namelijk alleen maar in stap gelopen onder het huifbed.

“Hij moet natuurlijk een goede stap hebben. Dat is de eerste vereiste.”

Zuivere gang

Wanneer het paard zich voortbeweegt, is het belangrijk dat gesproken kan worden van een zuivere gang (De Recht & Koppen, 2013). Een gang is niet zuiver als de belasting van de spieren niet evenredig verdeeld is of wanneer het ritme van de gang onregelmatig is. Een onzuivere gang kan zowel het gevolg als de oorzaak zijn van spierpijn, verkeerde spierontwikkeling en bewegingsbeperking. (Claassen, 2010) Er is te spreken van een zuivere gang wanneer de spieren van het paard zich ritmisch ontspannen en aanspannen en het ritme van de gang duidelijk te volgen is (de Recht & Koppen, 2013). Wanneer dit het geval is, worden de spieren gelijkmatig belast waardoor de kans op het ontwikkelen van spierpijn, bewegingsbeperking en problemen met spieropbouw zo beperkt mogelijk blijven (Claassen, 2010). Een term die in de interviews vaker gebruikt werd, is de term ‘rad’, dit betekent goed lopend, ofwel niet kreupel (GTB INL, 2007). Wanneer wordt gezegd dat een paard rad loopt, betekent het dat het paard dus een regelmatige gang heeft.

“Maar wat belangrijk is, is dat een paard regelmatig loopt. Kijk of die nou wat korter loopt is niet erg, maar het moet wel met regelmaat zijn, twee kanten hetzelfde, twee kanten ook gewoon kunnen galopperen.”

“Ze moeten wel rad, en dus in balans.”

“Ja, hij moet wel rad zijn.”

De geïnterviewde aanbieders gaven ook aan dat een beweging die niet regelmatig is, niet wenselijk is.

I: Wat wilt u absoluut niet zien bij een beweging of de gang van een paard?
“Onregelmatigheid.”

Bij een menpaard moeten vooral de stap en draf goed ontwikkeld zijn, de galop is ondergeschikt (Rutjens & Velstra-Timmer, 2005; Temporini, 2006). Paarden die samen onder een huifbed komen te staan, moeten een gelijke gang hebben. Dat betekent dat zij een met gelijke paslengte en

pasduur moeten lopen. (Christiaanse, 2013; Prinses Maxima Manege, 2017; Stichting Huifbed De Meierij, z.d.; Van Ginkel & Meijers, 2013) Echter, in één van de interviews kwam naar voren dat een gelijke pas juist minder wenselijk was, met een duidelijke uitleg waarom.

“Bij ons moeten de paarden, de één moet lange benen hebben en de ander moet korte benen hebben. Verplicht, daar selecteren wij ze op. Naast elkaar, ze moeten even hoog zijn, één lange benen en de ander korte benen. En dat is bewust gekozen anders heb je altijd hetzelfde ritme. Als je met een huifbed in een manege rijdt, dan heb je dat niet. Want dan rijdt je altijd rond in de bak. Dus dan moet de buitenste meer stappen zetten dan de binnenste, als je rond blijft rijden zo. Maar als je op een weg rijdt, lange rechte stukken, heb je dat niet. Anders ligt dat kind alleen maar van onder naar boven te schommelen of van links naar rechts. Dus als je nou één met lange benen en één met korte benen hebt dan verandert keer op keer bij elke 10-11 stappen het ritme en dat moet je hebben. Want anders krijg je hetzelfde ritme, daar is niks aan. Moet je constant een ander ritme hebben, wij vinden dat dat beter werkt op de cliënt.”

Belangrijk hierbij bleef wel dat het tempo van de paarden erg laag moest liggen. In de andere interviews werd voor het huifbed ook het aanhouden van een constant laag tempo genoemd als belangrijke factor.

I: Wat is voor u belangrijkste om naar te kijken in de beweging van het paard voor onder het huifbed als selectie?

“Ze moeten lekker rustig en eenzelfde tempo proberen te lopen, maar dat bepaalt ook de koetsier.”

Bij zowel huifbedpaarden als rijpaarden voor gehandicapten is het belangrijk dat men kan spreken van een zuivere gang. Dit is nodig voor een gelijkmatige en gezonde belasting van spieren en gewrichten. De voorkeur voor beide is ook dat zij bezitten over een vlakke gang. Dit is een gang waarbij het paard niet hoog opgooit en de op en neer beweging tijdens de gang klein blijft. (Christiaanse, 2013) Uit een onderzoek van Matsuura, Ohta, Ueda, Nakatsuji & Kondo uit 2008 bleek dat de op en neer beweging, van de ruiter, in draf kleiner was op kleine dan op grote paarden. Kleine paarden beschikken over een vlakkere gang ten opzichte van grote paarden, waardoor zij geschikter zijn om in te zetten. Uit de interviews bleek dat hoog opgooien vooral bij het huifbedrijden niet wenselijk is.

“Nee, opgooien niet. Nee, dat komt niet ten goede van degene die er op ligt. Niet opgooien, nee.”

Bij het paardrijden voor gehandicapten noemden drie van de vier geïnterviewden dat hoog opgooien ook een positieve invloed op de ruiter kon hebben, doordat het de ruiter stimuleert om actief mee te rijden, maar dat het wel afhankelijk is van de vaardigheid van de ruiter.

“Een paard wat hoog opgooit stimuleert juist ook om iemand uit het zadel te krijgen. Dus je kunt er ook gebruik van maken.”

Overige voorwaarden bewegingskarakteristiek

Naast het bezitten van een zuivere gang. Gaven drie geïnterviewden nog een andere voorwaarde voor de bewegingskarakteristiek van een paard. Twee ervan waren aanbieders van huifbedrijden die aangaven dat het paard niet een te korte gang moet hebben, maar een iets ruimere gang. Bij

een ruime gang is de paslengte gemiddelde iets groter en zet het paard de hoeven iets verder na elkaar neer.

“En zijn beweging moet natuurlijk niet te kort zijn. Hij moet een beetje ruime stap hebben dat de beweging in de rug optimaal is, voor degene die erop ligt is dat heel prettig, natuurlijk.”

Eén aanbieder van paardrijden voor gehandicapten gaf aan dat zij de voorkeur hebben voor een bepaalde bewegingsvorm. Daarbij heeft het de voorkeur dat de gang van het paard niet te ruim maar ook niet te kort is.

“En goed stuurbaar en een paard moet eigenlijk voornamelijk beschikken over een bewegingsvorm, waarbij hij zichzelf draagt. Dat wil zeggen dat je niet een paard hebt wat een stuwende vorm van lopen heeft, maar een gesloten manier van lopen.”
“Wat ik eerder al zei over het gebruik van het achterbeen, ik heb liever een achterbeen wat van nature wat onder plaatst, omdat een paard dan meer gesloten is en meer zichzelf kan dragen in plaats van stuwen. Dat vind ik heel belangrijk.”
“Nee, niet te ruim, je hoeft het niet kort te noemen, maar meer een klein beetje, wat ik aangeef, niet te veel achter de massa lopen vooral met het achterbeen. Een paard dat gewoon van nature, wat zichzelf wat meer draagt is gewoon makkelijker.”

Afwijkende gangen

Hieronder worden de verschillende afwijkende gangen toegelicht die kunnen voorkomen bij paarden.

Slepende gang: Bij een slepende gang sleept het paard de voorkanten van de hoeven over de grond. Dit kan worden veroorzaakt door ouderdom, een verlamming in de achterhand, ook wel kruisverlamming genoemd, en ataxie. Ataxie is een aandoening die coördinatieproblemen tot gevolg heeft en wordt veroorzaakt door beschadigingen in het centrale zenuwstelsel. Daarnaast kan ook een probleem in het functioneren van het kniegewricht een slepende gang veroorzaken. (Offereins, 2002) In de interviews werd over het algemeen aangegeven dat een onregelmatige gang niet wenselijk is, zoals eerder in dit hoofdstuk is beschreven. Een slepende gang is een onregelmatige gang en werd daarom in de meeste interviews niet verder specifiek besproken. Eén van de geïnterviewden had dit erover te zeggen:

“Ja, nou ze moeten wel hun benen optillen, dat in ieder geval wel. Maar daar ga je vanuit als je naar een paard gaat kijken. Dat je een paard gaat kopen dat wel gewoon zijn benen optilt.”

Op de toon lopen: Op de toon lopen, ook wel op de tenen lopen genoemd, wordt veroorzaakt door steltvoeten. Steltvoeten bij een paard worden veroorzaakt door een verkorting van pezen of een verbening van gewrichten in de ondervoet. Bij oudere paarden kan dit probleem niet worden opgelost. Bij veulens kan de situatie nog verbeteren door een aangepast beslag aan te laten brengen. (Offereins, 2002) In de interviews is deze afwijkende gang niet ter sprake gekomen. In hoofdstuk 8 Fysieke kenmerken, is bij de hoeven de steltvoet, ook wel bekend als bokvoet of bokhoef, genoemd als afwijkende hoefstand, naar aanleiding van de interviews.

Draaien in de hakken: Draaien in de hakken, ook wel biljarderen genoemd, wordt veroorzaakt door een verkeerde bouw van het spronggewricht. Dit komt vooral voor bij paarden die wijd in de hielen

staan. Wanneer de hoof op de grond is gezet, draait het been naar buiten waardoor de grond met de hoof meedraait. (Offereins, 2002)

“Ja er zijn ook paarden die draaien een beetje met hun achterbeen. Als ze dat wat teveel gaan doen, ja dat is voor het paard niet goed, maar als ze dat een klein beetje doen, ja..”

Strijken: Bij strijken raakt het paard met het ene been het andere been. Dit gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen met de benen een boog naar binnen maakt voordat het been wordt neergezet. Strijken kan verschillende oorzaken hebben. Het kan ontstaan bij een verkeerd hoofbeslag of wanneer een paard verkeerd is ingespannen voor een rijktuig. Daarnaast kan het veroorzaakt worden door een afwijkende beweging, maar ook vermoeidheid kan leiden tot strijken. Beenbeschermers of aangepast beslag kunnen een oplossing bieden. (Offereins, 2002) Uit de interviews bleek dat strijken een acceptabele afwijkende gang is, de ernst van het strijken speelt hierbij wel een rol.

“Nou ja met strijken daar hebben we strijklappen voor. Maar ja, dat moet dan al ja, als ze echt heel erg strijken en ze hebben gewoon wondjes, zichtbaar wondjes, dan moet je daar natuurlijk ook mee oppassen, dat wil je ook niet.”

I: Dus de mate van?

“Ja.”

“Nou met de hoefsmid probeer ik het altijd wel een beetje uit te sluiten, maar naarmate ze ouder worden gaan sommigen weer meer strijken en mag je ze niet heel veel meer veranderen van stand. En dan doe ik wel strijklappen. En daar zou ik hem zeker niet voor laten staan want er zijn wel mogelijkheden om daar wat aan te doen.”

Maaierende gang: Een maaierende gang ontstaat door een afwijkende beenstand, waarbij één of beide voorbenen naar binnen gedraaid staan, zelden komt dit bij de achterbenen voor. Bij een maaierende gang worden de benen naar buiten toe opgetild en maken tijdens het bewegen een boog naar buiten. Bij deze gang bestaat ook een risico op strijken. (Offereins, 2002) Volgens de geïnterviewden is een maaierende gang bij het paardrijden acceptabel, zolang het in beperkte mate is.

“En dat maaien, het hangt ervan af hoe, hoe sterk ze het doen. Ja, als ze het gewoon heel licht doen en ze zijn verder gewoon super geschikt, dan heb ik daar niet zoveel problemen mee.”

Bij het huifbedrijden is het echter een ander verhaal. Daar is een maaierende gang niet acceptabel.

“Ja dat kun je dan bijna niet gebruiken want dat schopt je onder tegen het huifbed aan. Nee, dat kan ook niet. Ja, die gaan niet. Want dat gaat niet, want dan schopt die elke keer opzij tegen het huifbed of hij schopt die andere. Ja, dus dat kan niet.”

Klappen in de ijzers: Klappen in de ijzers, ook wel bekend als balbetrapping, gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen de achterbenen neerzet als de voorbenen nog niet zijn opgetild, waarbij de ballen van de voorhoeven worden geraakt. Bij een beslagen paard is het hoorbaar wanneer dit gebeurt, omdat de hoefijzers tegen elkaar aan tikken. Bij onbeslagen paarden is dit moeilijker vast te stellen en vaak zijn de gevolgen niet ernstig. Het klappen in de ijzers kan het gevolg zijn van onjuist beslag, onjuiste bekapping, plotselinge verandering van ondergrond, een onregelmatige draf of vermoeidheid. Kreupelheid kan ook een oorzaak zijn, omdat het paard door kreupelheid

onregelmatig kan gaan lopen. Balbetrapping bij beslagen paarden heeft ernstigere gevolgen, omdat meer schade wordt veroorzaakt. Balbetrapping is gemakkelijk vast te stellen, omdat in veel gevallen een wond zichtbaar is op de bal of ballen van de voorhoef. Om de gevolgen te verminderen, kan een hoefsmid een klapijzerbeslag aanbrengen. (Van Nassau, 2004; Offereins, 2002) Klappen in de ijzers is een afwijkende gang waarvoor wel oplossingen zijn. Twee van de acht geïnterviewden vinden dit echter alsnog een reden om het paard niet te nemen. Daarbij zijn als redenen, het niveau van de ruiters en het aanbod van paarden gegeven.

I: Klappen in de ijzers?

“Nee dat vind ik ook altijd, dat is ook een irritant geluid trouwens hoor. En dan ben ik altijd bang van oh, zit het ijzer er nog onder, dus liever niet.”

I: Dus als u het zou horen bij of zien bij een paard dat u gaat bekijken voor de aanschaf, zou u hem dan wel nog op proef nemen of is dat dan voor u al een reden om te zeggen van, nou we kijken verder?

“Ja, dan kunnen we net zo goed even verder kijken. Het aanbod is zo groot.”

I: Wat denkt u over het klappen in de ijzers, als een paard dat doet?

“Vind ik heel naar, want dat is ook gevaarlijk. Dat is ook vaak een paard wat heel erg stuwt en zichzelf niet draagt, dus dan stuwt die zichzelf op de voorhand. En dan vangt die zichzelf en dat is wel een dingetje, ja.”

I: Zou u hem daarop afwijzen?

“Ja, als het heel erg is, zeker, ja. Want helemaal omdat de ruiters het paard nooit opvangen, heel veel ruiters niet, laat ik het zo zeggen. Dat moet zo een paard echt zelf doen. En dan wordt het risico alleen maar groter.”

Kruisende gang: Bij een kruisende gang plaatst het paard de voorbenen vóór elkaar. Het paard kan dan gemakkelijk ten val komen of er kunnen verwondingen ontstaan door strijken. (Offereins, 2002) Een kruisende gang wordt gezien als onwenselijk en een reden om een paard niet aan schaffen. Bij één interview was het antwoord iets genuanceerder, hieruit bleek dat het paard zelfs met een kruisende gang, mogelijk een plaats kan innemen binnen de organisatie.

“Nee, dat zou ik niet kopen denk ik. Maar dat is meer, omdat ik het onhandig vind. Maar het zou zomaar kunnen zijn als het karakter mij aanstaat dat ik het weer wel doe. Ja. Het karakter blijft bij mij toch bovenaan staan, en dan lichamelijke ongemakken.”

Hanetred: Hanetred, ook wel kramperigheid genoemd, kan worden veroorzaakt door pijnlijke pezen of gewrichten of door een probleem in het centrale zenuwstelsel. Echter, voor hanetred kan meestal geen oorzaak worden gevonden. Bij een hanetred wordt een achterbeen met rubbewegingen omhoog getrokken vanuit het knie- en spronggewricht, soms wordt hierbij de buik aangeraakt. Hanetred is het duidelijkst zichtbaar in stap. Wanneer een paard aan het werk is, dan is er vaak weinig van te merken. Hanetred kan niet goed behandeld worden en er is tot nog toe geen oplossing voor. (Offereins, 2002; Pavord & Pavord, 2006; Van Nassau, 2004) Van alle geïnterviewden was er maar één die hanetred een acceptabele afwijking vindt. De rest vindt hanetred een reden om het paard niet aan te schaffen.

“Ik heb ooit een paard met een hanetred gehad, ja dat boeit niet. Het is geen schoonheidsprijs, maar het boeit niet.”

Kreupelheid

Kreupelheid is geen ziekte maar een symptoom. Kreupelheid kan worden gedefinieerd als een verandering van de normale gang door een functionele of structurele verstoring van het bewegingsapparaat. (Back & Clayton, 2001)

Wanneer een paard kreupel is dan wil dat zeggen dat het paard in één of meer gangen niet meer gelijkmatig en regelmatig zijn vier benen beweegt. (Offereins, 2002)

De oorzaak van kreupelheid is meestal pijn in één of meer ledematen. Soms kunnen ziektes, perifere zenuwen, bloedvaten of spieren een specifieke kreupelheid veroorzaken en in sommige gevallen kan het een pure mechanische restrictie zijn. (Back & Clayton, 2001)

Kreupelheid is in veel gevallen alleen maar zichtbaar wanneer het paard draaft. Omdat het paard in de draf vier streden maakt waarbij het lichaamsgewicht gelijk verdeeld is. Als het paard kreupel is in een van de voorbenen dan zal het paard zijn hoofd richting het onaangedane been bewegen en op die manier meer gewicht op dat been plaatsen. Wanneer het paard kreupel is in de achterhand dan zal de achterhand asymmetrisch bewegen waarbij het aangedane been vaker op en neer lijkt te bewegen dan het andere been. (Pilliner, Elmhurst & Davies, 2002; Ross & Dyson, 2011)

Eerder in dit hoofdstuk werd al aangegeven dat onregelmatigheid in de gang als absoluut onwenselijk wordt gezien en het paard dan direct ongeschikt is. Geen enkele geïnterviewde zal een kreupel paard aanschaffen, het is echter geen reden om het paard niet nogmaals een kans te geven door het paard te gaan bekijken wanneer er geen sprake meer is van kreupelheid.

“Nee, stel nou dat ik bij een paard ga kijken wat me wel lijkt en hij is kreupel om de een of andere reden, dat kan natuurlijk, hij kan zich een keer verstuapt hebben bij die eigenaar. En als ik dan denk van nou ik zou hem eigenlijk wel willen, dan ga ik gewoon later nog een keer kijken. Dat wel, dan schrijf ik hem niet gelijk af, maar, ja kreupel kopen doe ik hem niet.”

9.2 Deelconclusie bewegingskarakteristiek

In deze deelconclusie is antwoord gegeven op de sub-vragen: ‘Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?’ en ‘Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij het huifbedrijven?’

Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij paardrijden voor gehandicapten?

De bewegingskarakteristiek die de voorkeur heeft bij paardrijden voor gehandicapten is een bewegingskarakteristiek waarbij het paard beschikt over de drie normale gangen, stap, draf en galop. Het is belangrijk dat het paard een zuivere gang heeft, gelijkmatig loopt en niet kreupel is. Paarden met een vlakke gang hebben de voorkeur, maar paarden die hoog opgooien kunnen worden ingezet om ruiters te stimuleren om actief mee te rijden. Organisaties vinden het belangrijk dat ze hierin variatie kunnen aanbieden, afhankelijk van het niveau en de vaardigheden van de ruiter.

Strijken, biljarderen, klappen in de ijzers en maaien zijn acceptabele afwijkingen in de bewegingskarakteristiek, mits deze afwijkingen niet te overheersend aanwezig zijn.

Een slepende gang is een onregelmatige gang en is om die reden onacceptabel. Een kruisende gang en hanetred worden gezien als onwenselijk en een reden om een paard niet aan te schaffen.

Eén aanbieder gaf aan dat zij de voorkeur hadden voor een bepaalde bewegingsvorm waarbij het paard zichzelf goed draagt en het achterbeen meer onder het lichaam wordt geplaatst tijdens de beweging, 'een gesloten manier van lopen'. Daarbij had het de voorkeur dat de gang van het paard niet te ruim maar ook niet te kort was.

Welke bewegingskarakteristiek heeft de voorkeur bij paarden die ingezet worden bij het huifbedrijven?

De bewegingskarakteristiek die de voorkeur heeft bij paarden die ingezet worden bij het huifbedrijven is een bewegingskarakteristiek waarbij het paard de stap het beste beheerst, draf en galop zijn beide minder belangrijk. Het is belangrijk dat paarden een gelijke gang hebben, maar het is nog belangrijker dat de paarden hetzelfde lage tempo kunnen aanhouden zelfs als de gang niet helemaal gelijk is. Het is daarbij belangrijk dat de paarden een zuivere gang hebben en vooral niet kreupel zijn. Paarden die hoog opgooien zijn niet wenselijk onder het huifbed, wel werd aangegeven dat dit vooral in draf en galop tot uiting komt en daarom minder belangrijk is, zolang het paard maar een vlakke gang heeft tijdens het stappen.

Strijken, biljarden en klappen in de ijzers zijn acceptabele afwijkingen in de bewegingskarakteristiek, mits deze afwijkingen niet te overheersend aanwezig zijn.

Een slepende gang is een onregelmatige gang en is om die reden onacceptabel. Een kruisende gang en hanetred worden gezien als onwenselijk en een reden om een paard niet aan te schaffen. Daarnaast is ook maaïen onder een huifbed onacceptabel, omdat de kans bestaat dat het paard het huifbed of het paard naast hem raakt, tijdens het lopen.

Tot slot gaven twee van de vier aanbieders van het huifbedrijven aan dat een gemiddelde of iets ruimere gang de voorkeur heeft.

10 Discussie

Dit hoofdstuk is opgedeeld in twee paragrafen, een resultatendiscussie en een methodische discussie. In de resultatendiscussie worden de opvallende resultaten genoemd en in de methodische discussie wordt ingegaan op de factoren die de resultaten beïnvloed hebben.

10.1 Resultatendiscussie

In deze paragraaf worden de opvallende resultaten besproken, geïnterpreteerd en bediscussieerd. De onderwerpen van de resultaten zijn op alfabetische volgorde gerangschikt.

Beleerd of onbeleerd

De minimum aanschafleeftijd en maximum aanschafleeftijd verschillen onderling voor de aanbieders van het huifbedrijven. De organisaties die de paarden zelf willen beleren, noemen een lagere minimum en een lagere maximum aanschafleeftijd. De mensen die de paarden niet zelf beleren, zoeken bij voorkeur paarden met ervaring in het tweespan rijden. Daarom noemen zij een hogere minimale aanschafleeftijd. Voor beide werkwijzen zijn voor- en nadelen te bedenken die te maken hebben met de kosten, tijd en logistieke aspecten. Een onbeleerd paard kan nog niet ingezet worden, maar moet wel verzorgd worden. Bovendien houdt het onbeleerde paard een stal bezet voor een paard dat wel ingezet kan worden. Dus de organisatie moet beschikken over meerdere boxen. De training van een paard, kost niet alleen tijd, maar ook geld. De meeste trainingsstallen kunnen een paard beleren voor de wagen binnen vier tot zes weken. Voor vier weken is de prijs voor het beleren gemiddeld €415,-. Dat is inclusief stalling en verzorging. (Stalhouderij Het Zwarte Paard, z.d.; Stal Meidoorn, 2003; Stal Van Egmond, z.d.; The Stables, 2015) Wanneer een beleerd paard gekocht wordt, wil dat nog niet zeggen dat het paard direct onder het huifbed ingezet kan worden. Hiervoor is ook training nodig. Uit het onderzoek 'Paardenwelzijn tijdens het huifbedrijven' van Van Ginkel en Meijers (2013) blijkt dat de kortste trainingstijd twee maanden was en de langste achttien maanden. De gemiddelde trainingstijd is iets minder dan acht maanden. In dat onderzoek wordt verder niet beschreven of de paarden al beleerd waren of niet. Er is wel aangegeven dat de manier van trainen en de frequentie van trainen invloed kunnen hebben op de lengte van de trainingstijd, maar daar wordt verder niet op ingegaan. Als ervan uit wordt gegaan dat de paarden al beleerd zijn, volgt de volgende rekensom: gemiddelde trainingstijd huifbedpaard maal gemiddelde prijs van trainingsstallen wordt $7,8 \times 415 = €3.237,-$. Wanneer een paard nog helemaal onbeleerd is, komt de eerdergenoemde €415,- er nog bovenop. Dan wordt het totale bedrag voor beide trainingen €3.652,-. Logisch kan beredeneerd worden dat paarden die al beleerd zijn, sneller onder het huifbed kunnen, maar daarover is in de literatuur niets te vinden. Daarom is het aan te raden om een vervolg onderzoek te doen, zodat de voor- en nadelen duidelijker worden voor het gebruik van beide werkwijzen.

Draagkracht en trekkracht

In tegenstelling tot de verwachting van de onderzoekers, hanteren organisaties voor zowel paardrijden voor gehandicapten als huifbedrijven geen richtlijnen, voor de draag- en trekkracht van de paarden die worden ingezet. De richtlijn van 20% voor de draagkracht, vonden enkele aanbieders ook niet dekkend genoeg, omdat de bouw van het paard ook een grote rol daarbij speelt. Wel hanteren veel organisaties een maximum gewicht voor de ruiter, deze ligt tussen de 90

kilogram en de 100 kilogram. Het maximaal gewicht voor de ruiter wordt ook gebruikt in combinatie met de waarnemingen van instructrices. Deze handhaving van een maximum gewicht, blijkt toereikend voor het voldoen aan de richtlijn voor de draagkracht, bij het paardrijden voor gehandicapten. De factor draagkracht wordt niet in de beoordelingsinstrumenten vermeld, omdat het niet van toepassing is bij de aanschaf van een paard.

Bij het huifbedrijden is de handhaving van een richtlijn wat lastiger. In de interviews is aangegeven dat paarden heel veel kunnen trekken, maar dat de combinatie van dragen en trekken het moeilijk maakt om daar een richtlijn voor te hanteren. Het paard draagt en trekt het gewicht van de persoon op het doek en trekt of duwt het gehele huifbed, inclusief het gewicht van de menner en eventuele andere begeleiders. Daarnaast staan altijd twee paarden onder een huifbed, zij dragen beide een deel van het gewicht. Er bestaat geen standaard voor huifbedden. Huifbedden worden op maat gemaakt en aangepast aan de wensen van de organisatie. Dat betekent dat er veel verschillende soorten huifbedden zijn. Eén aanbieder gaf al aan dat het doek van het huifbed ook een gedeelte van het gewicht van de persoon draagt, die erop ligt. Deze valt immers niet op de grond als de paarden onder het huifbed uit worden gehaald. Een andere aanbieder gaf aan dat het doek in hun huifbedden bijna het volledige gewicht draagt, waardoor de paarden eigenlijk alleen druk voelen, maar geen extra gewicht hoeven dragen. Dit was tevens de enige aanbieder die wel rekening hield met de richtlijn voor de trekkracht. Deze aanbieder gaf daarbij direct aan dat het niet van toepassing was, omdat de paarden nooit in de buurt kwamen van de maximum grens. De overige aanbieders hanteren wel het maximum gewicht van 100 kilogram en letten goed op de reacties van de paarden.

Hoeveel het doek van het huifbed draagt is niet duidelijk. Er zou eerst uitgezocht moeten worden hoeveel gewicht het doek draagt en hoeveel druk de paarden daarnaast nog ervaren. In combinatie met het gewicht van het huifbed zou een richtlijn kunnen worden opgesteld. Binnen deze richtlijn zal er wel rekening mee moeten worden gehouden dat het gewicht dat op de ruggen van de paarden rust, per huifbed kan afwijken. De aanbieders gaven allemaal namelijk aan dat paarden veel gewicht kunnen trekken, maar dat ze betrekkelijk minder gewicht kunnen trekken wanneer zij ook nog gewicht moeten dragen. Omdat het maken van een inschatting voor de huifbedpaarden momenteel nog niet mogelijk is, zijn de factoren draag- en trekkracht niet verwerkt in het beoordelingsinstrument.

Inzet Shetlanders

Wanneer organisaties gaan kijken voor een paard om in te zetten bij het paardrijden voor gehandicapten, zoeken zij een paard met een stokmaat tussen de 1,25 meter en de 1,70 meter. Dit betekent dat rassen die kleiner zijn dan 1,25 meter uitgesloten zijn in dit onderzoek. Toch wil dat niet zeggen dat pony's onder deze stokmaat niet geschikt zijn om in te zetten bij het paardrijden voor gehandicapten. Wanneer pony's onder de 1,25 meter aan alle andere selectiecriteria voldoen, kunnen zij wel geschikt zijn. Er zijn andere organisaties die wel de kleinere ponyrassen inzetten, zoals Manege Moedig Voorwaarts, Stichting HandiCAP en SPG Schouwen-Duiveland. Zij zetten shetlanders en welsh A pony's in. (Manege Moedig Voorwaarts Leiden, 2017; SPG Schouwen-Duiveland, 2017; Stichting HandiCAP, 2017) De reden dat pony's onder de 1,25 meter wel gebruikt worden, kan verklaard worden vanuit de wil van organisaties om variatie aan te bieden, zoals eerder genoemd is in deze scriptie. Op deze pony's kunnen jonge of kleine kinderen rijden, waarvoor pony's met een stokmaat van 1,25 meter nog te groot zijn.

Dus de doelgroep van de organisatie speelt een rol in de keuze voor de stokmaat. Een andere factor die een rol speelt, is het trainen van pony's. Sommige geïnterviewden gaven aan dat al hun paarden worden getraind door hun instructrices. Wanneer de organisatie het belangrijk vindt dat de pony's extra training ontvangen, kiezen zij daarom stokmaten waar de instructrices ook nog op kunnen rijden. Dus het gewicht en lengte van de instructrice speelt ook een rol. Een andere aanpak zou kunnen zijn dat kinderen op die pony's rijden onder begeleiding van de instructrice, zodat die pony's toch getraind kunnen worden. Maar ook dat brengt nadelen met zich mee, omdat kinderen groeien en dus te groot worden, waardoor weer gezocht moet worden naar iemand anders. Daarnaast hebben kinderen niet de kennis en rijvaardigheid die de instructrices wel bezitten.

Hoewel pony's met een stokmaat kleiner dan 1,25 meter wel geschikt kunnen zijn om in te zetten, wil dat niet zeggen dat er geen ondergrens aan de stokmaat is. Vanuit het welzijnsoogpunt zou wel een minimale stokmaat vastgelegd kunnen worden, zodat de pony's die niet in staat zijn om mensen te dragen, uitgesloten worden. Echter, is hier meer onderzoek voor nodig.

Kruisende gang

De kruisende gang wordt gezien als onacceptabele gang, omdat het een onregelmatige gang is, waarbij paarden ten val kunnen komen. Er was echter één aanbieder die aangaf dat dit de aanschaf niet noodzakelijkerwijs zou belemmeren, omdat het karakter altijd bovenaan staat. Dit was opvallend, omdat de overige aanbieders allemaal aangaven dat een kruisende gang niet acceptabel is. Deze aanbieder maakt wel gebruik van een klinische keuring en een proefperiode van één maand. Deze factoren spelen een dusdanig grote rol, waarbij de kans bestaat dat het paard alsnog niet zal worden aangeschaft. Om die reden is de kruisende gang alsnog aangeduid als onacceptabele gang.

Stokmaat

Wanneer een begeleider meeloopt om een ruiter te ondersteunen, tijdens paardrijden voor gehandicapten, mag het paard volgens de literatuur niet groter zijn dan 1,60 meter. De geïnterviewden kunnen zich hierin wel vinden. Wanneer er geen begeleider mee loopt, geven zij echter een andere maximale stokmaat aan. Deze stokmaat is 1,70 meter. De mate van de beperking van de ruiter speelt hierbij een rol, evenals de lengte van de vrijwilligers. Het is dus alleen mogelijk om een indicatie te geven van de optimale stokmaat. Een ruiter die zelf op een paard kan komen en zichzelf in evenwicht kan houden, hoeft niet vastgehouden te worden. Iemand die dit niet kan, dient wel ondersteund te worden, daarvoor wordt over het algemeen een maximum stokmaat van 1,60 meter gehanteerd. Dit is wel afhankelijk van de vrijwilligers die naast het paard meelopen. Zij moeten namelijk in staat zijn om de ruiter te ondersteunen wanneer dat nodig is.

Een ruiter met een beperking moet zelfstandig kunnen zitten. Dit wil niet zeggen dat een beginnende ruiter in staat is om overeind te blijven zitten op een paard. Vrijwilligers kunnen deze ruiter ondersteunen en lopen mee naast het paard om te voorkomen dat de ruiter eraf valt. Alleen in geval van nood mogen kledingstukken, de riem of broekrand worden gegrepen om te voorkomen dat de ruiter valt. Er zijn verschillende manieren om een ruiter te ondersteunen, zo kan een vlakke hand op de onderrug of op het onderbeen worden geplaatst, waarbij de andere hand iets onder de knie wordt geplaatst. Dit wordt gedaan totdat de ruiter zelf een goede balans heeft gevonden of zich zeker genoeg voelt zonder deze ondersteuning. (RDA Kenya, 2017) Daarnaast kan een arm over

de dij worden geplaatst, waarbij met de hand de voorkant van het zadel wordt vastgehouden. Of kan een arm over de knie worden geplaatst, waarbij met de hand de voorzijde van het zadel wordt vastgehouden, met de andere hand wordt de voorkant van de enkel vastgehouden. Er kan ook voor worden gekozen om alleen de knie of de enkel vast te houden. Tot slot kan de hiel worden vastgehouden. Dit kan worden gedaan wanneer ruiters een verbeterde, of betere balans hebben. De hiel kan dan worden vastgehouden, zodat deze in de juiste positie blijft. (RDA Australia, z.d.)

De lengte van de vrijwilliger die meeloopt, speelt een grotere rol bij het kiezen van een goede stokmaat wanneer een ruiter een grotere mate van ondersteuning nodig heeft. Een vrijwilliger moet namelijk comfortabel een hele les mee kunnen lopen. Wanneer de vrijwilliger een hand op de rug van de ruiter moet houden of de hele les de arm over de dij geplaatst heeft, mag de stokmaat van het paard niet veel hoger zijn dan de schouderhoogte van de vrijwilliger. De vrijwilliger kan namelijk geen steun krijgen van het paard, het harnachement of de ruiter en zal gedurende een les fysiek in staat moeten zijn om een bepaalde positie te handhaven (MRDA, 2011; RDA Australia, z.d.; RDA Kenya, 2017).

Verschillende sectoren

Huifbedrijven en paardrijden voor gehandicapten, zijn twee verschillende sectoren binnen de zorg met paarden. Huifbedrijven is uitgevonden in Nederland in 1986 en heeft weinig internationale bekendheid. Het paardrijden voor gehandicapten stamt uit de jaren '50 en in 1976 is de overkoepelende organisatie, de Federatie Paardrijden Gehandicapten, in Nederland opgericht. Paardrijden voor gehandicapten is inmiddels een begrip, uit eigen ervaring is gebleken dat huifbedrijven nog niet zo een vanzelfsprekende naamsbekendheid heeft. Ook ontbreekt een overkoepelend orgaan voor het huifbedrijven. Tijdelijk heeft de Stichting Bevordering Huifbedrijven bestaan, deze is in 2016 opgeheven. Wel is er toen een cursus tot huifbedrijver uit voortgekomen. Deze cursus wordt aangeboden bij het Cursuscentrum Dierv verzorging Barneveld. (Stichting Huifbedrijven Hoeksche Waard, 2017a) Daarnaast zijn er weinig organisaties die huifbedrijven aanbieden. Op 29 april 2017, hebben de onderzoekers vastgesteld dat er 26 aanbieders van huifbedrijven zijn, in Nederland. Het aanbod van paardrijden voor gehandicapten is meer dan twee keer zo groot. Daarnaast is, tot op heden, nog maar één huifbedrijver in het buitenland, deze komt uit Nederland en runt een zorgboerderij in Italië (Circolo Ippico Rainbow, 2015). Paardrijden voor gehandicapten is daarentegen wereldwijd bekend en vele landen hebben stichtingen waar paardrijden voor gehandicapten wordt aangeboden. Omdat het paardrijden voor gehandicapten zoveel langer bestaat en internationaal bekend is, zijn daar ook meer regels en richtlijnen voor ontwikkeld. Er is meer achtergrond informatie te vinden, er zijn opleidingen, cursussen en keurmerken. Tevens is ook al aangegeven dat in sommige gebieden, nog verder onderzoek nodig is. Voor het huifbedrijven ontbreekt dit nog. Er is dus ook betrekkelijk minder informatie te vinden over huifbedrijven, wat ook terug te zien is aan het aantal bronnen die voor huifbedrijven zijn gebruikt.

Wanneer er problemen zijn, of ontstaan tijdens het paardrijden voor gehandicapten, dan worden daar actief oplossingen voor bedacht, of dan zijn deze al in werking getreden, omdat de betrokkenen een goede kennisbasis hebben vanuit de cursus IPG of een vrijwilligerscursus van de FPG (FPG, z.d.-e). Bij het huifbedrijven ontbreekt gedeeltelijk deze basis. Er is wel een cursus tot huifbedrijver, maar er zijn nog geen vaste regels met betrekking tot de veiligheid en het oplossen van problemen. Dit heeft als voordeel dat het kan leiden tot slimme, creatieve oplossingen. Echter,

het is nadelig dat er niet direct oplossingen voorhanden zijn en het moeilijk te controleren is of deze oplossingen verantwoord zijn.

Volbloed

Tijdens de interviews gaven de meeste aanbieders van het paardrijden voor gehandicapten aan dat zij koudbloeden en warmbloeden wel in zouden zetten, maar geen volbloeden. Eén aanbieder wijkt hiervan af. Een volbloed kan worden ingezet mits hij geschikt is voor het werk. Volbloeden hebben ook positieve punten in het karakter, zo zijn ze erg mensgericht, veelzijdig qua gebruik en hebben ze een groot uithoudingsvermogen (Boezelijn, 2017; Kamphuis, Meijer & De Vries, 2004).

10.2 Methodische discussie

In deze paragraaf worden de factoren weergegeven die de resultaten beïnvloed hebben. Deze factoren zijn ook op alfabetische volgorde geordend.

Beleerd of onbeleerd

In de resultaten discussie is al ter sprake gekomen dat enkele huifbedaanbieders paarden liever jong aanschaffen, of zelf fokken en dan zelf beleren. Bij het paardrijden voor gehandicapten was hier binnen de steekproef, geen sprake van. De opdrachtgever zelf heeft aangegeven paarden het liefst wel zelf op te leiden. Haar organisatie biedt zowel huifbedrijven als paardrijden voor gehandicapten aan. Het is mogelijk dat er nog meer stichtingen zijn voor paardrijden voor gehandicapten, die de voorkeur hebben om de paarden zelf op te leiden. Dit is niet in het literatuuronderzoek naar voren gekomen en daar is om die reden ook verder geen rekening mee gehouden. Het ontbreken van deze groep in de steekproef, kan invloed hebben gehad op de resultaten. Echter, zal deze invloed minimaal zijn aangezien het gaat om een onbekende minderheid.

Onderdanig

In het onderdeel karaktereigenschappen, zijn acht karaktereigenschappen gehanteerd die komen uit een onderzoek naar het ideale paardenpersoonlijkheidsprofiel voor rijpaarden. Dat onderzoek van Suwala, Górecka-Bruzda, Walczak, Ensminger & Jerzierski (2016) is geschreven in het Engels. Om de karaktereigenschappen uit dat onderzoek te gebruiken, zijn deze van het Engels vertaald naar het Nederlands. Eén van deze karaktereigenschappen is 'submissive' in het Nederlands heeft dit meerdere vertalingen. De onderzoekers hebben voor de vertaling willekeurig het woord 'onderdanig' gekozen. In het Nederlands zijn voor 'submissive' echter meerdere vertalingen mogelijk, waaronder volgzzaam, gedwee, welwillig, dienstbaar en gehoorzaam (Interglot, 2017). Sommige geïnterviewden waren het niet eens met het gebruik van het woord 'onderdanig'. Dit riep negatieve reacties op. De onderzoekers gaven toelichting dat het woord op meerdere manieren uitgelegd kon worden en in alle interviews die volgden werd 'onderdanig' altijd in dezelfde adem genoemd met 'volgzzaam'. Mogelijk heeft dit invloed gehad op de resultaten, doordat geïnterviewden zich niet meer expliciet wilden uiten over deze karaktereigenschap, hoewel alle geïnterviewden wel aangaven alle acht eigenschappen belangrijk te vinden. Ook werden, volgzzaam, gehoorzaam en betrouwbaar genoemd als wenselijke eigenschappen. Deze horen allemaal bij de karaktereigenschap 'onderdanig'.

Persoonlijke voorkeur aanbieders

Hoewel in het onderzoek grote mate van overeenstemming is bij de antwoorden die zijn gegeven, speelt de persoonlijke voorkeur van de aanbieders ook een belangrijke rol. Dit heeft ervoor gezorgd dat meer diverse antwoorden zijn gegeven op verschillende onderwerpen binnen het onderzoek. Daarnaast werd ook de ras voorkeur vaker uitgesproken en toegelicht. Om de invloed van de persoonlijke voorkeur van de aanbieders zoveel mogelijk te verkleinen, is in dit onderzoek gekeken naar de vijf gebieden, vaardigheden, karaktereigenschappen, gedragskenmerken, fysieke kenmerken en bewegingskarakteristiek, onafhankelijk van ras, kleur en aanschafprijs. Desondanks is het onmogelijk om deze invloed helemaal uit te sluiten.

Zelf fokken

In dit onderzoek is getracht om de selectiecriteria te bepalen voor de aanschaf van paarden, die worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven. Eén van de aanbieders gaf aan alleen in het verleden paarden te hebben gekocht, maar tegenwoordig alleen nog zelf de paarden fokt. Hoe lang het geleden is dat deze aanbieder paarden kocht, is niet naar voren gekomen tijdens het interview. Omdat de aanbieder zelf paarden fokt, waren de vragen over de aanschaf niet meer van toepassing. Dit waren onder andere vragen die betrekking hadden op de aanschafleeftijd en de minimale vaardigheden die een paard bij aanschaf moest bezitten. Er is toen voor gekozen om de vragen alsnog te stellen over een periode in het verleden, waarin de aanbieder wel nog paarden aankocht. Van te voren was het niet bekend dat deze aanbieder zijn eigen paarden fokte. In toekomstig onderzoek naar selectiecriteria voor de aanschaf kan het zelf fokken van paarden als uitsluitende factor worden benoemd voor de steekproeftrekking.

11 Conclusie

Deze conclusie geeft antwoord op de hoofdvraag: **Aan welke selectiecriteria moeten paarden in de zorg voldoen om te worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven?**

Voor het vaststellen van selectiecriteria voor paarden die worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven is er gekeken naar vijf gebieden: de vaardigheden, de gedragskenmerken, de karaktereigenschappen, de fysieke kenmerken en de bewegingskarakteristiek. Binnen deze gebieden zijn factoren onderscheiden vanuit de literatuur. Met behulp van interviews uit het werkveld is het mogelijk geworden om antwoord te geven op de hoofdvraag.

Er zijn veel overeenkomsten tussen de selectiecriteria voor paarden die worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten en paarden die worden ingezet bij huifbedrijven. Hoewel de vijf bovengenoemde gebieden allemaal zwaar wegen voor het nemen van een beslissing, ligt de nadruk bij huifbedpaarden op de eerste plaats bij de fysieke kenmerken en de bewegingskarakteristiek. Bij rijpaarden voor gehandicapten ligt de nadruk op de eerste plaats op de gedragskenmerken en het karakter. Dit verschil is gemakkelijk te verklaren, een huifbedpaard moet ten eerste voldoen aan bepaalde fysieke kenmerken, omdat deze in het huifbed moet passen en een enigszins gelijk gebouwd moet zijn als het paard dat naast hem komt te staan. Daarnaast is het wenselijk dat huifbedpaarden een iets ruime, gelijkmatige, vlakke stap hebben. Ook een afwijkende gang kan het lopen in een huifbed bemoeilijken, dit creëert een risico dat het paard zichzelf of het huifbed beschadigt. Bij rijpaarden wordt eerst gekeken naar gedrag en karakter, omdat variatie in fysieke kenmerken en bewegingskarakteristiek hier wel wenselijk is.

Uiteraard willen beide sectoren gezonde paarden inzetten. Merries en ruinen in goede conditie, waarbij geen fysieke gebreken aanwezig zijn of zijn geweest. In mindere mate zijn afwijkende gangen en afwijkende beenstanden acceptabel, maar zoals hierboven is beschreven, ligt deze tolerantie voor het huifbed lager dan bij paardrijden voor gehandicapten.

Het gedrag en karakter zijn de factoren die in beide sectoren gelijk worden beoordeeld. De voorkeur ligt sterk bij paarden die mensgericht zijn. Ook een grote zelfredzaamheid en een goed aanpassingsvermogen zijn uitermate belangrijk. De paarden moeten immers om kunnen gaan met veel verschillende mensen en verschillende situaties. De paarden mogen ook geen vluchtgedrag vertonen. Een paard blijft een paard dus het kan natuurlijk altijd schrikken, het is dan van belang dat deze snel weer tot rust komt. Paarden die angstig of agressief zijn, worden afgekeurd. Deze zijn niet geschikt, omdat het te veel risico's met zich meebrengt. Gedragingen, zoals happen, bijten, slaan, schoppen, steigeren en bokken worden niet getolereerd in normale situaties.

Enkele geïnterviewden van huifbedrijven geven aan dat zij paarden met een minimum leeftijd van 2,5 jaar onbeleerd aanschaffen, zodat ze deze zelf kunnen trainen. Andere aanbieders geven aan paarden te kopen tussen de 4 en de 8 jaar, die beleerd zijn voor het tweespan. Dit is nog altijd betrekkelijk jong, dit heeft ermee te maken dat paarden apart beleerd moeten worden voor het huifbed. Bij het paardrijden voor gehandicapten worden het liefst paarden aangeschaft die al wat ervaring hebben en bereden kunnen worden op minimaal B niveau. De minimum leeftijd ligt daar

rond de 7 jaar. Op deze leeftijd is het karakter van het paard gestabiliseerd. In beide sectoren is het van belang, wanneer de paarden beleerd worden aangeschaft, dat ze schrikbestendig zijn en verkeersmak.

Alle factoren die van belang zijn bij het selecteren van een geschikt paard voor paardrijden voor gehandicapten of huifbedrijden zijn uitgewerkt in de beoordelingsinstrumenten 'paardrijden voor gehandicapten' en 'huifbedpaarden'. Deze zijn te vinden in Bijlage VIII: Beoordelingsinstrumenten.

12 Aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn de aanbevelingen uitgewerkt die zijn voortgekomen uit dit onderzoek. Deze aanbevelingen zijn verdeeld in de aanbevelingen voor onderzoek en de aanbevelingen voor de sector.

Aanbevelingen voor onderzoek

Er is een onderzoek nodig om uit te zoeken wat de voor- en nadelen zijn van het aanschaffen van onbeleerde of beleerde paarden bij het huifbedrijven. Een soortgelijk onderzoek kan gedaan worden bij de sector paardrijden voor gehandicapten. Van tevoren zal wel vastgesteld moeten worden hoe groot de interesse hiervoor is binnen de sector paardrijden voor gehandicapten.

Het is aan te bevelen om onderzoek te doen naar de draagkracht van verschillende soorten huifbedden. Er is eerder aangegeven dat huifbedden heel erg verschillend zijn en dat er huifbedden zijn waarbij het gewicht van de persoon die erop ligt, wordt gedragen door het doek, waardoor de paarden alleen druk voelen, maar niet echt dragen. Tevens zijn er huifbedden waarbij het doek pas gewicht draagt wanneer de paarden er niet meer onder staan. Mogelijk zijn er ook huifbedden waarbij een verdeling van dit gewicht optreedt. Omdat paarden minder gewicht kunnen trekken wanneer zij ook dragen, is meer onderzoek nodig, zodat hiervoor een richtlijn opgesteld kan worden.

Paarden met een stokmaat onder de 1,25 meter zijn in dit onderzoek niet aan bod gekomen. Het uitvoeren van een onderzoek naar de inzet van paarden bij paardrijden voor gehandicapten, die kleiner zijn dan 1,25 meter is aan te raden. Het is dan vooral belangrijk om vanuit een welzijnsoogpunt te kijken wat de absolute minimum stokmaat is. Daarnaast is het belangrijk om de voor- en nadelen op een rij te zetten, voor het inzetten van paarden met een stokmaat onder de 1,25 meter.

Er zijn nog weinig onderzoeken uitgevoerd binnen de sector huifbedrijven. Hier liggen veel mogelijkheden voor nieuw onderzoek. Er kan hierbij gedacht worden aan het welzijn van de paarden, de veiligheid van de paarden, de veiligheid van de cliënten, het ontwikkelen van een keurmerk specifiek voor huifbedorganisaties en meer onderzoek naar de effecten van het huifbedrijven op mensen.

Dit onderzoek heeft zich specifiek gericht op het paardrijden voor gehandicapten en het huifbedrijven. Daarnaast omvat de gehele sector van zorg met paarden ook nog het paardrijden als therapie, equicoaching en equitherapie. Voordat er een eenduidige standaard gesteld kan worden aan paarden die worden ingezet in de zorg, is er meer onderzoek nodig, zodat de gehele sector zich kan blijven verbeteren en ontwikkelen.

Wanneer een onderzoek wordt gedaan naar selectiecriteria voor de aanschaf van paarden, kan worden aangeraden om bedrijven of organisaties die zelf paarden fokken uit te sluiten bij de steekproeftrekking. Dit zal van te voren aan de organisaties gevraagd moeten worden, omdat de informatie niet altijd vooraf bekend is.

Tevens kan nog een onderzoek worden gedaan om de instrumenten te evalueren die ontwikkeld zijn als product van deze scriptie.

Aanbevelingen voor de sector

Het is verstandig om altijd te proberen een proefperiode af te spreken, wanneer een nieuw paard wordt aangeschaft. Tijdens deze periode kunnen factoren die bij de beoordeling niet duidelijk waren, over een verloop van tijd worden beoordeeld. Bijvoorbeeld, de aanwezigheid van een bepaalde afwijkende gang, zoals een kruisende gang. Dit kan uitsluitsel geven over de inzetbaarheid van een paard binnen de organisatie.

Wanneer een nieuw paard wordt aangeschaft voor paardrijden voor gehandicapten, zou wanneer mogelijk, rekening gehouden moeten worden met zowel de doelgroep als de vrijwilligers. Of wanneer dit niet mogelijk is, om rekening te houden bij de indeling van vrijwilligers, met de stokmaat van het paard. Zodat de vrijwilligers in staat zijn om de ruiter op een juiste manier te kunnen ondersteunen en daarbij niet gehinderd worden door de hoogte van het paard.

De sector huifbedrijven is klein en heeft nog weinig algemene naamsbekendheid. Het heroprichten van een overkoepelend orgaan of het opzetten van een netwerk tussen de huifbedaanbieders, zou hierbij kunnen helpen. Voor ontwikkeling is uitwisseling van informatie erg belangrijk. Wanneer deze uitwisseling van informatie frequenter en op landelijke schaal plaatsvindt, kan dit zorgen voor meer mogelijkheden om de sector te helpen met groeien en verbeteren.

Volbloed paarden hoeven niet uitgesloten te worden bij het selecteren van paarden voor paardrijden voor gehandicapten. Er zijn volbloeden die wel voldoen aan de gestelde selectiecriteria. Vanuit de sector is al aangegeven dat het wenselijk is, dat het aanbod van paarden gevarieerd is. Het toevoegen van een volbloed in het aanbod kan hier ook aan bijdragen.

Tot slot is het aan te bevelen dat de sectoren paardrijden voor gehandicapten en huifbedrijven, de beoordelingsinstrumenten gaan gebruiken. Dan kunnen de beoordelingsinstrumenten effectief een bijdrage leveren aan de sector. Wanneer de instrumenten vaker worden gebruikt, kunnen ook verbeteringen worden aangebracht om het gebruik ervan efficiënter toe te kunnen passen.

Literatuurlijst

AAIZOO (z.d.). *AAIZOO: Animal Assisted Interventions in Zorg, Onderzoek en Onderwijs*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <http://www.aaizoo.nl/>

Aangepast paardrijden bij Jet (z.d.). *Welkom*. Geraadpleegd op 4 april 2017, van <http://www.bijjet.eu/>

ADI (2014). *ADI.PublicAccessTest.updated.MAY14F-2*. Geraadpleegd op 9 oktober 2017, van <https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0ahUKEwiNpfyH5obXAhXCbFAKH71CyYQFgg8MAE&url=http%3A%2F%2Fwww.assisteddogsinternational.org%2Fwp-content%2Fuploads%2F2012%2F03%2FADI.PublicAccessTest.updated.MAY14F-2.doc&usg=AOvVaw2Jx7ltnrW0RWhnV11T4TkN>

Admiraal, S. (z.d.). *Draagkracht: wat kunnen paarden dragen?*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van <http://www.nvvr.info/wiki/gezondheid/draagkracht-wat-kunnen-paarden-dragen>

Andersson, I & Lindberg, C. (2002). *Jonge paarden trainen*. Utrecht: Forte.

Arabian Horse Association (2017). *Discover the magic of the Arabian horse....* Geraadpleegd op 29 juni 2017, van <https://www.arabianhorses.org/discover/arabian-horses/>

Art2Ride (z.d.). *Correct Leg Aids To Engage The Horse's Back*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <https://www.art2ride.com/blog/correct-leg-aids-to-engage-the-horses-back/>

ASQA (2015). *Guide to developing assessment tools*. Geraadpleegd op 6 juli 2017, van https://www.asqa.gov.au/sites/g/files/net3521/f/Guide_to_developing_assessment_tools.pdf?v=1508135481

Axel-Nilsson, M. (2015). *The Match Between Horse and Rider (Doctoral thesis) [Sveriges Lantbruksuniversitet Swedish University of Agricultural Science Library]*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van https://pub.epsilon.slu.se/12635/1/axel-nilsson_m_150924.pdf

Baarda, B., Bakker, E., Van der Hulst, M., Fischer, T., Julsing, M., Van Vianen R., et al. (2012). *Basisboek Methoden en Technieken: Kwantitatief praktijkgericht onderzoek op wetenschappelijke basis*. Groningen/Houten: Noordhoff.

Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., De Goede, M., Peters, V., et al. (2013). *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff.

Back, W. & Clayton, H.M. (2001). *Equine Locomotion*. Londen: WB SAUNDERS + Harcourt Publishers Limited.

Barley, L. (2002). *Wat denkt mijn paard?*. Baarn: Tirion.

Barrett, J. (2005). *Steady Your Spooky Horse: How-to Methods from the Mounted Police*. Neenah, Wisconsin: The Russell Meerdink Company, Ltd.

Bartels, J.A.C. (2003). *Het aangespannen paard*. Lisse: Zuid Boekproducties.

Bartels, T., Burik, H., Jetten, G. (Red.), Kraakman, A., Van der Leun M. & Van der Oord, M. (2004). *Paardrijden: basisopleiding voor ruiter en paard*. Utrecht: Forte.

Bartels, T. (2000). *Basisboek Dressuur: Op stal bij Tineke Bartels*. Hoogland: Forte.

Boeije H. (2016). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom.

Boezelijn, A. (2017). Een Arabisch volbloed, (too) hot or not?. Gevonden op 3 oktober 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/rassen/een-arabisch-volbloed-too-hot-or-not/79514/>

Bosma, N. & Roseboom, L. (2011). *Handleiding Zorg met Paarden* (1^e editie). Geraadpleegd op 29 maart 2017, van http://multifunctionelelandbouw.net/system/files/documenten/handleiding_zorg_met_paarden_0.pdf

Bransen, H. (2014). *Wat moet je doen met een bang paard dat snel schrikt, of angstig is?*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <http://ruitergevoel.com/2014/08/13/wat-moet-je-doen-met-een-bang-paard-dat-snel-schrikt-of-angstig-is/>

Breukink, H.J. (2007). *Gezondheid en ziekte bij paarden: van ademhaling tot zenuwstelsel*. Zeewolde: Forte.

Bulens, A., Sterken, H., Van Beierendonck, S., Van Thielen, J. & Driessen, B. (2014). The use of different objects during a novel object test in stabled horse. *Journal of Veterinary Behavior*, 10, 54-58. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jveb.2014.09.002>

Cambridge Dictionary (2017). *Meaning of "temperament" in the English Dictionary*. Geraadpleegd 14 april 2017, van <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/temperament>

Carriage Machine Shop (2017). *Carriage Weight & Your Horse: How Much Weight is Safe for a Horse to Pull?*. Geraadpleegd op 13 juni 2017, van <http://www.bellcrown-carriages.com/resource/weight/>

Carroll, C.L. & Huntington, P.J. (1988). Body condition scoring and weight estimation of horses. *Equine Veterinary Journal*, 20(1), 41-45. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.2042-3306.1988.tb01451.x>

Chiron Center (2011). *Gymnastiseren*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <http://www.chironcenter.nl/rijkunst/methodes/gymnastiseren.html>

Christiaanse, N. (2013). *PAARDenKRACHT: werknemers met vier benen*. Drunen/Oisterwijk: Pix4Profs.

Circolo Ippico Rainbow. (2015). *Horse Bed Riding*. Geraadpleegd op 24 oktober 2017, van <http://www.circolorainbow.it/hbr.php>

Claassen, I. (2010). *Gangen*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van <http://www.nsiip.nl/rubriek/het-ijslandse-paard/gangen>

Curry, A. (2005). *How To Transform Your Horse From A Dangerous Bundle of Nerves Into A Nearly BombProof Hercules!: 16 Secrets Every Horse Owner Should Know!* Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://superstarsofhorsetraining.com/Bombproofing-Your-Horse.pdf>

De Gravenruiters (2017). *Huifbedrijven, hoe werkt dat?*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <https://www.degravenruiters.nl/huifbedrijven/#1484485990277-b58eb8ea-f20cbbec-68aa>

Den Hoek (2017). *Vragenlijst paardentypen vijf elementen*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <https://www.holistischdierenarts.nl/vragenlijst-paardentypen-vijf-elementen/>

De Recht, B. & Koppen, A. (2013). Basisgangen. *Mensport*, (1), 14-17.

Dyspraxie (z.d.). *Ontwikkelingsdyspraxie*. Geraadpleegd op 5 mei 2017, van <http://www.dyspraxie.nl/dyspraxie.htm#watis>

Ebell, P. (2001). *Hoeven & hoefbeslag*. Utrecht: Forte.

Eby, V.M. (1995). *The horse dictionary*. Londen & Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers.

Edwards, E.H. (2001). *Bosch & Keuning Handboeken: Paarden*. Baarn: Tirion.

Edwards, E.H. (2004). *De nieuwe encyclopedie van het paard*. Leeuwarden: Libre.

Enckevort, H. (2005). De klinische keuring. *De Hoefslag* 20, 15-17. Geraadpleegd op 9 mei 2017, van http://www.dapmoergestel.nl/wp-content/uploads/2012/09/HS20_Ad.pdf

Esdégé-Reigersdaal (z.d.). *Huifbedrijven*. Geraadpleegd op 10 juni 2017, van <http://www.vrijetijdsbesteding.st-er.nl/huifbedrijven.html>

Equicoaching International (2015). *Equicoaching methode*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://www.equicoaching.com/index.php/nl/equicoaching-methode>

EquiMed (2010). *Behavioral Changes from Foal to Aged Equine*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://equimed.com/health-centers/behavior/articles/behavioral-changes-from-foal-to-aged-equine>

Equine Legal Solutions (2003). *Horse buying checklist*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <http://www.equinelegalsolutions.com/uploads/4/0/2/5/40254925/hbc.pdf>

FEI (z.d.). *Homepage*. Geraadpleegd op 21 september 2017, van <http://www.fei.org/>

Feldberg-Marsbøll, A. (2013). *Effects of handling on fear reactions in young horses (Master thesis)[Aarhus Univeristy Library]*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van http://library.au.dk/fileadmin/DJF/DCA/Bibliotek/effects_of_handling_on_fear_reactions_in_young_horses.pdf

Fijne Rijkunst (2016). *Paardenpersoonlijkheden*. Geraadpleegd op 5 mei 2017, van <http://www.fijnerijkunst.nl/artikelen/paardenpersoonlijkheden/>

Fisher, S. & Bush, K. (2012). *The Difficult Horse: Understanding and solving riding, handling and behavioural problems*. Ramsbury: The Crowood Press Ltd.

Five Oaks Riding Stables (2014). *What is the Difference Between a Horse and a Pony?*. Geraadpleegd op 15 juni 2017, van <http://www.fiveoaksridingstables.com/blog/difference-horse-pony/>

FPG (2003). *Ledenhandvest*. Geraadpleegd op 7 april 2017, van <http://www.verenigingfpg.nl/index.php/vereniging-fpg/ledenhandvest-statuten.html>

FPG (z.d.-a). *Wat is de Vereniging Federatie Paardrijden Gehandicapten*. Geraadpleegd op 7 april 2017, van <http://www.verenigingfpg.nl/index.php/vereniging-fpg/algemeen-fpg.html>

FPG (z.d.-b). *Huifbedrijven*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://www.verenigingfpg.nl/index.php/paardrijden/huifbedrijven.html>

FPG (z.d.-c). *Sport en recreatie*. Geraadpleegd op 10 april 2017, van <http://www.verenigingfpg.nl/index.php/paardrijden/recreatie-en-sport.html>

FPG (z.d.-d). *FPG maneges*. Geraadpleegd op 4 april 2017, van <http://www.verenigingfpg.nl/index.php/paardrijden/fpg-maneges.html>

FPG (z.d.-e). *Vrijwilligers cursus*. Geraadpleegd op 24 oktober 2017, van <https://www.verenigingfpg.nl/index.php/opleidingen/scholingsmogelijkheden-voor-vrijwilligers/26-scholingsmogelijkheden-voor-vrijwilligers.html>

Fraser, A.F. (2010). *The Behaviour and Welfare of the Horse*. Wallingford: CABI.

Geerling, A. (2011). *Het paard als partner*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <http://www.wind.nu/files/uploads/Artikelen/Het%20paard%20als%20partner%20onderzoek%20paardondersteunde%20interventies%20Annet%20Geerling%202011.pdf>

Gerweck, G. (1998). *Het gedrag van uw paard*. De Bilt: Bosch & Keuning.

Greve, L. & Dyson, S. (2012). The horse-saddle-rider interaction. *The Veterinary Journal*, 195(3), 275-281. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.tvjl.2012.10.020>

Groepvanrob.yurls.net (2015). *Provincies1*. Geraadpleegd op 21 september 2017, van <http://www.prentbriefkaart.eu/nederland01.jpg>

GTB INL (2007). *RAD^{III}*. Geraadpleegd op 27 september 2017, van <http://gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M057261>

Hannes, C. (2008). *Gebitsverzorging bij paarden: Herkennen Behandelen Voorkomen*. Baarn: Forte.

Hausberger, M., Roche, H., Henry, S. & Visser, E.K. (2008). A review of the human-horse relationship. *Applied Animal Behaviour Science* 109(1), 1-24. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.applanim.2007.04.0155>

Hazelhof (2014). *Professionalisering van het gebruik van paarden in de zorg*. Geraadpleegd op 25 maart 2017, van <http://www.equithérapie.org/fileupload/Verslagcongres25042014def.pdf>

Hermesen, J. (2000). *Paarden encyclopedie*. 6e druk. Lisse: Rebo Productions.

Hession, C.E., Eastwood, B., Watterson, D., Lehane, C.M., Oxley, N. & Murphy, B.A. (2014). Therapeutic horse riding improves cognition, mood arousal, and ambulation in children with dyspraxia. *Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 20(1), 19-23. doi: <https://doi.org/10.1089/acm.2013.0207>

Hippisch Centrum Simonshaven (z.d.). *Huifbedrijven en paardrijden voor minder validen*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://www.hcsimonshaven.nl/manege/huifbedrijven/>

Holm, M.B., Baird, J.M., Kim, Y.J., Rajora, K.B., D'Silva, D., Podolinsky, L., et al. (2014). Therapeutic horseback riding outcomes of parent-identified goals for children with autism spectrum disorder: an ABA multiple case design examining dosing and generalization to the home and community. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44(4), 937-947. doi: <http://dx.doi.org/10.1007/s10803-013-1949-x>.

Interglot (2017). *Translate submissive from English to Dutch*. Geraadpleegd op 3 oktober 2017, van <http://www.interglot.com/dictionary/en/nl/translate/submissive>

Jørgensen, G.H.M. & Bøe, K.E. (2007). Individual paddocks versus social enclosure for horses. In M. Hausberger (Red.), E. Søndergaard (Red.) & W. Martin-Rosset (Red.), *Horse behaviour and welfare* (pp.79-86). Wageningen: Wageningen Academic Publishers.

Kamphuis, J., Meijer, F. & De Vries, A. (2004). *FPG bijscholingsmodule en onderzoeksrapport*. Geraadpleegd op 3 oktober 2017, van <http://kennisbank.hva.nl/document/218528>

Kentucky Equine Research (z.d.). *Is My Horse the Right Size?*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van http://www.pcansw.org.au/docs/general/41/horse_size_kentucky_equine_research_article.pdf

Klaassen, H.M. (2009). *Manege Zonder Drempels*. Geraadpleegd op 30 maart, van <https://www.ede.nl/gemeentearchief/verhaal-van-edel/7-sociaal-cultureel-welzijn/manege-zonder-drempels/>

KNHS (z.d.-a). Over de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS). Geraadpleegd op 14 maart 2017, van <https://www.knhs.nl/over-knhs/>

KNHS (z.d.-b). *Paarden bezichtigen*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <https://www.knhs.nl/paardrijden/je-eigen-paard-kopen/paarden-bezichtigen/>

KNHS (z.d.-c). *Ontdek dressuur*. Geraadpleegd op 21 september 2017, van <https://www.knhs.nl/wedstrijden/disciplines/dressuur/ontdek-dressuur/>

KNHS (z.d.-d). *Welk paard past bij jou?*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <https://www.knhs.nl/paardleren-vergroot-je-kennis/je-eigen-paard-kopen/welk-paard-past-bij-jou/>

KNHS (2005). *(Van) Paarden houden*. Ermelo: KNHS.

KNHS (2008). *Aangepaste paarden sport: Prima in te passen!*. Brochure aangepaste sporten nr. 4. Ermelo: Auteur.

KPW (2014). *Algemeen*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <http://keurmerkpaardenwelzijn.nl/wordpress/algemeen/>

Lammers, E., Vlassak, H., Van der Zanden, D. (2002). *Het huijbed, plezier gecombineerd met therapeutische effecten? (Onderzoeksverslag)[HBO Kennisbank]*. Eindhoven: Fontys Paramedische Hogeschool. Geraadpleegd op 14 maart 2017, van https://hbo-kennisbank.nl/resolve/sharekit_fontys/eyJoljogIjNhMDIxNjUyZWQ5MDM4NWE2MWExOWYxZWVkoTJiMjAxMzhmMjQxMTcyYjJjMTcyM2QwMmNkN2EzMGQyZDc0OTciLCAidSI6ICJodHRwciovL3N1cmZzaGFyZWtpdC5ubC9kbC9mb250eXMvMmNmMmE5NzQtODk1YS00ZDNmLWEzM2YtZjRmY2FhMjIxNTRkL2ZkNTIhMTJiLWVmNDktNDA5Ni05YTdmLTViMGNiMWEyNTg5MjI9

-Luce- (2014, juni 2). *Thread: Am I too big for my pony?*. [Online Forum]. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://www.horseandhound.co.uk/forums/showthread.php?666922-Am-I-too-big-for-my-pony>

Madden, J. (2012). *21 Sport Horse Conformation Questions with John Madden*. Geraadpleegd op 15 juni 2017, van <https://practicalhorsemanmag.com/health-archive/21-sport-horse-conformation-questions-with-john-madden>

Manege De Blijde Ruiters (2017a). *De paarden*. Geraadpleegd op 15 juni 2017, van <http://www.deblijderuiters.nl/index.php/de-paarden>

Manege De Blijde Ruiters (2017b). *Waarom paardrijden voor gehandicapten?*. Geraadpleegd op 13 juni 2017, van <http://www.deblijderuiters.nl/index.php/steun-de-blijde-ruiters/waarom-paardrijden-voor-gehandicapten>

Manege Moedig Voorwaarts Leiden (2017). *De paarden*. Geraadpleegd op 24 oktober 2017, van <http://spgleiden.nl/de-manege/de-paarden/>

Manege Stal Flicka (z.d.). *Huifbed*. Geraadpleegd op 9 mei 2017, van <http://www.manegestalflicka.nl/huifbed.htm>

Marczak, J. & Bush, K. (2005). *The Principals of Teaching Riding: The Official Manual of the Association of British Riding Schools*. (z.p.): David & Charles.

Matsuura, A., Ohta, E., Ueda, K., Nakatsuji, H. & Kondo, S. (2008). Influence of Equine Conformation on Rider Oscillation and Evaluation of Horses for Therapeutic Riding. *Journal of Equine science*, 19(1), 9-18. doi: <http://doi.org/10.1294/jes.19.9>

Maxwell, R. & Sharples, J. (2000). *Van Veulen tot Rijpaard*. Lisse: Zuid Boekproducties.

McKlennan, B. (2007). Estimating a horse's weight. Geraadpleegd op 22 mei 2017, van http://www.dpi.nsw.gov.au/_data/assets/pdf_file/0008/109988/estimating-a-horses-weight.pdf

Meppelink, M., Van Peursel, I. & De Vries, Y. (2014). *Paard van Binnen naar Buiten: een onderzoek naar onderliggende oorzaken van temperament verschillen bij warmbloedpaarden (afstudeerscriptie)[SAM-HAO]*. Leeuwarden: Hogeschool Van Hall Larenstein. Geraadpleegd op 10 mei 2017, van www.samhao.nl/webopac/MetaDataEditDownload.csp?file=2:125628:1

MRDA (2011). *Volunteers*. Geraadpleegd op 20 oktober 2017, van <http://www.mrda.cc/index.php?page=volunteers>

Nederlands Shetland Pony Stamboek (2015). *Nederlands Shetland Pony Stamboek*. Geraadpleegd op 22 mei 2017, van <https://shetlandponystamboek.nl/stamboek/de-shetlandpony/>

Nelstein, P. (2009). *Het paard als leermeester*. Deventer: Ankh-Hermes.

Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC -UvA (2002). *Richtlijnen voor kwaliteitsborging in gezondheids(zorg)onderzoek: Kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC -UvA. Geraadpleegd op 10 mei 2017, van http://www.emgo.nl/kc/wp-content/uploads/2015/12/Richtlijnen-Kwalitatief-Onderzoek_AmCOGG.pdf

Nientje78 (2009, juli 9). *[Centraal] Ben ik te groot/zwaar voor mijn paard/pony?*. [Online Forum]. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://www.bokt.nl/forums/viewtopic.php?f=1&t=856760&start=175>

NVA (z.d.). *Wat is autisme (spectrum stoornis)*. Geraadpleegd op 22 juni 2017, van [http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-\(spectrum-stoornis\)/.aspx](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis)/.aspx)

Offereins, E. (2002). *Paardebenen*. Roden: EquiCare.

Oosterhuis, V. (2000). *Gedragsproblemen*. Hoogland: Forte.

Paarden Kennis Centrum (z.d.). Paarden Kennis Centrum. Geraadpleegd op 13 april 2017, van <http://paardenkenniscentrum.nl/>

Paardvisie (2014). *Techniek achter 'bomproof' methode Tristan Tucker uitgelegd*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.paardvisie.nl/2014/02/de-techniek-achter-bomproof-methode-tristan-tucker-uitgelegd/>

Parelli (2017). *Do You Know Your Horse's Horsenality?*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van <http://www.parelli.com/horsenality.html>

PATH International (2017). *History*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://www.pathintl.org/about-path-intl/about-path-intl/history>

Pavord, T. & Pavord M. (2006). *Handboek Paardenziekten in woord en beeld*. Utrecht: Veltman.

Peace, M. & Bayley, L. (2005). *Het perfecte paard*. Utrecht: Veltman.

Peerlings, J., Van der Weerden, T. & Van Hoof, W. (2007). *Het trekpaard*. Zutphen: Roodbont.

PetBreeds (2017a). *Dutch Warmblood*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://horses.petbreeds.com/l/30/Dutch-Warmblood>

PetBreeds (2017b). *New Forest Pony*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://horses.petbreeds.com/l/176/New-Forest-Pony>

Pierard, M. (2014). *Gedragsprobleem: wegspringen*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/gedrag-artikelen/gedragsprobleem-wegspringen/12043/>

Pilato, M.L. (z.d.). *Relationship of Horse width to Human Hip Angle: Implications for the Riding Athlete*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van http://cha-ahse.org/store/pages/244/Relationship_of_Horse_Width_to_Human_Hip_Angle%3A_Implications_for_the_Riding_Athlete.html

Pilliner, S., Elmhurst, S. & Davies, Z. (2002). *The horse in motion*. Oxford: Blackwell Science Ltd, a Blackwell Publishing Company.

Powell, D.M., Bennett-Wimbush, K., Peebles, A. & Duthie, M. (2008). Evaluation of Indicators of Weight-Carrying Ability of Light Riding Horses. *Journal of Equine Veterinary Science*, 28(1), 28-33. doi <https://doi.org/10.1016/j.jevs.2007.11.008>

Prinses Máxima Manege (2017). *Huifbedrijven*. Geraadpleegd op 9 juni 2017, van <http://www.prinsesmaximamanege.nl/huifbedrijven/>

Prins Willem Alexander Manege (z.d.). *Onze paarden*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.pwamanege.nl/paarden/>

RDA Australia (z.d.). *Volunteer Training Fact Sheet: Side Walking*. Geraadpleegd op 21 oktober 2017, van <http://www.mailmanportal.com/uploads/RDA/Resources/Volunteer%20Training/Fact%20sheet%20Side%20Walking%202014%20v2.pdf>

RDA Kenya (2017). *Information for Side Walkers*. Geraadpleegd op 20 oktober 2017, van <https://rdakenya.org/side-walkers/>

Regieraad Kwaliteit van Zorg (2012). *Richtlijn voor richtlijnen*. Den Haag: Regieraad Kwaliteit van Zorg. Geraadpleegd op 6 juli 2017, van http://www.ha-ring.nl/download/literatuur/Richtlijn_voor_Richtlijnen_derde_herziene_versie.pdf

Rijnders, D. (2015). *Aandachtspunten gedrag bij aankoop*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <https://www.dehoefslag.nl/verzorging/aandachtspunten-gedrag-bij-aankoop.html>

Ross, M.W. & Dyson, S.J. (2011). *Diagnosis and Management of Lameness in the Horse*. St. Louis, Missouri: Elsevier Inc.

Rutjens, R. & Velstra-Timmer, C. (2005). *Mennen met gevoel*. Baarn: Tirion.

Schöffmann, B. (2008). *Groot handboek Dressuur: Dressuuroefeningen van A tot Z*. (z.p.): Deltas.

SHP-E(NL) (2017a). *Intro Welkom op de website van De Nederlandse Stichting Helpen met Paarden – Equithérapie*. Geraadpleegd op 14 maart 2017, van <http://www.equithérapie.org/page/Intro>

SHP-E(NL) (2017b). *Equithérapie*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://www.equithérapie.org/page/Equithérapie>

Sikkel van Zoest, R. (2011). *Hoefbevangenheid: begrijpen, genezen, voorkomen*. Kampen: Rozhanitsa.

Smith, N. (z.d.). *How To Reduce Rider Tension*. Geraadpleegd op 22 juni 2017, van <http://dressageridertraining.com/dressage/reduce-rider-tension/>

SPG Rijssen-Holten (2015). *Locatie*. Geraadpleegd op 4 april 2017, van <http://www.spgrijssen-holten.nl/locatie/>

SPG IJsselmuiden (2017). *Aangepast paardrijden*. Geraadpleegd op 3 oktober 2017, van <http://spgij.nl/informatie/aangepast-paardrijden.html>

SPG Schouwen-Duiveland (2017). *De paarden – pony's*. Geraadpleegd op 24 oktober 2017, van <http://spgsd.manegebalans.nl/de-paarden-ponys/>

Spooren-Kiljan, M. (2015). *Gevaarlijk gedrag*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <http://www.dehoefslag.nl/verzorging/gevaarlijk-gedrag.html>

Stal Breimer (2017). *Huifbedrijven*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <https://www.stalbreimer.nl/paardrijlessen/huifbedrijven/>

Stalhouderij Het Zwarte Paard (z.d.). *Wagen*. Geraadpleegd op 19 oktober 2017, van <https://www.stalhouderijhetzwartepaard.nl/africhting/wagen/>

Stal Meidoorn (2003). *Africhten in de koets*. Geraadpleegd op 19 oktober 2017, van <http://staldemeidoorn.be/Africhtenkoets.html>

Stal Van Egmond (z.d.). *Beleren*. Geraadpleegd op 19 oktober 2017, van <http://www.stalvanegmond.nl/beleren/>

Steenbergen, M. & Hulsen, J. (2012). *Paardsignalen: Kijken, denken, doen*. Zutphen: Roodbont.

Stellmack, M.A., KonheimKalkstein, Y.L., Manor, J.E., Massey, A.R. & Schmitz, J.A.P. (2009). *An assessment of reliability and validity of a rubric for grading APA-style introductions Teaching of Psychology*, 36, 102-10. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/00986280902739776>

Stevens, D.D. & Levi, A.J. (2012). *An Assessment Tool to Save Grading Time, Convey Effective Feedback, and Promote Student Learning: Introduction to rubrics*. Sterling, Virginia: Stylish Publishing doi <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9647.2007.00326.x>

Stichting CAP (2015). *Krachten gebundeld in nieuwe stichting voor aangepast paardrijden*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <http://www.stichtingcap.nl/index.php/12-algemeen/52-automatisch-genereren-vanuit-titel>

Stichting CAP (z.d.). *Wat we doen*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <http://www.stichtingcap.nl/index.php/wat-we-doen>

Stichting HandiCAP (2017). *Momenteel hebben we 13 paarden in eigendom*. Geraadpleegd op 24 oktober 2017, van <http://www.stichtinghandicap.nl/paarden>

Stichting Huifbed De Meierij (z.d.). *Onze paarden*. Geraadpleegd op 10 juni 2017, van <http://www.huifbed-meierij.nl/over-shdm/onze-paarden/>

Stichting Huifbedrijven Hoeksche Waard (2017a). *Opleiding tot huifbedrijder*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://www.huifbedrijven.hoekschewaard.nl/opleiding.php>

Stichting Huifbedrijven Hoeksche Waard (2017b). *Collega-huifbedrijders*. Geraadpleegd op 27 maart 2017, van <http://www.huifbedrijven.hoekschewaard.nl/collegahuifbedrijders.php>

Stichting "in het zadel" (z.d.). *De stichting*. Geraadpleegd op 11 mei 2017, van <http://stichtinginhetzadel.nl/over%20ons/index.html>

Stichting Veilige Paardensport (z.d.). *Voor accommodatiehouders*. Geraadpleegd op 25 maart 2017, van <http://www.veiligpaardrijden.nl/home/voor-accommodatiehouders/>

Suwala, M., Górecka-Bruzda, A., Walczak, M., Ensminger, J. & Jerzierski, T. (2016). A desired profile of horse personality – A survey study of Polish equestrians based on a new approach to equine temperament and character. *Elsevier Applied Animal Behaviour Science*, 180, 65-77. doi: <http://doi.org/10.1016/j.applanim.2016.04.011>

Tellington-Jones, L. & Taylor, S. (2009). *Getting in TTouch with your horse*. North Pomfret: Trafalgar Square Books.

Temporini, R. (2006). *Menpaard in opleiding*. Eerbeek: Media Boekservice.

The Association of Professional United Pet Sitters (2011). *Buying A Horse Evaluation Checklist*. Geraadpleegd op 9 oktober 2017, van <http://petsits.com/horsebuying/BuyingAHorseEvaluationChecklist.pdf>

TDI (2017a). New TDI test. Gevonden op 9 oktober 2017, van <http://www.tdi-dog.org/HowToJoin.aspx?Page=New+TDI+Test>

TDI (2017b). Testing requirements Gevonden op 9 oktober 2017, van <http://www.tdi-dog.org/HowToJoin.aspx?Page=Testing+Requirements>

Thomas, L. (2013). *De kracht van dressuur: stel rijkunst in dienst van je paard voor het bereiken van optimaal effect*. Amersfoort: Bloemendal.

Van Daalen, T. & Van Muiswinkel, K. (2010). *Van hoofd tot staart: Hals- en rugproblemen bij paarden*. Doetinchem: Eisma Businessmedia

Van Dale (2017). *Betekenis 'temperament'*. Geraadpleegd op 14 april 2017, van <http://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/betekenis/nederlands/temperament>

Van den Bergh, D. (2015). *Ouderdomsgebreken*. Gevonden op 23 mei 2017, van <http://www.dehoefslag.nl/verzorging/ouderdomsgebreken-2.html>

Van den Hof, G. (2017). *Waarom bokken paarden?*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/instructie/waarom-bokken-paarden/24030/>

Van der Toorn, A. (2012). *Kijken door de ogen van het paard*. Eerbeek: Media Boekservice.

Van Dierendonck, M., Laarakker, E. & Voest, E. (2009). *Het tevreden paard: paardenwelzijn in de praktijk*. 's Graveland: Fontaine.

Van Ginkel, V. & Meijers, B. (2013). *Paardenwelzijn tijdens het huijbedrijven* (Bachelorscriptie)[SAM-HAO]. Diermanagement, Van Hall Larenstein, Leeuwarden. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <http://www.samhao.nl/webopac/MetaDataEditDownload.csp?file=2:123017:1>

Van Nassau, R. (2004). *Hoefproblemen: bouw van de hoef, bekappen en beslaan, hoefproblemen en oplossingen*. Utrecht: Forte.

Vereniging Arabische Volbloedpaarden Stamboek Nederland (z.d.). *Het Arabische Volbloedpaard*. Geraadpleegd op 29 juni 2017, van <http://www.avswb.nl/?c=89&id=33>

Vereniging Eigen Paard (z.d.). *Disciplines*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van <http://verenigingEigenpaard.nl/kennisbank/paardensport/de-wedstrijdsport/disciplines/>

Versluis-Borsboom, N. (2016a). *Tips van de bereden politie voor een 'bomproof' paard*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.dressuur.nl/artikelen/algemeen-artikelen/tips-bereden-politie-bomproof-paard/7701/>

Versluis-Borsboom, N. (2016b). *Spanning, een veel voorkomend probleem*. Geraadpleegd op 22 juni 2017, van <http://www.dressuur.nl/berichten/spanning-voorkomend-probleem/4698/>

Versluis-Borsboom, N. (2016c). *Gebruik Passieve hulpen als beloning*. Geraadpleegd op 1 mei 2017, van <http://www.dressuur.nl/artikelen/rijtechnisch/gebruik-passieve-hulpen-als-beloning/8474/>

Veurman, J. (2008). *Welkom op deze website*. Geraadpleegd op 4 april 2017, van <http://www.jantsje-veurman.nl/>

Visio (z.d.). *Vrijtijdsbesteding*. Geraadpleegd op 9 mei 2017, van [https://www.visio.org/nl-nl/wonen-dagbesteding/woonlocaties/de-blauwe-kamer/vrijtijdsbesteding-\(1\)](https://www.visio.org/nl-nl/wonen-dagbesteding/woonlocaties/de-blauwe-kamer/vrijtijdsbesteding-(1))

Visser, E.K., Van Reenen C.G., Rundgren, M., Zetterqvist, M., Morgan, K. & Blokhuis, H.J. (2003). Responses of horses in behavioural tests correlate with temperament assessed by riders. *Equine Veterinary Journal*, 35(2), 176-183. doi: <http://www.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2746/042516403776114108/full>

VoerVergelijk (2009). *ConditieScore*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van <http://www.voervergelijk.nl/informatie/48/conditiescore>

Wageningen UR Livestock Research (2012). *Welzijnsmonitor Paardenhouderij: het meetprotocol*. Geraadpleegd op 9 oktober 2017, van <http://edepot.wur.nl/238619>

Wet bescherming persoonsgegevens. (2000, 6 juli). Geraadpleegd op 2 mei 2017, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0011468/2017-03-10#Hoofdstuk2>

Wintraecken, D.H.G. & Mulderij, N.L.H. (2012). *DierEnEffect: waarom dieren effectief ingezet kunnen worden in de hulpverlening*. Geraadpleegd op 30 maart 2017, van <http://www.aaizoo.nl/wp-content/uploads/2016/12/DierEnEffect-1.pdf>

Zeitler-Feicht, M.H. (2004). *Horse Behaviour explained: origins treatment, and prevention of problems*. Londen: Manson Publishing Ltd.

Bijlage I: Definitielijst

Beleren	Beleren is het paard aanleren om een mens op zijn rug te dragen of een wagen te trekken. Bij het paardrijden wordt dit ook wel inrijden genoemd.
Body Condition Score	Een scoreformulier met vijf schalen, om de lichaamsconditie van een dier mee te scoren. (Carroll & Huntington, 1988; Steenbergen & Hulsen, 2012)
Bouw	Met de bouw van het paard wordt bedoeld hoe het paard lichamelijk is gebouwd. Wanneer het paard een correcte beenstand heeft en alles in verhouding is, is het paard harmonisch gebouwd. (Hermsen, 2000; Steenbergen & Hulsen, 2012)
Cresty Neck Score	Een scoreformulier met vijf schalen om de lichaamsconditie van een dier mee te scoren aan de hand van vet in de nek. (Carroll & Huntington, 1988; Paarden Kennis Centrum, z.d.)
Draagkracht	Het gewicht dat een paard op zijn rug kan dragen. Dit is maximaal 20% van het lichaamsgewicht van een paard. (Powell, Bennett-Wimbush, Peeples & Duthie, 2008)
Equicoaching	Equicoaching is een vorm van coaching waarbij paarden worden ingezet. Coaching vindt niet plaats op het paard, maar ernaast. Bij de coaching draait het om de interactie tussen mens en paard waarbij gewerkt kan worden aan bewustwording van eigen gevoelens, gedrag aan denken. (Equicoaching International, 2015)
Equithérapie	Equithérapie is een vorm van therapie waarbij er op het paard oefeningen worden uitgevoerd. Hierbij staat het contact tussen mens en paard centraal en wordt gebruikt om therapeutische effecten te bereiken die zowel psychisch als lichamelijk invloed kunnen hebben. Dit gebeurt altijd onder leiding van een equithérapeut. (SHP-E(NL), 2017b)
Figuur	Een figuur is een bepaald patroon, dat gereden kan worden, in de paardensport. Hierbij kan gedacht worden aan een cirkel of een (diagonale) lijn. Deze term wordt veel gebruikt in de dressuur om de route te beschrijven, die een paard moet lopen tijdens een oefening.
Groen paard	Een onbeleerd paard. Een paard dat niet geleerd heeft om voor een wagen te lopen of een ruiter te dragen.
Harnachement	De benodigdheden om met het paard te gaan rijden of mennen, hierbij kan gedacht worden aan het zadel, het hoofdstel en het tuig voor het mennen.
Hulpen	Hulpen zijn signalen die de ruiter doorgeeft aan het paard, via de benen, zit, handen en stem (Versluis-Borsboom, 2016c)

Inspannen	Wanneer een paard wordt ingespannen dan wordt deze klaar gemaakt om te gaan mennen. Het paard wordt eerst opgetuigd, het paard krijgt dan het benodigde harnachement voor het mennen. Inspannen is wanneer het paard wordt vastgemaakt aan de wagen en klaar is om te gaan.
Klinische keuring	Bij een klinische keuring onderzoekt een dierenarts een pony of paard op lichamelijke afwijkingen en andere afwijkingen. (Enckevort, 2005)
Longeren	Bij het longeren loopt het paard regelmatige cirkels om de ruiter aan een lange lijn, de longeerlijn.
Opstapperron	Een opstapperron kan zowel verplaatsbaar als vast zijn en is een verhoogd platform waarvan een persoon op een paard kan stappen. Het platform is groot genoeg dat er ruimte is voor een rolstoel. Vaak is er een rolstoelhelling, maar sommige opstapperrons zijn elektronisch en werken als een lift.
Paddock	Een paddock is een klein, onoverdekt, omheind stuk grond, meestal met een bodem van zand, waar een paard los in kan staan.
Pijpbeen	Het pijpbeen is het bot in het paardenbeen dat loopt vanaf de koot tot aan de knie in het voorbeen en vanaf de koot tot het spronggewricht in het achterbeen. Dit is te vergelijken met het scheenbeen van de mens.
Rijbak	Ook wel bak, rijbaan, piste of ring genoemd, is een trainingsruimte voor het paard. De rijbak is meestal 20 x 40 meter of 20 x 60 meter, heeft een stevige omheining, een bodem van zand of een andere speciale bodem en is niet, geheel of gedeeltelijk overdekt.
Singel	Een singel is een riem die onder de buik van het paard door gaat. Deze kan onderdeel zijn van het zadel en van harnachement voor het mennen.
Spronggewricht	Het spronggewricht van het paard is het gewricht dat zich aan de voorkant van het achterbeen bevindt, bovenaan het pijpbeen, waar het been naar voren buigt.
Stokmaat	De stokmaat, ook wel schofthoogte genoemd, is de gemeten lengte van de grond tot de bovenkant van de schoft. De schoft van het paard is het hoogste punt van de rug en bevindt zich op de overgang van hals naar rug, boven de schouder van het paard. (Hermsen, 2000)
Tillift	Een tillift is een hulpmiddel waarmee personen middels een draagdoek opgetild en verplaatst kunnen worden.
Weven	Het paard plaatst zijn gewicht afwisselend van het ene voorbeen op het andere voorbeen waarbij zijn hoofd van links naar rechts of andersom, meebeweegt.

Bijlage II: Overzicht onderzoekspopulatie

De vastgestelde onderzoekspopulatie paardrijden voor gehandicapten.

Groen - Doet ook huifbedrijven

Verschillend - Meer dan vier verschillende paardenrassen

Naam bedrijf/stichting	Provincie	Plaats	Paardenras	Hoeveel paarden	Hoeveelheid instructeurs	Bijzonderheden
Aangepast Paardrijden bij Jet	Noord-Brabant	Teteringen	Haflinger Fjord	2	1	Is IPG maar niet aangesloten bij FPG
Jantsje Veurman	Friesland	Oentsjerk	Verschillend	12	1	Is IPG maar niet aangesloten bij FPG
Manege De Binckhorst	Noord-Brabant	Rosmalen	Tinkers Haflinger	4	1	
Manege Hartenhoeve	Gelderland	Deil	Verschillend	Onbekend	Onbekend	Ook zorgboerderij, wonen etc.
Nationaal Centrum Paardrijden voor Gehandicapten	Gelderland	Arnhem	Verschillend	Onbekend	Onbekend	
Prinses Magriet Manege	Drenthe	Westerbork	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Zorgboerderij, logeerhuis
Rijvereniging De Hazelaar	Zuid-Holland	Rotterdam	Verschillend	20	7	
RSVG Zuid-Limburg	Limburg	Sittard	Verschillend	7	Onbekend	Dagbesteding
SPG Apeldoorn	Gelderland	Apeldoorn	Tinker	1	2	Staat één paard maar waarschijnlijk zijn dit er meer
SPG De Blijde Ruiters	Noord-Holland	Zaandam	Verschillend	10	2	
SPG de Boerskotten	Overijssel	Oldenzaal	Fjorden, Welsh, KWPN, Haflinger	8	6	Vermelden bijscholing paarden op website
SPG Den Haag	Zuid-Holland	Den Haag	Verschillend	12	4	
SPG Deventer-Gorssel	Gelderland	Eefde	Verschillend	11	4	Veel verschillende rassen
SPG Emmen	Drenthe	Emmen	Verschillend	9	Onbekend	
SPG Hardenberg e.o	Overijssel	Hardenberg	Onbekend	9	3	
SPG Het Vrolijke Ruitertje	Noord-	Wouwse Plantage	Verschillend	26	Onbekend	3 verschillende locaties

	Brabant	& Etten-Leur & Hoogerheide				
SPG Schouwen Duiveland	Zeeland	Dreischor	Verschillend	23	Onbekend	
SPG Kennemerland	Noord-Holland	Santpoort & Bentveld	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
SPG Langstraat	Noord-Brabant	Kaatsheuvel	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
SPG Leiden e.o.	Zuid-Holland	Leiden	Verschillend	7	2	Hebben momenteel nog een erg jong paard ertussen
SPG Martinus	Groningen	Thesinge	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Erg weinig informatie
SPG NederVeluwe	Gelderland	Heteren	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Erg weinig informatie
SPG Oost Brabant	Noord-Brabant	Eindhoven	Verschillend	26	3	
SPG Oost-Achterhoek	Gelderland	IJzerlo	Onbekend	Onbekend	2	
SPG Rijssen-Holten	Overijssel	Markelo	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Is IPG maar niet aangesloten bij FPG
SPG 't Hoefijzer	Overijssel	Zwolle	Verschillend	15	Onbekend	
SPG 't Leijerweerd	Overijssel	Enter	Onbekend	Onbekend	4	
SPG 't Ros Beyaert	Gelderland	Epe	Verschillend	4	1	
Stichting Aangepast Paardrijden , Steenwijk	Overijssel	Steenwijk	Onbekend	Onbekend	1	Website werkt niet als je op koppen klikt
Stichting Aangepast Paardrijden Kampen e.o	Overijssel	Kampen	Verschillend	7	2	Dagbesteding
Stichting Arduin	Zeeland	Vlissingen	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Zorgorganisatie
Stichting Ariane de Ranitz	Utrecht	Groenekan	Verschillend	57	3	
Stichting Balansruiters	Flevoland	Emmeloord	Verschillend	8	2	
Stichting Centaur	Noord-Brabant	Veghel (Mariaheide)	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Stichting De Kapberg	Overijssel	Hengelo	Verschillend	8	4	Connemara pony
Stichting De Stalvrienden	Noord-Brabant	Veldhoven	Verschillend	8	Onbekend	
Stichting Elisabeth Ruiterkampen	Drenthe	Westerbork	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Stichting Het Winnend Paard	Overijssel	Denekamp	Onbekend	Onbekend	Onbekend	

Stichting In Het Zadel	Noord-Holland	Heemskerk	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Stichting "in het zadel"	Noord-Holland	Venhuizen	Verschillend	4	1	Is IPG maar niet aangesloten bij FPG
Stichting Klein Hermana	Friesland	Minnertsga	Onbekend	Onbekend	1	Dagbesteding
Stichting Manege het Roessingh	Overijssel	Enschede	Verschillend	12	5	
Stichting manege Onder de Linde	Friesland	Beetsterzwaag	Verschillend	11	4	
Stichting Manege Seurenheide	Limburg	Well	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Stichting Sportclub Gehandicapten Gooi en Eemland	Utrecht	Bussem	Verschillend	21	5	
Vereniging De Groene Hart Ruiters	Zuid-Holland	Waddinxveen	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Vereniging Lis Hartel	Utrecht	Doorn	Verschillend	15	3	Verschillende rassen die niet zo snel voorkomen op andere bedrijven
VPG Amsterdam	Noord-Holland	Amsterdam	Verschillend	15	25	
De Boldermanege	Zuid-Holland	Slidrecht	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
SPG IJsselmuiden	Overijssel	IJsselmuiden	Tinkers Haflingers	13	Onbekend	
SPG Meppel	Drenthe	Meppel	Fjord Haflinger Tinker KWPN	7	2	
Stichting Centra voor Aangepast Paardrijden	Gelderland	Nijmegen	Verschillend	19	5	
Stichting De Gravenruiters	Overijssel	Almelo	Onbekend	Onbekend	3	
Stichting HandiCAP	Noord-Brabant	Tilburg	Verschillend	13	5	
Stichting Hippisch Therapeutisch Centrum Prinses Maxima	Utrecht	Den Dolder	Verschillend	21	3	
Stichting Manege Zandewierde	Gelderland	Nieuw-Wehl	Onbekend	Onbekend	Onbekend	

De vastgestelde onderzoekspopulatie huifbedrijven.

Zwart - Doet enkel huifbed rijden

Blauw - Doet ook paardrijden, maar niet aangesloten bij FPG

Groen - Doet ook FPG paardrijden

Verskillend - Meer dan vier verschillende paardenrassen

Naam bedrijf/stichting	Provincie	Plaats	Paardenras	Hoeveel paarden	Systeem	Dagen aan het werk	Bijzonderheden
Hippisch Centrum Simonshaven	Zuid-Holland	Simonshaven	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Huifkarrenbedrijf De Noorse Fjord	Noord-Holland	Hilversum	Fjorden	7	Onbekend	Onbekend	
Manege 't Huifbed	Noord-Brabant	Oijen	Welsh & Haflingers	4	Trek	1	
Stichting De Meierij	Noord-Brabant	Rosmalen	Tinkers & Shetlanders	6	Trek	3 tot 5	
Stichting Dupla	Noord-Holland		Fjorden	6	Beide	Onbekend	Rijdt op locatie
Stichting Huifbedrijven Barneveld	Gelderland	Barneveld	Haflingers & Tinkers	4	Duw	Onbekend	
Stichting Huifbedrijven De Bevelanden	Zeeland	Kamperland	Fjorden	4	Trek	1	
Stichting Huifbedrijven De Vosjes	Noord-Brabant	Biezenmortel	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Rijdt op locatie
Stichting Huifbedrijven Goeree-Overflakkee	Zuid-Holland	Ouddorp	Tinkers	2	Trek	Onbekend	
Stichting Huifbedrijven Hoeksche Waard	Zuid-Holland	Numansdorp	Fjorden	2	Duw	6	
Stichting Huifbedrijven Walcheren	Zeeland	Veere	Onbekend	Onbekend	Trek	Onbekend	
Stichting Manege Zonder Drempels	Gelderland	Bennekom	Tinkers & Haflingers	15	Duw	Onbekend	
Visio De blauwe Kamer	Noord-Brabant	Breda	Shetlanders	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
SPG IJsselmuiden	Overijssel	IJsselmuiden	Haflingers & Tinkers	13	Trek	4	

SPG Meppel	Drenthe	Meppel	Onbekend	7	Onbekend	Onbekend	
Stichting Bolderhoeve	Zuid-Holland	Slidrecht	Fjorden	onbekend	Trek	Onbekend	Onderdeel zorgorganisatie, kinderboerderij etc
Stichting Centra voor Aangepast Paardrijden	Gelderland	Nijmegen	Verskillend	19	Onbekend	9	
Stichting De Gravenruiters	Overijssel	Almelo	Onbekend	onbekend	Onbekend	Onbekend	
Stichting HandiCAP	Noord-Brabant	Tilburg	Onbekend	13	Onbekend	2	
Stichting Manege Zandewierde	Gelderland	Nieuw-Wehl	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Stichting Ruitersport Centrum Denedal	Utrecht	Den Dolder	Onbekend	21	Duw	Onbekend	Veel meer activiteiten
Stal Breimer	Friesland	Tjerkgaast	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend	
Stichting Huifbedrijven Donkhorst	Noord-Brabant	Haghorst	Onbekend	Onbekend	Trek	Onbekend	
Stichting IPSE	Zuid-Holland	Nootdorp	Merens & Haflingers	7	Onbekend	3	Op zoek naar nieuwe paarden & onderdeel zorgorganisatie
Manege Stal Flicka	Zuid-Holland	Hellevoetsluis	Onbekend	Onbekend	Duw	6	
Paard- en Dagbestedingcentrum Bûtenút	Friesland	Oenkerk	Onbekend	Onbekend	Onbekend	Onbekend	

In het geval dat een organisatie naast huifbedrijven ook paardrijden voor gehandicapten aanbiedt of andersom, is het niet duidelijk vast te stellen hoeveel paarden er worden ingezet bij het huifbedrijven. Het is niet realistisch om ervan uit te gaan dat alle paarden binnen die organisatie geschikt zijn voor onder het huifbed.

Bijlage III: Topiclijst

Datum Interview:			
Interviewer 1:			
Interviewer 2:			
Begintijd interview:		Eindtijd interview:	

Gegevens geïnterviewde

Naam:	
Opleiding(en):	
Organisatie:	
Functie:	

- Introductie
- Privacy gegevens en opnames
- Wat is voor u het perfecte paard in de zorg?
- Waarop worden paarden geselecteerd?
- **Vaardigheden**
- Wat moet een paard in de zorg kunnen?
- Wat verstaat u onder basisvaardigheden van een paard? (wat moet elk paard kunnen, ongeacht gebruiksdoel)
- Welke basisvaardigheden zijn vereist?
- Wanneer is voor u een paard verkeersmak?
- Wat is voor u een bomproof paard?
- Hoe belangrijk vindt u het dat een paard lang stil kan blijven staan wanneer dat wordt gevraagd?
- Wordt er beoordeeld of een paard gemakkelijk aan nieuwe gebruiksoBJECTEN kan wennen en hoe wordt dit gedaan?
- Aan welke alternatieve opstapmogelijkheden moet een paard wennen?
- **Wilt u een paard dat al ervaring heeft met het tweespanmennen of een totaal groen paard?**
- **Maakt het voor u uit of een paard gewend is aan het wel of niet dragen van oogkleppen?**
- **Is het voor u belangrijk dat een paard zowel bij paardrijden voor gehandicapten als bij het hufbedrijven kan worden ingezet?**
- Wat is het minimaal gewenste niveau van een paard in de zorg? (B.L.M.Z?)
- Welke vaardigheden spelen een grote rol in uw keuze?
- Welke vaardigheden zijn voor u minder belangrijk?
- **karaktereigenschappen**
- Hoe beoordeelt u het karakter van het paard?

- In ons onderzoek nemen we voor karakter specifiek 8 dimensies mee gebaseerd op een onderzoek naar het gewenste paardenpersoonlijkheidsprofiel. Deze zijn: energie, angst, gevoeligheid en aanpassingsvermogen, onderdanigheid, agressie, menselijk contact zoeken en zelfredzaamheid.
- Zijn er naast deze acht nog andere eigenschappen waar u op let?
- Wat vindt u de allerbelangrijkste karaktereigenschap(en) van een paard in de zorg?
- Welke zijn minder belangrijk?

- **Gedragskenmerken**
- Welk gedrag wilt u absoluut niet zien bij paarden die aan het werk zijn/in omgang/ op stal zijn? (Steigeren, bokken?)
- Welk gedrag bij paarden in de zorg ziet u het liefst?
- Als een paard iets engs ziet, wat mag hij dan absoluut niet doen?
- Als een paard iets engs ziet, hoe zou uw ideale zorgpaard reageren?
- Hoe gespannen mag een paard zijn tijdens het werk? Hoe lang mag deze spanning aanhouden?
- In hoeverre staat u vluchtgedrag tijdens het werk toe?
- Mag een paard van u shyen? Shyen is wanneer een paard op eigen initiatief van iets wegdraait of wegspringt.
- Als een paard een stereotype gedrag heeft zoals het slaan tegen de stalmuren of luchtzuigen, hoe erg vindt u dat?
- In hoeverre beïnvloed singelnijd en voernijd uw keuze voor een paard?
- Welk gedragingen spelen een grote rol in uw keuze?
- Welke gedragingen vindt u minder belangrijk?

- **Bewegingskarakteristiek**
- Bij bewegingskarakteristiek wordt er gekeken naar de gangen van het paard, of deze gelijkmatig zijn en hoe hoog het paard opgooit. Wat is voor u het belangrijkste om naar te kijken bij de beweging van het paard wanneer u deze gaat uitkiezen?
- Hoe beoordeelt u de gangen van het paard? Waar wordt op gelet?
- **Waar let u op qua beweging wanneer een paard voor onder het hufbed wordt geselecteerd?**
- Hoe belangrijk vindt u de bewegingskarakteristiek?
- Wat wil u absoluut niet zien in de beweging van het paard?
- Wat vindt u minder erg om te zien, qua afwijking, in de beweging van het paard?
- Als een paard hanetred heeft, in hoeverre beïnvloedt dat de uw keuze?
- Wanneer het paard een afwijkende gang vertoont zoals een maaiende gang of een kruisende gang, hoe beïnvloedt dat uw keuze?

- **Fysieke kenmerken**
- Welke minimale/maximale stokmaat moet een paard of pony in de zorg hebben?
- Welke minimale/maximale leeftijd moet een paard of pony hebben voordat u hem aanschaft?
- Hoeveel invloed heeft de breedte van een paard?
- In hoeverre speelt warmbloed/koudbloed of volbloed een rol in de keuze voor een paard?
- Welke richtlijn gebruikt u om de draagkracht/**trekkracht** van een paard te bepalen?
- In hoeverre beïnvloedt het geslacht van een paard uw keuze?
- Wat is het ideaal/onacceptabel exterieur van een paard?
- Welke beenstanden vindt u acceptabel/onacceptabel?
- In hoeverre speelt de kwaliteit van de hoeven van een paard een rol?
- Welke lichamelijke conditie is het meest gewenst bij een paard?
- Welke lichamelijke conditie is acceptabel/onacceptabel?
- Welke fysieke kenmerken spelen een grote/kleine rol in uw keuze?
- In hoeverre beïnvloedt de uitkomst van een klinische keuring uw keuze?

- Wat is meer en minder belangrijk van eerder benoemde kwaliteiten?
- Hoe bent u terecht gekomen in de paardenwereld? Of zorg?
- Bedankt & afsluiting

Bijlage IV: Informed Consent

Geachte heer/mevrouw,

Dit onderzoek gaat over de selectiecriteria van paarden die ingezet worden onder het huifbed en bij paardrijden voor gehandicapten. Het onderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek en interviews. Het interview duurt 45 minuten. Van het interview wordt een geluidsopname gemaakt. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de selectiecriteria voor paarden die onder het huifbed lopen en paarden die worden ingezet bij het paardrijden voor gehandicapten. Met de informatie die verkregen is uit de literatuur en interviews wordt een beoordelingsinstrument gecreëerd. Het doel is om hiermee de selectie van paarden gemakkelijker en overzichtelijker te maken. Met dit onderzoek willen wij een bijdrage leveren aan de sector.

Mocht u van tevoren nog vragen hebben, dan kunt u die stellen.

Uw deelname aan dit onderzoek is vrijwillig.

Het onderwerp van dit onderzoek betreft de selectiecriteria voor paarden in de zorg.

U geeft de interviewers toestemming om tijdens het interview gegevens te verzamelen over de selectiecriteria van zorgpaarden en om geluidsopnames te maken.

U mag ten alle tijden uw deelname stoppen.

Na de verwerking van de gegevens worden de originele geluidsopnames verwijderd en deze worden niet verstrekt aan derden.

De verzamelde gegevens worden anoniem verwerkt.

Na het lezen van de Informed Consent begrijpt u wat uw rechten zijn.

Wanneer u uw handtekening zet, gaat u akkoord met de voorwaarden van dit onderzoek en bevestigt u uw deelname.

Vooraf aan het interview ontvangt u een kopie van deze Informed Consent.

Met uw toestemming vermelden wij uw naam en/of de naam van de organisatie in het voorwoord van onze scriptie om u te bedanken.

Ik geef **wel/geen** toestemming om mijn naam **en/of** de naam van de organisatie in het voorwoord te vermelden. (Doorhalen wat niet van toepassing is.)

Handtekening

Datum:

Naam:

Namen onderzoekers:

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing

Bijlage V: Eerste e-mail contact potentiële deelnemers

Paardrijden voor gehandicapten

Onderwerp: deelname afstudeeronderzoek selectiecriteria paarden in de zorg

Geachte heer/mevrouw,

Voordat wij u vertellen waarom u deze mail krijgt, stellen wij ons eerst even voor. Wij zijn Jessica Gibbels en Xi-Qi Niesing. Wij zijn laatstejaars diermanagementstudenten op Hogeschool Van Hall Larenstein te Leeuwarden. Diermanagement is een managementopleiding gericht op non-productie dierbedrijven en organisaties, waarbij de nadruk gelegd wordt op het waarborgen van het dierenwelzijn. Onze specialisatie is Dieren in de Zorg, dit houdt in dat wij ons voornamelijk richten op organisaties waarbij dieren in de zorg worden ingezet.

Wij zijn bezig met ons afstudeeronderzoek naar selectiecriteria voor paarden die worden ingezet bij het huifbedrijven en bij paardrijden voor gehandicapten. Tijdens één van onze stages is naar voren gekomen dat er vrijwel geen specifieke eisen en richtlijnen zijn vastgelegd voor paarden in de zorg. In de literatuur staat dat paarden 'mensgericht', 'braaf' en 'speciaal getraind' moeten zijn. Echter, deze definities worden niet verder toegelicht. Met ons afstudeeronderzoek willen wij niet alleen begrippen definiëren, maar gaan wij ook een beoordelingsinstrument creëren. Met dit beoordelingsinstrument hopen wij dat het in de toekomst gemakkelijker en overzichtelijker wordt om geschikte paarden te selecteren.

Wij willen graag bij u op bezoek komen en binnen uw organisatie een interview afnemen bij iemand die actief betrokken is bij de selectie van nieuwe paarden, die worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten. Dit interview zal ongeveer 45 minuten in beslag nemen. De vragen hebben betrekking op de volgende vijf categorieën: gedragskenmerken, karaktereigenschappen, bewegingskarakteristiek, vaardigheden en fysieke kenmerken.

Met uw deelname kunt u een bijdrage leveren aan de sector. Als dank kan uw naam en/of de naam van de organisatie in het voorwoord van onze scriptie worden vermeld. Na afronding van ons onderzoek kunnen wij ook de scriptie met het beoordelingsinstrument naar u toe sturen.

Uw gegevens worden anoniem en vertrouwelijk verwerkt. Hiervoor is een Informed Consent opgesteld, deze is bijgevoegd als bijlage. De Informed Consent kunt u vooraf lezen, deze bevat aanvullende informatie over uw privacy en uw rechten. Wanneer u ervoor kiest om deel te nemen aan dit onderzoek, wordt de Informed Consent ondertekend voordat het interview begint.

Wij zijn beschikbaar op de werkdagen van 11 juli tot en met 28 juli. In overleg zijn er ook andere data mogelijk. Uw reactie en eventuele vragen over het onderzoek, kunt u mailen naar de volgende e-mailadressen: jessica.gibbels@hvhl.nl en xi-qi.niesing@hvhl.nl
Graag horen we van u of u deel wilt nemen aan dit onderzoek.

Met vriendelijke groeten,

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing

Huifbedrijven

Onderwerp: deelname onderzoek selectiecriteria paarden in de zorg

Geachte heer/mevrouw,

Voordat wij u vertellen waarom u deze mail krijgt, stellen wij ons eerst even voor. Wij zijn Jessica Gibbels en Xi-Qi Niesing. Wij zijn laatstejaars diermanagementstudenten op Hogeschool Van Hall Larenstein te Leeuwarden. Diermanagement is een management opleiding gericht op non-productie dierbedrijven en organisaties, waarbij de nadruk gelegd wordt op het waarborgen van het dierenwelzijn. Onze specialisatie is Dieren in de Zorg, dit houdt in dat wij ons voornamelijk richten op organisaties waarbij dieren in de zorg worden ingezet.

Wij zijn bezig met ons afstudeeronderzoek naar selectiecriteria voor paarden die worden ingezet bij het huifbedrijven en bij paardrijden voor gehandicapten. Tijdens één van onze stages is naar voren gekomen dat er vrijwel geen specifieke eisen en richtlijnen vastgelegd zijn voor paarden in de zorg. In de literatuur staat dat paarden 'mensgericht', 'braaf' en 'speciaal getraind' moeten zijn. Echter, deze definities worden niet verder toegelicht. Met ons afstudeeronderzoek willen wij niet alleen begrippen definiëren, maar gaan wij ook een beoordelingsinstrument creëren. Met dit beoordelingsinstrument hopen wij dat het in de toekomst gemakkelijker en overzichtelijker wordt om geschikte paarden te selecteren.

Wij willen graag bij u op bezoek komen om binnen uw organisatie een interview af te nemen bij iemand die actief betrokken is bij de selectie van nieuwe paarden, die worden ingezet het huifbedrijven. Dit interview zal ongeveer 45 minuten in beslag nemen. De vragen hebben betrekking op de volgende vijf categorieën: gedragskenmerken, karaktereigenschappen, bewegingskarakteristiek, vaardigheden en fysieke kenmerken.

Met uw deelname kunt u een bijdrage leveren aan de sector. Als dank kan uw naam en/of de naam van de organisatie in het voorwoord van onze scriptie worden vermeld. Na afronding van ons onderzoek kunnen wij ook de scriptie met het beoordelingsinstrument naar u toe sturen.

Uw gegevens worden anoniem en vertrouwelijk verwerkt. Hiervoor is een Informed Consent opgesteld, deze is bijgevoegd als bijlage. De Informed Consent kunt u vooraf lezen, deze bevat aanvullende informatie over uw privacy en uw rechten. Wanneer u ervoor kiest om deel te nemen aan dit onderzoek, wordt de Informed Consent ondertekend voordat het interview begint.

Wij zijn beschikbaar op de werkdagen van 11 juli tot en met 28 juli. In overleg zijn er ook andere data mogelijk. Uw reactie en eventuele vragen over het onderzoek, kunt u mailen naar de volgende e-mailadressen: jessica.gibbels@hvhl.nl en xi-qi.niesing@hvhl.nl. Graag horen we van u of u deel wilt nemen aan dit onderzoek.

Met vriendelijke groeten,

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing

Bijlage VI: Topicformulier deelnemers

- **Wat is voor u het perfecte paard in de zorg?**
- **Vaardigheden**
 - basisvaardigheden
 - Verkeersmak, bomproof, stilstaan
 - Wennen aan nieuwe objecten
 - Alternatieve opstapmogelijkheden
 - (Menervaring of groen paard)
 - (Huifbedpaard/ Rijpaard)
 - Minimaal gewenste niveau van een paard in de zorg(B.L.M.Z?)
- **karaktereigenschappen**
 - Karakterbeoordeling
 - In ons onderzoek nemen we voor karakter specifiek 8 dimensies mee gebaseerd op een onderzoek naar het gewenste paardenpersoonlijkheidsprofiel. Deze zijn: **energie, angst, gevoeligheid en aanpassingsvermogen. onderdanigheid, agressie, menselijk contact zoeken en zelfredzaamheid.**
- **Gedragsskenmerken**
 - Paard aan het werk mag niet... (steigeren, bokken)
 - Paard in de wei of stal mag niet....
 - Wenselijk en onwenselijk gedrag
 - Gespannen paard
 - Vluchtgedrag
 - Shyen is wanneer een paard op eigen initiatief van iets wegdraait of wegspringt.
 - Stereotype gedragingen (luchtzuigen, slaan tegen stalmuren)
 - Singelnijd en voernijd
 - Belangrijke overwegingen
- **Bewegingskarakteristiek**
 - Bij bewegingskarakteristiek wordt er gekeken naar de gangen van het paard, of deze gelijkmatig zijn en hoe hoog het paard opgooit.
 - Beoordeling gangen paard
 - (Beweging huifbedpaard)
 - Bewegingskarakteristiek
 - Afwijkingen (afwijkende beweging, afwijkende gang of hanetred)
- **Fysieke kenmerken**
 - Stokmaat, leeftijd, Breedte
 - Koudbloed/warmbloed of volbloed
 - Draagkracht (en Trekkkracht)
 - Geslacht
 - Exterieur
 - Beenstanden en hoeven
 - Lichamelijke conditie en klinische keuring

Bijlage VII: Literatuur Logboek

Deze bijlage bestaat uit het literatuurlogboek dat is gestart op 22 mei.

Datum	22 mei 2017	Datum	23 mei
Onderwerp	Fysieke kenmerken	Onderwerp	Fysieke kenmerken & Bewegingskarakteristiek
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Shetlander stokmaat	Zoektermen	Rider conformation influence
Aantal hits	11.400	Aantal hits	370.00
Titel	Nederlands Shetland Pony Stamboek	Titel	Influence of Equine Conformation on Rider Oscillation and Evaluation of Horses for Therapeutic Riding
Soort bron	Website	Soort bron	Website wetenschappelijk artikel
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	22 mei	Datum	29 mei
Onderwerp	Fysieke kenmerken	Onderwerp	Fysieke kenmerken/inleiding
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google scholar
Zoektermen	Weight shetland pony	Zoektermen	Horseback riding conformatiion
Aantal hits	423.000	Aantal hits	8.370
Titel	Estimating a horse's weight	Titel	Influence of Equine Conformation on Rider Oscillation and Evaluation of Horses for Therapeutic Riding
Soort bron	PDF	Soort bron	PDF
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	22 mei	Datum	31 mei
Onderwerp	Karakter Fysieke kenmerken	Onderwerp	Gedrag
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Horse behaviour problem
Zoektermen	Paardsignalen	Zoektermen	Google Scholar
Aantal hits	1	Aantal hits	335.000
Titel	Paardsignalen	Titel	Horse behaviour explained
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	23 mei	Datum	31 mei
Onderwerp	Fysieke kenmerken	Onderwerp	Gedrag
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Ouder paard problemen	Zoektermen	Gevaarlijk paard gedrag
Aantal hits	288.000	Aantal hits	120.000
Titel	Ouderdomsgebreken	Titel	Gevaarlijk gedrag
Soort bron	Website	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	31 mei	Datum	2 juni
Onderwerp	Gedrag	Onderwerp	Bewegingskarakteristiek
Zoekmachine	Paard gedrag schrikken	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Google	Zoektermen	Paardebenen
Aantal hits	101.000	Aantal hits	1
Titel	Wat moet je doen met een bang paard dat snel schrikt, of angstig is?	Titel	Paardebenen
Soort bron	Website	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	31 mei	Datum	6 juni
Onderwerp	Gedrag	Onderwerp	Vaardigheden
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Paardrijden
Zoektermen	Paard gedrag bokken	Zoektermen	Greeni catalogus
Aantal hits	19100	Aantal hits	62
Titel	Waarom bokken paarden?	Titel	Paardrijden: basisopleiding voor ruiter en paard.
Soort bron	Website	Soort bron	boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	31 mei	Datum	6 juni
Onderwerp	Bewegingskarakteristiek	Onderwerp	Vaardigheden & fysieke kenmerken
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Greeni catalogus
Zoektermen	Equine locomotion	Zoektermen	Trekpaard
Aantal hits	3	Aantal hits	3
Titel	Equine locomotion	Titel	Het trekpaard
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	31 mei	Datum	6 juni
Onderwerp	Gedrag	Onderwerp	Algemeen
Zoekmachine	Paard gedrag schrikken	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Google	Zoektermen	Paard
Aantal hits	101.000	Aantal hits	252
Titel	Gedragsprobleem: wegspringen	Titel	Gebitsverzorging bij paarden: Herkennen Behandelen Voorkomen
Soort bron	Website	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	6 juni	Datum	7 juni
Onderwerp	Algemeen	Onderwerp	Algemeen
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Paard	Zoektermen	Paard
Aantal hits	252	Aantal hits	252
Titel	Van hoofd tot staart: hals en rugproblemen bij paarden	Titel	Hoefproblemen: bouw van de hoof, bekappen en beslaan, hoefproblemen en oplossingen.
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	6 juni	Datum	7 juni
Onderwerp	Algemeen	Onderwerp	Algemeen
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Paard	Zoektermen	Paard
Aantal hits	252	Aantal hits	252
Titel	Handboek paardenziekten in woord en beeld	Titel	Gezondheid en ziekte bij paarden: van ademhaling tot zenuwstelsel
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	6 juni	Datum	7 juni
Onderwerp	Algemeen	Onderwerp	Bewegingskarakteristiek
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Paard	Zoektermen	Paard
Aantal hits	252	Aantal hits	252
Titel	Hoefbevangenheid: begrijpen, genezen, voorkomen	Titel	Hoeven & hoefbeslag
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	7 juni	Datum	8 juni
Onderwerp	Algemeen	Onderwerp	Fysieke kenmerken
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Paard	Zoektermen	Horse pull weight
Aantal hits	252	Aantal hits	639.000
Titel	The horse in motion	Titel	Carriage weight & your horse
Soort bron	Boek	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	8 juni	Datum	10 juni
Onderwerp	Fysieke kenmerken	Onderwerp	Bewegingskarakteristiek Fysieke kenmerken
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Paard	Zoektermen	Paarden huifbed stap
Aantal hits	252	Aantal hits	1.180
Titel	De nieuwe encyclopedie van het paard	Titel	Onze paarden
Soort bron	Boek	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	8 juni	Datum	10 juni
Onderwerp	Vaardigheden, karakter, bewegingskarakteristiek	Onderwerp	Karaktereigenschappen Gedragskenmerken
Zoekmachine	Greeni catalogus	Zoekmachine	Greeni catalogus
Zoektermen	Mennen	Zoektermen	Horse Terms
Aantal hits	10	Aantal hits	7
Titel	Menpaard in opleiding	Titel	The horse dictionary
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	9 juni	Datum	10 juni
Onderwerp	Bewegingskarakteristiek	Onderwerp	Fysieke kenmerken
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Huifbedrijden paarden gangen	Zoektermen	Huifbedrijden gelijke hoogte
Aantal hits	266	Aantal hits	211
Titel	Huifbedrijden	Titel	Huifbedrijden
Soort bron	Website	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	10 juni	Datum	12 juni
Onderwerp	Bewegingskarakteristiek	Onderwerp	Karaktereigenschappen
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Huifbed paarden met gelijke stap	Zoektermen	Equine behaviour
Aantal hits	143	Aantal hits	17
Titel	Paardenwelzijn tijdens het huifbedrijden	Titel	Horse behaviour and welfare
Soort bron	PDF afstudeer scriptie	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	13 juni	Datum	15 juni
Onderwerp	Vaardigheden	Onderwerp	Fysieke kenmerken
Zoekmachine	Paardrijden gehandicapten begeleider op paard	Zoekmachine	Greeni catalogus
Zoektermen	Google	Zoektermen	Paardenkracht
Aantal hits	7.560	Aantal hits	2
Titel	Waarom paardrijden voor gehandicapten	Titel	PAARDenKRACHT werknemers met vier benen
Soort bron	Website	Soort bron	boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	15 juni	Datum	15 juni
Onderwerp	Vaardigheden	Onderwerp	Begripsbepaling
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Mennen	Zoektermen	Difference horse pony
Aantal hits	10	Aantal hits	19.200.000
Titel	Het aangespannen paard	Titel	What is the difference between a horse and a pony?
Soort bron	Boek	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	15 juni	Datum	15 juni
Onderwerp	Vaardigheden	Onderwerp	Inleiding
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Paardrijden perron	Zoektermen	What to look for in a sport horse
Aantal hits	40.000	Aantal hits	43.800.000
Titel	De paarden	Titel	21 sport horse conformation questions with John Madden
Soort bron		Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	jBetrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	15 juni	Datum	16 juni
Onderwerp	Fysieke kenmerken	Onderwerp	Gedragsskenmerken
Zoekmachine	Google scholar	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Bombproof horse	Zoektermen	Horse behavior
Aantal hits	2.440	Aantal hits	19
Titel	Steady your spooky horse	Titel	The Behaviour and Welfare of the Horse
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	16 juni	Datum	22 juni
Onderwerp	Vaardigheden en gedrag	Onderwerp	Gedragskenmerken
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Dressuur	Zoektermen	I get tense when my horse is tense
Aantal hits	30	Aantal hits	14.860.000
Titel	Basisboek dressuur: Op stal bij Tineke Bartels	Titel	How to reduce rider tension
Soort bron	Boek	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	16 juni	Datum	23 juni
Onderwerp	Gedragskenmerken	Onderwerp	Vaardigheden
Zoekmachine	Greeni catalogus	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Paardsignalen	Zoektermen	Mennen
Aantal hits	1	Aantal hits	10
Titel	Paardsignalen	Titel	Mennen met gevoel
Soort bron	Boek	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	22 juni	Datum	23 juni
Onderwerp	Gedrag	Onderwerp	Gedrag Vaardigheden
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	Spanning ruiter paard	Zoektermen	Paarden
Aantal hits	64.000	Aantal hits	591
Titel	Spanning, een veel voorkomend probleem	Titel	(van) Paarden houden: verantwoord omgaan met je paard of pony
Soort bron		Soort bron	Cursusboek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	22 juni	Datum	23 juni
Onderwerp	Inleiding	Onderwerp	Bewegingskarakteristiek
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google scholar
Zoektermen	Autisme spectrum Stoornis	Zoektermen	Faulty gait patterns horse
Aantal hits	105.000	Aantal hits	3.350
Titel	Wat is autisme (spectrum stoornis)	Titel	Diagnosis and Management of lameness in the horse
Soort bron	Website	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	29 juni	Datum	6 juli
Onderwerp	Fysieke kenmerken	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Arabisch volbloed stamboek	Zoektermen	Richtlijn voor richtlijn
Aantal hits	7.080	Aantal hits	999.000
Titel	Het Arabische volbloedpaard	Titel	Richtlijn voor richtlijnen
Soort bron	Website	Soort bron	PDF
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	29 juni	Datum	12 juli
Onderwerp	Fysieke kenmerken	Onderwerp	Vaardigheden
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	arabic full blood horse character	Zoektermen	How to bombproof your horse
Aantal hits	914.000	Aantal hits	1.960.000
Titel	Discover the magic of the Arabian horse...	Titel	How To Transform Your Dangerous Bundle of Nerves Into A Nearly BombProof Hercules!
Soort bron	Website	Soort bron	PDF
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	6 juli	Datum	12 juli
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Vaardigheden
Zoekmachine	Google Scholar	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Assessment tool rubrics	Zoektermen	Wat is een bomproof paard
Aantal hits	84.000	Aantal hits	9.560
Titel	An Assessment Tool to Save Grading Time, Convey Effective Feedback, and Promote Student Learning: Introduction to rubrics	Titel	Techniek achter 'bomproof' methode Tristan Tucker uitgelegd
Soort bron	Boek	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	6 juli	Datum	12 juli
Onderwerp	Beoordelingsinstrument	Onderwerp	Vaardigheden
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Developing an assessment tool	Zoektermen	Bomproof paard
Aantal hits	141.000.000	Aantal hits	13.000
Titel	Guide to developing assessment tools	Titel	Tips van de bereden politie
Soort bron	PDF	Soort bron	Website artikel
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	12 juli	Datum	27 september
Onderwerp	Vaardigheden	Onderwerp	Bewegingskarakteristiek
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Manege tillift	Zoektermen	Rad paard
Aantal hits	7.960	Aantal hits	863.000
Titel	Onze paarden	Titel	RAD ^{III}
Soort bron	Website	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	13 juli	Datum	28 september
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Vaardigheden
Zoekmachine	Biep.nu	Zoekmachine	Greeni
Zoektermen	An Assessment of reliability and validity of a rubric for grading APA style introductions	Zoektermen	Paard halthouden
Aantal hits	15	Aantal hits	251
Titel	An Assessment of reliability and validity of a rubric for grading APA style introductions	Titel	Groot handboek dressuur: Dresuuroefeningen van A tot Z
Soort bron	Wetenschappelijk Artikel	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	21 september	Datum	3 oktober
Onderwerp	Vaardigheden	Onderwerp	Onderdanig
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Dressuur klassen	Zoektermen	Submissive translate
Aantal hits	707.000	Aantal hits	458.000
Titel	Ontdek dressuur	Titel	Translate submissive from English to Dutch
Soort bron	Website	Soort bron	Internet
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	21 september	Datum	3 oktober
Onderwerp	Vaardigheden	Onderwerp	Volbloed
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	FEI	Zoektermen	Volbloed paardrijden voor gehandicapten
Aantal hits	66.400.000	Aantal hits	1.920
Titel	Fédération Equestre Internationale	Titel	FPG bijscholingsmodule en onderzoeksrapport
Soort bron	Website	Soort bron	PDF
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	3 oktober	Datum	9 oktober
Onderwerp	Volbloed	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Arabisch volbloed karakter	Zoektermen	Therapy dogs international tests
Aantal hits	15.900	Aantal hits	21500.000
Titel	Een arabisch volbloed, (too) hot or not?	Titel	Testing Requirements
Soort bron	Webpagina	Soort bron	website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	3 oktober	Datum	9 oktober
Onderwerp	Paarden en dagbesteding	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Gehandicapten paard zelf opzadelen	Zoektermen	Behaviour test guidance dog
Aantal hits	4.440	Aantal hits	15.500.000
Titel	Aangepast paardrijden	Titel	New TDI Test- Therapy Dogs International
Soort bron	website	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	3 oktober	Datum	9 oktober
Onderwerp	Paarden en dagbesteding	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Dagbesteding paarden FPG	Zoektermen	Novel object test horse
Aantal hits	497	Aantal hits	1.310.000
Titel	Uniek verbindend	Titel	The use of different objects during a novel object test in stabled horses
Soort bron	website	Soort bron	PDF
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	9 oktober	Datum	9 oktober
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Test assistance dog	Zoektermen	Buying a horse checklist
Aantal hits	992.000	Aantal hits	1.960.000
Titel	ADI.PublicAccesTest.updated.MAY14F-2	Titel	Horse buying checklist
Soort bron	Word-document	Soort bron	Website pdf
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	9 oktober	Datum	11 oktober
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Approach test paard	Zoektermen	Human approach test horse
Aantal hits	1.780.000	Aantal hits	7.250.000
Titel	Welzijnsmonitor Paardenhouderij: het meetprotocol	Titel	A review of the human-horse relationship
Soort bron	PDF	Soort bron	PDF
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	11 oktober	Datum	11 oktober
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Novel object test horse	Zoektermen	Aanschaf paard checklist
Aantal hits	965.000	Aantal hits	13.600
Titel	The match between horse and rider	Titel	Paarden bezichtigen
Soort bron	PDF	Soort bron	website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	11 oktober	Datum	11 oktober
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Buying a horse checklist	Zoektermen	Gymnastiseren paard
Aantal hits	1.520.000	Aantal hits	5.660
Titel	Buying A Horse Evaluation Checklist	Titel	Gymnastiseren
Soort bron	PDF	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	11 oktober	Datum	11 oktober
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Theoretisch kader
Zoekmachine	Greeni	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Dressuur	Zoektermen	Buying a horse checklist
Aantal hits	30	Aantal hits	1.520.000
Titel	De kracht van dressuur: stel rijkunst in dienst van je paard voor het bereiken van optimaal effect.	Titel	Horse Buying Checklist
Soort bron	Boek	Soort bron	PDF
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	11 oktober	Datum	19 oktober
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Discussie
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Aanschaf paard checklist	Zoektermen	Paard beleren mensen kosten
Aantal hits	13.600	Aantal hits	1.830
Titel	Aandachtspunten gedrag bij aankoop	Titel	Beleren voor de wagen
Soort bron	Website artikel	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	11 oktober	Datum	19 oktober
Onderwerp	Theoretisch kader	Onderwerp	Discussie
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Novel object test horse	Zoektermen	Beleren voor de wagen paard
Aantal hits	Effects of handling on fear reactions in young horses	Aantal hits	19.900
Titel	965.000	Titel	Africhten in de koets
Soort bron	PDF	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	19 oktober	Datum	20 oktober
Onderwerp	Discussie	Onderwerp	Variatie
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Paard beleren mensen kosten	Zoektermen	How to balance a disabled rider
Aantal hits	1.830	Aantal hits	517.000
Titel	Wagen	Titel	The Principles of Teaching Riding: The Official Manual of the Association of British Riding Schools
Soort bron	Website	Soort bron	Boek
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	19 oktober	Datum	20 oktober
Onderwerp	Discussie	Onderwerp	Discussie
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Paard beleren mensen kosten	Zoektermen	Riding for the disabled association side support
Aantal hits	1.830	Aantal hits	1.370.000
Titel	Beleren	Titel	Information for Side Walkers
Soort bron	Website	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>

Datum	20 oktober	Datum	24 oktober
Onderwerp	Discussie	Onderwerp	Discussie
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Riding for the disabled association side support	Zoektermen	Paardrijden voor gehandicapten Welsh
Aantal hits	1.370.000	Aantal hits	8.260
Titel	Volunteers	Titel	De paarden pony's
Soort bron	Website	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	21 oktober	Datum	24 oktober
Onderwerp	Discussie	Onderwerp	Discussie
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Riding for the disabled association side support	Zoektermen	Circolo Rainbow
Aantal hits	1.380.000	Aantal hits	309.000
Titel	Volunteer Training Fact Sheet: Side Walking	Titel	Horse bed riding
Soort bron	PDF	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	24 oktober	Datum	24 oktober
Onderwerp	Discussie	Onderwerp	Discussie
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	Google
Zoektermen	Paardrijden voor gehandicapten shetlander	Zoektermen	Cursussen fpg
Aantal hits	2.500	Aantal hits	10.900
Titel	Momenteel hebben we 13 paarden in eigendom	Titel	Vrijwilligers cursus
Soort bron	Website	Soort bron	Website
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>
Datum	24 oktober	Datum	
Onderwerp	Discussie	Onderwerp	
Zoekmachine	Google	Zoekmachine	
Zoektermen	Paardrijden voor gehandicapten shetlander	Zoektermen	
Aantal hits	2.500	Aantal hits	
Titel	De paarden	Titel	
Soort bron	Website	Soort bron	
Betrouwbaarheid	Voldoet aan rubrics <u>ja/nee</u>	Betrouwbaarheid	

Beoordelings
instrument

De selectie van rijpaarden voor gehandicapten

Jessica Gibbels

Xi-Qi Niesing

november 2017

**van hall
larenste n**
university of applied sciences

BEOORDELINGSINSTRUMENT VOOR DE SELECTIE VAN RIJPAARDEN VOOR GEHANDICAPTEN

BEOORDELINGSINSTRUMENT VOOR DE SELECTIE VAN PAARDEN DIE WORDEN
INGEZET BIJ PAARDRIJDEN VOOR GEHANDICAPTEN.

J.T.E.J. Gibbels

jessicagibbels@gmail.com

Y.X.Q. Niesing

xqniesing@gmail.com

Leeuwarden

November, 2017

**van hall
larenstein**
university of applied sciences

VOORWOORD

Beste lezer,

Voor u ligt het beoordelingsinstrument met de selectiecriteria voor rijpaarden voor gehandicapten. Dit instrument is een product van ons afstudeeronderzoek. Met veel enthousiasme hebben wij in het kader van ons onderzoek een uitgebreide literatuurstudie gedaan en interviews afgenomen in het werkveld. Wij hopen dat dit instrument een waardevolle toevoeging is aan het werkveld en het zich zal bewijzen als nuttig hulpmiddel voor het kiezen van paarden die geschikt zijn om in te zetten bij paardrijden voor gehandicapten.

Met vriendelijke groeten,

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Algemeen.....	5
Op stal.....	7
Op de poetsplaats	10
In de rijbak zonder belasting	15
In de rijbak met ruiter	17
Buiten de rijbak	19
Tot slot.....	21
Literatuurlijst	22
Bijlage I Scoreblad beoordeling Rijpaard voor gehandicapten	

INLEIDING

Het doel van dit beoordelingsinstrument is het ondersteunen van stichtingen en organisaties bij het kiezen van geschikte paarden, die kunnen worden ingezet bij paardrijden voor gehandicapten. Dit instrument biedt handvatten, zodat er een juiste en onderbouwde keuze kan worden gemaakt voor een paard* dat het beste geschikt is voor de desbetreffende organisatie of stichting. Er is getracht om een beeld te geven van factoren die meespelen bij het kiezen van het meest geschikte paard, hierbij werd gekeken naar: de karaktereigenschappen, de vaardigheden, de bewegingskarakteristiek, de gedragskenmerken en de fysieke kenmerken. Binnen deze vijf gebieden zijn factoren onderscheiden en is er binnen de factoren gekeken waar de grens ligt tussen acceptabel en onacceptabel. Met behulp van dit beoordelingsinstrument kan er een algemene waardering worden gegeven over de geschiktheid van een paard, om in te zetten bij het paardrijden voor gehandicapten.

Het instrument houdt geen rekening met rasvoorkeur en kleur. Het instrument is tevens geen vervanging voor de klinische keuring. Het kan wel gemakkelijk worden gebruikt in combinatie met een klinische keuring. Meer uitleg voor onderbouwing en redenering is te vinden in de scriptie 'Afstudeeronderzoek selectiecriteria paarden in de zorg' van Jessica Gibbels en Xi-Qi Niesing. In het beoordelingsinstrument wordt inzichtelijk gemaakt waaraan een paard voldoet en hoe geschikt een paard is binnen de grenzen die zijn gesteld in dit beoordelingsinstrument.

De opbouw van het instrument is gebaseerd op het afleggen van een bezoek waarbij het paard in het algemeen, op stal, op de poetsplaats, in de rijbak en buiten de rijbak wordt beoordeeld. De meeste onderdelen bevatten de rubrieken 'ongeschikt', 'acceptabel' en 'geschikt', twee onderdelen bevatten alleen de rubrieken 'ongeschikt' en 'geschikt'. Hoewel het beoordelingsinstrument ook een kader geeft voor het testen van bepaalde aspecten die hierin worden beoordeeld, is het beoordelingsinstrument zelf géén test. Er is dus geen perfecte score te behalen. Mocht het paard op alle vlakken voldoen aan de rubriek 'geschikt', dan betekent dat wel dat het een hoopvolle kandidaat is. Garanties kunnen er echter nooit gegeven worden. Dit komt omdat het een momentopname is. De beoordeling op zich kan wel enkele uren in beslag nemen, maar alsnog is het moeilijk te voorspellen hoe een paard zich aanpast wanneer deze uit zijn vertrouwde omgeving wordt gehaald, wanneer deze verzorgd wordt door andere mensen en of het paard de juiste vaardigheden kan leren. Het beoordelingsinstrument kan wel een duidelijke indicatie geven. Des te vaker een paard bijvoorbeeld binnen de rubriek 'ongeschikt' is geplaatst, des te sterker de indicatie is dat het paard niet voldoet en uiteindelijk niet geschikt is voor de inzet als rijpaard voor gehandicapten. Wanneer een paard binnen één rubriek op één punt ongeschikt is dan valt deze binnen deze rubriek 'ongeschikt'. Daarnaast bevatten zeven onderdelen de term 'ongeschikt **', wanneer een paard op één of meer van deze onderdelen ongeschikt scoort, is het raadzaam om een nieuwe kandidaat te zoeken. In Bijlage I Scoreblad, kunt u bijhouden in welke categorieën het paard valt en is er ruimte voor eventuele opmerkingen.

Uw eigen interpretatie en gevoel spelen hierbij een belangrijke rol. Dit beoordelingsinstrument richt zich op het beoordelen van het individuele paard, middels maatstaven die in onderzoek zijn bepaald. De mogelijkheid bestaat dat er factoren zijn meegenomen die voor u helemaal niet van belang zijn, of dat er factoren missen, waar u als individu wel naar kijkt.

**In dit beoordelingsinstrument wordt met de term 'paard' zowel een paard als een pony bedoeld.*

ALGEMEEN

In dit onderdeel wordt er gekeken naar factoren die niet op een vast tijdstip of vaste plaats worden beoordeeld. Van te voren is de leeftijd, het geslacht en of het paard een warm-, koud- of volbloed is, al bekend.

Leeftijd

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Jonger dan 5 jaar. Mentaal en fysiek nog niet volgroeid. Karakter nog niet gestabiliseerd.	- Tussen 5 en 7 jaar. Mentaal en fysiek nog niet volgroeid. Karakter nog niet gestabiliseerd.	- Tussen de 7 en 15 jaar. Mentaal en fysiek volgroeid. Karakter gestabiliseerd.
- Ouder dan 17 jaar. Mentaal en fysiek volgroeid. Karakter gestabiliseerd. Kans op ouderdomsgebreken.	-Tussen 15 en 17 jaar Mentaal en fysiek volgroeid. Karakter gestabiliseerd. Kans op ouderdomsgebreken.	

Geslacht

Een hengst kan eventueel worden aangeschaft, maar dient minimaal zes weken voor de inzet gecastreerd te worden.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Hengst. Onvoorspelbaarder in karakter. Onvoorspelbaarder in gedrag.	- Merrie. Kan zich anders gedragen wanneer deze hengstig is.	- Ruin. Gelijkmatig karakter.

Volbloed/koudbloed/warmbloed

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Volbloed. Die aan geen van de andere selectiecriteria voldoet. Erg gevoelig. Hoog in temperament.	- Volbloed. Die aan alle andere selectiecriteria voldoet. Zachtaardig Goed te trainen Mensgericht Laag in temperament.	- Warmbloed. - Koudbloed Rustig van aard en niet snel onder de indruk. Rustige, stabiele beweging met een evenwichtig karakter en kalmte.

De volgende factoren in dit hoofdstuk kunnen tijdens het bezoek op meerdere momenten beoordeeld worden: angst, onwenselijk gedrag en aanpassingsvermogen. Dit kan bijvoorbeeld beoordeeld worden wanneer het paard verplaatst wordt of wanneer deze factoren voorkomen.

Het is belangrijk om te kijken naar de ogen, de oren en de lippen van het paard. Deze kunnen een indicatie geven van de spanning die het paard op dat moment ervaart. Tekenen van spanning kunnen worden gezien, voordat het paard een schrikreactie, vluchtgedrag of angst vertoont, maar spanning hoeft niet altijd gevolgd te worden door een schrikreactie, vluchtgedrag of angst. Enkele signalen die spanning aanduiden zijn: een opgeheven hoofd, duidelijk zichtbaar oogwit, strakke onderlip waar de bovenlip overheen hangt, een duidelijk hoorbare ademhaling, aangespannen neusgaten, stokkerige bewegingen en het paard kan zich groot maken.

Angst

Angst bij een paard kan zich op vele manieren uiten. Wanneer het paard snel angstig wordt of erg angstig is, is het minder geschikt om ingezet te worden. Dit is afhankelijk van de bron van de angst. Komt de bron van de angst veel of weinig voor op uw locatie? Is het bijvoorbeeld bang voor honden, maar zijn honden op uw terrein verboden dan is zo een angst acceptabeler dan wanneer er altijd een hond op uw terrein is.

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
-Erg angstig. Vertoont spanningssignalen en is niet in staat om door te gaan met zijn taak.	- Licht angstig. Vertoont spanningssignalen, maar gaat wel door met zijn taak. beweegt langzaam. Oogwit zichtbaar.	- Geen angst.

Onwenselijk gedrag

Platte oren zijn vaak ook een indicatie dat het paard iets niet prettig vindt, maar dit hoeft niet altijd gevolgd te worden door agressief gedrag.

Ongeschikt **	Geschikt
- Mensen (bijna) omver lopen. - Platte oren, oren liggen in de nek. In combinatie met de volgende gedragingen: - Ontblote tanden. - Dreigen om te slaan. Het gericht draaien met de billen naar mensen toe. Tilt een achterbeen op. - Bijten. - Slaan. Het paard schopt met één of twee achterbenen naar achteren, of richting een mens.	Het paard vertoont geen dreigend gedrag naar mensen toe. Het paard bijt niet en slaat niet naar mensen. Het paard respecteert grenzen van mensen en loopt ze niet omver.

Aanpassingsvermogen

Hierbij wordt er gekeken hoe het paard reageert, wanneer deze door een onbekend persoon wordt gehanteerd en gereden.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard is gespannen tijdens het hanteren door een onbekend persoon. Verzet zich en luistert niet. Maakt zich groot. Heeft zichtbaar oogwit. Neusgaten opengesperd.	- Het paard is alert tijdens het hanteren door een onbekend persoon. Vertoont lichte spanning tijdens verzorging. Neusgaten zijn opengesperd. Maakt zich groot. Wil onderzoeken. - Het paard is ontspannen tijdens het rijden.	- Het paard blijft ontspannen en laat zich goed hanteren door een onbekend persoon, zowel tijdens de verzorging, het lopen en het rijden.

OP STAL

Op stal wordt er in eerste instantie gekeken of het paard interesse toont in de mensen die de stal binnen komen. De Human Approach test kan worden gedaan, hierbij worden de karaktereigenschap 'menselijk contact zoeken' beoordeeld. Bij deze test wordt gekeken hoe het paard reageert wanneer deze door een onbekend persoon wordt benaderd.

Human approach test

Bij deze test wordt de karaktereigenschap 'menselijk contact zoeken' beoordeeld. Er wordt getest hoe het paard reageert wanneer deze door een onbekend persoon wordt benaderd.
human approach test

Toelichting: Bij aankomst in de stal blijft u op twee meter afstand voor de box van het paard staan. Wacht vervolgens een minuut en loop dan dichterbij. Steek uw hand richting de tralies om te kijken of hoe het paard hierop reageert. Wanneer het paard niet in de stal staat, maar in de paddock of wei, geldt hetzelfde voor de afstand. U steekt dan vervolgens uw hand richting het paard.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Bedreigend. Het paard beweegt zijn hoofd en zet met één of twee benen een stap richting de mens met de oren naar achter gelegd en/of laat hierbij zijn tanden zien.	- Vermijden. Het paard wendt zijn hoofd af van de persoon en kan hierbij met één of twee benen een stap van de mens af zetten, de oren kunnen zowel naar voren als naar achteren gericht zijn. - Negeren. Het paard beweegt niet, maar kan één of meerdere oren richting de mens richten.	- Contact zoeken. Het paard beweegt zijn hoofd en zet met één of twee benen richting de mens met beide oren naar voren.

Tevens kan er in de stal worden gekeken of het paard stereotype gedragingen vertoont.

Weven

Het paard plaatst zijn gewicht afwisselend van het ene voorbeen op het andere voorbeen waarbij zijn hoofd van links naar rechts of andersom beweegt.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Ernstige mate van weven. Het paard staat met zijn voorbenen op de bodem van de stal. Bij de voorbenen is de bodembedekking volledig aan de kant geschoven. De achterbenen staan nog op de bodembedekking.	- Mindere mate van weven. Het paard heeft een deel van de bodembedekking aan de kant geschoven met de voorbenen, maar staat nog wel met de voorbenen op de bodembedekking.	Het paard weeft niet.

Luchtzuigen

Het paard zet de tanden op een rand van een object en zuigt dan lucht een stukje naar binnen. Dit kan ook soms zonder hun tanden in object te zetten.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Ernstige mate. Het paard is aan het luchtzuigen en blijft daarmee doorgaan ook al maakt de mens contact met hem. Zichtbare slijtage aan de voortanden. Duidelijke tandafdrukken op de randen van de stal of van de voerbak.	- Lichte mate. Het paard is aan het luchtzuigen, maar stopt zodra er menselijk contact is.	- Het paard luchtzuigt niet.

Slaan tegen stalmuren

Het paard schopt hierbij met de achterbenen tegen de boxwanden of stalmuren aan. Ook kunnen sommige paarden tegen de wand aan tikken met de voorkant van de voorhoef.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren, en stopt zodra hij eten heeft, maar zet dit gedrag erna voort. - Het paard schopt tegen de wand aan wanneer andere paarden de stal verlaten en stopt niet zodra ze uit het zicht zijn. - Het paard schopt vaak zonder schijnbare provocatie tegen de wand aan. - In de wanden van de stal zijn deuken of gaten te zien.	- Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren, maar stopt zodra hij eten heeft en zet dit gedrag erna niet voort. - Het paard schopt tegen de wand wanneer andere paarden de stal verlaten, maar stopt zodra ze uit het zicht zijn. - De wanden van de stal hebben geen of enkele kleine beschadigingen.	- Het paard schopt niet tegen stalmuren. - Er zijn geen beschadigingen zichtbaar aan de stalwanden, hoogstens wat normale gebruiksschade.

Voernijd

Wanneer er wordt gevoerd, kan het paard voernijd vertonen. Het paard schuurt met de tanden langs de tralies of slaat tegen de stalmuren of probeert te bijten.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het gericht bijten of slaan naar mensen wanneer er voer is. - Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren, en stopt zodra hij eten heeft, maar zet dit gedrag erna voort. - Duidelijke gaten, slijtage plekken of duidelijke slijtage strepen op de tralies.	Het paard laat dreigend gedrag zien wanneer er voer is. De oren liggen in de nek, maar het paard bijt of slaat niet. - Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren, maar stopt zodra hij eten heeft en zet dit gedrag erna niet voort.	- Geen tekenen van voernijd.

Aansluitend kan de basisvaardigheid 'halster omdoen' beoordeeld worden. Het is belangrijk dat u zelf het halster bij het paard omdoet en hierbij kijkt naar de reactie.

Halster omdoen

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Matig of ernstig ontwijkend gedrag. Het paard doet zijn hoofd omhoog <u>en</u> wendt zijn hoofd af van de persoon wanneer het halster wordt omgedaan.	- Licht tot matig ontwijkend gedrag. Het paard doet zijn hoofd omhoog <u>of</u> wendt zijn hoofd af van de persoon wanneer het halster wordt omgedaan.	- Geen ontwijkend gedrag. Wanneer het halster om wordt gedaan doet het paard niet het hoofd omhoog of wendt het zijn hoofd af van de persoon.

OP DE POETSPLAATS

De verkoper kan vervolgens het paard van de stal naar de poetsplaats leiden en daar vastzetten. Op dat moment kunt u beoordelen hoe het paard reageert op de eigenaar, ook hier is het weer belangrijk om naar het orenspel en de ogen te kijken. Tevens kan worden gekeken of het paard netjes meeloopt aan het halster. Op de poetsplaats zelf wordt het paard vastgezet ook daar kunnen vele verschillende factoren worden beoordeeld. De fysieke kenmerken, zoals de Body Condition Score, de stokmaat, de beenstanden, de hoefstanden en de kwaliteit van de hoeven kunnen worden beoordeeld. Daarnaast kan er worden gekeken of het paard tekenen van hoefbevangenheid vertoont. Op de poetsplaats kan ook worden gekeken hoe het paard reageert op aanraking en of deze pijnlijke of hele gevoelige plekken heeft, of het paard netjes de voeten optilt en blijft stilstaan.

Hoewel gezondheid niet meegenomen wordt in dit beoordelingsinstrument, kunt u wel kijken naar de indicatoren van een goede gezondheid. Een gezond paard heeft heldere ogen, een glanzende vacht en een levendig orenspel.

Stokmaat (wanneer ruiter ondersteuning nodig heeft)

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Kleiner dan 1,20 meter. - Enkel geschikt voor zeer jonge kinderen. - Gemakkelijk om ruiter te ondersteunen. - Groter dan 1,65 meter. - Moeilijk om een ruiter te ondersteunen. - Ook geschikt voor grotere en zwaardere personen.	- Tussen 1,20 meter en 1,25 meter. - Gemakkelijk om ruiter te ondersteunen. - Enkel geschikt voor kleine personen. - Tussen de 1,60 en 1,65 meter. - Minder makkelijk om een ruiter te ondersteunen. - Ook geschikt voor grotere en zwaardere personen.	- Tussen 1,25 meter en 1,60 meter - Gemakkelijk om een ruiter te ondersteunen.

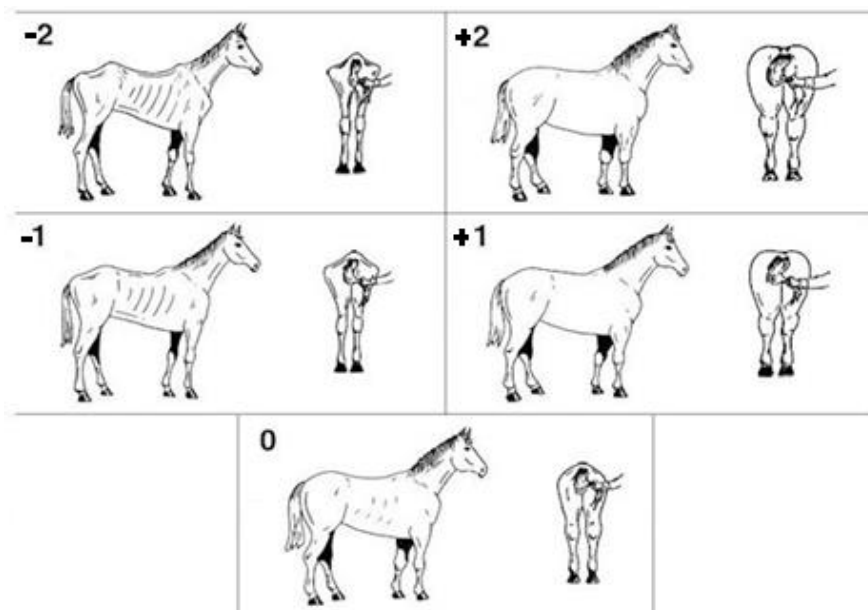
Stokmaat (wanneer ruiter geen ondersteuning nodig heeft)

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Kleiner dan 1,20 meter. - Enkel geschikt voor zeer jonge kinderen. - Groter dan 1,75 meter - Ook geschikt voor grotere en zwaardere personen.	- Tussen 1,05 meter en 1,25 meter. - Enkel geschikt voor kleine personen. - Tussen de 1,70 en 1,75 - Ook geschikt voor grotere en zwaardere personen.	Tussen 1,25 meter en 1,70 meter.

Body Condition Score

Hier wordt het gewicht van het paard beoordeeld. Het is belangrijk dat u niet alleen kijkt naar het paard, maar ook voelt. Bij een paard met een gezond gewicht zijn de ribben niet zichtbaar, maar deze kunt u wel voelen. Onder de rubriek staan afbeelden weergegeven met betrekking tot de Body Condition Score.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Body Condition Score -2. Het paard is veel te mager. Het skelet is duidelijk zichtbaar. De nek is opvallend dun. Het kruis is ingevallen en hol. Heupkop is zichtbaar. Heupkop steekt uit. Opgetrokken buik. - Body Condition Score +2. Het paard is veel te dik. Relatief klein hoofd. Kruis lijkt te hoog en hartvormig. Hals zwaar en breed. Manenkam gewelfd, bol. Romp is diep en rond.	- Body Condition Score -1. Het paard is mager. Skelet zichtbaar. Iets te dunne nek. Ribben zichtbaar. Het kruis is hoekig en dakvormig. Heupkop is niet zichtbaar. - Body Condition Score +1. Het paard is dik. Ronde vormen. Dikke nek. Ribben niet zichtbaar. Diepe romp. Kruis is rond. Mits lang niet aan het werk geweest en enkel in de wei gestaan: - Body Condition Score +2 Het paard is veel te dik. Relatief klein hoofd. Kruis lijkt te hoog en hartvormig. Hals zwaar en breed. Manenkam gewelfd, bol. Romp is diep en rond.	- Body Condition Score 0. Het paard is in verhouding. Duidelijke overgang van hals naar schouder. Ribben niet zichtbaar, wel voelbaar. Kruis is licht hellend.

Figuur 1: Body Condition Score. Aangepast overgenomen van "Te dik of te dun? Doe de Body Condition Score" Nederlands Hippisch Kenniscentrum. (<http://www.nhk.nl/artikelen/te-dik-of-te-dun-doe-de-body-condition-score/>) Copyright 2017, Nederlands Hippisch Kenniscentrum.

Beenstand

Hierbij wordt er gekeken naar het vooraanzicht of achteraanzicht van de benen.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- X-benig. Het been is gebogen, met te weinig afstand tussen de voorknieën. - O-benig. Het been is gebogen, met te veel afstand tussen de voorknieën. Vaak samen met toontredend. Een erge mate van: - Bodemnauwe stand. De afstand tussen de hoeven is kleiner dan één hoefbreedte. - Bodemwijde stand. De afstand tussen de hoeven is groter dan één hoefbreedte. - Franse stand. Tot en met de voorknieën lopen de benen evenwijdig aan elkaar, maar de ondervoeten (hoefas) zijn naar buiten gedraaid. - Toontredend. De voorknieën zijn recht, maar de ondervoeten (hoefas) draaien naar binnen. - Holle stand in de voorknieën. De voorknie is naar achteren gebogen, het pijpbeen staat wel loodrecht. - Bokbenig. Bij de bokbenige stand staan de knieën iets naar voren.	In mindere mate van: - Bodemnauwe stand. De afstand tussen de hoeven is kleiner dan één hoefbreedte. En is alleen aanwezig in de voorbenen. - Bodemwijde stand. De afstand tussen de hoeven is groter dan één hoefbreedte. - Franse stand. Tot en met de voorknieën lopen de benen evenwijdig aan elkaar, maar de ondervoeten (hoefas) zijn naar buiten gedraaid. - Toontredend. De voorknieën zijn recht, maar de ondervoeten (hoefas) draaien naar binnen.	- Correcte stand. Beide benen lopen over de hele lengte evenwijdig aan elkaar. De afstand tussen de hoeven op de bodem is één hoef.

Kootstand

De kootstand wordt beoordeeld in zijaanzicht.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Bokhoef. Permanent gekanteld hoefgewricht. De denkbeeldige voetas is naar voren gebroken. - Weke stand/week gekoot De hoek van de denkbeeldige voetas met de grond is minder dan 45 graden of de denkbeeldige voetas buigt af ter hoogte van de bovenzijde van de hoof richting de bodem.	-Steile kootstand. De hoek van de denkbeeldige voetas met de grond is meer dan 55 graden.	- Normale stand. De denkbeeldige voetas moet recht zijn en de hoek met de bodem moet tussen de 45 en 50 graden zijn.

Kwaliteit hoeven

De kwaliteit van de hoeven wordt niet vanuit één bepaald aanzicht bekeken.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Horizontale scheuren zichtbaar Een horizontale scheur onder de kroonrand. - Verticale scheuren Een scheur die van de grond tot halverwege de hoof loopt of verder. Een scheur die halverwege de hoof begint en omhoog loopt. - Brokkelhoef Ziet eruit alsof er borstelharen bij de rand van de hoof uitsteken in plaats van een vaste structuur.	- Brokkelende hoeven. Kleine gedeeltes van de onderste rand van de hoof zijn afgebroken. - Draagrand scheur. kleine scheuren in draagrand, vaak aan onderkant van hoof. - Onjuiste bekapping.	- Geen zichtbare beschadigingen aan de hoeven. - Groeiringen lopen evenwijdig aan de kroonrand.

Hoefbevangenheid

Om hoofbevangenheid vast te stellen, wordt er onder andere gekeken naar de lichaamshouding van het paard. Deze kan het beste vanuit het zijaanzicht worden beoordeeld. De hoefkenmerken kunnen worden beoordeeld gelijktijdig met de kwaliteit van de hoeven.

Ongeschikt **	Geschikt
- Heeft acute hoofbevangenheid (vroeger gehad). - Heeft chronische hoofbevangenheid. De achterbenen zijn zo recht mogelijk onder het paard geplaatst en de voorbenen zo ver mogelijk vooruit gestrekt. Bij mindere mate van hoofbevangenheid tilt het paard afwisselend het ene been op om de pijn en druk te verlichten. De kroonrand voelt heet aan en de rest van de voet koud. Wanneer een paard hoofbevangen is geweest, dan lopen de groeiringen op de hoof niet meer evenwijdig aan de kroonrand, tevens liggen de ringen dichter bij elkaar. Daarnaast zijn de ringen ook veel nadrukkelijker aanwezig.	- Nog nooit hoofbevangen geweest. De groeiringen van de hoof lopen evenwijdig. Zie rubriek kwaliteit hoeven categorie 'geschikt'.

Halthouden

Halthouden wordt gezien als één van de intensiefste gehoorzaamheidsoefeningen voor een paard.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Het paard houdt niet halt tijdens het opstappen of tijdens het rijden.	Het paard houdt halt tijdens het opstappen en wanneer dit wordt gevraagd tijdens het rijden, maar wil wel weglopen. Wanneer er nogmaals gevraagd wordt om halt te houden, luistert het paard.	Het paard houdt halt wanneer dat wordt gevraagd en wacht totdat hij mag lopen.

Basisvaardigheden/basisopvoeding:

Onder basisopvoeding vallen vaardigheden, zoals aan het halster lopen, voetjes geven en laten borstelen.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard kan niet geleid worden met halster en touw. - Het paard kan niet de hoeven optillen wanneer dat gevraagd wordt. - Het paard laat zich op twee of meer lichaamsdelen niet aanraken en borstelen. Het paard toont eventueel een agressieve reactie, zoals slaan of bijten. - Het paard staat niet stil op de poetsplaats.	- Het paard kan geleid worden met halster en touw. - Het paard zet één pas opzij op de poetsplaats. - Het paard kan de hoeven optillen wanneer dat gevraagd wordt, maar doet dit niet altijd. - Het paard heeft moeite met het aanraken van een bepaald lichaamsdeel, zoals de oren of buik. Dit uit zich in staart zwiepen, hoofd heffen en van de persoon weg draaien.	- Het paard kan geleid worden met halster en touw. - Het paard kan de hoeven optillen wanneer dat gevraagd wordt. - Het paard laat zich overal aanraken en borstelen. - Het paard staat stil op de poetsplaats.

Tot slot kan het paard gezadeld worden, dit kunt u het beste zelf doen om te kijken hoe het paard reageert en of er enige sprake is van singelnijd. Dan kan het paard naar de rijbak, er kan eventueel voor worden gekozen om het paard later te zadelen en deze eerst zonder ruiter te longeren.

Singelnijd

Wanneer het paard wordt opgezadeld of de singel vastgemaakt wordt, staat het paard niet meer ontspannen. Singelnijd in de categorie 'ongeschikt', kan nog steeds acceptabel zijn wanneer er geen cliënten bij zijn wanneer er wordt opgezadeld.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Een extreme reactie bij het aansingelen, zoals bokken, steigeren, happen, bijten, slaan, maaën of opzij springen.	- Een reactie bij het aansingelen, zoals een stap opzij, wegdraaien, hoofd heffen, kijken of oren in de nek en zwiepen met de staart.	- Geen tekenen van singelnijd.

IN DE RIJBK ZONDER BELASTING

In de rijbak, ook wel bak genoemd, kan het paard worden gelongeerd. Bij het longeren loopt het paard regelmatige cirkels om de ruiter aan een lange lijn, de longeerlijn, dit zorgt voor de mogelijkheid om de gangen van het paard te beoordelen en om te kijken hoe het paard reageert op bepaalde instructies. In de bak kan ook worden getest hoe het paard reageert op nieuwe objecten, door middel van de Novel Object test.

Novel object test

Voor de novel object test is een paraplu nodig, die u achter uw rug houdt, uit het zicht van het paard. De eigenaar houdt het paard met een touw vast, zonder spanning op het touw te zetten, in de rijbak of een andere afsluitbare ruimte. U haalt de paraplu achter uw rug vandaan, zodat het paard het kan zien. De afstand is zodanig dat het paard er nog eventueel aan kan ruiken. Bij geen reactie, kan ervoor gekozen worden om de paraplu open te klappen. Het openklappen gebeurt naast de persoon en niet voor de persoon. De eerste keer het is raadzaam om dit vloeiend, maar wel rustig te doen. Wanneer het paard ontspannen blijft staan of enkel het hoofd omhoog doet en niet probeert te vluchten, kan het openen van de paraplu herhaald worden met meer snelheid.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Ernstige spanning en vluchtgedrag. Het paard schrikt heftig en probeert te vluchten.	- Lichte spanning tot en met matige spanning. Het paard schrikt, maar blijft staan. De spanning die er was, vloeit binnen een paar minuten af.	- Ontspannen. Het paard blijft ontspannen staan, of wordt alert. Ruikt eventueel aan de paraplu.

Gangen

Om de gangen van het paard te beoordelen, wordt het paard, zowel linksom als rechtsom, gelongeerd. Het is hierbij belangrijk dat het paard minimaal twee of drie rondes in stap laat zien. Hetzelfde wordt herhaald voor draf en galop. Daarna laat u het paard minimaal twee keer de overgang van stap naar het halthouden maken. Vervolgens herhaalt u dat minimaal twee keer vanuit de draf naar het halthouden. Hierna kunnen er verschillende overgangen tussen stap, draf en galop gemaakt worden. Deze overgangen kunnen dan sneller na elkaar gevraagd worden, zodat u de gehoorzaamheid en de reactiesnelheid van het paard kunt zien.

Bij het stappen worden de vier hoeven één voor één na elkaar opgetild en neergezet. Bij de draf bewegen de diagonale benenparen op hetzelfde moment. De hoeven slaan in galop een driekwartsmaat. In galop volgt na het optillen van de hoeven altijd een korte zweeffase. De gangen en afwijkende gangen kunnen zowel belast als onbelast worden beoordeeld.

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- De stap is erg onregelmatig kreupel, het paard hinkt. - Twee of meer gangen zijn onregelmatig.	- De stap en draf zijn zuiver, maar de galop niet.	- Alle gangen zijn zuiver. Regelmatig. Gelijkmatig.

Afwijkende gangen

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Slepende gang. Bij een slepende gang sleept het paard de voorkanten van de hoeven over de grond. - Op de toon lopen. Dit wordt veroorzaakt door steltvoeten. - Kruisende gang. Bij een kruisende gang plaatst het paard de voorbenen vóór elkaar. - Hanetred. Bij een hanetred wordt een achterbeen met rukbewegingen omhoog getrokken vanuit het knie- en spronggewricht, soms wordt hierbij de buik aangeraakt. Duidelijkst zichtbaar in stap. In ernstige mate: - Draaien in de hakken/Biljarderen. Wanneer de hoef op de grond is gezet, draait het been naar buiten waardoor de grond met de hoef meedraait. - Strijkende gang Bij strijken raakt het paard met het ene been het andere been. Dit gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen met de benen een boog naar binnen maakt voordat het been wordt neergezet. - Maaierende gang. Bij een maaierende gang worden de benen naar buiten toe opgetild en maken tijdens het bewegen een boog naar buiten. - Klappen in de ijzers. Dit gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen de achterbenen neerzet als de voorbenen nog niet zijn opgetild, waarbij de ballen van de voorhoeven worden geraakt.	Mits in mindere mate: - Draaien in de hakken/Biljarderen Wanneer de hoef op de grond is gezet, draait het been naar buiten waardoor de grond met de hoef meedraait. - Strijkende gang. Bij strijken raakt het paard met het ene been het andere been. Dit gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen met de benen een boog naar binnen maakt voordat het been wordt neergezet. - Maaierende gang. Bij een maaierende gang worden de benen naar buiten toe opgetild en maken tijdens het bewegen een boog naar buiten. - Klappen in de ijzers. gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen de achterbenen neerzet als de voorbenen nog niet zijn opgetild, waarbij de ballen van de voorhoeven worden geraakt.	- Geen afwijkende gang.

IN DE RIJBAL MET RUITER

Wanneer het paard is opgezadeld kan deze in de rijbak worden bereden. Het is aan te raden om eerst de eigenaar te laten rijden, zodat er gekeken kan worden hoe het paard reageert. Daarnaast kunnen de gangen nogmaals worden beoordeeld terwijl het paard belast is. Vervolgens kan de potentiële koper zelf op het paard rijden, zo kan deze voelen hoe het paard reageert en of deze hoe beweegt.

Tijdens het rijden is het belangrijk dat alles wat er van het paard gevraagd wordt, zowel op de linkerhand als op de rechterhand wordt gedaan. Net als bij het onderdeel 'In de rijbak zonder belasting', komen de stap, draf en galop aan bod. Wanneer er gereden wordt, kunnen in stap en in draf de volgende figuren gereden worden: voltes, gebroken lijnen en slangenvoltes met drie bogen. En daarnaast is het raadzaam om verschillende overgangen te rijden. De belangrijkste overgangen zijn naar het halthouden, dus vanuit de stap naar het halthouden en vanuit de draf naar het halthouden. Bovendien moet het paard wachten op de hulp om weer weg te stappen of te draven.

Bokken

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Een paard dat bikt, tijdens de activiteit, door een niet op te lossen probleem, zoals een chronische aandoening. - Een paard dat vaak bikt, tijdens de activiteit, zonder aanwijsbare reden.	- Een paard dat bikt, tijdens de activiteit, door een fysiek probleem dat te verhelpen is. - Een paard dat bikt, tijdens de activiteit, door niet passend harnachement. - Een paard dat bikt tijdens de activiteit als het net ingereden is of iets onder het zadel voor het eerst doet.	Het paard bikt niet tijdens de activiteit.

Steigeren

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Het paard steigert tijdens de activiteit, terwijl deze geen pijnlijke plekken en een passend harnachement heeft.	- Het paard steigert een enkele keer tijdens de activiteit door een fysiek probleem dat te verhelpen is. - Een paard steigert een enkele keer tijdens de activiteit door niet passend harnachement.	- Het paard steigert niet tijdens de activiteit.

Niveau onder het zadel

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Onbeleerd. Het paard is niet gewend aan een ruiter op de rug.	- Ingereden. Het paard is gewend aan een ruiter. Het paard is te sturen in stap, draf en galop. Het paard kent en gehoorzaamt de hulpen voor langzamer en halthouden.	- B-niveau of hoger. Het paard is gemakkelijk te sturen in stap, draf en galop. Het paard kent en gehoorzaamt de hulpen voor langzamer en halthouden.

Volgzaamheid

Hier wordt puur gekeken of het paard voldoende bereidheid toont om mee te werken vanuit zijn karakter. Dit kan alleen beoordeeld worden wanneer het paard niet angstig of gespannen is en geen pijn heeft.

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Het paard is ongehoorzaam. Negeert structureel aansturing.	- Het paard is soms ongehoorzaam. Laat zich goed aansturen, maar test grenzen.	- Het paard gehoorzaamt Laat zich goed aansturen en werkt bereidwillig mee.

Gevoeligheid belast

Met de gevoeligheid wordt hier bedoeld, de reactie van het paard wanneer er sterkere hulpen worden gegeven dan normaal.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Overgevoelig voor hulpen. Het paard reageert bij de geringste hulpen, zoals bij de rubriek bomproof op bladzijde 19 in de categorie 'ongeschikt'. - Ongevoelig voor hulpen Het paard reageert niet of nauwelijks op hulpen. Het paard heeft veel aansporing nodig.	- Gevoelig voor hulpen Bij het geven van hulpen reageert het paard zoals de bedoeling was, maar dan overdreven. Zodra de corrigerende hulp gegeven wordt, luistert het paard. Bijvoorbeeld overgang van draf naar stap, een overgang van draf naar halthouden. - Het paard stopt bij onverwachte of tegensprekende hulpen.	- Het paard reageert op de juiste wijze op de gegeven hulpen. Het paard kan onderscheid maken tussen hulpen die de cliënt geeft en de instructrices of begeleiders. Hulpen van instructie en begeleiders gaan boven die van een cliënt.

BUITEN DE RIJBAK

Het is ook verstandig om met het paard naar buiten te gaan en daar het gedrag te beoordelen. Eerst kan het paard aan de hand worden geleid of worden bereden door de eigenaar, zodat de potentiële koper kan beoordelen hoe het paard reageert op de omgeving en eventueel aanwezig verkeer.

Bomproof

Een paard kan altijd schrikken, maar het is van belang dat het paard handelbaar blijft. Met handelbaar wordt bedoeld dat het paard adequaat blijft reageren op hulpen en zich laat leiden door de reactie van de ruiter of begeleider. Hiervoor kunnen drie verschillende testen worden uitgevoerd.

Test voor onverwachte aanrakingen: U loopt langs de zijkant van het paard, u kijkt dezelfde richting op als het paard en blijft u op een halve meter naast het paard staan ter hoogte van de schouder en buik. Na vijf seconden houdt u uw elleboog langs uw lichaam en schiet uw hand uit. Hierbij wordt het paard geraakt, deze handeling gebeurt snel, maar hoeft niet hard aan te komen bij het paard.

Test voor onverwachte bewegingen: U gaat bij het hoofd van het paard staan op een zodanige afstand dat u het paard kan aanraken met een gestrekte arm. U wacht vijf seconden en met uw elleboog dichtbij uw lichaam zwaait u plotseling met een hoge intensiteit.

Test voor onverwachte geluiden: Hiervoor is een emmer nodig. Deze test wordt op harde ondergrond wordt uitgevoerd. U gaat ruim twee meter achter het paard staan. U houdt de emmer vast op ongeveer buikhoogte. Wacht tien seconden en laat dan een emmer uit uw handen vallen.

‘Shyen’ is wanneer een paard op eigen initiatief van iets wegdraait of wegspringt

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Het paard schrikt en blijft <u>niet</u> handelbaar bij: onverwachte aanrakingen of onverwachte bewegingen of onverwachte geluiden. - Het paard gaat er vandoor - Het paard verstijfd volledig, kan geen stap vooruit of achteruit zetten. - Shyen: Het paard springt opzij Het paard draait meer dan 45 graden van de oorzaak of draait 180 graden om.	Het paard schrikt, maar blijft handelbaar bij: onverwachte aanrakingen of onverwachte bewegingen of onverwachte geluiden. - Het paard versnelt in de gang, maar het tempo vertraagt nadat daar hulpen voor zijn gegeven. - Lichte vorm van shyen: Een stap opzij. Draait 45 graden van de oorzaak af.	Het paard schrikt niet bij: onverwachte aanrakingen en onverwachte bewegingen en onverwachte geluiden. - Het paard schrikt en dit uit zich in een schokje. Na enkele seconden is het paard weer ontspannen.

Duur spanning na schrikreactie

Wanneer het paard ergens van geschrokken is, duurt het even voordat deze weer ontspant. In de onderstaande rubrieken wordt dit beoordeeld. Het is hierbij belangrijk dat de bron van de spanning, weg is.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Het paard is na 4 minuten nog steeds gespannen.	Het paard ontspant zich binnen 4 minuten.	Het paard ontspant zich binnen 2 minuten.

Verkeersmak

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard is niet verkeersmak en reageert op verkeer. Het paard is gespannen en reageert niet goed op de begeleider. Het paard schrikt van passerend verkeer en vertoont gedragingen van het shyen, zoals beschreven is in de rubriek bomproof in de categorie 'ongeschikt' en 'acceptabel' op bladzijde 19. Het paard wil vluchten.	- Het paard vertoont lichte spanning, maar geen tekenen van shyen of willen vluchten.	- Paard is ontspannen in het verkeer en reageert niet op het verkeer dat langskomt.

TOT SLOT

Zoals in de inleiding is vermeld, is het beoordelingsinstrument een hulpmiddel en geen test. Wanneer het paard op alle vlakken voldoet aan de rubriek 'geschikt', dan is het nog geen garantie dat dit het juiste paard is, al geeft het wel een sterke indicatie. Omdat de beoordeling van een paard veel meer omvat dan voldoen aan de juiste kwaliteiten op papier, is het aan te raden om een proefperiode af te spreken. Dit zal niet altijd mogelijk zijn, maar het is belangrijk om te proberen een proefperiode te bewerkstelligen. Een aantal factoren in dit instrument zullen niet bij ieder bezoek beoordeeld kunnen worden, misschien omdat er geen tijd is, misschien omdat de situatie zich er niet toe leent. Een proefperiode kan dan uitkomst bieden.

Het karakter van een paard is ook binnen een korte tijd niet gemakkelijk te beoordelen. De aanwezigheid van agressie en angst zullen sneller naar voren treden en redenen zijn om een paard af te keuren. Factoren zoals emotionele gevoeligheid, zelfredzaamheid en aanpassingsvermogen zijn een stuk lastiger om te beoordelen. Ook hier kan een proefperiode nuttig zijn, zodat een paard kan worden geselecteerd wat echt past binnen de organisatie.

Wanneer een paard wordt aangeschaft, kan er ook gebruik worden gemaakt van een klinische keuring door een dierenarts. Het is belangrijk dat een dier dat wordt ingezet in de zorg, zoals bij huifbedrijven of paardrijden voor gehandicapten, een goede gezondheid heeft. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van een klinische keuring dan zal deze altijd de doorslaggevende factor moeten zijn bij het beoordelen van de geschiktheid van het paard. Dit beoordelingsinstrument kan daarnaast inzicht verschaffen in factoren die niet in een klinische keuring worden meegenomen.

Wij wensen u heel veel succes met het kiezen van een geschikt paard en hopen dat het beoordelingsinstrument hierbij een waardevol hulpmiddel is gebleken.

Met vriendelijke groeten,

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing

LITERATUURLIJST

Andersson, I & Lindberg, C. (2002). *Jonge paarden trainen*. Utrecht: Forte.

Arabian Horse Association (2017). *Discover the magic of the Arabian horse....* Geraadpleegd op 29 juni 2017, van <https://www.arabianhorses.org/discover/arabian-horses/>

Axel-Nilsson, M. (2015). *The Match Between Horse and Rider (Doctoral thesis) [Sveriges Lantbruksuniversitet Swedish University of Agricultural Science Library]*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van https://pub.epsilon.slu.se/12635/1/axel-nilsson_m_150924.pdf

Back, W. & Clayton, H.M. (2001). *Equine Locomotion*. Londen: WB SAUNDERS + Harcourt Publishers Limited.

Barrett, J. (2005). *Steady Your Spooky Horse: How-to Methods from the Mounted Police*. Neenah, Wisconsin: The Russell Meerdink Company, Ltd.

Bartels, T., Burik, H., Jetten, G. (Red.), Kraakman, A., Van der Leun M. & Van der Oord, M. (2004). *Paardrijden: basisopleiding voor ruiter en paard*. Utrecht: Forte.

Bartels, T., Burik, H., Jetten, G. (Red.), Kraakman, A., Van der Leun, M. & Van der Oord, M. (2004). *Paardrijden: basisopleiding voor ruiter en paard*. Utrecht: Forte.

Bartels, T. (2000). *Basisboek Dressuur: Op stal bij Tineke Bartels*. Hoogland: Forte.

Boezelijn, A. (2017). Een Arabisch volbloed, (too) hot or not?. Gevonden op 3 oktober 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/rassen/een-arabisch-volbloed-too-hot-or-not/79514/>

Bosma, N. & Roseboom, L. (2011). *Handleiding Zorg met Paarden* (1^e editie). Geraadpleegd op 29 maart 2017, van http://multifunctionelelandbouw.net/system/files/documenten/handleiding_zorg_met_paarden_0.pdf

Bransen, H. (2014). *Wat moet je doen met een bang paard dat snel schrikt, of angstig is?*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <http://ruitergevoel.com/2014/08/13/wat-moet-je-doen-met-een-bang-paard-dat-snel-schrikt-of-angstig-is/>

Breukink, H.J. (2007). *Gezondheid en ziekte bij paarden: van ademhaling tot zenuwstelsel*. Zeewolde: Forte.

Bulens, A., Sterken, H., Van Beierendonck, S., Van Thielen, J. & Driessen, B. (2014). The use of different objects during a novel object test in stabled horse. *Journal of Veterinary Behavior*, 10, 54-58. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jveb.2014.09.002>

Carroll, C.L. & Huntington, P.J. (1988). Body condition scoring and weight estimation of horses. *Equine Veterinary Journal*, 20(1), 41-45. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.2042-3306.1988.tb01451.x>

Christiaanse, N. (2013). *PAARDenKRACHT: werknemers met vier benen*. Drunen/Oisterwijk: Pix4Profs.

Claassen, I. (2010). *Gangen*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van <http://www.nsiip.nl/rubriek/het-ijslandse-paard/gangen>

Curry, A. (2005). *How To Transform Your Horse From A Dangerous Bundle of Nerves Into A Nearly BombProof Hercules!: 16 Secrets Every Horse Owner Should Know!* Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://superstarsofhorsetraining.com/Bombproofing-Your-Horse.pdf>

De Recht, B. & Koppen, A. (2013). Basisgangen. *Mensport*, (1), 14-17.

Ebell, P. (2001). *Hoeven & hoefbeslag*. Utrecht: Forte.

Eby, V.M. (1995). *The horse dictionary*. Londen & Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers.

Edwards, E.H. (2001). *Bosch & Keuning Handboeken: Paarden*. Baarn: Tirion.

Edwards, E.H. (2004). *De nieuwe encyclopedie van het paard*. Leeuwarden: Libre.

EquiMed (2010). *Behavioral Changes from Foal to Aged Equine*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://equimed.com/health-centers/behavior/articles/behavioral-changes-from-foal-to-aged-equine>

Equine Legal Solutions (2003). *Horse buying checklist*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <http://www.equinelegalsolutions.com/uploads/4/0/2/5/40254925/hbc.pdf>

FEI (z.d.). *Homepage*. Geraadpleegd op 21 september 2017, van <http://www.fei.org/>

Feldberg-Marsbøll, A. (2013). *Effects of handling on fear reactions in young horses (Master thesis)[Aarhus Univeristy Library]*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van http://library.au.dk/fileadmin/DJF/DCA/Bibliotek/effects_of_handling_on_fear_reactions_in_young_horses.pdf

Fisher, S. & Bush, K. (2012). *The Difficult Horse: Understanding and solving riding, handling and behavioural problems*. Ramsbury: The Crowood Press Ltd.

Fraser, A.F. (2010). *The Behaviour and Welfare of the Horse*. Wallingford: CABI.

Gerweck, G. (1998). *Het gedrag van uw paard*. De Bilt: Bosch & Keuning.

Gibbels, J.E.T.J. & Niesing, Y.X.Q. (2017). *Selectiecriteria paarden in de Zorg: Een onderzoek naar het opstellen van selectiecriteria voor paarden in de zorg die worden ingezet bij huidbedrijven en paardrijden voor gehandicapten* (Afstudeeronderzoek). Diermanagement, Van Hall Larenstein, Leeuwarden.

GTB INL (2007). *RAD^{III}*. Geraadpleegd op 27 september 2017, van <http://gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M057261>

Hannes, C. (2008). *Gebitsverzorging bij paarden: Herkennen Behandelen Voorkomen*. Baarn: Forte.

Hausberger, M., Roche, H., Henry, S. & Visser, E.K. (2008). *A review of the human-horse relationship*. *Applied Animal Behaviour Science* 109(1), 1-24. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.applanim.2007.04.0155>

Hermesen, J. (2000). *Paarden encyclopedie*. 6e druk. Lisse: Rebo Productions.

Interglot (2017). *Translate submissive from English to Dutch*. Geraadpleegd op 3 oktober 2017, van <http://www.interglot.com/dictionary/en/nl/translate/submissive>

Jørgensen, G.H.M. & Bøe, K.E. (2007). Individual paddocks versus social enclosure for horses. In M. Hausberger (Red.), E. Søndergaard (Red.) & W. Martin-Rossset (Red.), *Horse behaviour and welfare* (pp.79-86). Wageningen: Wageningen Academic Publishers.

Kamphuis, J., Meijer, F. & De Vries, A. (2004). *FPG bijscholingsmodule en onderzoeksrapport*. Geraadpleegd op 3 oktober 2017, van <http://kennisbank.hva.nl/document/218528>

KNHS (z.d.-a). *Paarden bezichtigen*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <https://www.knhs.nl/paardrijden/je-eigen-paard-kopen/paarden-bezichtigen/>

KNHS (z.d.-b). *Ontdek dressuur*. Geraadpleegd op 21 september 2017, van <https://www.knhs.nl/wedstrijden/disciplines/dressuur/ontdek-dressuur/>

KNHS (2005). *(Van) Paarden houden*. Ermelo: KNHS.

Marczak, J. & Bush, K. (2005). *The Principals of Teaching Riding: The Official Manual of the Association of British Riding Schools*. (z.p.): David & Charles.

Matsuura, A., Ohta, E., Ueda, K., Nakatsuji, H. & Kondo, S. (2008). Influence of Equine Conformation on Rider Oscillation and Evaluation of Horses for Therapeutic Riding. *Journal of Equine science*, 19(1), 9-18. doi: <http://doi.org/10.1294/jes.19.9>

Maxwell, R. & Sharples, J. (2000). *Van Veulen tot Rijpaard*. Lisse: Zuid Boekproducties.

Nederlands Hippisch Kenniscentrum (2017). *Te dik of te dun? Doe de Body Condition Score*. Geraadpleegd op 27 oktober 2017, van <http://www.nhk.nl/artikelen/te-dik-of-te-dun-doe-de-body-condition-score/>

Maxwell, R. & Sharples, J. (2000). *Van Veulen tot Rijpaard*. Lisse: Zuid Boekproducties.

Offereins, E. (2002). *Paardebenen*. Roden: EquiCare.

Paardvisie (2014). *Techniek achter 'bomproof' methode Tristan Tucker uitgelegd*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.paardvisie.nl/2014/02/de-techniek-achter-bomproof-methode-tristan-tucker-uitgelegd/>

Pavord, T. & Pavord M. (2006). *Handboek Paardenziekten in woord en beeld*. Utrecht: Veltman.

Peace, M. & Bayley, L. (2005). *Het perfecte paard*. Utrecht: Veltman.

Peerlings, J., Van der Weerden, T., Van Hoof, W. (2007). *Het trekpaard*. Zutphen: Roodbont.

Pierard, M. (2014). *Gedragsprobleem: wegspringen*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/gedrag-artikelen/gedragsprobleem-wegspringen/12043/>

Pilliner, S., Elmhurst, S. & Davies, Z. (2002). *The horse in motion*. Oxford: Blackwell Science Ltd, a Blackwell Publishing Company.

Rijnders, D. (2015). *Aandachtspunten gedrag bij aankoop* Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <https://www.dehoefslag.nl/verzorging/aandachtspunten-gedrag-bij-aankoop.html>

Ross, M.W. & Dyson, S.J. (2011). *Diagnosis and Management of Lameness in the Horse*. St. Louis, Missouri: Elsevier Inc.

Schöffmann, B. (2008). *Groot handboek Dressuur: Dressuuroefeningen van A tot Z*. (z.p.): Deltas.

Sikkel van Zoest, R. (2011). *Hoefbevangenheid: begrijpen, genezen, voorkomen*. Kampen: Rozhanitsa.

Spooren-Kiljan, M. (2015). *Gevaarlijk gedrag*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <http://www.dehoefslag.nl/verzorging/gevaarlijk-gedrag.html>

Steenbergen, M. & Hulsen, J. (2012). *Paardsignalen: Kijken, denken, doen*. Zutphen: Roodbont.

Suwala, M., Górecka-Bruzda, A., Walczak, M., Ensminger, J. & Jerzierski, T. (2016). A desired profile of horse personality – A survey study of Polish equestrians based on a new approach to equine temperament and character. *Elsevier Applied Animal Behaviour Science*, 180, 65-77. doi: <http://doi.org/10.1016/j.applanim.2016.04.011>

Temporini, R. (2006). *Menpaard in opleiding*. Eerbeek: Media Boekservice.

The Association of Professional United Pet Sitters (2011). *Buying A Horse Evaluation Checklist*. Geraadpleegd op 9 oktober 2017, van <http://petsits.com/horsebuying/BuyingAHorseEvaluationChecklist.pdf>

Van den Bergh, D. (2015). *Ouderdomsgebreken*. Gevonden op 23 mei 2017, van <http://www.dehoefslag.nl/verzorging/ouderdomsgebreken-2.html>

Van den Hof, G. (2017). *Waarom bokken paarden?*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/instructie/waarom-bokken-paarden/24030/>

Van der Toorn, A. (2012). *Kijken door de ogen van het paard*. Eerbeek: Media Boekservice.

Van der Toorn, A. (z.d.). *Na de castratie: halve hengst of hele ruin?*. Geraadpleegd op 27 oktober 2017, van <http://www.rosmagazine.nl/ros-online/gedrag/hengst-of-ruin.html>

Van Nassau, R. (2004). *Hoefproblemen: bouw van de hoef, bekappen en beslaan, hoefproblemen en oplossingen*. Utrecht: Forte.

Versluis-Borsboom, N. (2016a). *Tips van de bereden politie voor een 'bomproof' paard*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.dressuur.nl/artikelen/algemeen-artikelen/tips-bereden-politie-bomproof-paard/7701/>

Wageningen UR Livestock Research (2012). *Welzijnsmonitor Paardenhouderij: het meetprotocol*. Geraadpleegd op 9 oktober 2017, van <http://edepot.wur.nl/238619>

Zeitler-Feicht, M.H. (2004). *Horse Behaviour explained: origins treatment, and prevention of problems*. Londen: Manson Publishing Ltd.

BIJLAGE I SCOREBLAD BEOORDELING RIJPAARD VOOR GEHANDICAPTEN

Naam paard:

Beoordelaar:Datum:.....

Algemeen

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Leeftijd			
Geslacht			
Volbloed/warmbloed/Koudbloed			
Angst **			
Onwenselijk gedrag **			
Aanpassingsvermogen			

Op stal

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Human approach test			
Weven			
Luchtzuigen			
Slaan tegen stalmuren			
Voernijd			
Halster omdoen			

Op poetsplaats

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Stokmaat- ruiter met ondersteuning			
Stokmaat – ruiter zonder ondersteuning			
Body Condition score			
Beenstand			
Kootstand			
Kwaliteit hoeven			
Hoefbevangenheid **			
Halthouden			
Basisvaardigheden			
Singelnijd			

Opmerkingen:

In bak onbelast

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Novel object test			
Gangen **			
Afwijkende gangen			

In bak met ruiter

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Bokken **			
Steigeren **			
Niveau onder het zadel			
Volgzaamheid **			
Gevoeligheid belast			

Buiten de rijbak

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Bomproof			
Duur spanning na schrikreactie			
Verkeersmak			

Opmerkingen:

Beoordelings
instrument

De selectie van huifbedpaarden

Jessica Gibbels

Xi-Qi Niesing

november 2017

**van hall
larenstein**
university of applied sciences

BEOORDELINGSINSTRUMENT VOOR DE SELECTIE VAN HUIFBEDPAARDEN

BEOORDELINGSINSTRUMENT VOOR DE SELECTIE VAN PAARDEN DIE WORDEN
INGEZET BIJ HUIFBEDRIJDEN.

J.T.E.J. Gibbels

jessicagibbels@gmail.com

Y.X.Q. Niesing

xqniesing@gmail.com

Leeuwarden

November, 2017

VOORWOORD

Beste lezer,

Voor u ligt het beoordelingsinstrument met de selectiecriteria voor huidbedpaarden in de zorg. Dit instrument is een product van ons afstudeeronderzoek. Met veel enthousiasme hebben wij in het kader van ons onderzoek een uitgebreide literatuurstudie gedaan en interviews afgenomen in het werkveld. Wij hopen dat dit instrument een waardevolle toevoeging is aan het werkveld en het zich zal bewijzen als nuttig hulpmiddel voor het kiezen van paarden die geschikt zijn om in te zetten bij huidbedrijden.

Met vriendelijke groeten,

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Algemeen.....	5
Op stal.....	8
Op de poetsplaats	11
In de rijbak zonder belasting	16
In de rijbak met ruiter of in het span	18
Buiten de rijbak	20
Tot slot.....	22
Literatuurlijst	23
Bijlage I Scoreblad beoordeling huifbedpaard	

INLEIDING

Het doel van dit beoordelingsinstrument is het ondersteunen van stichtingen en organisaties bij het kiezen van geschikte paarden, die kunnen worden ingezet bij huifbedrijven. Dit instrument biedt handvatten, zodat er een juiste en onderbouwde keuze kan worden gemaakt voor een paard* dat het beste geschikt is voor de desbetreffende organisatie of stichting. Er is getracht om een beeld te geven van factoren die meespelen bij het kiezen van het meest geschikte paard, hierbij werd gekeken naar: de karaktereigenschappen, de vaardigheden, de bewegingskarakteristiek, de gedragskenmerken en de fysieke kenmerken. Binnen deze vijf gebieden zijn factoren onderscheiden en is er binnen de factoren gekeken waar de grens ligt tussen acceptabel en onacceptabel. Met behulp van dit beoordelingsinstrument kan er een algemene waardering worden gegeven over de geschiktheid van een paard, om in te zetten bij het huifbedrijven.

Het instrument houdt geen rekening met rasvoorkeur en kleur. Het instrument is tevens geen vervanging voor de klinische keuring. Het kan wel gemakkelijk worden gebruikt in combinatie met een klinische keuring. Meer uitleg voor onderbouwing en redenering is te vinden in de scriptie 'Afstudeeronderzoek selectiecriteria paarden in de zorg' van Jessica Gibbels en Xi-Qi Niesing. In het beoordelingsinstrument wordt inzichtelijk gemaakt waaraan een paard voldoet en hoe geschikt een paard is binnen de grenzen die zijn gesteld in dit beoordelingsinstrument.

De opbouw van het instrument is gebaseerd op het afleggen van een bezoek waarbij het paard in het algemeen, op stal, op de poetsplaats, in de rijbak en buiten de rijbak wordt beoordeeld. De meeste onderdelen bevatten de rubrieken 'ongeschikt', 'acceptabel' en 'geschikt', twee onderdelen bevatten alleen de rubrieken 'ongeschikt' en 'geschikt'. Hoewel het beoordelingsinstrument ook een kader geeft voor het testen van bepaalde aspecten die hierin worden beoordeeld, is het beoordelingsinstrument zelf géén test. Er is dus geen perfecte score te behalen. Mocht het paard op alle vlakken voldoen aan de rubriek 'geschikt', dan betekent dat wel dat het een hoopvolle kandidaat is. Garanties kunnen er echter nooit gegeven worden. Dit komt omdat het een momentopname is. De beoordeling op zich kan wel enkele uren in beslag nemen, maar alsnog is het moeilijk te voorspellen hoe een paard zich aanpast wanneer deze uit zijn vertrouwde omgeving wordt gehaald, wanneer deze verzorgd wordt door andere mensen en of het lukt om het paard te beleren voor onder het huifbed. Het beoordelingsinstrument kan wel een duidelijke indicatie geven. Des te vaker een paard bijvoorbeeld binnen de rubriek 'ongeschikt' is geplaatst, des te sterker de indicatie is dat het paard niet voldoet en uiteindelijk niet geschikt is voor de inzet als huifbedpaard. Wanneer een paard binnen één rubriek op één punt ongeschikt scoort dan valt deze binnen de rubriek 'ongeschikt'. Daarnaast bevatten acht onderdelen de term 'ongeschikt **', wanneer het paard op één of meer van deze onderdelen ongeschikt scoort, is het raadzaam om een nieuwe kandidaat te zoeken. In Bijlage I Scoreblad, kunt u bijhouden in welke categorieën het paard valt en is er ruimte voor eventuele opmerkingen.

Uw eigen interpretatie en gevoel spelen hierbij een belangrijke rol. Dit beoordelingsinstrument richt zich op het beoordelen van het individuele paard, middels maatstaven die in onderzoek zijn bepaald. De mogelijkheid bestaat dat er factoren zijn meegenomen die voor u helemaal niet van belang zijn, of dat er factoren missen, waar u als individu wel naar kijkt.

**In dit beoordelingsinstrument wordt met de term 'paard' zowel een paard als een pony bedoeld.*

ALGEMEEN

In dit onderdeel wordt er gekeken naar factoren die niet op een vast tijdstip of vaste plaats worden beoordeeld. Van tevoren is de leeftijd, het geslacht en of het paard een warm-, koud- of volboed is, al bekend.

Leeftijd onbeleerd paard

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Jonger dan 2,5 jaar. Kan nog niet worden beleerd is nog in de groei. - Ouder dan 6 jaar. Grotere kans op verkeerde aangeleerde gewoontes.	- Tussen 2,5 en 3 jaar. Kan niet volledig worden beleerd, is nog in de groei, mag niet veel dragen of trekken. - Tussen 4,5 en 6 jaar. Heeft mogelijk al het een en ander geleerd.	- Tussen 3 en 4,5 jaar. Goede leeftijd om te starten met beleren.

Leeftijd beleerd paard

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Jonger dan 4 jaar. Kans op lichamelijke klachten door te jong beleren. - Ouder dan 16 jaar. Kans op ouderdomsgebreken. Kortere inzetduur.	- Tussen 9 en 16 jaar. Wanneer het paard ook wordt ingezet bij paardrijden.	- Tussen 4 en 8 jaar. Goede leeftijd om het paard te leren onder een huifbed te lopen.

Geslacht

Een hengst kan eventueel worden aangeschaft, maar dient minimaal zes weken voor de inzet gecastreerd te worden.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Hengst. Onvoorspelbaarder in karakter. Onvoorspelbaarder in gedrag.	- Merrie. Kan zich anders gedragen wanneer deze hengstig is.	- Ruin. Gelijkmatig karakter.

Volbloed/warmbloed/ koudbloed

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Volbloed. Vaak smaller gebouwd. Te grote bewegingsdrang. Te gevoelig - Warmbloed, wanneer het paard alleen voor huifbedrijden wordt ingezet.	- Warmbloed, wanneer het paard ook wordt ingezet bij paardrijden. - Mix warmbloed en koudbloed.	- Koudbloed.

De volgende factoren in dit hoofdstuk kunnen tijdens het bezoek op meerdere momenten beoordeeld worden: angst, onwenselijk gedrag en aanpassingsvermogen. Dit kan bijvoorbeeld beoordeeld worden wanneer het paard verplaatst wordt of wanneer deze factoren voorkomen.

Het is belangrijk om te kijken naar de ogen, de oren en de lippen van het paard. Deze kunnen een indicatie geven van de spanning die het paard op dat moment ervaart. Tekenen van spanning kunnen worden gezien, voordat het paard een schrikreactie, vluchtgedrag of angst vertoont, maar spanning hoeft niet altijd gevolgd te worden door een schrikreactie, vluchtgedrag of angst. Enkele signalen die spanning aanduiden zijn: een opgeheven hoofd, duidelijk zichtbaar oogwit, een strakke onderlip waar de bovenlip overheen hangt, een duidelijk hoorbare ademhaling, aangespannen neusgaten, stokkerige bewegingen en het paard kan zich groot maken.

Angst

Angst bij een paard kan zich op vele manieren uiten. Wanneer het paard snel angstig wordt of erg angstig is, is het minder geschikt om ingezet te worden. Dit is afhankelijk van de bron van de angst. Komt de bron van de angst veel of weinig voor op uw locatie? Is het bijvoorbeeld bang voor honden, maar zijn honden op uw terrein verboden dan is zo een angst acceptabeler dan wanneer er altijd een hond op uw terrein is.

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Erg angstig. Vertoont spanningssignalen en is niet in staat om door te gaan met zijn taak.	- Licht angstig. Vertoont spanningssignalen, maar gaat wel door met zijn taak. Beweegt langzaam. Oogwit zichtbaar.	Vertoont geen angst.

Onwenselijk gedrag

Platte oren zijn vaak ook een indicatie dat het paard iets niet prettig vindt, maar dit hoeft niet altijd gevolgd te worden door agressief gedrag.

Ongeschikt **	Geschikt
- Mensen (bijna) omver lopen. - Platte oren, oren liggen in de nek. In combinatie met de volgende gedragingen: - Ontblote tanden. - Dreigen om te slaan. Het gericht draaien met de billen naar mensen toe. Tilt een achterbeen op. - Bijten. - Slaan. Het paard schopt met één of twee achterbenen naar achteren, of richting een mens.	- Het paard vertoont geen dreigend gedrag naar mensen toe. - Het paard bijt niet en slaat niet naar mensen. - Het paard respecteert grenzen van mensen en loopt ze niet omver.

Aanpassingsvermogen

Hierbij wordt er gekeken hoe het paard reageert, wanneer deze door een onbekend persoon wordt gehanteerd en gemend.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard is gespannen tijdens het hanteren door een onbekend persoon. - Verzet zich en luistert niet. - Maakt zich groot. - Heeft zichtbaar oogwit. - Neusgaten zijn opengesperd.	- Het paard is alert tijdens het hanteren door een onbekend persoon. - Vertoont lichte spanning tijdens verzorging. - Neusgaten zijn opengesperd. - Maakt zich groot. - Wil onderzoeken. - Het paard is ontspannen tijdens het rijden en/of menen.	- Het paard blijft ontspannen en laat zich goed hanteren door een onbekend persoon, zowel tijdens de verzorging, het lopen, het rijden en/of menen.

OP STAL

Op stal wordt er in eerste instantie gekeken of het paard interesse toont in de mensen die de stal binnen komen. De Human Approach test kan worden gedaan, hierbij worden de karaktereigenschap 'menselijk contact zoeken' beoordeeld. Bij deze test wordt gekeken hoe het paard reageert wanneer deze door een onbekend persoon wordt benaderd.

De Human Approach test

Bij deze test wordt de karaktereigenschap 'menselijk contact zoeken' beoordeeld. Er wordt getest hoe het paard reageert wanneer deze door een onbekend persoon wordt benaderd. Toelichting: Bij aankomst in de stal blijft u op twee meter afstand voor de box van het paard staan. Wacht vervolgens een minuut en loop dan dichterbij. Steek uw hand richting de tralies om te kijken of hoe het paard hierop reageert. Wanneer het paard niet in de stal staat, maar in de paddock of wei, geldt hetzelfde voor de afstand. U steekt dan vervolgens uw hand richting het paard.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Bedreigend. Het paard beweegt zijn hoofd en zet met één of twee benen een stap richting de mens met de oren naar achter gelegd en/of laat hierbij zijn tanden zien.	- Vermijden. Het paard wendt zijn hoofd af van de persoon en kan hierbij met één of twee benen een stap van de mens af zetten, de oren kunnen zowel naar voren als naar achteren gericht zijn. - Negeren. Het paard beweegt niet, maar kan één of meerdere oren richting de mens richten.	- Contact zoeken. Het paard beweegt zijn hoofd en zet met één of twee benen richting de mens met beide oren naar voren

Tevens kan er in de stal worden gekeken of het paard stereotype gedragingen vertoont.

Weven

Het paard plaatst zijn gewicht afwisselend van het ene voorbeen op het andere voorbeen waarbij zijn hoofd van links naar rechts beweegt.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Ernstige mate van weven. Het paard staat met zijn voorbenen op de bodem van de stal. Bij de voorbenen is de bodembedekking volledig aan de kant geschoven. De achterbenen staan nog op de bodembedekking.	- Mindere mate van weven. Het paard heeft een deel van de bodembedekking aan de kant geschoven met de voorbenen, maar staat nog wel met de voorbenen op de bodembedekking.	- Het paard weeft niet.

Luchtzuigen

Het paard zet de tanden op de rand van een object en zuigt dan lucht een stukje naar binnen. Dit kan ook soms zonder hun tanden in een object te zetten.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Ernstige mate. Het paard is aan het luchtzuigen en blijft daarmee doorgaan ook al maakt de mens contact met hem. Zichtbare slijtage aan de voortanden. Duidelijke tandafdrukken op de randen van de stal of van de voerbak.	- Lichte mate. Het paard is aan het luchtzuigen, maar stopt zodra er menselijk contact is.	- Het paard luchtzuigt niet.

Slaan tegen stalmuren

Het paard schopt hierbij met de achterbenen tegen de boxwanden of stalmuren aan. Ook kunnen sommige paarden tegen de wand aan tikken met de voorkant van de voorhoef.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren en stopt zodra hij eten heeft, maar zet dit gedrag erna voort. - Het paard schopt tegen de wand aan wanneer andere paarden de stal verlaten en stopt niet zodra ze uit het zicht zijn. - Het paard schopt vaak zonder schijnbare provocatie tegen de wand aan. - In de wanden van de stal zijn deuken of gaten te zien.	- Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren, maar stopt zodra hij eten heeft en zet dit gedrag erna niet voort. - Het paard schopt tegen de wand wanneer andere paarden de stal verlaten, maar stopt zodra ze uit het zicht zijn. - De wanden van de stal hebben geen of enkele kleine beschadigingen.	- Het paard schopt niet tegen stalmuren. - Er zijn geen beschadigingen zichtbaar aan de stalwanden, hoogstens wat normale gebruiksschade.

Voernijd

Wanneer er wordt gevoerd, kan het paard voernijd vertonen. Het paard schuurt met de tanden langs de tralies of slaat tegen de stalmuren of probeert te bijten.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het gericht bijten of slaan naar mensen, wanneer er voer is. - Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren en stopt zodra hij eten heeft, maar zet dit gedrag erna voort. - Duidelijke gaten, slijtage plekken of duidelijke slijtage strepen op de tralies.	- Het paard laat dreigend gedrag zien, wanneer er voer is. De oren liggen in de nek, maar het paard bijt of slaat niet. - Het paard schopt tegen de wand aan tijdens het voeren, maar stopt zodra hij eten heeft en zet dit gedrag erna niet voort.	- Geen tekenen van voernijd.

Aansluitend kan de basisvaardigheid 'halster omdoen' beoordeeld worden. Het is belangrijk dat u zelf het halster bij het paard omdoet en hierbij kijkt naar de reactie.

Halster omdoen (Malin Axel-Nilsson, 2015)

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Matig of ernstig ontwijkend gedrag. het paard doet zijn hoofd omhoog <u>en</u> wendt zijn hoofd af van de persoon wanneer het halster wordt omgedaan.	- Licht tot matig ontwijkend gedrag. het paard doet zijn hoofd omhoog <u>of</u> wendt zijn hoofd af van de persoon wanneer het halster wordt omgedaan.	- Geen ontwijkend gedrag. Wanneer het halster om wordt gedaan doet het paard niet het hoofd omhoog of wendt het zijn hoofd af van de persoon.

OP DE POETSPLAATS

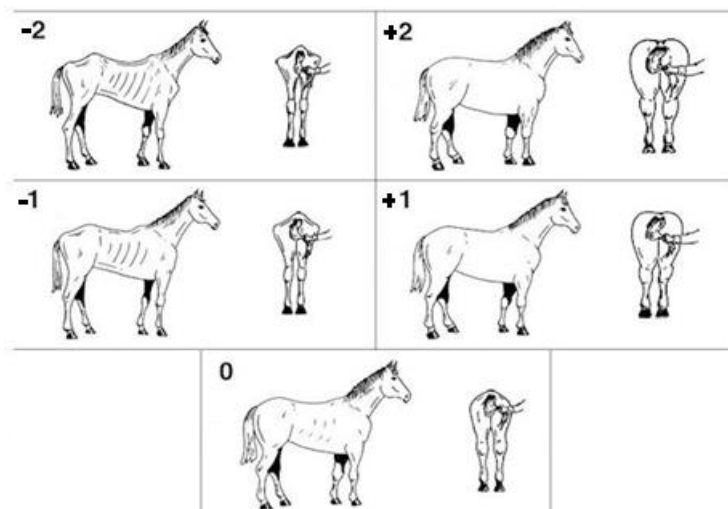
De verkoper kan vervolgens het paard van de stal naar de poetsplaats leiden en daar vastzetten. Op dat moment kan beoordeeld worden hoe het paard reageert op de eigenaar, ook hier is het weer belangrijk om naar het orenspel en de ogen te kijken. Tevens kan worden gekeken of het paard netjes meeloopt aan het halster. Op de poetsplaats zelf wordt het paard vastgezet ook daar kunnen vele verschillende factoren worden beoordeeld. De uiterlijke kenmerken, zoals de Body Condition Score, de stokmaat, de beenstanden, de hoefstanden en de kwaliteit van de hoeven kunnen worden beoordeeld. Daarnaast kan er worden gekeken of het paard tekenen van hoefbevangenheid vertoont. Op de poetsplaats kan ook worden gekeken hoe het paard reageert op aanraking en of deze pijnlijke of hele gevoelige plekken heeft, of het paard netjes de voeten optilt en blijft stilstaan.

Hoewel gezondheid niet meegenomen wordt in dit beoordelingsinstrument, kunt u wel kijken naar de indicatoren van een goede gezondheid. Een gezond paard heeft heldere ogen, een glanzende vacht en een levendig orenspel.

Body Condition Score

Hier wordt het gewicht van het paard beoordeeld. Het is belangrijk dat u niet alleen kijkt naar het paard, maar ook voelt. Bij een paard met een gezond gewicht zijn de ribben niet zichtbaar, maar deze kunt u wel voelen. Onder de rubriek staan afbeelden weergegeven met betrekking tot de Body Condition Score.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Body condition score -2. Het paard is veel te mager, Het skelet is duidelijk zichtbaar De nek is opvallend dun. Het kruis is ingevallen en hol. Heupkop is zichtbaar. Heupkop steekt uit. Opgetrokken buik. - Body condition score +2. Het paard is veel te dik. Relatief klein hoofd. Kruis lijkt te hoog en hartvormig. Hals zwaar en breed. Manenkam gewelfd, bol. Romp is diep en rond.	- Body condition -1. Het paard is mager. Skelet zichtbaar. Iets te dunne nek. Ribben zichtbaar. Het kruis is hoekig en dakvormig. Heupkop is niet zichtbaar. - Body condition score + 1. Het paard is dik. Ronde vormen. Dikke nek. Ribben niet zichtbaar. Diepe romp. Kruis is rond.	- Body condition score 0. Het paard is in verhouding. Duidelijke overgang van hals naar schouder. Ribben niet zichtbaar, wel voelbaar. Kruis is licht hellend.

Figuur 1: Body Condition Score. Aangepast overgenomen van "Te dik of te dun ? Doe de Body Condition Score" Nederlands Hippisch Kenniscentrum. (<http://www.nhk.nl/artikelen/te-dik-of-te-dun-doe-de-body-condition-score/>) Copyright 2017, Nederlands Hippisch Kenniscentrum.

Stokmaat

De gewenste stokmaat is afhankelijk van de maat van het huifbed en de stokmaat van het partnerpaard. De gewenste stokmaat is afhankelijk van de hoogte van het draagdoek van het huifbed en de stokmaat van het partnerpaard. Met het partnerpaard wordt het paard bedoeld, waarmee het aan te schaffen paard onder het huifbed komt te staan.

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Meer dan 4 centimeter groter dan gewenste stokmaat.	- Tussen de 2 en 4 centimeter groter dan gewenste stokmaat.	- Minder dan 2 centimeter groter dan gewenste stokmaat.
- Meer dan 4 centimeter kleiner dan gewenste stokmaat	- Tussen de 2 en 4 centimeter kleiner dan gewenste stokmaat.	- Minder dan 2 centimeter kleiner dan gewenste stokmaat.

Beenstand

Hierbij wordt er gekeken naar het vooraanzicht of achteraanzicht van de benen.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Bodemwijde stand. De afstand tussen de hoeven is groter dan één hoefbreedte. - Toontredend. De voorknieën zijn recht, maar de ondervoeten (hoefas) draaien naar binnen. - Franse stand. Tot en met de voorknieën lopen de benen evenwijdig aan elkaar. Het onderbeen is naar buiten gedraaid. - O-benig. Het been is gebogen, met te veel afstand tussen de voorknieën. - Vaak samen met toontredend. - X-benig. Het been is gebogen, met te kleine afstand tussen de voorknieën. - Holle stand in de voorknieën. De voorknie is naar achteren gebogen, het pijpbeen staat wel loodrecht. - Bokbenig. Bij de bokbenige stand staan de knieën iets naar voren. Een erge mate van: - Bodemnauwe stand. De afstand tussen de hoeven is kleiner dan één hoefbreedte.	Een mindere mate van: - Bodemnauwe stand. De afstand tussen de hoeven is kleiner dan één hoefbreedte en is alleen aanwezig in de voorbenen.	- Correcte beenstand. Beide benen lopen over de hele lengte evenwijdig aan elkaar. De afstand tussen de hoeven op de bodem is één hoef.

Kootstand

De kootstand wordt beoordeeld in zijaanzicht.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Bokhoef. Permanent gekanteld hoefgewricht. De denkbeeldige voetas is naar voren gebroken - Weke stand/ Week gekoot De hoek van de denkbeeldige voetas met de grond is minder dan 45 graden of de denkbeeldige voetas buigt af ter hoogte van de bovenzijde van de hoof richting de bodem.	- Steile kootstand. De hoek van de (denkbeeldige) voetas met de grond is meer dan 55 graden.	- Normale stand. De (denkbeeldige) voetas moet recht zijn en de hoek met de bodem moet tussen de 45 en 50 graden zijn.

Kwaliteit hoeven

De kwaliteit van de hoeven wordt niet vanuit één bepaald aanzicht bekeken.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Horizontale scheuren zichtbaar. Een horizontale scheur onder de kroonrand. - Verticale scheuren Een scheur die van de grond tot halverwege de hoof loopt, of verder. Een scheur die halverwege de hoof begint en omhoog loopt. - Brokkelhoef: Ziet eruit alsof er borstelharen bij de rand van de hoof uitsteken in plaats van een vaste structuur.	- Brokkelende hoeven. Kleine gedeeltes van de onderste rand van de hoof zijn afgebroken. - Draagrand scheur Een oppervlakkige scheur die van de grond niet verder dan een kwart van de hoof omhoog gaat. - Onjuiste bekapping.	- Geen zichtbare beschadigingen aan de hoeven. - Groeiringen lopen evenwijdig aan de kroonrand.

Hoefbevangenheid

Om hoofbevangenheid vast te stellen, wordt er onder andere gekeken naar de lichaamshouding van het paard. Deze kan het beste vanuit het zijaanzicht worden beoordeeld. De hoofkenmerken kunnen worden beoordeeld gelijktijdig met de kwaliteit van de hoeven.

Ongeschikt **	Geschikt
- Heeft acute hoofbevangenheid (vroeger gehad). - Heeft chronische hoofbevangenheid. De achterbenen zijn zo recht mogelijk onder het paard geplaatst en de voorbenen zo ver mogelijk vooruit gestrekt. Bij mindere mate van hoofbevangenheid tilt het paard afwisselend het ene been op om de pijn en druk te verlichten. De kroonrand voelt heet aan en de rest van de voet koud. Wanneer een paard hoofbevangen is geweest, dan lopen de groeiringen op de hoof niet meer evenwijdig aan de kroonrand, tevens liggen de ringen dichter bij elkaar. Daarnaast zijn de ringen ook veel nadrukkelijker aanwezig.	- Nog nooit hoofbevangen geweest. De groeiringen van de hoof lopen evenwijdig. Zie rubriek kwaliteit hoeven categorie 'geschikt'.

Halthouden (niet van toepassing bij een onbeleerd paard)

Halthouden wordt gezien als één van de intensiefste gehoorzaamheidsoefeningen voor een paard.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Het paard houdt niet halt tijdens het opstappen, inspannen, mennen of rijden wanneer dit wordt gevraagd. Wanneer nogmaals wordt gevraagd om halt te houden, luistert het paard niet.	Paard houdt halt tijdens het opstappen en inspannen, en wanneer dit wordt gevraagd tijdens het mennen of rijden, maar wil weglopen. Wanneer er nogmaals gevraagd wordt om halt te houden, luistert het paard wel.	Het paard houdt altijd halt wanneer dat wordt gevraagd en wacht totdat hij mag lopen.

Basisvaardigheden/basisopvoeding:

Onder basisvaardigheden vallen vaardigheden, zoals aan het halster lopen, voetjes geven en laten borstelen. Wanneer het paard onbeleerd is, zijn het niet overal laten aanraken en het niet stilstaan op de poetsplaats geen redenen om het paard als ongeschikt te beoordelen. Voetjes geven en meelopen aan het halster zijn wel gewenste basisvaardigheden ook op jonge leeftijd.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard kan niet geleid worden met halster en touw. - Het paard kan niet de hoeven optillen wanneer dat gevraagd wordt. - Het paard laat zich op twee of meer lichaamsdelen niet aanraken en borstelen. Het paard toont eventueel een agressieve reactie, zoals slaan of bijten. - Het paard staat niet stil op de poetsplaats.	- Het paard kan geleid worden met halster en touw. - Het paard zet af en toe kleine stapjes opzij op de poetsplaats. - Het paard kan de hoeven optillen wanneer gevraagd wordt, maar doet dit niet altijd. - Het paard heeft moeite met het aanraken van een bepaald lichaamsdeel, zoals de oren of de buik. Dit uit zich in staart zwiepen, hoofd heffen en van de persoon weg draaien.	- Het paard laat zich door iedereen leiden aan halster en touw. - Het paard kan de hoeven optillen wanneer dat wordt gevraagd. - Het paard laat zich overal aanraken en borstelen - Het paard staat stil op de poetsplaats.

Tot slot kan het paard gezadeld of ingespannen worden, dit kunt u het beste zelf doen om te kijken hoe het paard reageert en of er enige sprake is van singelnijd. Dan kan het paard naar de rijbak, er kan eventueel voor worden gekozen om het paard later te zadelen of in te spannen en deze eerst zonder ruiters te longeren.

Singelnijd (niet van toepassing bij een onbeleerd paard)

Wanneer het paard opgezadeld wordt of de singel wordt vastgemaakt, staat het paard niet meer ontspannen. Wanneer het paard in een huifbed komt waarbij deze geen singel hoeft te dragen, dan is dit niet relevant.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Een extreme reactie bij het aansingelen, zoals bokken, steigeren, happen, bijten, slaan, maaën of opzij springen.	Een reactie bij het aansingelen, zoals een stap opzij, wegdraaien, hoofd heffen, kijken of oren in de nek en zwiepen met de staart.	Geen tekenen van singelnijd.

Inspannen (niet van toepassing bij een onbeleerd paard)

Voordat het paard wordt ingespannen, is het mogelijk dat deze scheef voor de kar staat. Om het paard recht voor de kar te krijgen, zal het paard één of meerdere stappen opzij moeten doen, hiermee wordt in dit beoordelingsinstrument 'om' bedoeld. Wanneer een paard 'om' moet gaan, kan er een hand op de zijkant van de bil gelegd en kan er vervolgens enige druk op uitgeoefend worden. Daarbij kan verbaal het signaal 'om' worden gegeven, of een ander signaal dat het paard hiervoor geleerd heeft.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard is gespannen tijdens het inspannen en ontspant niet bij geruststelling. Het paard staat niet stil en blijft draaien of heen en weer lopen. - Het paard is niet makkelijk 'om' te zetten en heeft grote moeite met achterwaarts lopen. Het paard gaat ongecontroleerd 'om' of gaat ongecontroleerd achterwaarts. Het paard reageert overgevoelig. Het paard gaat niet 'om' of gaat niet achterwaarts. Het paard reageert ongevoelig.	- Het paard vertoont enkele spanningssignalen tijdens het inspannen, maar ontspant zodra deze gerustgesteld wordt. - Het paard heeft moeite met achterwaarts of 'om', maar deze bewegingen gaan wel gecontroleerd.	- Het paard is ontspannen tijdens het inspannen. - Het paard gaat op een gecontroleerde wijze achterwaarts en 'om'.

IN DE RIJBK ZONDER BELASTING

In de rijbak, ook wel bak genoemd, kan het paard worden gelongeerd. Bij het longeren loopt het paard regelmatige cirkels om de ruiter aan een lange lijn, de longeerlijn, dit zorgt voor de mogelijkheid om de gangen van het paard te beoordelen en om te kijken hoe het paard reageert op bepaalde instructies. In de bak kan ook worden getest hoe het paard reageert op nieuwe objecten, door middel van de Novel Object test.

De Novel Object test

Voor de Novel Object test is een paraplu nodig, die u achter uw rug houdt, uit het zicht van het paard. De eigenaar houdt het paard met een touw vast, zonder spanning op het touw te zetten, in de rijbak of een andere afsluitbare ruimte. U haalt de paraplu achter uw rug vandaan, zodat het paard het kan zien. De afstand is zodanig dat het paard er nog eventueel aan kan ruiken. Bij geen reactie, kan ervoor gekozen worden om de paraplu open te klappen. Het openklappen gebeurt naast de persoon en niet voor de persoon. De eerste keer het is raadzaam om dit vloeiend, maar wel rustig te doen. Wanneer het paard ontspannen blijft staan of enkel het hoofd omhoog doet en niet probeert te vluchten, kan het openen van de paraplu herhaald worden met meer snelheid.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Ernstige spanning en vluchtgedrag. Het paard schrikt heftig en probeert te vluchten.	- Lichte tot matige spanning. Het paard schrikt, maar blijft staan. De spanning die er is, vloeit binnen een paar minuten af.	- Ontspannen tot lichte spanning. Het paard blijft ontspannen staan, of wordt alert en ruikt eventueel aan de paraplu.

Gangen

Om de gangen van het paard te beoordelen, wordt het paard, zowel linksom als rechtsom, gelongeerd. Het is hierbij belangrijk dat het paard minimaal twee of drie rondes in stap laat zien. Hetzelfde wordt herhaald voor draf en galop. Daarna laat u het paard minimaal twee keer de overgang van stap naar het halthouden maken. Vervolgens herhaalt u dat minimaal twee keer vanuit de draf naar het halthouden. Hierna kunnen er verschillende overgangen tussen stap, draf en galop gemaakt worden. Deze overgangen kunnen dan sneller na elkaar gevraagd worden, zodat u de gehoorzaamheid en de reactiesnelheid kunt zien. Onbeleerde paarden kunnen mogelijk nog niet worden gelongeerd. De gangen kunnen dan op zicht beoordeeld worden door het paard tot verschillende gangen aan te zetten.

Bij het stappen worden de vier hoeven één voor één na elkaar opgetild en neergezet. Bij de draf bewegen de diagonale benenparen op hetzelfde moment. De hoeven slaan in galop een driekwartsmaat. In galop volgt na het optillen van de hoeven altijd een korte zweeffase. Er wordt gekeken of het paard hoog opgooit of vlakke gangen heeft en of deze ruim of kort zijn. De gangen en afwijkende gangen kunnen zowel belast als onbelast worden beoordeeld.

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Hoog opgooien in stap. - Twee of meer gangen onregelmatig. - Kreupel.	- Zuivere vlakke stap. - Hoog opgooien in draf en galop. - Korte gang. - Draf of galop onzuiver.	Vlakke, iets ruime stap. Vlakke draf en galop. Gelijke regelmatige gangen.

Afwijkende gangen

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Slepende gang. Bij een slepende gang sleept het paard de voorkanten van de hoeven over de grond. - Maaiende gang. Bij een maaiende gang worden de benen naar buiten toe opgetild en maken tijdens het bewegen een boog naar buiten - Op de toon lopen. wordt veroorzaakt door steltvoeten. - Kruisende gang. Bij een kruisende gang plaatst het paard de voorbenen vóór elkaar. - Hanetred. Bij een hanetred wordt een achterbeen met rukbewegingen omhoog getrokken vanuit het knie- en spronggewricht, soms wordt hierbij de buik aangeraakt Duidelijkst zichtbaar in stap In ernstige mate: - Draaien in de hakken/Biljarderen. Wanneer de hoof op de grond is gezet, draait het been naar buiten waardoor de grond met de hoof meedraait. - Strijkende gang. Bij strijken raakt het paard met het ene been het andere been. Dit gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen met de benen een boog naar binnen maakt voordat het been wordt neergezet. - Klappen in de ijzers. gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen de achterbenen neerzet als de voorbenen nog niet zijn opgetild, waarbij de ballen van de voorhoeven worden geraakt.	Mits in mindere mate: - Draaien in de hakken/Biljarderen. Wanneer de hoof op de grond is gezet, draait het been naar buiten waardoor de grond met de hoof meedraait. - Strijkende gang. Bij strijken raakt het paard met het ene been het andere been. Dit gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen met de benen een boog naar binnen maakt voordat het been wordt neergezet. - Klappen in de ijzers. gebeurt wanneer het paard tijdens het bewegen de achterbenen neerzet als de voorbenen nog niet zijn opgetild, waarbij de ballen van de voorhoeven worden geraakt.	- Geen afwijkende gang.

IN DE RIJBAL MET RUITER OF IN HET SPAN

Wanneer het paard is opgezadeld of ingespannen kan er in de rijbak worden gereden. Het is aan te raden om eerst de eigenaar te laten rijden en/of menen, zodat er gekeken kan worden hoe het paard reageert. Daarnaast kunnen de gangen nogmaals worden beoordeeld terwijl het paard belast is. Vervolgens kan de potentiële koper zelf rijden of menen, zo kan deze voelen hoe het paard reageert en hoe deze beweegt.

Bokken

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Het paard bokt, tijdens de activiteit, terwijl deze geen pijnlijke plekken heeft en een passend harnachement heeft.	- Een paard dat bokt, tijdens de activiteit, door een fysiek probleem dat te verhelpen is. - Een paard dat bokt, tijdens de activiteit, door niet passend harnachement.	- Het paard bokt niet tijdens de activiteit.

Steigeren

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Het paard steigert, tijdens de activiteit, terwijl deze geen pijnlijke plekken heeft en een passend harnachement heeft.	- Het paard steigert, tijdens de activiteit, een enkele keer door een fysiek probleem dat te verhelpen is. - Een paard steigert, tijdens de activiteit, een enkele keer door niet passend harnachement.	- Het paard steigert niet tijdens de activiteit.

De volgende vaardigheden zijn alleen van toepassing voor beleerde paarden.

Niveau onder het zadel (niet van toepassing bij een onbeleerd paard)

Dit onderdeel is alleen van toepassing wanneer het paard ook wordt ingezet bij paardrijden voor gehandicapten. Voor het huifbedrijven hoeft het paard niet bereden te kunnen worden, maar moet het wel druk op de rug accepteren, het niveau onder het zadel is dan volledig afhankelijk van de eigen voorkeur.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Onbeleerd. Het paard is niet gewend aan een ruiter op de rug.	- Ingereden. Het paard is gewend aan een ruiter. Het paard is te sturen in stap, draf en galop. Het paard kent en gehoorzaamt de hulpen voor langzamer en halthouden.	- B-niveau of hoger. Het paard is gemakkelijk te sturen in stap, draf en galop. Het paard kent en gehoorzaamt de hulpen voor langzamer en halthouden

Menervaring (niet van toepassing bij een onbeleerd paard)

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard heeft geen menervaring.	- Het paard heeft ervaring in een enkelspan zowel binnen als buiten. - Het paard heeft ervaring in het tweespan alleen binnen of buiten.	- Het paard heeft ervaring in het tweespan zowel binnen als buiten.

Volgzaamheid

Hier wordt puur gekeken of het paard voldoende bereidheid toont om mee te werken, vanuit zijn karakter. Dit kan alleen beoordeeld worden wanneer het paard niet angstig of gespannen is en geen pijn heeft.

Ongeschikt **	Acceptabel	Geschikt
- Het paard is ongehoorzaam Neger structureel aansturing.	- Het paard is soms ongehoorzaam Laat zich goed aansturen, maar test grenzen.	- Het paard gehoorzaamt Laat zich goed aansturen en werkt bereidwillig mee.

Gevoeligheid belast

Met de gevoeligheid wordt hier bedoeld, de reactie van het paard wanneer er sterkere hulpen worden gegeven dan normaal.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Overgevoelig voor aanraking. Het paard reageert bij de geringste aanraking en geeft een reactie, zoals bij de rubriek bomproof op bladzijde 19, in de categorie 'ongeschikt'. Tijdens het menen: - Ongevoelig voor stem en leidselhulpen, moet heel hard aan getrokken worden. Tijdens het rijden: - Overgevoelig voor hulpen. Het paard reageert bij de geringste hulpen, zoals bij de rubriek bomproof op bladzijde 19, in de categorie 'ongeschikt'. - Ongevoelig voor hulpen Het paard reageert niet of nauwelijks op hulpen. Het paard heeft veel aansporing nodig.	Tijdens het menen: - Gevoelig voor leidselhulpen. Het paard heeft een lichte reactie op onverwachte aanrakingen. Het paard versnelt in de gang, maar het tempo vertraagt nadat daar hulpen voor zijn gegeven. Tijdens zowel menen als rijden: - Het paard stopt bij onverwachte of tegensprekende hulpen. Tijdens het rijden: Bij het geven van hulpen reageert het paard zoals de bedoeling was, maar dan overdreven. Zodra de corrigerende hulp gegeven wordt, luistert het paard. Bijvoorbeeld overgang van draf naar stap, een overgang van draf naar halthouden.	Tijdens het menen: - Gevoelig voor leidselhulpen. Geen reactie op onverwachte aanrakingen. Tijdens het rijden: - Het paard reageert op de juiste wijze op de gegeven hulpen. - Het paard kan onderscheid maken tussen hulpen die de cliënt geeft en de instructrices of begeleiders. Hulpen van instructie en begeleiders gaan boven die van een cliënt.

BUITEN DE RIJBAK

Het is ook verstandig om met het paard naar buiten te gaan en daar het gedrag te beoordelen. Eerst kan het paard aan de hand worden geleid of worden bereden of gemend door de eigenaar, zodat de potentiële koper kan beoordelen hoe het paard reageert op de omgeving en eventueel aanwezig verkeer.

Bomproof

Een paard kan altijd schrikken, maar het is van belang dat het paard handelbaar blijft. Met handelbaar wordt bedoeld dat het paard adequaat blijft reageren op hulpen en zich laat leiden door de reactie van de ruiter of begeleider. Hiervoor kunnen drie verschillende testen worden uitgevoerd.

Test voor onverwachte aanrakingen: U loopt langs de zijkant van het paard, u kijkt dezelfde richting op als het paard en blijft u op een halve meter naast het paard staan ter hoogte van de schouder en buik. Na vijf seconden houdt u uw elleboog langs uw lichaam en schiet uw hand uit. Hierbij wordt het paard geraakt, deze handeling gebeurt snel, maar hoeft niet hard aan te komen bij het paard.

Test voor onverwachte bewegingen: U gaat bij het hoofd van het paard staan op een zodanige afstand dat u het paard kan aanraken met een gestrekte arm. U wacht vijf seconden en met uw elleboog dichtbij uw lichaam zwaait u plotseling met een hoge intensiteit.

Test voor onverwachte geluiden: Hiervoor is een emmer nodig. Deze test wordt op harde ondergrond wordt uitgevoerd. U gaat ruim twee meter achter het paard staan. U houdt de emmer vast op ongeveer buikhoogte. Wacht tien seconden en laat dan een emmer uit uw handen vallen.

‘Shyen’ is wanneer een paard op eigen initiatief van iets wegdraait of wegspringt.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Het paard schrikt en blijft <u>niet</u> handelbaar bij: onverwachte aanrakingen of onverwachte bewegingen of onverwachte geluiden. - Het paard gaat er vandoor. - Het paard verstijfd volledig, kan geen stap vooruit of achteruit zetten. - Shyen: Het paard springt opzij Het paard draait meer dan 45 graden van de oorzaak of draait 180 graden om.	Het paard schrikt, maar blijft handelbaar bij: onverwachte aanrakingen of onverwachte bewegingen of onverwachte geluiden. - Het paard versnelt in de gang, maar het tempo vertraagt nadat daar hulpen voor zijn gegeven. - Lichte vorm van shyen: Een stap opzij. Draait 45 graden van de oorzaak af.	Het paard schrikt niet bij: onverwachte aanrakingen en onverwachte bewegingen en onverwachte geluiden. - Het paard schrikt en dit uit zich in een schokje. Na enkele seconden is het paard weer ontspannen.

Duur spanning na schrikreactie

Wanneer het paard ergens van geschrokken is, duurt het even voordat deze weer ontspant. In de onderstaande rubrieken wordt dit beoordeeld. Het is hierbij belangrijk dat de bron van de spanning, weg is.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Het paard is na 4 minuten nog steeds gespannen.	Het paard ontspant zich binnen 4 minuten.	Het paard ontspant zich binnen 2 minuten.

Verkeersmak

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
- Het paard is niet verkeersmak en reageert op verkeer. Het paard is gespannen en reageert niet goed op de begeleider. Het paard schrikt van passerend verkeer en doet shyen. Het paard wil vluchten.	- Het paard vertoont lichte spanning, maar geen tekenen van shyen of willen vluchten.	- Het paard is ontspannen in het verkeer en reageert niet op het verkeer dat langskomt.

Paarden onderling

Het is ook verstandig om het paard tot slot buiten in het tweespan te beoordelen, tenzij deze onbeleerd is.

Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
In een tweespan: - Paarden proberen elkaar te bijten. - Paarden duwen tegen elkaar aan, ook wanneer ze van plaats wisselen.	In een tweespan: - Paarden happen naar elkaar, op een moment van verveling. Bijvoorbeeld tijdens het wachten. - Paarden duwen tegen elkaar aan, wanneer ze van plaats wisselen is gebeurt het niet meer.	In een tweespan: - Paarden gaan sociaal met elkaar om en vormen een goed team.

TOT SLOT

Zoals in de inleiding is vermeld, is het beoordelingsinstrument een hulpmiddel en geen test. Wanneer het paard op alle vlakken voldoet aan de rubriek 'geschikt', dan is het nog geen garantie dat dit het juiste paard is, al geeft het wel een sterke indicatie. Omdat de beoordeling van een paard veel meer omvat dan voldoen aan de juiste kwaliteiten op papier, is het aan te raden om een proefperiode af te spreken. Dit zal niet altijd mogelijk zijn, maar het is belangrijk om te proberen een proefperiode te bewerkstelligen. Een aantal factoren in dit instrument zullen niet bij ieder bezoek beoordeeld kunnen worden, misschien omdat er geen tijd is, misschien omdat de situatie zich er niet toe leent. Een proefperiode kan dan uitkomst bieden.

Het karakter van een paard is ook binnen een korte tijd niet gemakkelijk te beoordelen. De aanwezigheid van agressie en angst zullen sneller naar voren treden en redenen zijn om een paard af te keuren. Factoren zoals emotionele gevoeligheid, zelfredzaamheid en aanpassingsvermogen zijn een stuk lastiger om te beoordelen. Ook hier kan een proefperiode nuttig zijn, zodat een paard kan worden geselecteerd wat echt past binnen de organisatie.

Wanneer een paard wordt aangeschaft, kan er ook gebruik worden gemaakt van een klinische keuring door een dierenarts. Het is belangrijk dat een dier dat wordt ingezet in de zorg, zoals bij huifbedrijven of paardrijden voor gehandicapten, een goede gezondheid heeft. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van een klinische keuring dan zal deze altijd de doorslaggevende factor moeten zijn bij het beoordelen van de geschiktheid van het paard. Dit beoordelingsinstrument kan daarnaast inzicht verschaffen in factoren die niet in een klinische keuring worden meegenomen.

Wij wensen u heel veel succes met het kiezen van een geschikt paard en hopen dat het beoordelingsinstrument hierbij een waardevol hulpmiddel is gebleken.

Met vriendelijke groeten,

Jessica Gibbels & Xi-Qi Niesing

LITERATUURLIJST

Andersson, I & Lindberg, C. (2002). *Jonge paarden trainen*. Utrecht: Forte.

Arabian Horse Association (2017). *Discover the magic of the Arabian horse....* Geraadpleegd op 29 juni 2017, van <https://www.arabianhorses.org/discover/arabian-horses/>

Axel-Nilsson, M. (2015). *The Match Between Horse and Rider (Doctoral thesis) [Sveriges Lantbruksuniversitet Swedish University of Agricultural Science Library]*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van https://pub.epsilon.slu.se/12635/1/axel-nilsson_m_150924.pdf

Back, W. & Clayton, H.M. (2001). *Equine Locomotion*. Londen: WB SAUNDERS + Harcourt Publishers Limited.

Barrett, J. (2005). *Steady Your Spooky Horse: How-to Methods from the Mounted Police*. Neenah, Wisconsin: The Russell Meerdink Company, Ltd.

Bartels, J.A.C. (2003). *Het aangespannen paard*. Lisse: Zuid Boekproducties.

Bartels, T., Burik, H., Jetten, G. (Red.), Kraakman, A., Van der Leun, M. & Van der Oord, M. (2004). *Paardrijden: basisopleiding voor ruiter en paard*. Utrecht: Forte.

Bartels, T. (2000). *Basisboek Dressuur: Op stal bij Tineke Bartels*. Hoogland: Forte.

Bosma, N. & Roseboom, L. (2011). *Handleiding Zorg met Paarden (1^e editie)*. Geraadpleegd op 29 maart 2017, van http://multifunctionelelandbouw.net/system/files/documenten/handleiding_zorg_met_paarden_0.pdf

Bransen, H. (2014). *Wat moet je doen met een bang paard dat snel schrikt, of angstig is?*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <http://ruiiergevoel.com/2014/08/13/wat-moet-je-doen-met-een-bang-paard-dat-snel-schrikt-of-angstig-is/>

Breukink, H.J. (2007). *Gezondheid en ziekte bij paarden: van ademhaling tot zenuwstelsel*. Zeewolde: Forte.

Bulens, A., Sterken, H., Van Beierendonck, S., Van Thielen, J. & Driessen, B. (2014). The use of different objects during a novel object test in stabled horse. *Journal of Veterinary Behavior*, 10, 54-58. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jveb.2014.09.002>

Carroll, C.L. & Huntington, P.J. (1988). Body condition scoring and weight estimation of horses. *Equine Veterinary Journal*, 20(1), 41-45. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.2042-3306.1988.tb01451.x>

Christiaanse, N. (2013). *PAARDenKRACHT: werknemers met vier benen*. Drunen/Oisterwijk: Pix4Profs.

Claassen, I. (2010). *Gangen*. Geraadpleegd op 13 april 2017, van <http://www.nsiip.nl/rubriek/het-ijslandse-paard/gangen>

Curry, A. (2005). *How To Transform Your Horse From A Dangerous Bundle of Nerves Into A Nearly BombProof Hercules!: 16 Secrets Every Horse Owner Should Know!* Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://superstarsofhorsetraining.com/Bombproofing-Your-Horse.pdf>

- De Recht, B. & Koppen, A. (2013). Basisgangen. *Mensport*, (1), 14-17.
- Ebell, P. (2001). *Hoeven & hoefbeslag*. Utrecht: Forte.
- Eby, V.M. (1995). *The horse dictionary*. Londen & Jefferson, North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers.
- Edwards, E.H. (2001). *Bosch & Keuning Handboeken: Paarden*. Baarn: Tirion.
- Edwards, E.H. (2004). *De nieuwe encyclopedie van het paard*. Leeuwarden: Libre.
- Esdégé-Reigersdaal (z.d.). *Huifbedrijven*. Geraadpleegd op 10 juni 2017, van <http://www.vrijtijdsbesteding.st-er.nl/huifbedrijven.html>
- EquiMed (2010). *Behavioral Changes from Foal to Aged Equine*. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://equimed.com/health-centers/behavior/articles/behavioral-changes-from-foal-to-aged-equine>
- Equine Legal Solutions (2003). *Horse buying checklist*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <http://www.equinelegalsolutions.com/uploads/4/0/2/5/40254925/hbc.pdf>
- FEI (z.d.). *Homepage*. Geraadpleegd op 21 september 2017, van <http://www.fei.org/>
- Feldberg-Marsbøll, A. (2013). *Effects of handling on fear reactions in young horses (Master thesis)[Aarhus Univeristy Library]*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van http://library.au.dk/fileadmin/DJF/DCA/Bibliotek/effects_of_handling_on_fear_reactions_in_young_horses.pdf
- Fisher, S. & Bush, K. (2012). *The Difficult Horse: Understanding and solving riding, handling and behavioural problems*. Ramsbury: The Crowood Press Ltd.
- Fraser, A.F. (2010). *The Behaviour and Welfare of the Horse*. Wallingford: CABI.
- Gerweck, G. (1998). *Het gedrag van uw paard*. De Bilt: Bosch & Keuning.
- Gibbels, J.E.T.J. & Niesing, Y.X.Q. (2017). *Selectiecriteria paarden in de Zorg: Een onderzoek naar het opstellen van selectiecriteria voor paarden in de zorg die worden ingezet bij huifbedrijven en paardrijden voor gehandicapten* (Afstudeeronderzoek). Diermanagement, Van Hall Larenstein, Leeuwarden.
- GTB INL (2007). *RAD^{III}*. Geraadpleegd op 27 september 2017, van <http://gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M057261>
- Hannes, C. (2008). *Gebitsverzorging bij paarden: Herkennen Behandelen Voorkomen*. Baarn: Forte.
- Hausberger, M., Roche, H., Henry, S. & Visser, E.K. (2008). *A review of the human-horse relationship*. *Applied Animal Behaviour Science* 109(1), 1-24. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.applanim.2007.04.0155>
- Hermesen, J. (2000). *Paarden encyclopedie*. 6e druk. Lisse: Rebo Productions.
- InterGlot (2017). *Translate submissive from English to Dutch*. Geraadpleegd op 3 oktober 2017, van <http://www.interglot.com/dictionary/en/nl/translate/submissive>

Jørgensen, G.H.M. & Bøe, K.E. (2007). Individual paddocks versus social enclosure for horses. In M. Hausberger (Red.), E. Søndergaard (Red.) & W. Martin-Rosset (Red.), *Horse behaviour and welfare* (pp.79-86). Wageningen: Wageningen Academic Publishers.

KNHS (z.d.-a). *Paarden bezichtigen*. Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <https://www.knhs.nl/paardrijden/je-eigen-paard-kopen/paarden-bezichtigen/>

KNHS (z.d.-b). *Ontdek dressuur*. Geraadpleegd op 21 september 2017, van <https://www.knhs.nl/wedstrijden/disciplines/dressuur/ontdek-dressuur/>

KNHS (2005). *(Van) Paarden houden*. Ermelo: KNHS.

Maxwell, R. & Sharples, J. (2000). *Van Veulen tot Rijpaard*. Lisse: Zuid Boekproducties.

Offereins, E. (2002). *Paardebenen*. Roden: EquiCare.

Paardvisie (2014). *Techniek achter 'bomproof' methode Tristan Tucker uitgelegd*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.paardvisie.nl/2014/02/de-techniek-achter-bomproof-methode-tristan-tucker-uitgelegd/>

Pavord, T. & Pavord M. (2006). *Handboek Paardenziekten in woord en beeld*. Utrecht: Veltman.

Peace, M. & Bayley, L. (2005). *Het perfecte paard*. Utrecht: Veltman.

Peerlings, J., Van der Weerden, T., Van Hoof, W. (2007). *Het trekpaard*. Zutphen: Roodbont.

Pierard, M. (2014). *Gedragsprobleem: wegspringen*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/gedrag-artikelen/gedragsprobleem-wegspringen/12043/>

Pilliner, S., Elmhurst, S. & Davies, Z. (2002). *The horse in motion*. Oxford: Blackwell Science Ltd, a Blackwell Publishing Company.

Rijnders, D. (2015). *Aandachtspunten gedrag bij aankoop* Geraadpleegd op 11 oktober 2017, van <https://www.dehoefslag.nl/verzorging/aandachtspunten-gedrag-bij-aankoop.html>

Ross, M.W. & Dyson, S.J. (2011). *Diagnosis and Management of Lameness in the Horse*. St. Louis, Missouri: Elsevier Inc.

Rutjens, R. & Velstra-Timmer, C. (2005). *Mennen met gevoel*. Baarn: Tirion.

Schöffmann, B. (2008). *Groot handboek Dressuur: Dressuuroefeningen van A tot Z*. (z.p.): Deltas.

Sikkel van Zoest, R. (2011). *Hoefbevangenheid: begrijpen, genezen, voorkomen*. Kampen: Rozhanitsa.

Spooren-Kiljan, M. (2015). *Gevaarlijk gedrag*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <http://www.dehoefslag.nl/verzorging/gevaarlijk-gedrag.html>

Steenbergen, M. & Hulsen, J. (2012). *Paardsignalen: Kijken, denken, doen*. Zutphen: Roodbont.

Stichting Huifbed De Meierij (z.d.). *Onze paarden*. Geraadpleegd op 10 juni 2017, van <http://www.huifbed-meierij.nl/over-shdm/onze-paarden/>

Suwala, M., Górecka-Bruzda, A., Walczak, M., Ensminger, J. & Jerzierski, T. (2016). A desired profile of horse personality – A survey study of Polish equestrians based on a new approach to equine temperament and character. *Elsevier Applied Animal Behaviour Science*, 180, 65-77. doi: <http://doi.org/10.1016/j.applanim.2016.04.011>

Temporini, R. (2006). *Menpaard in opleiding*. Eerbeek: Media Boekservice.

The Association of Professional United Pet Sitters (2011). *Buying A Horse Evaluation Checklist*. Geraadpleegd op 9 oktober 2017, van <http://petsits.com/horsebuying/BuyingAHorseEvaluationChecklist.pdf>

Van den Bergh, D. (2015). *Ouderdomsgebreken*. Gevonden op 23 mei 2017, van <http://www.dehoefslag.nl/verzorging/ouderdomsgebreken-2.html>

Van den Hof, G. (2017). *Waarom bokken paarden?*. Geraadpleegd op 31 mei 2017, van <https://www.bitmagazine.nl/instructie/waarom-bokken-paarden/24030/>

Van der Toorn, A. (2012). *Kijken door de ogen van het paard*. Eerbeek: Media Boekservice.

Van der Toorn, A. (z.d.). Na de castratie: halve hengst of hele ruin?. Geraadpleegd op 27 oktober 2017, van <http://www.rosmagazine.nl/ros-online/gedrag/hengst-of-ruin.html>

Van Nassau, R. (2004). *Hoefproblemen: bouw van de hoef, bekappen en beslaan, hoefproblemen en oplossingen*. Utrecht: Forte.

Versluis-Borsboom, N. (2016a). *Tips van de bereden politie voor een 'bomproof' paard*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.dressuur.nl/artikelen/algemeen-artikelen/tips-bereden-politie-bomproof-paard/7701/>

Wageningen UR Livestock Research (2012). *Welzijnsmonitor Paardenhouderij: het meetprotocol*. Geraadpleegd op 9 oktober 2017, van <http://edepot.wur.nl/238619>

Zeitler-Feicht, M.H. (2004). *Horse Behaviour explained: origins treatment, and prevention of problems*. Londen: Manson Publishing Ltd.

BIJLAGE I SCOREBLAD BEOORDELING HUIFBEDPAARD

Naam paard:.....

Beoordelaar:.....Datum:.....

Algemeen

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Leeftijd onbeleerd paard			
Leeftijd beleerd paard			
Geslacht			
Volbloed/warmbloed/koudbloed			
Angst			
Onwenselijk gedrag			
Aanpassingsvermogen			

Op stal

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Human Approach test			
Weven			
Luchtzuigen			
Slaan tegen stalmuren			
Voernijd			
Halster omdoen			

Op de poetsplaats

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Body Condition Score			
Stokmaat			
Beenstand			
Kootstand			
Kwaliteit hoeven			
Hoefbevangenheid			
Halhouden			
Basisvaardigheden			
Singelnijd			
Inspannen (n.v.t. bij onbeleerde paarden)			

Opmerkingen:

In de rijbak zonder belasting

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Novel Object Test			
Gangen			
Afwijkende gangen			

In de rijbak met ruiter/menner

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Bokken			
Steigeren			
Niveau onder het zadel (n.v.t. bij onbeleerd paard)			
Menervaring (n.v.t. bij onbeleerd paard)			
Volgzaamheid			
Gevoeligheid belast			

Buiten de rijbak

	Ongeschikt	Acceptabel	Geschikt
Bomproof			
Duur spanning na schrik			
Verkeersmak			
Paarden onderling			

Opmerkingen: